DTU Bibliotek

Denne fil er downloadet fra

Danmarks Tekniske Kulturarv

www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

Schliemann's
Udgravninger
i Troja, Tiryns, Mykene
Orchomenos & Ithaka.

INDUSTRI-
FORENINGEN.

~~3511.~~
~~333~~

571

571 (5)

95–26.

SCHLIEMANN'S UDGRAVNINGER

I

TROJA, TIRYNS, MYKENÆ, ORCHOMENOS, ITHAKA

EFTER

DR. CARL SCHUCHHARDT'S FREMSTILLING.

OVERSAT AF

E. H. LUDVIGSEN.

MED ET FORORD AF PROF. DR. PHIL. J. L. USSING.

FORLAGSBUREAUET I KJØBENHAVN
(G. E. C. GAD. JACOB HEGEL C. C. LOSE).

FR. BAGGES BOGTRYKKERI.

1891.

Indhold.

Side

Forord af Professor Ussing ..... V—IX

Schliemann's Liv 1

Troja.

1. Historie og Topografi 26
2. Om Gravningerne paa Hissarlik i Almindelighed 45
3. Den ældste By 50
4. Bygningerne i den anden By, det homeriske Troja 59
5. Enkeltfundene i den anden By 75
6. Den tredie Koloni 101
7. Det græsk-romerske Ilion 104
8. Gravhøiene paa Skamandersletten 109
9. Troja og dets Beboere 115

Tiryns.

1. Beliggenhed og Historie. Forhold til Mykenæ 123
2. Mure og Porte 127
3. Paladset 137
4. Enkeltfundene 159

Mykenæ.

1. Borgens Beliggenhed og Befæstning 173
2. Byen og Kuppelgravene 183
3. Skaktgravenes Ydre 193
4. Gravstelerne 212

Side

5. Den første og tredie Grav 222
6. Den anden Grav 262
7. Den fjerde Grav 266
8. Den femte Grav 311
9. Den sjette Grav 330
10. Gravenes indbyrdes Forhold 334
11. Schliemann's Fund udenfor Gravkredsen 336
12. De græske Udgravninger i Aaret 1886. Paladset 350
13. Folkets Grave i den nedre By 360

Mindre Udgravninger.

1. Orchomenos 366
2. Ithaka 372

Den græske Heltetid historisk betragtet ... 381

Fortegnelse over Afbildningerne 399

FORORD.

Iblandt alle den nyere Tids store archæologiske Opdagelser er der næppe nogen, der har gjort saa megen Opsigt som Schliemanns. Det gamle Eventyrs Troja, som Aartusinder havde fortalt om uden at kjende det, dukkede lyslevende op af Graven; fra Skatkammeret fremdrog man de Sølv- og Guldkar, som Priamos og hans Sønner havde spist og drukket af, og de gyldne Hovedprydelser, som Helena og Andromache havde baaret: og ikke længe efter fandt man Agamemnons og hans Families Grave, fulde af kostbare Guldprydelser, der havde smykket deres Klæder o. A. Men var ikke dette selv et nyt Eventyr, der kun havde hjemme i den Mands Fantasi, der paastod at have fundet det? Kunde man stole paa disse Angivelser af en Autodidakt, der for en stor Del syntes at mangle de til saadanne Undersøgelser nødvendige Forudsætninger?

Det var ikke underligt, at Schliemanns Opdagelse strax blev modtagen med en vis Mistro. Hans første Værk, „Trojanische Alterhümer“ (1874), røbede i alt for høi Grad Dilettanten, og de slet udførte Fotografier, der som „Atlas“ ledsagede Bogen, vare for største Delen Gjentagelser og

atter Gjentagelser af raa, ubetydelige Lerkar, hvoriblandt ogsaa de bekjendte Krukker med Øine og Næse, som efter hans Mening ikke skulde antyde et Menneskeansigt, men et Uglehoved, og skulde være Symboler paa Athene! Dette og meget Andet var vel skikket til at bringe Schliemanns hele Færd i Miscredit; men ikke desmindre maatte Enhver, der uden forudfattet Mening gjorde sig bekjendt med det Meddelte, hilse dette som en Opdagelse af første Rang. Kunde man end ikke følge ham i at betragte Homer som en Historieskriver, eller tro, at Digterens Skildring af den heroiske Kamp, der skulde have fundet Sted mange Generationer før hans Tid, indeholdt en topografisk tro Fremstilling af Staden og Landet — og dog have ogsaa i denne Henseende de seneste Undersøgelser vist en mærkværdig Overensstemmelse — saa var det dog klart, at han havde fundet det gamle Trojas Plads og paavist Ruiner deraf. Schliemanns Fremstilling af de 7 Byer, der paa Høien Hissarlik skulde have afløst hinanden i Aarhundredernes Løb, var usandsynlig, og saa løs og slet begrundet, at den ikke kunde antages; men sandt var det, at denne Høi nær ved Havet, hvor der i den fjerne Oldtid have boet en Slægt, der benyttede Stenredskaber og nærede sig af Havets Skaldyr, senere var Pladsen for en rig og velbefæstet Stad, der var bleven ødelagt ved Ildebrand, det gamle Troja, og at i de følgende Aarhundreder fattige Jordbrugere havde opført deres Huse paa Kongestadens Brandtomt, indtil der i det 4de Aarh. f. Chr. atter reiste sig en ny By paa samme Sted, det nye Ilion. Ingen kunde vel for Alvor paastaa, at dette Guldbæger havde været Priamos' Mundkop, eller at dette Hovedsmykke havde været baaret af Andromache; men sandt var det, at man var kommen i Besiddelse af Skatte,

der vidnede om Rigdom hos Stedets Herskere og om en eiendommelig, hidtil ukjendt Kultur. Vi maa være glade over at det lykkedes Schliemann at bringe denne Skat samlet til Europa og affinde sig med den tyrkiske Regering ved en Erstatningssum.

Schliemann selv indsaa, at der endnu var Meget at gjøre, inden Troja kunde siges at være tilbørlig undersøgt; men Stridigheder med den tyrkiske Regering og dens Embedsmænd hindrede i længere Tid Fortsættelsen af Udgravningerne. Dette var i Virkeligheden et Held for ham, idet han nu kom til at anvende Aaret 1876 til Udgravninger i Mykenæ, der skjænkede Archæologien et endnu mere overraskende og frugtbringende Udbytte. Først og fremmest havde Schliemann selv derved gjort nye Erfaringer og lært Meget. Da han, efter fornyet Udgravning i 1879, udgav et nyt Værk over Hissarlik, „Ilios", fandt man et stort Fremskridt. Her var gode Afbildninger, som Videnskaben kunde benytte, og den heldige Skattegraver havde ogsaa lært at lægge lidt Tømme paa sin Fantasi og udtrykke sig mere besindig; men Dilettant maatte man endnu kalde ham; han manglede den rette Sagkundskab. Han begyndte selv at indse dette, og da han i 1882 vendte tilbage til Hissarlik for at foretage en ny og grundigere Undersøgelse, medtog han den anerkjendt dygtige Architekt, Dr. Dörpfeld. Nu udbredtes der et nyt Lys over det Hele, og Schliemanns sidste Værk, „Troja" (1884), fremlagde det hele Stof i en Videnskaben værdig Skikkelse. Der var endnu Fænomener, som man ikke ret forstod; men ogsaa disse Gaader skulde ikke vente længe paa deres Løsning. Da de samme ihærdige Forskere undersøgte Tiryns' Borg, og det gamle Kongepalads dér viste sig i en ikke anet Fuldstændighed, faldt ogsaa det

forønskede Lys over Priamos' Kongsgaard. Hvert nyt Spadestik stadfæstede de fremsatte Tydninger, og man maatte lykønske Schliemann og Dörpfeld til deres epokegjørende Opdagelser.

Og dog var der dem, der ikke vilde lukke Øjnene op. En afskediget Hauptmann Bötticher kunde hverken se Fæstningsmure eller Huse i Ruinerne paa Hissarlik; han paastod, det havde aldrig været nogen By, men en stor Ligbrændingsanstalt, hvor man fra hele Omegnen havde bragt Ligene hen for at blive brændte. Ligene havde været anbragte i store Lerfade, som man saa omgav med Brændsel. Det hele Anlæg var en Mængde smaa Gaarde, forbundne ved smalle Gange med Ventilationskanaler, hvorved Ilden fik det forønskede Spillerum. Det var i det tyske Tidsskrift „Das Ausland" 1883, at han fremsatte denne fantastiske Anskuelse, som, underligt nok, virkelig fandt enkelte Tilhængere. For forstandig Kritik og sagkyndig Gjendrivelse var Bøtticher aldeles utilgængelig; han forfægtede stadig sin Hypothese med største Haardnakkethed, og da tilsidst den tyske Presse lukkedes for ham, fortsatte han sit Felttog i Belgien og Frankrig. Lige over for de klare Kjendsgjerninger, der forelaa i Værket „Troja", havde han den Dristighed at paastaa, at Schliemann og Dörpfeld havde givet en forvansket Fremstilling af Udgravningen og forsætlig havde ødelagt Alt, hvad der vidnede imod de af dem fremsatte Meninger. Disse graverende Beskyldninger bevægede Schliemann til at indbyde Bötticher til selv at komme til Hissarlik, hvor han aldrig havde været, for paa Stedet selv at overbevise sig om Sagens rette Sammenhæng. Efter lang Vægring samtykkede Bötticher deri, og i December 1889 fandt der i Vidners Nærværelse et Møde Sted imellem Schliemann, Dörp-

feld og Bötticher paa den omtvistede Høi, og der blev optaget en formelig Protokol. Bötticher blev nødt til at indrømme, at han havde Uret, og at hans Beskyldninger vare ugrundede.

Saaledes er den sidste Tvivl forsvundet, og vi kunne rolig hengive os til Studiet af de trojanske, mykenæiske, tirynthiske og orchomeniske Oldtidslevninger under Schliemanns og særlig under Dörpfelds Veiledning. En samlet Oversigt over disse Fund, en ordnet Fremstilling af hele den nye Kulturperiode, som derved er kommen for Dagen, har hidtil været savnet. Det er en saadan, Dr. C. Schuchhardt har leveret i den her oversatte Bog. Det er et omhyggeligt Arbeide, der giver en klar Oversigt over det hele Stof, saaledes som det nu maa sees i Videnskabens Lys, og ledsages af et stort Antal gode Afbildninger, en Bog, der kan anbefales Enhver, der interesserer sig for Oldtiden; man vil forbavses over, hvilket fyldigt og anskueligt Billede der fremkommer af det Kulturstandpunkt, hvorpaa Hellas befandt sig i sin første Barndom, inden det endnu var vaagnet til Bevidsthed om sine egne Kræfter, maaske netop i den Tid, som Homer har besunget. Den danske Oversættelse er foretaget med Smag og Omhu. Selv smaa Uagtsomheder af Forfatteren har Oversætteren kunnet rette, f. Ex. i Gjengivelsen af Badekammeret i Tiryns.

Juli 1889.

J. L. Ussing.

SCHLIEMANN'S UDGRAVNINGER

I

TROJA, TIRYNS, MYKENÆ, ORCHOMENOS, ITHAKA.

H. Schliemann

Schliemann's Liv.

Maaden, paa hvilken Schliemann har gravet og forsket, staar i en saa nøie Forhold til Mandens Væsen, at man maa kjende hvilke Dele for at kunne forstaa hver enkelt af dem. — Schliemann hører til de sjældne Mennesker, hos hvilke Sansen for det ideale og Sansen for det reale paa mærkværdig Maade ere parrede. Han er en ligesaa sværmerisk Beundrer af Oldtiden som fortrinlig og i alle Fagets Enkeltheder dygtig Kjøbmand, og han er dertil besjælet af en mægtig Drift til at forfølge enhver Sag, han begynder paa, indtil det yderste, selv om Maalet ligger nok saa høit. Af Naturen har han en overmaade stærk Tilbøielighed i videnskabelig Retning; men for at naa de Maal, han paa dette Omraade tilstræbte, maatte han først og fremmest erhverve sig en fri og uafhængig økonomisk Stilling, og denne opnaaede han paa en Maade, der atter giver det mest glimrende Vidnesbyrd om den Handlekraft hos ham, der ikke lader ham vige for nogen Besværlighed, end ikke for de mest trykkende Forhold. — Da han saa endelig kunde ofre sig fuldstændig for Studierne, Livets skjønne Lange, medbragte han for den Skole, hans Virksomhed som Kjøbmand havde været for ham, mange Egenskaber, der [illegible] maatte bidrage til, at hans Virksomhed hurtig vakte overordenlig Opsigt. Man vænner

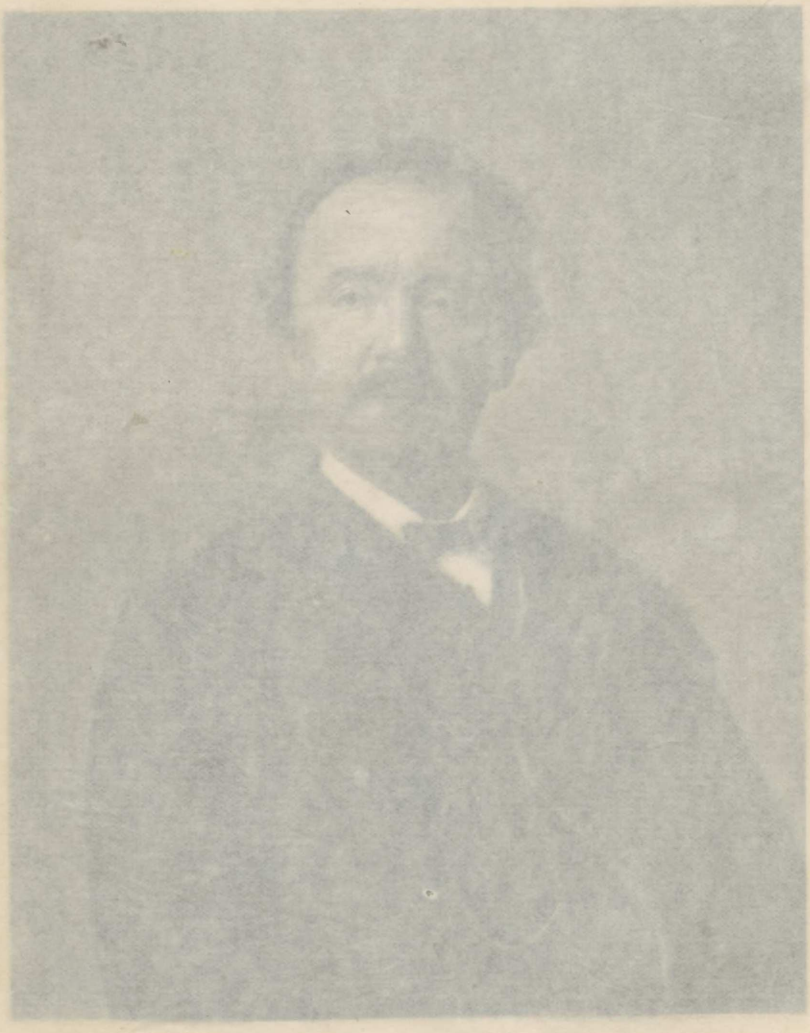

Schliemann's Liv.

Maaden, paa hvilken Schliemann har gravet og forsket, staar i et saa nøie Forhold til Mandens Væsen, at man maa kjende begge Dele for at kunne forstaa hver enkelt af dem. — Schliemann hører til de sjældne Mennesker, hos hvilke Sansen for det ideale og Sansen for det reale paa mærkværdig Maade ere parrede. Han er en ligesaa sværmerisk Beundrer af Oldtiden som fortrinlig og i alle Fagets Enkeltheder dygtig Kjøbmand, og han er dertil besjælet af en mægtig Drift til at forfølge enhver Sag, han begynder paa, indtil det yderste, selv om Maalet ligger nok saa høit. Af Naturen har han en overmaade stærk Tilbøielighed i videnskabelig Retning; men for at naa de Maal, han paa dette Omraade tilstræbte, maatte han først og fremmest erhverve sig en fri og uafhængig økonomisk Stilling, og denne opnaaede han paa en Maade, der atter giver det mest glimrende Vidnesbyrd om den Handlekraft hos ham, der ikke lader ham vige for nogen Besværlighed, end ikke for de mest trykkende Forhold. — Da han saa endelig kunde ofre sig fuldstændig for Studierne, Livets skjønne Luxus, medbragte han fra den Skole, hans Virksomhed som Kjøbmand havde været for ham, mange Egenskaber, der nødvendigvis maatte bidrage til, at hans Virksomhed hurtig vakte overordenlig Opsigt. Man vænner

sig i vor Tid til at vente paa Forelæggelsen af det Studiemateriale, der bringes for Dagen, og det en saa meget desto længere Aarrække jo større de paagjældende Foretagender ere; men netop under saadanne Forhold har den Punktlighed, hvormed Schliemann efter ethvert af sine større Foretagender ogsaa regelmæssigt forelægger Verden et tilsvarende større literært Værk, maattet blive en væsenlig medvirkende Aarsag til, at hans Navn bestandig har været paa alles Læber, og at det nutildags i det store Publikums Bevidsthed egenlig behersker hele Arkæologien.

De vigtigste Holdepunkter for Kjendskabet til hans Levnedsløb yder os den af ham selv, i hans største Værk „Ilios", givne Fremstilling.

Heinrich Schliemann er født den 6. Januar 1822 i Ny-Buckow i Mecklenborg, hvor hans Fader var Sognepræst. Allerede Aaret efter hans Fødsel flyttede Familien til Landsbyen Ankershagen, og i de paafølgende otte Aar modtog Barnets Fantasi under Opholdet i denne By sine første levende Indtryk. — „I vort Havehus," fortæller Schliemann, „skulde min Faders Forgængers Aand spøge; og tæt bag vor Have var der en Dam, den saakaldte Sølvskaal, op af hvilken der ved Midnatstid skulde stige en spøgelseagtig Jomfru, som bar en Skaal af Sølv. Desuden fremviste Landsbyen en lille Høi med en Grøft omkring, sandsynligvis en Grav fra den hedenske Fortid, en saakaldet Kæmpegrav, og, efter hvad Sagnet fortalte, havde en gammel røversk Ridder der begravet sit Yndlingsbarn i en Vugge af Guld." Men Hovedsagen var et gammelt Slot, i hvilket engang den gamle Ridder Henning af Holsten, i daglig Tale kaldet Henning Bradenkirl, havde boet. Ved det nærliggende „Wartensberg" skulde den onde Ridder engang have ligget paa Lur efter Hertugen af Mecklenborg; men efter et mislykket Attentat blev han af denne holdt indesluttet i sit Slot, og man paaviste der endnu det massive Taarn, ved

Siden af hvilket han havde nedgravet alle sine Skatte, da der ikke mere kunde være Tanke om Flugt. Paa Slotsvæggen befandt sig Henning Bradenkirl's Billede i Relief og paa Kirkegaarden hans Grav, op af hvilken hans venstre Ben, iført en sort Silkestrømpe, Aarhundreder igjennem bestandig var voxet frem paany. — Alle disse Historier bleve af Klokkeren og Graveren høit og helligt erklæret for sandfærdige og vandt blind Tiltro hos det modtagelige Barnegemyt.

Schliemann fortæller os da videre, hvorledes Faderen ofte gav ham en levende Skildring af Pompeji's og Herkulanum's Undergang og af den trojanske Krigs Forløb, hvorledes han derefter senere, i Aaret 1829, som Julegave fik en Verdenshistorie for Børn, hvori der fandtes et Billede af det brændende Troja med dets vældige Mure og den skæiske Port, med den flygtende Æneas, der bærer Faderen Ankises paa Ryggen og fører den lille Askanios ved Haanden. Og alt dette gjorde det mest levende Indtryk paa ham og vakte hos ham en brændende Længsel efter at besøge hine Egne for at se, hvad der endnu kunde være tilbage af den fordums Storhed. Da han hos sine Legekammerater kun fandt ringe Forstaaelse for saadanne Sværmerier, sluttede han sig saa meget desto inderligere til en lille jævnaldrende Pige, Minna Meincke, der harmonerede med ham og, som han siger, blev enig med ham om, at de senere vilde gifte sig og i Forening udgrave Troja.

Da Drengen var ni Aar gammel, døde Moderen, og eftersom Familien talte syv Børn, faldt det nu noget besværligt med Opdragelsen af dem. Heinrich kom derfor i Huset hos sin Onkel, der var Præst i Kalkhorst, og fik her et Aarstid en fortrinlig Undervisning af en Kandidat. Allerede i Julen 1832 kunde han glæde sin Fader med en latinsk Stil om Hovedbegivenhederne i den trojanske Krig. Snart derefter kom han ind i Latinskolen i Ny-Strelitz i

tredie Klasse; men som Følge af sørgelige Familieforhold blev det nødvendigt at lade ham forlade den studerende Vei. Allerede efter tre Maaneders Forløb blev Latinskolen ombyttet med Realskolen, og efterat Schliemann havde gaaet denne igjennem, kom han i Foraaret 1836, altsaa i en Alder af 14 Aar, i Lære i en mindre Kræmmerforretning i den lille By Fürstenberg. Hans Virksomhed bestod her i at sælge Sild, Smør, Kartoffelbrændevin, Mælk, Salt, Kaffe, Sukker, Olie, Tællelys o. s. v., at male Kartoflerne til Brænderiet, at feie Butiksgulvet og lignende smukke Ting. Fra den tidlige Morgen til sent ud paa Aftenen maatte han staa i Butiken, og han kunde saaledes ikke faa en eneste Time tilovers til at uddanne sig videre i aandelig Henseende.

Schliemann husker fra denne Tid en betegnende lille Tildragelse. En Aften kom der ind til ham i Butiken en Møllerkarl, der som Følge af bedre Herkomst i sin Tid havde besøgt Latinskolen men derefter var kommen paa Knæerne og nu tilmed kiggede for dybt i Glasset. Trods alt dette havde han imidlertid ikke glemt sin Homer. „Hin Aften," fortæller Schliemann, „foredrog han ikke mindre end Hundrede Vers af denne Digter for os og skanderede dem med fuld Pathos. Omendskjønt jeg ikke forstod et eneste Ord af dem, gjorde dog det melodiske Sprog et meget stærkt Indtryk paa mig og fik mig til at fælde modige Taarer over min ulykkelige Skjæbne. Tre Gange maatte han gjentage de vidunderlig skjønne Vers for mig, og derfor betalte jeg ham med tre Glas Brændevin, for hvilke jeg gjerne udgav de faa Skillinger, der udgjorde min hele Formue. Fra det Øieblik af gjentog jeg idelig min Bøn til Gud om, at han i sin Naade vilde forunde mig den Lykke engang i Tiden at faa Leilighed til at lære Græsk."

Fem og et halvt Aar led Schliemann i denne Stilling, indtil han en Dag overanstrængte sig ved at løfte en Foustage, spyttede Blod og maatte høre op med Arbeidet. Til

Fods gik han saa til Hamborg og forsøgte her i forskjellige Materialvareforretninger at finde en ny passende Beskjæftigelse, men paa Grund af hans svage Bryst kunde man intetsteds bruge ham i Længden. I den største Fortvivlelse tog han da til Slutning Hyre som Skibsdreng, solgte sin eneste Frakke for at kunne forskaffe sig et uldent Tæppe til Reisen og indskibede sig den 28. November 1841 om Bord paa Briggen „Dorothea", der gik til Venezuela. Men Forsynet mente det ikke saa slemt med ham, som det havde Udseende af. Ved den hollandske Kyst strandede Skibet, Mandskabet blev reddet efter at have drevet omkring i en lille Baad i ni Timer, og medens iøvrigt hele Besætningen mistede alt deres Tøi ved Skibbrudet, blev ene og alene Schliemann's Kuffert med hans faa Eiendele fisket op. Han ansaa det nu for Skjæbnens Bestemmelse, at han skulde blive i Holland, og i Virkeligheden lagde han ogsaa der Grundstenen til al sin fremtidige Lykke.

Det første Aar gik det ham ganske vist ikke meget glimrende. Han havde begivet sig til Amsterdam og var der bleven Kontorbud i F. C. Quien's Grossererforretning. I denne hans Egenskab paalaa der ham alle løbende Forretninger i Byen, Inkassationen af Vexlerne og Besørgelsen af Brevene fra og til Posthuset. Men den fuldstændige Frihed i aandelig Hensende, som var forbunden med en saadan Virksomhed, drog han sig til Nytte, idet han søgte at bygge videre paa sin Uddannelse, hvor han gik og stod. „Aldrig," siger han, „gik jeg mine Ærinder uden, selv i Regnveir, at have min Bog i Haanden og lære udenad; aldrig ventede jeg paa Posthuset uden at læse eller i Tankerne at rekapitulere en Stil." Paa den Maade lærte han i Løbet af et halvt Aar Engelsk og i Løbet af det følgende Halvaar Fransk, idet han formaaede at faa det halve af sin sparsomme Løn paa 800 Fr. tilovers til aandelige Fornødenheder. Hans Fremgangsmaade, medens han saaledes lærte Sprog, er karakteri-

stisk for hans Stræben efter bestandigt at naa Maalet ad den kortest mulige Vei. Grammatikalske Regler gav han sig ikke af med, og han foretog heller ingen Oversættelser; kun læste han med høi Røst og skrev dertil korte Stile, der bleve rettede af Læreren, hvorefter han lærte dem udenad. Fremfor alt skærpedes paa denne Maade hans Hukommelse, og Schliemann har virkelig endnu den Dag idag en ganske vidunderlig Hukommelse. Efterat han havde tilbragt det første Aar paa den beskrevne Maade, havde han faaet en saadan Øvelse, at der til hvert af de næste Sprog, han lærte — Hollandsk, Spansk, Italiensk og Portugisisk —, kun medgik sex Uger.

Da han stadig blev mere kjed af den mekaniske Beskjæftigelse, der fulgte med den underordnede Stilling og som Følge deraf forsømte denne, ønskede saavel han som hans Foresatte at gjøre Forandring, og den 1. Marts 1844 blev Schliemann antaget som Bogholder af Firmaet B. H. Schröder et Comp. i Amsterdam. Dette var et Hus, der kunde føre ham ind i den store Handelsverden, og hans Iver blev ogsaa i denne hans nye Stilling baade fuldt skattet og varmt fremskyndet. Med Taknemmelighed lovpriser den store Mand endnu den Dag idag sin daværende Principal som Ophavsmanden til alle senere Resultater, og med sand Høiagtelse føler han sig knyttet til den værdige gamle Herre, der først for faa Aar siden har trukket sig tilbage fra Forretningen for nu i Hannover at fortsætte sit Liv i velfortjent Ro.

Under ret eiendommelige Forhold gav Schliemann sig nu til at lære Russisk. Da der ikke var nogen Lærer i dette Sprog at finde i Byen, lærte han paa egen Haand en russisk Oversættelse af „Telemach“ udenad, og i Mangel af nogen anden, for hvem han kunde fremsige, hvad han havde lært, antog han til dette Brug en fattig Jøde, der hver Aften maatte høre paa de russiske Foredrag uden at forstaa et Ord af dem.

Jøden holdt dette ud for 4 Fr. om Ugen; men Husets Beboere, der som Følge af de tynde Lofter i de hollandske Boliger ikke kunde slippe fri for ligeledes at være Tilhørere, følte ikke nogen Forpligtelse i saa Henseende, og den ivrige Yngling maatte af den Grund flytte to Gange i denne Læretid.

Schliemanns Foresatte vurderede med Velvillie denne hans nye Tilegnelse og sendte ham i Begyndelsen af Aaret 1846 som Agent til St. Petersborg. Nu gik det rask fremad for ham. Allerede det første Aar opnaaede han saadanne Resultater, at han kunde tænke paa at bringe den første af sine gamle Planer fra Børneaarene til Udførelse — den at føre Minna Meincke hjem som Brud. Men til sin Bedrøvelse fik han at vide, at denne hans Hjærtes første Udkaarne da netop for faa Uger siden havde sluttet den ubrødelige Pagt med en anden. Han var Idealist nok til at betragte en saadan Tilskikkelse som „den tungeste Skjæbne, der overhovedet kunde ramme ham," men paa den anden Side tænkte han ogsaa tilstrækkelig sundt til, med saa meget større Iver at kaste sig over de Arbeider, hans Stilling førte med sig.

Allerede 1847 grundede han et selvstændig Handelshus i St. Petersborg og vedblev samtidig at være Agent for H. B. Schröder & Comp. i Amsterdam, hvilket Firma han repræsenterede i det hele taget i elleve Aar. Det var saa godt som udelukkende Indigohandel, han befattede sig med; først i en senere Periode optog han ogsaa The i sin Forretning, og dette var endda kun forbigaaende. — Da han i Aaret 1850 foretog en Reise til Kalifornien, fik han amerikansk Borgerret uden selv at medvirke dertil. Kalifornien blev nemlig det Aar, den 4. Juli, proklameret som Stat, og alle de, der den nævnte Dag havde Guldlandets Jordbund under deres Fødder, bleve uden alle Hensyn optagne som Borgere i de forenede Stater.

I Aaret 1852 etablerede Schliemann et Filial af sin Forretning i Moskau. Aaret derefter brød Krimkrigen ud,

og just de vanskelige Forhold, der fulgte med denne, bleve egnede til at skaffe ham store Fordele, da han med sin aldrig svigtende Opfindsomhed og sine fortrinlige Forbindelser fremfor nogen anden var istand til at raade Bod paa Besværlighederne. — Nu og da kom ogsaa Lykken ham til Hjælp paa iøinefaldende Maade. Saaledes laa der den 4. Oktober 1854 hos Meyer et Comp. i Memel for Schliemann's Regning Varer til en Værdi af 150000 Thaler, hvilket dengang udgjorde hele hans Formue. Paa den nævnte Dag lagde en voldsom Ildebrand den største Del af Byen i Aske, og ved denne Leilighed nedbrændte ogsaa Meyer & Comp.'s massive Lagerbygninger med deres Indhold fuldstændigt; kun Schliemann's Varer undgik Ødelæggelsen; paa Grund af at Lagerbygningerne havde været overfyldte, vare de nemlig bragte under Tag i et Træ-Skur i Byens nordre Del, og da der under Branden just blæste en Nordenstorm, bares Ilden bort fra denne Bydel.— Disse Varer, der saaledes vare blevne reddede ved et Lykketræf, kunde Schliemann naturligvis nu sælge med saa meget større Fordel; han „satte derefter atter og atter Indtægten i Omløb, gjorde store Forretninger med Indigo, Farvetræ, Krigsmaterialier (Salpeter, Svovl og Bly) og kunde paa denne Maade — da Kapitalisterne, saalænge Krimkrigen stod paa, vare ængstlige ved at indlade sig paa større Foretagender — skaffe sig en betydelig Fortjeneste og i Løbet af et Aar mere end fordoble sin Formue."

Saaledes udviklede da Forholdene sig, indtil Schliemann i Aaret 1858 mente at have erhvervet tilstrækkeligt til fremtidigt at kunne hengive sig udelukkende til sit Yndlingsstudium, Arkæologien. — Allerede i de to Aar, der vare forløbne siden Krimkrigens Slutning, havde han beskjæftiget sig med det gammelgræske Sprog, hvilket han ikke tidligere havde turdet begynde paa af Frygt for, at Homer's melodiske Røst ganske skulde tage ham fangen med sin fortryllende Skjønhed og drage ham bort fra Handelsvirksomheden, som

han dengang dog ikke endnu turde afslutte. — Først foretog han saa en længere Reise igjennem Sverige, Danmark, Tydskland, Italien og Ægypten, hvorefter han begav sig til Athen, og han var just ved at gjøre sig bekjendt med Forholdene paa Ithaka, da han nødtes til at reise tilbage til St. Petersborg i Anledning af en Proces, som derefter fængslede ham til Stedet i flere Aar. Som Følge heraf gjenoptog han for en Tid sine Forretninger og drev nu disse efter en langt større Maalestok end nogensinde før, idet han ikke blot handlede med Indigo men ogsaa med Bomuld og The. Alene fra Mai til Oktober 1860 importerede han for 10 Millioner Mark Varer. — Da endelig den omtalte Retssag i December 1863 blev afgjort til Gunst for Schliemann, afviklede han fuldstændig sin Forretning uden senere at komme tilbage til den.

I Foraaret 1864 reiste Schliemann nu først til Karthago og Indien og opholdt sig derefter flere Maaneder i Kina og Japan. Paa Overfarten herfra til Amerika, der varede i halvtredsindstyve Dage, udarbeidede han sin første Bog „La Chine et le Japon", som det følgende Aar udkom i Paris, hvor Schliemann dengang havde taget varigt Ophold og hovedsagelig beskjæftigede sig med det arkæologiske Studium. I Sommeren 1868 besøgte han for første Gang de klassiske Steder, der senere skulde blive Kilden til hans Verdensberømmelse, og i 1869 skildrede han dem i en Reisebeskrivelse, der udkom paa Tydsk og Fransk under Titlen „Ithaka, Peloponnes og Troja". I denne Bog udtaler han allerede de to Hovedsynspunkter, der have ledet ham ved de senere Udgravninger og ført til disses interessante Resultater: med Hensyn til Mykenæ mente han at maatte drage den Slutning af Periegeten Pausanias', en Oldtidens Baedeker's, Beskrivelse (II, 16,4), at Atridernes Grave ikke havde ligget udenfor Borggrændsen men indenfor denne. Og medens de mest fremragende Lærde og Reisende dengang, forsaavidt de

overhovedet indrømmede, at Troja nogensinde kunde have existeret, troede at det havde ligget dybt inde i Landet paa Balidagh's Høider ved Bunarbaschi, antog han, at dets Beliggenhed havde været sammesteds som det senere historiske Ilion paa den Høi, der nu kaldes Hissarlik, i Nærheden af Havet. Med denne Bog og en paa Græsk skrevet Afhandling erhvervede Schliemann kort efter Doktorværdigheden i Rostok. Han begav sig da igjen paa Reiser og tilbragte Aaret 1869 næsten udelukkende i de forenede Stater.

Saa det følgende Aar paabegyndte han sit Livs betydningsfuldeste Arbeide, Udgravningen af Troja. I April 1870 blev det første Spadestik gjort paa Hissarlik. Dette var imidlertid kun en Forsøgsgravning for at slaa fast, hvilken Dybde det Jordlag havde, der maatte skaffes bort af Høien; og da man ikke stødte paa den første Murlevning, før man var naaet 16 Fod under Jordoverfladen, var det indlysende, at der maatte foretages meget omfattende Arbeider for at bringe den gamle By for Dagen. Men før der turde skrides til disse, maatte der indhentes Tilladelse fra den tyrkiske Regjering, og paa Grund af de daværende urolige Verdensforhold trak det naturligvis længe ud, før en saadan kunde blive givet. Først i September 1871 indløb den, og den 27. i samme Maaned begav Schliemann sig med sin unge Kone, Sophia — en Grækerinde, han to Aar i Forveien havde ægtet i Athen — til Dardanellerne. Imidlertid gik det her som sædvanlig ved slige Leiligheder, at der fra de stedlige Myndigheders Side reistes allehaande Vanskeligheder, og først efter at disse vare overvundne, kunde der endelig begyndes med Gravningerne den 11. Oktober. Dog bleve de endnu det Aar kun lidet frugtbringende, eftersom det viste sig, at de trufne Forberedelser ikke vare tilstrækkelige til at imødekomme Kravene, som stege fra Uge til Uge. For at komme nogenlunde rask fremad i den vældige Grav, der var kastet ved Høiens Nordrand, maatte der antages 80 Arbeidere; men

til Brug for disse havde man foruden Hakker kun Træskovle, og der disponeredes kun over otte Trillebøre, saa at den Jord, der skulde skaffes bort, for en væsenlig Del maatte bæres i Kurve hen til Skrænten. Desuden vare Schliemann og hans Kone henviste til et usselt Opholdsted i den nærliggende Landsby Tschiblak, hvor der næppe findes et Hus, som har noget forud for en almindelig Stald. Resultatet af Arbeidet, da dette maatte indstilles ved Vinterens Frembrud den 24. November, var derfor heller ikke meget stort. Man havde kun at opvise: i det øvre Ruinlag en hellensk Bygning, der, efter hvad flere samtidig fundne Indskrifter lod formode, havde været Buleuteriet — Raadhuset — i Ny-Ilion, og længere nede, i en Dybde af 10 Meter, forskjellige Husmure af raa Teglsten tilligemed talrige Redskaber af Sten.

Klog af disse første Erfaringer forskaffede Schliemann sig i Løbet af Vinteren en stor Mængde engelske Hjulbøre, Hakker og Spader, og i Marts 1872 tog han saa fat paa Sagen igjen med forøget Kraft og under mere organiserede Forhold. For det første havde han sikret sig en Ingeniørs Medvirkning, dernæst antog han tre Opsynsmænd, der ledede de forskjellige Grupper af Arbeidere, hvis Antal stadigt beløb sig til 100—150, og endelig blev der nu ogsaa sørget for et ordenligt Opholdssted, idet der paa selve Borgen byggedes et Hus af Træ med tre Værelser og ved Siden af dette et Magasin og et Kjøkken. — Gravningen udførtes paa den Maade, at man i Retningen fra Nord til Syd førte en Plateform med den betydelige Brede af 233 Fod ned i Høien. Da det imidlertid viste sig, at man derved endnu langtfra havde naaet den oprindelige Undergrund, blev der i Plateformen yderligere gravet en bred Grav, og alle Murlevninger i de øvre Lag, der kom paa tværs af denne, bleve uden Hensyn hugget bort, for at man kunde faa det underste, sidste, der maatte være det rigtige Troja, frem for Dagens Lys. Gravningen fortsattes indtil langt ind i Sommerens Hede og

afsluttedes først den 14. August; men til noget tilfredsstillende Resultat havde den dog ikke ført. Paa Grund af den enorme Dybde, der var at arbeide med, havde man næsten ganske maattet indskrænke sig til Gravningen af den store Grav; og ganske vist var der i denne bleven bragt mange enkelte Mure for Dagen, men om og hvorledes disse hængte sammen indbyrdes, havde man ikke faaet opklaret. Af Enkeltfund var det smukkeste Stykke en Metope fra et græsk Tempel, paa hvilken den opstigende Helios er fremstillet i meget flot Relief.

Det følgende Aar, 1873, indfandt Schliemann i sin overvættes Iver sig allerede den 1. Februar paa Hissarlik, og han maatte af den Grund til at begynde med gaa sex Ugers bidende Kulde igjennem. De Vinde, der paa denne Aarstid blæse ind fra Hellespont, give ikke dem i vort hyperboreiske Klima noget efter. Igjennem Revnerne i det tynde Brædde-hus susede Nordenvinden i den Grad, at Vandet frøs i Værelset, uagtet der stadig holdtes Ild i Kakkelovnen. Om Dagen var Kulden under Beskjæftigelsen paa Arbeidspladsen endda saa nogenlunde til at holde ud, „men om Aftenen," siger Schliemann med bitter Humor, „var der ikke andet, der kunde varme os, end Begeistringen for vort store Værk, Opdagelsen af Troja."

Ikke desto mindre opnaaedes det Aar de første virkelige Resultater. Stadsmurene kom bestandig tydeligere tilsyne, imod Sydvest bragtes ogsaa en stor Port for Dagen, og lige i Nærheden af den, ovenover Stadsmurens Fundament fandtes den berømte store Skat, der bestod af utallige gyldne Smykker, mange Sølv- og Guld-Kar, Vaaben o. s. v. Det var just ved Middagstid, Schliemann fik Øie paa de første Forløbere for dette Fund, og medens nu Arbeiderne holdt Hvil, skaffede han i Forening med sin Kone alle Sagerne frem og bragte dem i Sikkerhed, idet de benyttede hendes Shawl som Transportmiddel. Paa denne Maade lykkedes

det at bevare Fundet samlet, uagtet der ifølge den trufne Overenskomst egenlig tilkom den tyrkiske Regjering Halvdelen af det.

Efter denne tredie Kampagne forelagde Schliemann Offenligheden de hidtidige Resultater af sine Gravninger i et Værk, „Trojanische Alterthümer", der i Aaret 1874 udkom hos F. A. Brockhaus i Leipzig med et Atlas paa 218 Blade og samtidig ogsaa i en fransk Oversættelse af Rangabé. Denne Bog indeholdt meget, der kunde rokke ved den gamle Theori, at Troja havde ligget ved Bunarbaschi. Den store Overflødighed af Lervarer og Smykker med deres eiendommelige Former tydede paa, at Hissarlik maatte have været beboet i meget gammel Tid og i et ikke ubetydeligt Omfang. Ogsaa Stadsmurene burde egenlig allerede dengang, ihvorvel de kun for en ringe Del vare udgravede, have kunnet give Anledning til Eftertanke. Men de bleve ikke paaagtede og, tilmed da Afbildningerne vare mangelfulde, stillede i Klasse med de uanselige Mure og Smaahuse i Borgens Indre; man kunde jo dog ikke bestride, at de vare opførte af smaa Brudsten og Ler paa en Maade, som man indtil da kun kjendte fra forbigangne Forfaldsperioder og umuligt kunde bringe i Harmoni med Poseidonsfæstningens stærke Værn og høie Mure. Til ikke ringe Skade for Bogens Betydning virkede desuden den alt for store Troesbegeistring, med hvilken Schliemann gav sit Guldfund Navn af „Priamos' Skat", kaldte den største af de hidtil udgravede Bygninger for „Priamos' Palads" og det udgravede Portanlæg „den skæiske Port". Alene disse tre Betegnelser vare nok til, at de fleste henførte alle Bogens Paastande til Fantasiernes Verden. De Lærde holdt det for en stor Del ligefrem under deres Værdighed at give sig af med disse „forunderlige Indfald", medens paa den anden Side Aviser og Vittighedsblade med Iver kastede sig over det velkomne Stof. Og det tvivlsomme Ry, som Spadens unge Videnskab dengang er-

hvervede sig, har sidenefter tynget haardt paa hele Arkæologien. — Der var imidlertid nogle, som tænkte mere roligt over Forholdene, og deres Mening gik, efter alt, hvad der saaledes syntes at foreligge, uden Undtagelse ud paa, at Hissarlik vel utvivlsomt havde været beboet i ældgammel Tid, men at Levningerne fra denne Beboelse kun i ringe Grad svarede til den af Homer skildrede Glandsperiode. Endvidere mente de, at Hissarlik næppe turde anses for at have været Landets vigtigste Plads i Datiden og at man derfor, saalænge indtil der havde fundet yderligere Gravninger Sted, endnu bestandig maatte lade den saa skarpsindig og mangesidig begrundede Theori om Troja's Beliggenhed ved Bunarbaschi staa ved Magt.

De følgende fire Aar vare for Schliemann en meget bevæget Tid, og Tildragelserne i disse Aar ere ret egnede til at kaste Lys over Mandens aldrig hvilende Foretagelsesaand. Næppe viser det sig, at det ene Foretagende i Øieblikket ikke lader sig udføre, før der strax træder to nye i Forgrunden, som begge gjøre Krav paa at blive taget først i Betragtning. Schliemann var i Februar 1874 netop beskjæftiget med en Forsøgsgravning i Mykenæ, da den tyrkiske Regjering, som mente at være kommen tilkort ved Delingen af det sidste trojanske Fund, anlagde Sag imod ham i Athen. Han nødtes saaledes til at reise tilbage til denne By, og Forhandlingerne trak sig nu ud et helt Aar, indtil Enden tilsidst blev, at han dømtes til at betale en Skadeserstatning paa 10.000 Fr. Istedetfor denne Sum sendte Schliemann Ministeriet i Konstantinopel 50.000 Fr., som han stillede til det keiserlige Museums Disposition, idet han haabede derved igjen at formilde Stemningen saa vidt, at man vilde give ham Tilladelse til en snarlig Fortsættelse af Gravningerne ved Troja. Det viste sig imidlertid, at hans Stilling i Tyrkiet for bestandig var bleven af en besværligere Natur. Uagtet han endnu i 1875 personlig begav sig til Konstantinopel, hvor

han ogsaa blev nogenlunde venlig modtaget, foruden at han havde meget indflydelsesrige Venner, der talte hans Sag, trak Forhandlingerne om et nyt Ferman sig dog meget længe ud.

Endelig fik han det i April 1876 og begav sig da strax paa Veien til Troja, utaalmodig efter at fortsætte de Arbeider, paa hvilke hele Europas Øine nu hvilede. Der ventede ham imidlertid kun nye Skuffelser. Guvernøren over Troas, Ibrahim-Pascha, holdt ham først tilbage i Dardanelbyen i to Maaneder med den Indvending, at der endnu manglede Stadfæstelse af Fermanet. Han tillod ham derefter vel at begynde, men sendte en Kommissær med til Hissarlik, hvor denne efter bedste Evne gjorde Situationen utaalelig. Dette blev dog Schliemann for meget; han opgav Gravningen og skrev fra Athen en bidende Artikel til „Times", i hvilken han gav Oplysning om Paschaens Handlemaade og udviklede, hvorledes den stred imod hele den civiliserede Verdens Interesser. Som Følge af denne Artikel blev Ibrahim i Oktober 1876 forflyttet til en anden Provinds; men i Mellemtiden, allerede i Juli, havde Schliemann igjen begyndt at grave i Mykenæ, og der havde han strax i de første Maaneder opnaaet saadanne Resultater, at han foreløbig ikke kunde tænke mere paa Troja. Havde end den Skat, han fandt i Troja, givet ham en glad Følelse af, at der paa en underfuld Maade hvilede en god Stjerne over hans Arbeider, saa var det dog for intet at regne imod hans Henrykkelse, da han nu paa Borgen i Mykenæ saa Guldet vælde frem i saa store Masser, at selv han, Millionæren, vel næppe nogensinde havde set saa meget samlet paa et Sted. Næsten alle de Smykker, der vare medgivne de Døde, Diademer, Masker, Brystskjolde, Armbaand, Ørenringe, vare udarbeidede af tykt gedigent Guldblik, og blandt Drikkekarrene og Kanderne var der nogle, som veiede indtil fire Pund. — Da den græske Forfatning indeholder en Bestemmelse, ifølge hvilken alt, hvad der bliver

fundet i Landet, skal forblive i dette og betragtes som Statseiendom, saa førtes de udgravede Skatte til Athen, hvor de for Tiden ere opstillede i en stor Sal i Polyteknion og vistnok utvivlsomt udgjøre den interessanteste og mest imponerende Samling, der findes i Verden.

Udgravningerne i Mykenæ varede indtil Udgangen af 1876, og Aaret derefter, 1877, udarbeidede Schliemann om disse sit Værk: „Mykenæ", der paa Tydsk udkom hos F. A. Brockhaus i Leipzig, endvidere paa Engelsk samtidig i London og Newyork og i 1878 paa Fransk i Paris. Fortalen til dette Værk er skrevet af Gladstone, der som bekjendt ved Siden af Politiken ogsaa bestandig har beskjæftiget sig ivrigt med Homerstudier. — Derefter indlededes paany Underhandlinger om et Ferman for Troja's Vedkommende. Men for nu ikke at være ledig, saalænge Underhandlingerne stod paa, begav Schliemann sig strax til Ithaka, hvor han allerede engang tidligere, i Aaret 1868, havde aflagt et flygtig Besøg. Man havde forhen aldrig set Ruiner, der vare værd at lægge Mærke til, paa Øen; end ikke Beliggenheden af den gamle Hovedstad havde man hidtil kunnet paavise. Nu lykkedes det Schliemann, hvis Blik i Troja var bleven skærpet for den primitive græske Byggemaade, paa Bjerget Aëtos at opdage de af ældgamle Mure omgivne Levninger af omtrent 190 Huse, der vare opførte efter kyklopisk Bygningssæt. Og øverst paa Toppen fandt han Ruinerne af Herskerhuset, der var omgivet af en dobbelt Mur, hvorved han altsaa godtgjorde, at den ældgamle Hovedstad havde ligget paa dette Sted.

Snart efter at være vendt tilbage fra Ithaka kunde han saa igjen (i Slutningen af September) begive sig paa Veien til Troja, hvor der skulde møde ham nye Glæder, men ogsaa mangehaande nye Kvaler. Egnen deromkring gjaldt nu for at være temmelig usikker. Kort iforveien havde nogle Tscherkessere forsøgt paa at overfalde og ud-

plyndre en Bondegaard; imellem disse og Landsbyens Beboere, der ilede til Hjælp, var der da opstaaet en Kamp, under hvilken der dræbtes to Mand paa hver Side. Med dette for Øie turde Schliemann ikke være uden Beskyttelse, og han medtog derfor en Livvagt bestaaende af ti Gensdarmer, der, saalænge Udgravningerne varede, bleve hos ham paa Borgen. Den nye tyrkiske Kommissær, de ligeledes havde Ophold paa Borgen, var en venlig Mand, men han gjemte Nøglen til det Magasin, hvori Fundene bleve opbevarede. Gravningerne omfattede denne Gang fortrinsvis det Gebet, hvor Guldsagerne i sin Tid vare fundne; det saakaldte Priamos' Palads blottedes fuldstændig, og i Partiet deromkring fandtes endnu en og anden mindre Skat. Den 26. November sluttedes Arbeiderne. To Trediedele af Fundene kom nu til Konstantinopel, og den ene Trediedel fik Schliemann.

I Slutningen af Februar 1879 gjenoptog Schliemann Arbeidet, og den Kampagne, der nu fulgte efter, blev af en meget animerende Karakter og frugtbringende paa de forskjelligste Omraader specielt derved, at Rudolf Virchow i Marts indfandt sig paa Stedet og fra den Tid deltog i Virksomheden. Den berømte Videnskabsmand har dengang ikke alene i Hissarlik meget ivrigt understøttet Schliemann og med sit klare Blik opdaget adskillig Nyt; han har ogsaa i Forening med ham gjennemstreifet hele Troas lige indtil Ida's Tinder, idet han overalt har gjort geologiske, botaniske og meteorologiske Iagttagelser, om hvilke han senere igjennem Foredrag og Afhandlinger har aflagt de interessanteste Vidnesbyrd. — Ogsaa fra Frankrig kom der en Videnskabsmand til Hissarlik for at opholde sig der i længere Tid. Det var Emile Burnouf, hvem den daværende Kultusminister Jules Ferry havde sendt over i klog Erkjendelse af, at der forelaa en betydningsfuld og sjælden Leilighed til Studier. Han helligede ligeledes paa den venskabeligste Maade Schliemann sine Kræfter, og specielt har han indlagt sig Fortjeneste ved

Optagelsen af Udgravningsplanerne. — Hovedvægten blev det Aar lagt paa at bringe Stadsmurene fuldstændigere for Dagen; men desuden blev der anvendt megen Flid og mange Penge paa at udgrave 14 saakaldte Heltegrave paa Skamandersletten. Dette sidste Forsøg gav imidlertid et saare ringe Udbytte, og Schliemann kom derfor til den Overbevisning, at de allesammen maatte være Kenotaphier, d. v. s. tomme Gravhøie, der ikke vare bestemte for selve Begravelsen, men opkastede paa et senere Tidspunkt som Mindesmærker til Ære for de Døde.

Efter denne Kampagne, der sluttede med Udgangen af 1879, sammenfattede Schliemann samtlige Resultater af sine hidtidige Udgravninger i Troja i det store Værk „Ilios", som han forfattede paa Engelsk og samtidig lod oversætte paa Tydsk, saaledes at Udgaverne i de to Sprog kom ud paa engang i Slutningen af 1880. For første Gang blev nu hele Materialet forelagt Publikum i gode Afbildninger, hvad der bidrog meget til at tydeliggjøre Fundenes store Ælde. De Virchow'ske Forskninger, der havde skaffet forskjellige nye Støttepunkter for Theorien om Troja's Beliggenhed ved Hissarlik, og Virchow's begeistrede Fortale til Bogen undlode heller ikke at gjøre deres Virkning. Rigtignok stødte man endnu an imod de mærkværdig uanselige Mure paa Borgen, og der var ikke senere kommet nogen større Bygning tilsyne end den, der havde faaet Navnet „Priamos' Palads". Imidlertid kaldtes denne nu mere forsigtig „Stadsøverstens Hus", og Guldfundet fra 1873 benævnedes slet og ret „den store Skat".

Men efter at Schliemann nu i halvandet Aar havde været beskjæftiget inden Døre, havde han ingen Ro paa sig længere. Endnu i Aarene 1880 og 1881 udgravede han i Orchomenos det saakaldte: Minyas' Skatkammer, en stor Kuppelgrav ganske som de i Mykenæ, og foretog derefter en ny Reise igjennem Troas. Disse to Foretagender bleve saa be-

skrevne i et Par mindre Bøger: „Orchomenos“ og „Reise in der Troas“, der udkom hos F. A. Brockhaus i Leipzig 1881.

Den 1. Marts 1882 begyndte han igjen at grave i Hissarlik, denne Gang under Medvirkning af Dr. W. Dørpfeld, den nuværende første Sekretær ved det tydske arkæologiske Institut i Athen, som kort forinden havde været beskjæftiget i Olympia, hvor han havde forestaaet de tydske Udgravninger i flere Aar. — Det var et meget væsenligt Resultat, der nu opnaaedes, idet man i det næstunderste af de forskjellige Lag, det af dem alle, der har den største Interesse, bragte flere store Bygningskomplexer frem for Lyset. De langstrakte Bygninger, der fortil mundede ud i aabne Forhaller, og i hvis Hovedrum der fandtes et stort rundt Arnested, ansaas dengang endnu af Schliemann og Dørpfeld for Templer. Men da man to Aar senere ved at udgrave Paladset i Tiryns, hvis Grundplan kom næsten uskadt frem, midt i Komplexet stødte paa det samme langstrakte Rum med Forhal og et stort rundt Arnested, blev det indlysende, at man heller ikke i Troja havde at gjøre med noget Tempel, men derimod med Hovedrummene af det kongelige Palads. Og sidenefter er der igjen i Mykenæ i Paladsets Midte fundet et lignende Rum med ganske den samme Grundtegning. Det er saaledes, om end ikke just i 1882 saa dog nu, bleven hævet over al Tvivl, at Schliemann i Hovedlaget paa Hissarlik har gjenfundet det Pergamos, der hører til samme betydelige og øiensynlig forhomeriske Blomstringsperiode af den græsk-asiatiske Kultur som Borgene i Tiryns og Mykenæ, og som uden Betænkning tør anses for det Troja, der vedblev at leve i den store Digters Sange.

Faktisk har altsaa den fromme Barnetro, hvormed Schliemann trods al Spot holdt fast ved en virkelig historisk Kjerne i de homeriske Digte og Beretningerne om den trojanske Krig, gjort al den Skarpsindighed og Lærdom tilskamme, der rykkede i Marken for at godtgjøre det modsatte. Men

dette gode Resultat maa rigtignok ogsaa til for at retfærdiggjøre den Maade, paa hvilken han har gravet i Troja. Det kunde selvfølgelig ikke undlade at vække Beklagelse, ja ligefrem Harme, naar man saa, hvor hensynsløst de øvre Lag bleve ryddede af Veien, og de interessante græske Tempelfundamenter og Fæstningsmure sloges istykker. Naar man paa den anden Side, hvad der ikke saa sjældent er sket, fremhæver, at han idetmindste burde have gravet Lag for Lag bort, saa at man kunde have faaet et Overblik over hvert enkelt, før det maatte vige Pladsen for det følgende, glemmer man imidlertid her, at saadan noget ikke ligger ovenpaa hinanden som Lagene i en Lagkage. Man maa ikke tro, at enhver ny Bebyggelse er gaaet for sig paa den Maade, at Overfladen først er bleven omhyggelig planeret; nei, i Reglen blev der bygget ovenpaa Asken og Levningerne, ganske som de laa. Naar der paa et Sted, hvor en stor Bygning var styrtet sammen, byggedes et nyt Hus, kom dette til at ligge flere Meter høiere end et andet, der muligvis blev bygget paa en tidligere aaben Plads. Og dertil ere de forskjellige Lag — Schliemann's „Byer" — ingenlunde gjennemgaaende adskilte fra hverandre ved en udpræget periodisk Tilintetgjørelse af al Bebyggelse. Man støder ofte paa Huse, der ere byggede umiddelbart ind i Ruinerne af de tidligere. Hvorledes skulde man vel under saadanne Omstændigheder kunne løse det ene Lag ud fra det andet? Ganske vist hviler det øverste — den hellenistiske By — paa et nyanlagt og omhyggelig udarbejdet Plan; det vilde man altsaa temmelig nemt kunne have faaet frem særskilt. Men man tænke sig nu denne Stadsgrund liggende aaben — velbevaret, som den synes at have været, med Grundplanen af sine Templer, Torvebygninger, Taarne og Porte: vilde Schliemann mon nogensinde have bekvemmet sig til at ødelægge dén, det eneste hellenistiske Byanlæg, man saa dengang havde havt, for af sine „Fantasier" at

lade sig føre ned i Dybet? — Jeg tror, det er ganske heldigt, at han gik saa rask til Værks med sin berygtede Nordgrav, at al Jamren kom for sent.

Den største Del af de trojanske Fund opbevares for Tiden i det ethnografiske Museum i Berlin. — Kun nogle faa Guldsager, som to af Schliemanns Arbeidere i Aaret 1873 havde tilvendt sig, foruden de to Trediedele af Fundene fra 1882, ere komne til Konstantinopel, og derhos har Schliemann beholdt adskillige Lerkar i sin Bolig i Athen. Alt det øvrige, deriblandt altsaa ogsaa den store Skat, er indbefattet i den Hovedsamling, som Schliemann meget ædelmodigt skjænkede sit Fædreland i Aaret 1881. Han havde derfor den Tilfredsstillelse, at den gamle Keiser Wilhelm i flere Skrivelser tilkjendegav ham sin Paaskjønnelse af Gaven og endvidere i en Forordning af 24. Januar 1881 bestemte, at den nævnte Samling skulde forvaltes af den preussiske Regjering og i Fremtiden have sin Plads i det ethnografiske Museum i Berlin, der dengang var under Opførelse. Det bestemtes endvidere, at den skulde opbevares i saa mange særskilte Sale, som det var nødvendigt for at give den en Opstilling, der svarede til dens Værd, og at disse Sale for bestandig skulde bære Giverens Navn. — Fra Aar til Aar ere Schliemann-Salene ved den store Opdagers senere Reiser og mindre Udgravninger blevne yderligere berigede, og ifølge hans testamentariske Bestemmelse vil ogsaa den Rest af de trojanske Fund, der endnu er i Athen, engang i Tiden komme dem tilgode. — Schliemann sætter en Stolthed i den Hæder, der ogsaa fra Byen Berlins Side er ham viist i Anledning af den nævnte Gave, idet foruden ham nærmest kun Bismarck og Moltke ere blevne Æresborgre af den tydske Hovedstad.

Om Virksomheden i de følgende Aar er hurtig fortalt. Først blev der under Titlen „Troja“ skrevet en ny Bog om de nye Udgravninger, og denne udkom i Slutningen af 1884

paa Engelsk og Tydsk med en Fortale af Sayce. Paa samme Tid blev Værket „Ilios", der endnu ikke forelaa i fransk Oversættelse, omarbeidet og forøget paa Grundlag af de senere Resultater, og i sin nye Skikkelse udkom det 1885 i Paris under Titlen „Ilios, ville et pays des Troyens".

I Februar 1884 foretoges derefter en lille Gravning ved Marathon. Man undersøgte her den Høi, der af Pausanias skildres som Graven for de i Slaget, Aar 490 før Chr. faldne 192 Atheniensere, og kom til det Resultat, at den i ethvert Tilfælde skriver sig fra en langt tidligere Periode end Perserkrigen. — Fra Marts til Juni 1884 gravede Schliemann i Tiryns og gjorde her et storartet Fund, der bidrog til at kaste Lys over mangfoldige Forhold, idet han stødte paa et udmærket bevaret Paladsanlæg fra den heroiske Tidsalder. Som sædvanlig blev Fundet strax skriftlig behandlet, men da Dørpfeld paa Schliemann's Opfordring fortsatte Udgravningen det følgende Foraar, kom Bogen først ud i November 1885, suppleret af Dørpfeld og med en udmærket Fortale af F. Adler. Ogsaa denne Bog udkom samtidig paa Tydsk, Fransk og Engelsk henholdsvis i Leipzig, Paris, London og Newyork. Det Kapitel i den, der omhandler Arkitekturen, er helt og holdent skrevet af Dørpfeld, og paa dette Omraade yder den derfor en sagkyndig Fremstilling, som ikke kan ønskes bedre.[1])

I England er Schliemann's Virken stadig bleven særlig anerkjendt. Allerede i 1883 blev han udnævnt til Doktor ved Universitetet i Oxford og til „honorary fellow" ved Queen's College. Efter Udgravningerne i Tiryns tildeltes der ham endogsaa den store Guldmedaille af „Royal Institute of British Architects".

I den senere Tid har Schliemann stukket Spaden i

[1]) Det er bearbeidet paa Dansk af Prof. Ussing i Universitetsprogrammet til Kongens Fødselsdag 1886.

Jorden paa forskjellige Steder uden at vinde saadanne Holdepunkter, at en fortsat Gravning maatte synes ham formaalstjenlig. To Vintre, fra 1886—87 og fra 1887—88, var han — den sidste Gang sammen med Virchow — i Ægypten, og herfra sendte han adskillige indholdsrige Kasser som Gave til det ethnologiske Museum i Berlin. Væsenligst bestode Sendingerne af ret interessante Kar fra Oldtiden, men de indeholdt ogsaa en smuk Samling ægyptiske Stoffer og Broderier. — Siden Foraaret 1887 har han flere Gange ført ivrige Forhandlinger med Kreta om at faa Lov til at udgrave den gamle By Gnossos' Borghøi, der, at dømme efter nogle Forsøgsgravninger, synes at indeholde et Kongepalads lig det i Tiryns. Men desværre har denne Plan hidtil ikke kunnet komme til Udførelse paa Grund af de paagjældende Eiendomsbesidderes overdrevne Fordringer. — I Foraaret 1888 gravede han en kort Tid paa Kythera og fandt her i Hagios Kosma's Kapel Aphrodite Urania's gamle Tempel. Samme Aar anstillede han Efterforskninger i „det sandede Pylos" og ligeledes paa Øen Sphakteria, hvor han udgravede de gamle Fæstningsværker, der ifølge Thukydides (IV, 31) bleve forefundne og benyttede af Spartanerne i Aaret 425 før Chr.

Den Tid, der ligger imellem de forskjellige Foretagender, tilbringer Schliemann i Reglen i Athen, hvor han i Universitetsgaden har bygget sig et pragtfuldt Hus, et sandt Palads, hvis Enkeltheder for hvert Fjed leder Tanken hen paa den Verden, i hvilken han lever og aander. I Mosaikgulvene ere de vigtigste Exemplarer af de trojanske Vaser og Urner gjengivne, og langs Væggene løbe Friser med klassiske Landskaber og Billeder fra de græske Heltesagn, overalt isprængte med Vers af Homer. — Efterat man ved Indgangen har passeret Dørvogteren Bellerophon, føres man af Tjeneren Telamon frem for Husets Herre, og man træffer ham da som oftest læsende et græsk Sørgespil eller lignende. Imellem-

stunder hører man ham dertil brumme over den forskrækkelige Bunke af Kursberetninger, der ere komne med Morgenposten fra Paris, London og Berlin, og som i disse Omgivelser tage sig ret eiendommeligt ud, som de der ligge i Stapel paa en Stol ved Siden af. Vel driver Schliemann ingen Handelsforretninger mere, men Forvaltningen af hans store Formue og den Omstændighed, at han eier adskillige Huse, som han leier ud, baade i Paris, Berlin og Athen, gjør den omtalte livlige Forbindelse med Forretningsverdenen nødvendig.

Selv naar man, saaledes som i Reglen de engelske og amerikanske Reisende, for hvem Schliemann's Hus er den interessanteste Seværdighed i Athen, aflægger dette et flygtigt Besøg, faar man nemt Leilighed til ogsaa at kaste et Blik ind i Schliemann's Familieliv. Han bærer sig nemlig endnu ikke ad som den gamle Goethe, der undertiden indskrænkede sig til flygtig at passere Gitret foran sin Gaardsplads. Med en Nervestyrke, som man kunde misunde ham, fører han stadig lige høfligt daglig saa og saa mange Besøgende til sin Salon. Og her træffer man da i Reglen ogsaa Fru Sophia, den stille og klogt styrende Hustru, der Aar for Aar mere er bleven den ildfulde Sværmers gode Engel, tilligemed deres nu voxne Datter Andromache og den elleveaarige Søn Agamemnon. — I denne Kreds kommer man først ret til Erkjendelse af, hvilket varmt, følelsesfuldt Træk der gaar igjennem Schliemann's Karakter, og man lærer derved at forstaa, hvorledes han har kunnet blive saa stærkt grebet af de mythiske Overleveringer og holde fast ved dem med en saa urokkelig Tro. Men det nævnte Træk forklarer ogsaa den anden sjældne Egenskab hos ham, at han med Aarene bestandig bliver mildere i sin Bedømmelse af Meninger, der sættes op imod hans egne — en Egenskab, der staar i prisværdig Modsætning til den tiltagende Paastaaelighed i Anskuelser, der sædvanligvis følger med Alderen.

Sophie Schliemann

stunder hører man ham dertil brumme over den forskrækkelige Bunke af Kursberetninger, der ere komne med Morgenposten fra Paris, London og Berlin, og som i disse Omgivelser tage sig ret eiendommeligt ud, som de der ligge i Stapel paa en Stol ved Siden af. Vel driver Schliemann ingen Handelsforretninger mere, men Forvaltningen af hans store Formue og den Omstændighed, at han eier adskillige Huse, som han leier ud, baade i Paris, Berlin og Athen, gjør den omtalte livlige Forbindelse med Forretningsverdenen nødvendig.

Selv naar man, saaledes som i Reglen de engelske og amerikanske Reisende, for hvem Schliemann's Hus er den interessanteste Seværdighed i Athen, aflægger dette et flygtigt Besøg, faar man nemt Leilighed til ogsaa at kaste et Blik ind i Schliemann's Familieliv. Han bærer sig nemlig endnu ikke ad som den gamle Gesner, der [illegible] indskrænkede sig til flygtig at passere [illegible] Dampbaade. Med en Nervestyrke, som man [illegible] ham, fører han stadig lige høfligt daglig saa og saa mange Besøgende til sin Salon. Og her træffer man da i Reglen ogsaa Fru Sophia, den stille og klogt styrende Hustru, der Aar for Aar mere er bleven den ildfulde Sværmers gode Engel, tilligemed deres nu voxne Datter Andromache og den elleveaarige Søn Agamemnon. — I denne Kreds kommer man først ret til Erkjendelse af, hvilket [illegible], følelsesfuldt Træk der gaar igjennem Schliemann's Karakter, og man lærer derved at forstaa, hvorledes han har kunnet blive saa stærkt grebet af de mythiske Overleveringer og holde fast ved dem med en saa urokkelig Tro. Men det nævnte Træk forklaren nesaa den anden sjældne Egenskab hos ham, at han [illegible] Aarene bestandig bliver mildere i sin Bedømmelse af Mennesker, der sættes op imod hans egne — en Egenskab, der [illegible] prisværdig Modsætning til den tiltagende Paastaaelighed i Anskuelser, der sædvanligvis følger med Alderen.

Sophie Schliemann

Schliemann gaar nu i sit 69. Aar, men trods Alderen vedblive hans Rørighed og utrættelige Foretagelseslyst bestandig at være de samme. Man tør derfor endnu vente mangen smuk Berigelse af Videnskaben igjennem ham. Og det er at haabe, at ogsaa det mellemste og det sidste Afsnit af Grækenlands store heroiske Blomstringsperiode maa blive afsløret ved hans Spade, hvad der vel nærmest vil ske paa Kreta, i Minos' Rige.

Vi have ment at imødekomme vore Læseres Interesse ved at lade et Billede af Schliemann, udarbeidet efter et for faa Aar siden taget Fotografi, følge med Bogen. Ogsaa Fru Schliemann, en født Kastromenos fra Athen, præsentere vi Læseren i disse Blade. For at vise, hvorledes de væsenligste Smykker bares i Troja, gjengive vi det aandfulde Hoved af den Kvinde, der er mest berettiget til at bære dem.

Troja.

1. Historie og Topografi.

Da Schliemann begyndte at grave i Troja, havde man ikke alene i videnskabelige Kredse, men ogsaa langt ud over disse, i de Dannedes brede Lag, laant den skarpe Kritik Øre, som F. A. Wolf, Wilhelm Müller og Lachmann underkastede de homeriske Digte — den Kilde, hvorfra vi have vort første Kjendskab til den græske Fortid. Man paastod, at disse Digte vare samlede af meget uensartede Brudstykker, der skreve sig fra forskjellige Tidspunkter, at de ligesom den tydske Nibelungenlied lode sig adskille i en Række oprindelig selvstændige Sange, der behandlede de enkelte Heltes Bedrifter, og at de mest fremragende af disse Helte, Achilles saa vel som Siegfried, i deres Udspring maatte føres tilbage til et guddommeligt Begreb.

Vel havde England overfor den Wolf'ske Lære holdt fast ved sin specielle homeriske Høikirke. Denne gjorde nok den nyere Tids Fremskridt nogle ydre Indrømmelser, særlig sagde den sig løs fra den eneste Overhyrde i den episke Digtnings Rige; men i det hele taget holdt den sig dog temmelig nær til den gamle katolske Tro. Grote betragtede, i sit store historiske Værk, om vel ikke Iliaden saa dog Odys-

seen for et i sin Oprindelse samlet Hele, og han antog ogsaa, at Troja havde ligget nøiagtig paa det Sted, hvor Schliemann senere udgravede det. I Tydskland derimod kom man mere og mere til den Overbevisning, at det aldeles ikke lod sig overskue, hvormeget af det gamle Epos der var Sandhed og hvormeget Digtning. Her vare alle toneangivende Lærde og Reisende — deriblandt Navne som Moltke, Welcker, Kiepert, Curtius — af den Mening, at den fordums Hovedstad i Troas, i Modsætning til Grundtrækkene i den homeriske Anskuelse, var at søge i en lille, langt fra Havet beliggende Bjergfæstning ved Bunarbaschi. Denne skulde da ved Homer's fantastiske Skildringer være bleven udmalet for os som en vidtudstrakt og prægtig Kongestad.

Spørgsmaalet er nu for stedse afgjort. Schliemann har paa Høien ved Hissarlik bragt de gamle Paladser frem for Lyset, han har blottet de kæmpemæssige Borgmure og fundet Skatte af Guld og Sølv. Ogsaa i Egnen rundt omkring har han under sin aarelange Virksomhed paavist mangen Enkelthed, der paa en Maade, som maa overraske selv den mest troende, fremhæver Overensstemmelsen imellem det Billede, Homer ruller op for os, og det, der har bevaret sig indtil vore Dage. — For at kunne vurdere Betydningen af disse Resultater maa vi først danne os et Overblik over, hvad der fra Oldtiden er os overleveret om Troja og den trojanske Slette.

Vort Kjendskab til den trojanske Krigs Ilion have vi udelukkende fra de homeriske Digte. Mere end der indeholdes i disse vidste den senere historiske Tids Grækere heller ikke, og deres Angivelser om Fortiden ere enten tagne fra Homer eller ligefrem opfundne. — Ifølge Homer altsaa er Troja en rig Kongestad, beliggende i Nærheden af Hellespont ligeoverfor den lille Ø Tenedos. Grændserne for dens Horisont ere: paa den ene Side Samothrake, det høie snedækte, paa hvilket Poseidon throner — paa den anden Side det

skov- og vandrige Ida, Zeus' Sæde. De trojanske Fyrster boede oprindelig dybere inde i Landet, paa Ida; først senere vandrede de ned derfra og grundlagde „paa Sletten" den nuværende Borg. Dennes Mure og Taarne ere saa imponerende, at man ikke kan tænke sig dem opførte med Menneskehaand men maa anse dem for et Værk af Guderne selv, af Poseidon og Apollon. Øverst paa Borgen ligge Paladserne, ved Siden af det for Priamos ogsaa andre for Hektor og Paris. Paa dette Sted tilbedes Zeus; Athene og Apollon have ogsaa deres Templer her. Som Byens Udgang nævnes bestandig kun én Port, den skæiske, igjennem hvilken Veien fører ud paa Sletten til Kamppladsen.

Grækerne have opslaaet deres Leir ved Kysten af Hellespont paa det Sted, hvor de ere gaaede i Land. Derfra til Troja kan der kun være et kort Stykke Vei; dette viser sig ved en Mængde forskjellige Træk. I Reglen begive Trojanerne sig hver Aften efter Kampen tilbage til deres By og Grækerne til deres Leir. Tidlig om Morgenen gaar der Sendebud fra Skibsleiren ind til Byen, og endnu før Solopgang ere de igjen tilbage; ofte raser ogsaa Kampen paa en Dag hele Strækningen frem og tilbage. Priamos kjører om Natten til Achilles for at udbede sig sin Søns Lig; han nyder der, efter at være beven lettere om Hjertet og for første Gang igjen at have vederkvæget sig med Mad og Drikke, den længe savnede Søvn, og endnu før Daggry er han igjen i Troja.

Imellem Byen og den græske Leir gjennemskjæres Sletten af Skamander, Landets største Flod, der udspringer paa Ida og er saa vandrig, at man kun kan gaa over den paa et enkelt Sted, hvor der er et Vadested. Denne Flod spiller en betydelig Rolle paa Slagmarken; den betegner paa en vis Maade Grændsen imellem det græske og det trojanske Gebet. Naar Grækerne overskride den, tage Trojanerne strax Flugten tilbage til Byen. Og omvendt giver et særligt Held paa tro-

jansk Side sig Udtryk i, at Hektor med sin Hær overnatter paa den fjendtlige Side af Floden paa en „Stigning af Sletten“ (throsmos pedioio), hvor han saa lader Fornødenhederne til Aftensmaaltidet: Slagtekvæg, Mel o. s. v., komme fra Byen. Agamemnon ser paa en saadan Aften med Sorg fra sin Leir Trojanernes Vagtblus brænde og hører deres Fløiter og Skalmeier. Da Priamos vil kjøre til Grækernes Leir, har Hermes Ordre til at sørge for sikker Ledsagelse; han slutter sig imidlertid først til Kongen i det Øieblik, denne har gjort Holdt midt paa Vadestedet for at vande Hestene; her begynder nemlig først Faren, og kun til dette Sted ledsager han ham igjen tilbage.

Sammen med Skamander nævnes ogsaa jævnligt Simois, ganske vist uden at det tydeligt fremgaar, hvor denne har sit Løb. Kun ét Sted i Iliaden gives der Leilighed til en Slutning i saa Henseende, og denne Slutning er draget af en Mand, der bestrider al Overensstemmelse imellem den homeriske Beskrivelse og de virkelige Forhold paa den trojanske Slette, og som paastaar, at Homer „til sit ideale Drama“ ogsaa har dannet sig „en ideal Skueplads“. Trods denne sin Oprindelse tilfredstiller den nævnte Slutning dog i fuldeste Maade Modpartiet, idet den anbringer Simois netop paa det eneste Sted, hvor man efter Slettens nuværende Beskaffenhed kan antage, at den har været — og den maa vel saaledes kunne anses for rigtig. Sagen forholder sig paa følgende Maade. Here og Athene forlade deres Vogn paa det Sted, hvor Simois løber sammen med Skamander, og ile til Fods til Kampladsen. „Det følger af sig selv“, siger Hercher, „at Gudinderne maatte anbringe deres Spand paa et Sted, til hvilket Krigsfurien endnu ikke havde trængt sig frem, og dette stadfæstes ogsaa ved den Omstændighed, at de begge uhindret gaa til Slagmarken. Nu pleier imidlertid i Iliaden den venstre Side af Sletten at gjælde for den kampfri. Ares f. Ex., der er udenfor Kampen, sidder „til venstre for

Valpladsen". Digteren maa altsaa have ladet Gudinderne holde „paa den venstre, d. v. s. den nordlige Side af Sletten"." Hercher tænkte sig ifølge dette ogsaa Simois nord for Byen. Længere fremme ville vi faa at se, at der virkelig endnu den Dag idag løber en lille Flod paa dette Sted, og denne maa vi jo saaledes kunne anse for den gamle Simois.

Foran den skæiske Port, tæt ved den brede Kjørevei, udspringe to Kilder, en kold og en varm, ved hvilke tidligere i Fredstid de trojanske Koner og Piger hentede Vand og vaskede. Nu bliver Stedet Skueplads for den morderiske Strids sørgelige Højdepunkt; thi ved disse Kilder fældes Hektor af sin uovervindelige Modstander.

Dette er de Træk, Homer giver os til Illustration af Byen og dens Omegn. Med Sørgekvadet over de faldne trojanske Helte slutter Iliaden. Om Troja's Ødelæggelse indeholder heller ikke Odysseen andet end nogle Antydninger; den besynges først af Digterne i den følgende Periode i den saakaldte episke Cyklus. Selve de kykliske Digte ere imidlertid gaaet tabt; vi have kun Prosaudtog af dem, hvori der fortælles om Listen med Træhesten, om Grækernes forstilte Bortdragen, om hvorledes Byen overrumples og stikkes i Brand, hvorledes Mændene dræbes og Kvinderne bortføres. Dermed bryder Traditionen af for en rum Tid.

Først paa Perserkrigens Tid dukker der pludselig igjen et Ilion op. Hellanikos erklærer dette for identisk med det homeriske, og hans Efterfølger Herodot fortæller om Xerxes' Tog mod Grækenland følgende: „Da Kongen kom til Skamander, gik han op til Priamos' Borg, som han følte megen Attraa efter at se. Og da han havde set den og ladet sig fortælle alt, ofrede han den iliske Athene Tusind Stykker Kvæg, og Magierne udgjød Drikkeoffer for Heltene." — Fra nu af hører man oftere Tale om Byen. Under den peloponnesiske Krig overværede den spartanske Admiral Mindaros i Ilion som Tilskuer et Søslag imellem Dorieus og

Athenienserne. Alexander den Store besøgte ligesom Xerxes Borgen, ofrede til Athene og til Heroerne. Ligeledes ofrede han til Priamos paa Zeus Herkeios' Altar, hængte sin Rustning i Athenes Tempel og medtog derfor nogle gamle, hellige Vaaben, der skulde stamme fra den trojanske Krig. Han paatænkte ogsaa en betydelig Udvidelse af Byen og Opførelsen af en ny Mur omkring den. Denne Plan bragtes dog først til Udførelse af Lysimachos, der i Aaret 301 erobrede den forreste Del af Lilleasien. Lysimachos lod Indbyggerne fra forskjellige Smaabyer i Omegnen bosætte sig i Ilion og byggede omkring dette en 40 Stadier ($7^1/_2$ Km.) lang Mur.

Dermed havde det gamle Navn pludselig igjen faaet positiv Betydning. Ilierne paastode, at Priamos' By ingensinde var bleven fuldstændig ødelagt og ansaa deres egen for at være en umiddelbar Fortsættelse af den. Og denne Overbevisning delte al Verden med dem. Den lærde Perieget Polemo, en af vore første Autoriteter, viste hen til det nævnte Alter for Zeus Herkeios, ved hvilket Priamos var myrdet. Men særligt glædede Romerne sig over Ilions nye Opblomstring. De betragtede jo nemlig Æneas, den eneste der var sluppen bort fra den almindelige Undergang og derefter udvandret til Italien, som deres Stammefader og dermed Troja som deres oprindelige Hjem. Ennius besang den Begeistring, hvormed de romerske Hære hilste det formentlige Hjem, da de i Aaret 191 før Chr. for første Gang betraadte Lilleasiens Jordbund. Dengang blev ogsaa hele det omliggende Land og Kysten fra Tenedos indtil Dardanos draget ind under det iliske Gebet.

Men jo høiere Glædesbægeret skummede, desto nærmere var ogsaa Malurten, der truede med at forbitre det. Midt i Jublen over de gamle Helteslægters Bestaaen, midt i Sværmeriet for at gjøre Trojanere, Iliere og Romere til Brødre brød den alexandrinske Tid ind med al sin Stuelærdom og

sin superkloge Kritik. Skepsis hed ganske betegnende Byen, i hvilken Skjæbnen lod den Mand fremstaa, der skulde benægte Ilions fortsatte Bestaaen paa det oprindelige Sted, og som dermed altsaa bestred enhver Sammenhæng imellem Iliere og Romere. Det gamle Ilion, erklærede Demetrios, kunde ikke have ligget paa det daværende Ilions Plads, d. v. s. paa det af Schliemann udgravede Hissarlik, og dette væsentligt af to Grunde: for det første var Strækningen herfra til Havet Land, som Skamander først i senere Perioder havde skyllet op, og den maatte altsaa i Homer's Tid have været alt for lille til de Kampe, han skildrede. For det andet kunde Achilles og Hektor heller ikke have løbet tre Gange omkring Byen paa det Sted, hvor Ny-Ilion var beliggende; denne laa nemlig ikke paa en isoleret Høi men paa Enden af en længere Bjergryg, hvad der jo eventuelt maatte have lagt en betydelig Hindring iveien for Løberne. Kritikeren mente derimod, at Gammel-Ilion snarere havde ligget ved „Iliernes Landsby" (Ilieon kome), der, som han siger, var 30 Stadier fjernet fra Ny-Ilion, 10 Stadier fra Høien Kallikolone og 5 Stadier fra Simois. Den maa efter dette altsaa være identisk med det, der nu kaldes Hanaï-tepe ligeoverfor Bunarbaschi. At der her ingen Ruiner vare blevne tilbage, mente han, kunde ikke gjendrive hans Paastand; Stenene maatte man nemlig have benyttet til Bygningen af Ny-Ilion og for en stor Del endog have slæbt til Sigeion.

I det væsenlige tog man imidlertid kun ringe Hensyn til disse Betænkeligheder. Romerne vedbleve at skjænke Ilion deres specielle Opmærksomhed. Den Ødelæggelse, som Fimbria bragte over Byen i den mithridatiske Krig, raadede Cæsar Bod paa ved at bygge den op paany og ved store Gaver. Og saavel han som Augustus omgikkes endog med Tanken om at forlægge deres Residens til Hellespont. Kun Strabo var fuldstændig under Indflydelse af Demetrios' Kritik, og hans Vidnesbyrd er det, der i vor Tid, som jo er saa

I.

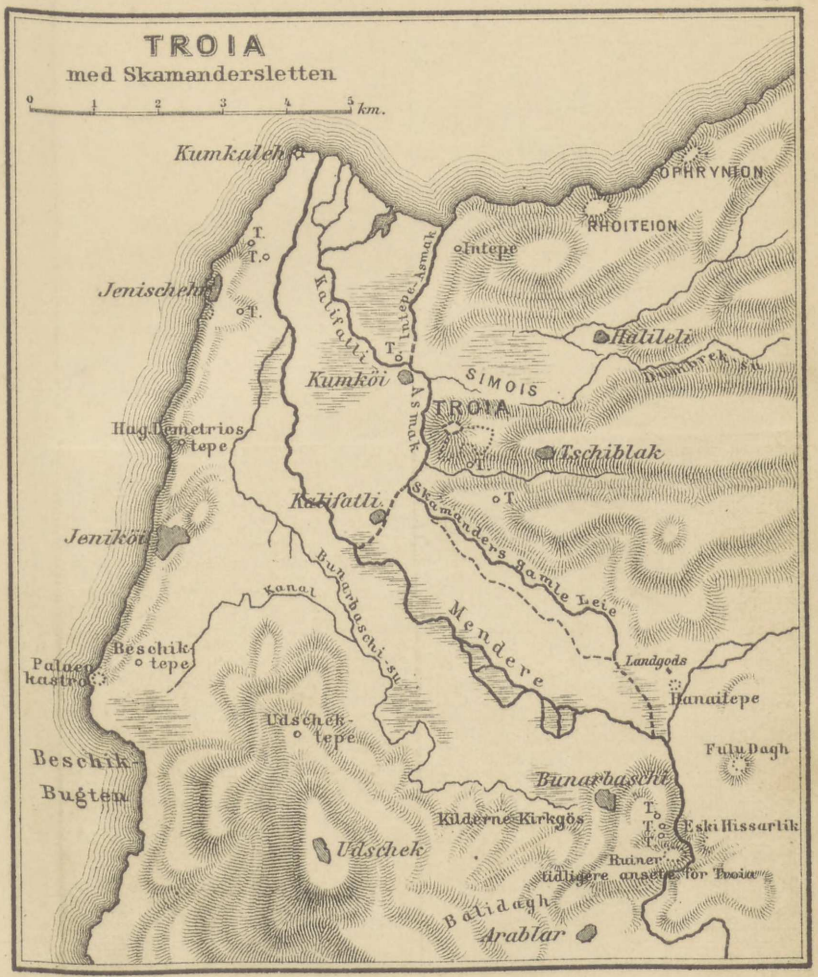
TROIA
med Skamandersletten
0 1 2 3 4 5 km.
Kumkaleh
OPHRYNION
RHOITEION
Intepe
Jenischehr
Kalifatli
Intepe-Asmak
Halileli
Kumköi
SIMOIS
Asmak
TROIA
Hag. Demetrios tepe
Tschiblak
Kalifatli
Skamanders Gamle Leie
Jeniköi
Bunarbaschi-su
Kanal
Mendere
Beschik tepe
Palaeo kastro
Landgods
Hanaitepe
Udschek tepe
Fulu Dagh
Beschik-Bugten
Bunarbaschi
Kilderne Kirkgös
Eski Hissarlik
Udschek
Ruiner tidligere ansete for Troia
Balidagh
Arablar

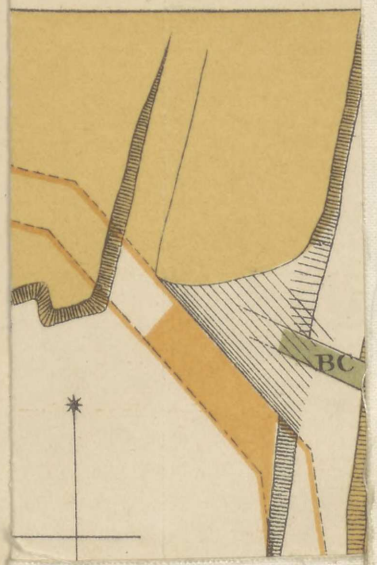
BC

Endnu ikke udgravede Partier.

Mure i den første By.

Mure fra den anden Bys første Periode.

Mure fra den anden Bys anden Periode.

Mure i den tredie By.

Romersk Port.

XZ Den store Nordgrav.

fa, fb, fc Den første Bys Fæstningsmure.

f Husmure i den første By.

A Paladsets Mandssal.

B Paladsets Kvindesal.

C Port til Paladsets Gaard.

c, RC og NF Mure og Porte fra den anden Bys første Periode.

pw og BC Den nedre Bys formodede Mur.

b, FM og OX Mure og Porte fra den anden Bys anden Periode.

GM Taarn i den anden By; dets Gjennemsnit ses i Fig. 29 (Side 63).

xm Den tredie Bys Mur.

HT og D Bygninger i den tredie By.

L Romersk Port.

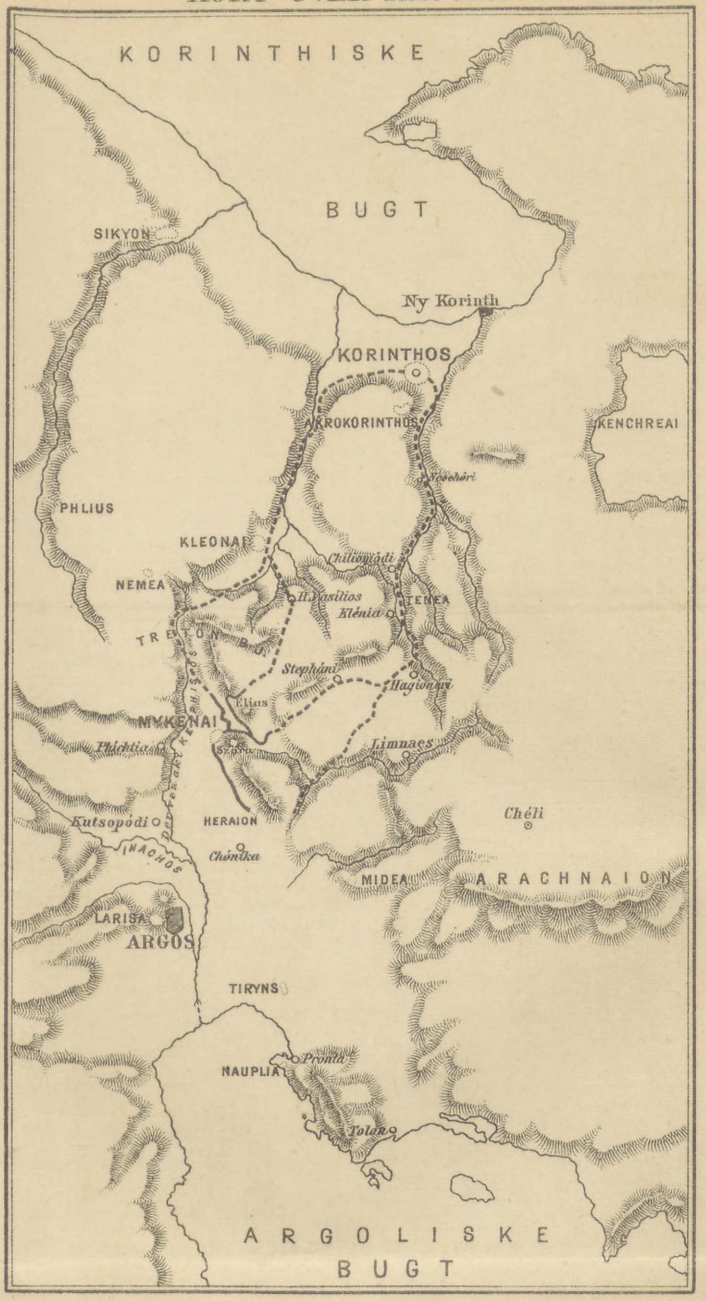
KORINTHISKE
BUGT
SIKYON
Ny Korinth
KORINTHOS
AKROKORINTHOS
KENCHREAI
PHLIUS
KLEONAI
NEMEA
TRETOS
TEMEA
MYKENAI
Phlikia
Kutsopódi
HERAION
Chónika
INACHOS
Chéli
MIDEA
ARACHNAION
LARISA
ARGOS
TIRYNS
NAUPLIA
Pronia
Tolon
ARGOLISKE
BUGT

nær beslægtet med den alexandrinske, have bragt den gamle Strid til at blusse op paany.

Med Hensyn til det senere Ilions Beliggenhed har man aldrig været i Tvivl. Ovenpaa Hissarlik ragede der allerede før Schliemann's Udgravninger Dele af de hellenistiske Borgmure frem, og paa den nordlige Skraaning kunde man se den umiskjendelige Halvkreds af et Theater. Dertil kom den Angivelse af Skylax, at Byen havde ligget i en Afstand af 25 Stadier (henimod 5 Km.) fra Havet, og dette passer nøiagtig med Hissarlik. Spørgsmaalet om det gamle Troja gik altsaa kun ud paa, hvorvidt man vilde slutte sig til dettes i Oldtiden almindelig antagne Identitet med Ny-Ilion, eller om man, ledet af lignende Betænkeligheder som Demetrios', vilde give en anden Beliggenhed Fortrinet. De fleste gjorde det sidste og erklærede næsten enstemmigt Ruinerne paa Balidagh, en halv Times Vei ovenfor Bunarbaschi, for det gamle Troja. Schliemann holdt sig til Traditionen fra Oldtiden og gravede i Ny-Ilion. Det, han udrettede her i de første Aar fra 1871—79, kunde ganske vist ikke omvende mange af de anderledes tænkende. Vel blev der i dette Tidsrum udgravet store Befæstningsmure og Porte, men det, Schliemann udgav for Paladset, var dog kun uanselige Huse med tynde Vægge, der i meget ringe Grad svarede til den Forestilling, man gjorde sig om den homeriske Kongebolig. Først i 1882 fik man i det næstunderste Lag at gjøre med omfangsrige Bygningspartier, indesluttede af svære Mure, og af de nøiagtige Analogier fra Tiryns og Mykenæ fremgik det senere, at man her havde Paladsets Hovedrum for sig.

Men hvorledes kunde det gaa til, at selv de dygtigste Hoveder saa længe kunde lade sig vildlede i deres Dom, og hvorledes forholde Nutidens Resultater sig til det Landskabsbillede, der skinner frem igjennem de homeriske Skildringer? Alexandrineren Demetrios' Anskuelse, at Sletten imellem Ilion og Havet skulde være Land, der først senere er skyllet op,

skyldes aabenbart en Udtalelse af Herodot, der erklærer den nævnte Slette for en oprindelig Havbugt. Dette er imidlertid ikke nogen historisk men en geologisk Kjendelse. Herodont ærede saa lidt som nogen den Tanke, at Sletten i den homeriske Tid havde staaet under Vand; han troede selv paa Gammel- og Ny-Ilion's Identitet, ellers havde han ikke uden Spor af Kritik fortalt om Xerxes' Besøg paa Priamos' atter beboede Borg. Nyligt har Virchow foretaget geologiske Undersøgelser paa Stedet; men trods spredte Gravninger til en Dybde af flere Meter har han dog intetsteds fundet Antydning af maritime Dannelser. Alle Iliadens Angivelser gaa ogsaa ud paa, at Grækernes Leir har ligget umiddelbart ved Havet, ved Hellespont, og efter dette maa Sletten allerede dengang have strakt sig der hen til. I det 2. Aarhundrede efter Chr. angiver Skylax Afstanden imellem Ilion og Havet til 25 Stadier, et Tal, der stemmer nøiagtig med Forholdet i Nutiden. Naar saaledes Strækningen fra Skylax' Tid indtil nu, altsaa i næsten to Aartusinder, ikke er bleven større, saa kan hele Sletten heller ikke være bleven til ved en fuldstændig ny Dannelse i Løbet af det forudgaaende ene Tusind Aar.

Demetrios' anden Indvending, at Hektor og Achilles ikke kunde have løbet tre Gange omkring Byen paa Ny-Ilions Plads, griber ind i det Spørgsmaal, hvor meget der hos Homer maa anses for Sandhed og hvor meget for Digtning. Naar Achilles nedlægger hele Skarer af Trojanere og fylder Skamander's Bølger med Faldne, naar Priamos har 50 Sønner og 12 Døtre, naar den trojanske Krig varer i ti Aar og Odysseus bruger andre ti Aar til Hjemreisen, saa er alt dette Træk af den samme Poesi, der lader Samson slaa tusind Filistre ihjel med en Asenskjæft og Bileam's Æsel holde moralske Taler. Det kommer kun lidet an paa, om Heltenes Løb vilde være bleven besværliggjort ved, at de maatte overskride den Sadel, der forbinder Borghøien med den

samlede Høideryg. Der vilde dog ikke indeholdes nogen større Overdrivelse i det tre Gange gjentagne Løb end i det Bevis paa Diomedes' Styrke, at han med let Haand svinger en Sten, som to andre Mænd næppe formaaede at løfte. Vil man imidlertid virkelig lægge nogen Vægt paa Spørgsmaalet, saa maa man ogsaa tage Hensyn til — hvad der først er fremkommet ved de sidste Udgravninger —, at den nævnte Sadel oprindelig har ligget 12 M. dybere, end Tilfældet nu er. Ved den stadig gjentagne Bebyggelse er Borgplateauet nemlig ikke alene bleven høiere; det har ogsaa tiltaget i Omfang, idet man har skaffet sig af med en Del af den gamle Fyld ved at føre den ud til Siderne, og paa denne Maade er saa ogsaa Sadlens Overflade efterhaanden kommet nærmere i Høide med Borgen.

Dermed maa det anses for godtgjort, at Demetrios' Indvendinger imod en Identificering af Gammel- og Ny-Ilion ere uden Betydning; og ikke bedre gaar det hans positive Forslag. Selv bortset fra at „Iliernes Landsby" i Hanaï-tepe ligger saa langt fjernet fra Havet, fyldestgjør den i ingen Henseende de topografiske Betingelser; og tilmed har den ved Udgravningerne viist sig at være en meget lille forhistorisk Bebyggelse, maaske intet andet end en Avlsgaard. Denne Svaghed i det Positive have de nyere Ordførere for Demetrios' Kritik i Hovedsagen anerkjendt, og de have derfor gjort Forsøg paa at henføre det gamle Troja til en anden Plads, der i Virkeligheden syntes at have meget væsenlige Faktorer for sig.

Lechevalier fremkom i Slutningen af forrige Aarhundrede med den Meddelelse, at han ved Bunarbaschi havde fundet en kold og en varm Kilde, ganske som de ifølge Homer's Skildring skulde udspringe tæt nedenfor Byen. Nu fremgik det rigtignok senere, at denne Opdagelse, der havde sat alle Homer-Sværmere i Henrykkelse, kun var en af de skjønne Drømme, der undertiden kan paakomme fantasirige

Reisende under Ophold i berømte Egne. Hr. Lechevalier's varme Kilde har aldrig Nogen gjenset, og istedetfor én kold fandtes der 40 samlede paa et Sted. De kaldes af Tyrkerne *kirk gös*, „de 40 Øine", og findes tæt ved Siden af Landsbyen Bunarbaschi. Men uagtet mere end Halvdelen af Lechevalier's Beretning saaledes havde vist sig at være urigtig, holdt man dog, da der ikke kjendtes nogen Kilde ved Hissarlik, almindelig fast ved den Mening, at Homer maatte have havt den enestaaende Naturfremtoning ved Bunarbaschi for Øie, da han udstyrede Trojanernes By med de berømte Kilder. Man oversaa for disse Kilders Skyld alle de vægtige Grunde, der talte imod en Overensstemmelse imellem Balidagh-Fæstningen og det homeriske Ilion. Jeg vil paa Forhaand oplyse, at Schliemann i Aaret 1882 ved Foden af Hissarlik, nær den skæiske Port, hvis Beliggenhed ogsaa temmelig nøie lader sig paavise, har gjenfundet det meget omstridte Kilde- og Vaske-Anlæg i en ældgammel Klippekanal, og, at dømme efter de forhaandenværende Spor, fandtes der endnu i Romernes Tid Vandbeholdere ved Kanalens Munding. Men ogsaa før dette sidste Bevis blev tilveiebragt, burde man ikke have ladet de store Træk i det homeriske Landskabsbillede, der saa absolut tale imod Troja's Beliggenhed ved Bunarbaschi, træde i Skyggen for det langt uvigtigere Kildespørgsmaal.

Borgen paa Balidagh ligger ingenlunde paa Sletten, saaledes som Homer siger om sit Troja, men derimod i en Høide af næsten 150 M. Ned imod Sletten har Høidedraget et betydeligt Fremspring, ad hvilket man møisommeligt vandrer op, for da, naar man er ved Maalet, at føle sig helt gjemt i Bjergene. Hvorledes man her har kunnet tænke sig en Kamp umiddelbart paa Sletten indtil helt hen under Stadsmurene, er ufatteligt. Bunarbaschi-Kilderne ligge dertil omtrent $2^1/_2$ Km. borte, ved Foden af Fremspringet, og ere slet ikke til at øine fra Borgen. Og saa lang en

Vei have de stakkels Trojanerinder maattet gaa med deres tunge Vandkrukker? Rigtignok ere Tyrkinderne den Dag idag mangensteds ikke heldigere stillede, men af Paris' By skulde man dog vente noget mere Galanteri.

Moltke skrev 1835 om sit Besøg paa Balidagh: „I den nærmere Bestemmelse — med Hensyn til Troja — afvige de Lærde noget fra hinanden; vi, der ikke ere Lærde, lode os ganske simpelt af et militært Instinkt lede til det Sted, hvor man (dengang saa vel som nu) vilde slaa sig ned, naar det gjaldt at grunde en uindtagelig Borg." Dette Synspunkt har vildledt mange; thi den lave Høi ved Hissarlik synes i Virkeligheden at egne sig til intet mindre end Grundlæggelsen af en uindtagelig Borg; den hæver sig kun til en Høide af 15—20 M. Men det homeriske Troja var fremfor alt en Søstad; denne Karakter afspeiler sig tydeligt i Rovet af Helena. Det skylder netop sin fortrinlige Beliggenhed ved Forbindelsesveien imellem to Have den Magt og den Rigdom, der besynges i de homeriske Digte. Og næsten alle andre Byer fra hin Tid, der, efter hvad de sidste ti Aars Udgravninger have lært os, besade den samme rige Kultur som Troja, — Tiryns, Orchomenos, Athen — laa ligesom denne kun saa langt fra Havet, som det var nødvendigt for at undgaa den umiddelbare Fare for Sørøveri. Bestandig have de da foretrukket at omgive sig med kolossale Mure paa en lav Høi fremfor at søge naturlig Beskyttelse ved steile Klippeskrænter længere inde i Bjergene. — De ovenomtalte talrige Træk fra Iliaden forudsætte jo ogsaa en langt kortere Afstand imellem Troja og Havet, end den, hvori Bunarbaschi ligger. Og da endvidere Klippen her falder steilt af til tre Sider, vilde Achilles' og Hektor's Løb, der dog er tænkeligt ved Hissarlik, paa dette Sted have været en ren Umulighed.

Hvad selve Ruinerne paa Balidagh angaar, saa bestaa disse udelukkende i Levningerne af en lille Murring. Paa et enkelt Sted, i det sydøstlige Hjørne, vise Murene nok en

lignende Teknik som de forhistoriske Fæstningsmure paa Hissarlik: en Skraaning af smaa Sten; men de øvrige bevarede Partier turde nærmest skrive sig fra det 4. eller 5. Aarhundrede før Chr. Klippegrunden indenfor Ringen er bedækket med et meget tyndt Lag Grus, hvad der tyder paa en Beboelse af kun kort Varighed; og i dette Lag har der uagtet gjentagne Udgravninger, der foretoges af Hahn i 1864 og senere af Schliemann, ikke vist sig ringeste Spor af forhistorisk Oprindelse. Der har her ligget en af de smaa, tidlig forladte Borge, som findes spredte overalt i Troas; men netop paa dette Sted er Tilværelsen af en saadan meget let at forklare; her løber Skamander fra Bjergene ud paa Sletten, og da der lige over for vor Borg paa den anden Flodbred kan ses Ruinerne af en anden lille Fæstning, er det klart, at de to i Forening have skullet danne Nøglen til Skamanderpasset.

Derefter tør vi vel betragte Bunarbaschi-Theorien som ude af Verden og nu med saa meget større Forventning og Tillid lytte til, hvad Hissarlik fortæller os om det gamle Troja. Her ville vi for første Gang komme i Besiddelse af en Maalestok til Bedømmelse af det Billede af Troja, der lever i Sagn og Poesi; vi ville idetmindste i ét Punkt kunne danne os en Mening om, hvorvidt Grækernes ældste Poesi har holdt sig til Virkeligheden.

Afstanden fra Hissarlik til Vestkysten er 5 og til Hellespont 6 Km.; den er altsaa saa kort, at der heri ligger fuld og tydelig Forklaring for: at Kampen til Tider kunde fortsætte sig fra Skibene indtil hen under Murene, at der kunde gaa ilsomme Bud før Solopgang, og at Priamos i Nattens Løb kunde gjøre Turen frem og tilbage. Midt imellem Byen og Vestkysten løber Skamander, nu kaldet Mendere; den beholder sædvanligvis selv i de varme Maaneder 2 Fod Vand i en Brede af 20 Fod, og kun i særlig regnløse Aar tørres den saa nær ud, at dens Leie ikke opviser andet end

usammenhængende Pytter. Men om Foraaret, naar der indtræder pludselige Regnskyl og Sneen smelter paa Ida, kan dens Vande svulme mægtig op, den brusende Strøm river da Klippestykker og Træstammer med sig og oversvømmer hele Sletten. Saadanne Perioder har Homer for Øie i Skildringen om Achilles' Flodkamp.

Tæt Nord for Borgen løber en mindre Strøm, Dumbrek-su, der ved sit Udløb forener sig med Skamander til et mangearmet Delta. Denne maa vi kunne anse for den i Iliaden kun lidet fremtrædende Simois.

Grækernes Skibsleir laa, som det fremgaar af forskjellige Steder i Iliaden, ved Hellespont. Det var ikke mere end rimeligt, at Digteren anbragte den her, hvorfra den af Floden anviste og tillige korteste Vei førte op til Troja. Der laa Skibene „tæt sammentrængte og fyldte den brede Bugt fra den ene Pynt til den anden." De to Pynter kunne kun være Kap Sigeion og Kap Rhoiteion; dette var allerede Strabo's Antagelse. Selv om Skamandersletten efter Geologernes vægtige Kjendelse ikke kan have set meget anderledes ud paa den trojanske Krigs Tid end nu, vil dog Flodmundingen sikkert efterhaanden have skudt sig noget længere ud i Hellespont, saa at der for 3000 Aar siden var en Bugt der, hvor nu en sandet Spids springer frem.

Skamander munder i Nutiden ud tæt ved Kap Sigeion, altsaa ganske vestlig i den af de to Forbjerge indesluttede Bugt. Var det samme Tilfældet ogsaa i Oldtiden, saa maatte de Skibe, der fyldte Bugten, have ligget Øst for Floden paa samme Side af denne, som Troja ligger; og dermed havde saa en af den homeriske Slagmarks Hovedforudsætninger lidt et Skaar. Ogsaa denne Vanskelighed er man nu kommet ud over. Virchow har beviist, at Kalifatli-Asmak, der løber forbi Hissarlik i kortere Afstand end den nuværende Skamander, angiver dennes tidligere Løb. Asmak's Leie er saa

bredt og dybt, at det kun kan være frembragt af en betydelig, stærktstrømmende Vandmasse; og Sandet i det er af samme syenitholdige Beskaffenhed som det, kun Skamander fører med sig, idet den dels selv skyller det løs paa et bestemt Sted i Bjergene (ved Ewjiler) og dels faar det tilført af sine øvre Bifloder, der udspringe nordøstlig paa Tschigridagh. I Flugt med Kalifatli-Asmak løber længere nordlig Intepe-Asmak, der viser ganske de samme Særegenheder og derfor tør anses for Skamanders gamle Munding.

Dermed er ganske vist endnu ikke beviist, at Skamander netop paa den trojanske Krigs Tid maa have havt det nævnte gamle Leie. Men Byen paa Hissarlik har aabenbart, saa vel som utallige andre antike Byanlæg, faaet sin Beliggenhed ved Sammenløbet af to Floder for at kunne have et umiddelbart Værn i dem begge. Alene denne Slutning gjør det sandsynligt, at Skamander paa den Tid, da Troja blev grundlagt, løb tæt under Byens Mure og at der ogsaa i hele dets Velmagtstid blev draget Omsorg for, at Floden ikke forandrede dette Løb. Naar saaledes Skamander hos Homer havde Kalifatli-Asmak's Leie og mundede ud igjennem Intepe-Asmak, kunde Grækerne kun have Leir Vest for den, og de maatte da passere Floden for at komme til Byen. Simois, der nu egenlig er en selvstændig Flod, maatte under disse Forhold løbe ud i Skamander allerede ganske nær ved Troja, og de to Floders Sammenløbspunkt, ved hvilket Here og Athene lade deres Spand staa, er altsaa intet Paafund af Digteren.

En ligesaa opmuntrende Forklaring er der under de sidste Udgravninger fundet for det meget omstridte „throsmos pedioio", den „Høining, Stigning paa Sletten", hvorfra Trojanerne, naar de ere trængte særlig langt frem, begynde det nye Angreb, og hvor de ogsaa engang overnattede for at blive i Nærheden af Grækerne og forhindre, at disse i Løbet af Natten muligen skulde gjøre Skibene flot og flygte.

Man havde hidtil forgjæves søgt denne Høining, der jo dog maatte være midt imellem Troja og Kap Rhoiteion. Men da Schliemann i 1882 hver Morgen red ned til Havet paa en Skimmel, der var kjendelig i lang Afstand, for at bade, iagttoge hans Medarbeidere fra Borgen, at Skimlen regelmæssig forsvandt et bestemt Sted paa Sletten, fordi den skjultes af det sidst passerede Terrain, og at den saa først

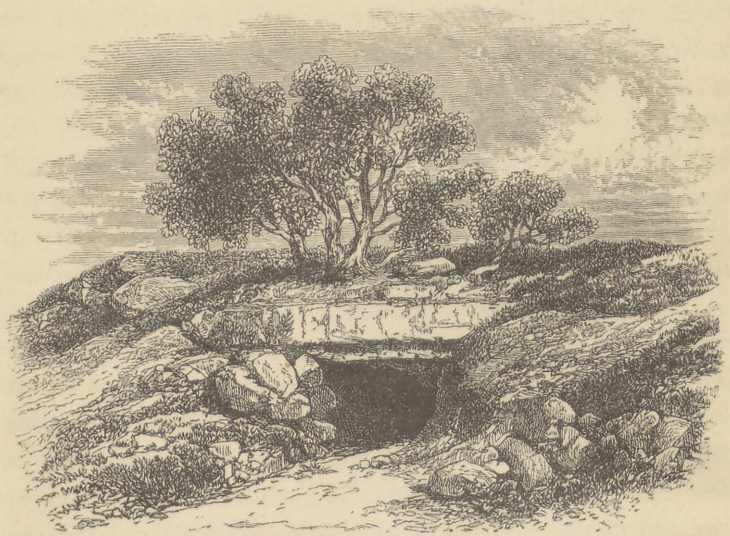

1. Klippekanal med „Skamanderkilden" ved Hissarlik.

kom til Syne igjen, naar den nærmede sig Strandbredden mere. Schliemann har ikke omtalt denne Iagttagelse i sin Bog, jeg har den igjennem mundtlig Meddelelse; men den lille Historie viser tydeligere end alle Maalangivelser, at der er en Stigning i Jordbunden tilstede. Naar vi dertil betænke, at Skamander i de sidste 3000 Aar dog har gjort Sletten et godt Stykke højere — Schliemann og Virchow mene omtrent 3 M., Dørpfeld 1 M. i Gjennemsnit —, at Stigningen altsaa tidligere maa have traadt meget mere frem, saa er

dermed Spørgsmaalet om det homeriske „throsmos“ sikkert tilstrækkelig besvaret.

Det sidste vigtige Punkt i den homeriske Topografi er det Sted med den kolde og den varme Kilde, hvor de trojanske Kvinder hentede Vand og vaskede. Kun 300 Skridt fra Borgens Fod mod Syd har Schliemann fundet en Klippekanal, 1,65 M. høj og 3 M. bred, hugget i den bløde Kalksten. Den løber en Strækning af 18 M. i lige Linie ind i Høien, og omtrent midtveis ledes der Lys og Luft ind i den fra oven igjennem et rundt Hul. Hvor den lige Linie hører op, deler Kanalen sig i tre Arme, af hvilke den nordligste beholder den oprindelige Brede, medens de to andre ere saa smalle, at en Mand akkurat kan komme derind. Da man ryddede de tre Arme endnu en Strækning af c. 10 M., udsprang der ved Enden af hver af dem en Kilde med udmærket Drikkevand. — Langs Bunden af Kanalen løb der en Vandrende, der kom fra den brede Nordarm og mundede ud i det fri, og hvis Rande ganske som ved de kyklopiske Ledninger i Tiryns og Mykenæ vare dannede af utilhugne Sten, tilsyneladende uden Bindemiddel. Dog have Stenene sikkert oprindelig været forbundne med Ler; dette har jo, efter hvad Dørpfeld paaviste, været Tilfældet med Blokkene i de tirynthiske Stadsmure, om hvilke man tidligere troede, at de vare stablede løst ovenpaa hverandre. Over Renden var der i Romernes Tid bleven lagt en Ledning af Lerrør, og for Enden af denne stode under aaben Himmel Vasketruge, der endnu tildels ere bevarede.

Hele dette Anlæg ligger nu nøiagtig, som Iliaden forudsætter det for sine Kilder. Rigtignok have Udgravningerne bragt tre Porte frem paa Hissarlik, men tilsyneladende stamme de fra forskjellig Tid og ere alle rettede omtrent imod Syd. Det kommer altsaa saa at sige ud paa ét, hvilken af dem, der er den skæiske, eller om denne maatte søges i den lavere liggende Del af Byen, Sydvest for de tre —

som Dørpfeld og Schliemann antage; i ethvert Tilfælde ligge Kilderne ganske nær ved den, kun 300 Skridt fra Borgen, og den brede Kjørevei maatte gaa tæt forbi disse.

Men hvor er den af Homer berømmede varme Kilde? I Nærheden af Skakten er der desværre ikke gravet yderligere; den var altsaa maaske endnu at finde der. Imidlertid har allerede Strabo ikke mere set den. Maaske er den tidlig udtørret eller har efter at være bleven tilkastet banet sig en anden Vei, der endnu ikke er funden. Eller ogsaa — og det synes mig at være det mest sandsynlige — er den overhovedet kun ved en Forvexling bleven henlagt til dette Sted. Skamanders egenlige Kilder nemlig, der findes i Idabjergene ved Foden af Gargaros-Tinden, have nøiagtig de Egenskaber, som Homer beskriver. Barker Webb har opdaget dem i Fyrrerne, og Schliemann og Virchow have i 1879 forvisset sig om Rigtigheden af hans Angivelser og stadfæstet dem.

Kilderne udspringe i to Klippehuler, der ligge nogle faa Minutter fjernet fra hinanden, og forene sig strax efter deres Udspring til Skamanderbækken; ved en Lufttemperatur af 14° C. viste den ene 9° C., den anden 15° (Virchow). Nu er det jo sandsynligt, at de Kilder, der findes Syd for den trojanske Borg, i Modsætning til de Vandaarer, der udspringe paa Nordsiden og løbe til Simois, kaldtes Skamanderkilder, og det vilde da være let tænkeligt, at disse i den senere Digtning vare blevne udstyrede med de ovennævnte virkelige Skamanderkilders Egenskaber. Men hvorledes det nu end forholder sig, i ethvert Tilfælde maa vi kunne betragte det af Schliemann gjenfundne gamle Anlæg som et vigtigt faktisk Grundlag for den homeriske Beskrivelse.

Efter alt at dømme behøver man ikke at tvivle om, at ogsaa andre Enkeltheder saasom de forskjellige Gravhøie, der omtales, have været Virkelighed i de homeriske Digteres Tid. Kun kan man ikke forlange, at vi allerede nu skulle

kunne paavise enhver af dem. Dertil er Beskrivelsen ofte i sig selv for ubestemt, eller den er bleven udvisket i Tidens Løb som Følge af Digtenes Skjæbne; undertiden er ogsaa det stedlige for meget ødelagt. Saaledes kan Aisyetesgraven, fra hvilken dristige trojanske Spioner iagttoge Grækernes Leir, ikke skjelnes fra de mange andre Gravhøie, der ligge i Nærheden af Havet; og den Ilostumulus, der skal have ligget tæt ved Skamandervadestedet, er sikkert forlængst skyllet bort af den rivende Vinterstrøm.

Men sammenfatte vi nu den foregaaende Udviklings enkelte Punkter til ét Billede, saa viser det sig, at dette stemmer langt mere overens med det, der ligger til Grund for de homeriske Skildringer, end selv de ivrigste Forsvarere af Theorien om Troja's Beliggenhed paa Hissarlik tidligere turde antage; thi til hin Tids Viden er der kommet endnu mangen talende Enkelthed. Skamander og Simois løbe tæt under Troja's Mure, og Skamander skiller Byen fra den græske Leir; midt paa Sletten ligger den „Høining", paa hvilken Trojanerne ere Achæerne saa truende nær; og tæt foran Byens Port vælde igjen de Kilder frem, hvilke Krigen omgiver med Scener saa vidt forskjellige fra Fredens. Hvo vil da endnu bestride, at Sagnet kun kan have faaet sin faste Skikkelse igjennem Mænd, der vare nøie kjendte med alt i Egnen omkring Troja: med Veirforholdene, med Hav, Bjerge og Øer og med alle Enkeltheder, der omgav den kongelige Stad?

Vi vide nu, at de episke Sange ikke ere komne til os i deres første Skikkelse, men at senere Digtere arbeidede dem sammen til større Enheder, indtil de tilsidst smeltedes sammen til den Iliade, vi nu have ihænde. Men ogsaa i disse Sammenarbeidninger er det oprindelige, hjemlige Billede bleven bevaret, og selv det seneste Flikkeværk, der tydelig kan spores i Overgangene imellem de gamle enkelte Led, støder næppe an imod det. Iliaden er meget langt fra de

fantastiske Omdannelser af Virkeligheden, som Odysseen tillader sig, idet den forvandler farlige Klippespidser til graadige Skyllahalse og Hvirvelstrømme til sugende og spyende Uhyrer, og idet den forlægger „Gaffellandet" Thrinakria — i Virkeligheden Peloponnes —, hvor Kirke boer,[1]) til bestandig fjernere Egne lige indtil den yderste Ende af den bekjendte Verden, for saa meget lettere at kunne lade det omsvæve af alle mulige eventyrlige Væsener. I Odysseen begynder allerede den Enkeltes frie Fantasi at drive sit Spil, og dette udarter hos de senere Lyrikere og Dramatikere til de mest tøilesløse Nydannelser i Sagnene, omtrent som vi i vore Dage have set dem udpønses af Wagner's dristige Hjerne. Iliaden er som et blomsterbesaaet Grønsvær, der tro og ukunstlet smykker den Jordbund, paa hvilken det voxer, idet det føier sig efter enhver Fold, enhver Hævning og enhver Sænkning; Odysseen skyder allerede dristige Ranker og finder Behag i det hyggelige Krat; men Lyriken og Dramatiken lade vældige Træer voxe frem, som vi svimlende se op til, idet vi forbauses over den ubetydelige Tue, der nærede en saadan Yppighed.

---

2. Om Gravningerne paa Hissarlik i Almindelighed.

Hissarlik er ikke, som det saa ofte bliver antaget, Navnet paa den nuværende nærmeste Landsby ved det gamle Troja, men derimod Navnet paa selve Ruinstedet. Ordet betyder „Borg" og bliver af Tyrkerne særdeles ofte brugt som Betegnelse for gamle Byanlæg.

Som Udløber fra de østlige høiere Bjerge skyder der sig ind imellem Mendere og Dumbrek-su — Skamander og

[1]) For denne Hypothese paatager den danske Oversættelse sig intet Ansvar.

Simois — en Kjæde, der bevarer en temmelig ensartet Høide. I kort Afstand fra Enden er der en Sænkning, og det derefter følgende afsondrede Stykke er Hissarlik.

Borgkronen har Form af en Oval, der strækker sig i Retning fra Øst til Vest. For hver Gang den paany er bleven bebygget, har den udvidet sig baade i Omfang og i Høide, idet de nye Huse bestandig sattes ovenpaa Levningerne af de gamle, der dels bleve liggende og dels ryddedes til Siderne. Saaledes ligger den ældste af de Byer, der ere komne frem ved Udgravningerne, kun i en Høide af 35 M.

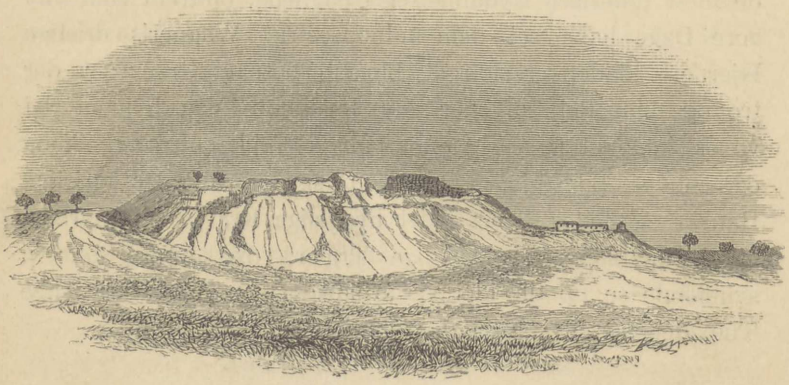

2. Hissarlik, set fra Kumköi.

over Havet og har en Brede af 46 M., medens den anden — den homeriske — Bys Borg allerede ligger flere Meter høiere og har udvidet sin Murring til et Tværmaal af 100 M. Høiens fulde Høide ved Udgravningernes Begyndelse var 49,50 M. Paa lignende Maade er ogsaa det Indsnit, der skiller Borghøien fra Høideryggen, først ved Udviklingen af den gamle By efterhaanden bleven saa ubetydeligt, som det nu er. Undersøgelsen i Aaret 1882 har viist, at den oprindelige Jordoverflade paa dette Sted ligger 10—12 M. dybere end den nuværende, og at Tilvæxten har sin Grund i en lagvis Ophobning fra Byens Side.

De Schliemann'ske Udgravninger havde i de første Aar blottet et uløseligt Net af Mure paa Borgen. Vel havde Schliemann gjort Forsøg paa efter Bygningssættet og de fundne Lerarbeider at skjelne imellem syv Perioder; men det var ikke lykkedes at eftervise i samlet Anlæg nogetsomhelst af de syv Lag, hvoraf hvert skulde fremstille en særlig By. For at opnaa dette vilde det ogsaa have været nødvendigt at fjerne, det vil sige ødelægge, det ene Lag efter det andet. Og vi ville være Schliemann taknemmelige for, at han ikke har indladt sig paa dette radikale Middel; thi overfor den fjerne Oldtid, der her aabnede sig, vare alle Granskeres Øine endnu saa uøvede, at man sikkert ikke havde kunnet fatte det væsenlige, og Priamos' Palads maaske uigjenkaldeligt vilde være bleven sløifet. Hvad Schliemann dengang med et vist Forbehold erklærede for „Stadsøverstens Hus" er i hele sit Omfang kun saa stort som Forværelset i det senere opdagede virkelige Palads, dets Enkeltrum beskedne Smaastuer, og de tynde Vægge ere saa simpelt som muligt opmurede af Brudsten og Lermørtel.

Først de tydske Udgravninger i Olympia, der fulgte i Hælene paa de første trojanske, gave os et Indblik i det ældste Bygningssæt paa græsk Jordbund. I Heraion, det ældste Tempel paa Festpladsen, fandt man Praxiteles' Hermes begravet i et tykt Lag Ler. Den paagjældende Masse blev i Begyndelsen antaget for en Afskylning af Kronoshøien, der hævede sig tæt ved; men det viste sig snart, at det, man havde for sig, var de sammenstyrtede Cellavægge, der havde bestaaet af store Lersten. Væggenes stensatte Undermuring var helt rundt skaaret glat af i en Høide af 1 M., og ovenfor denne vare saa de nævnte Lersten benyttede; Stolper og Bjælkeværk bestode af Træ, og ogsaa Søilerne i den Hal, der omgiver Cella'en, havde oprindelig været af Træ, først efterhaanden som de vare blevne brøstfældige, havde man sat andre istedet af Sten.

Denne interessante Iagttagelse skyldes som saa meget andet i Grækenland Dørpfeld's fortrinlige Blik. Det var en lykkelig Tanke af Schliemann, at han sikrede sig denne Mands Medvirkning, da han i Aaret 1882 begav sig til Troja for at granske paany.

Nu kom der ogsaa Lys over Priamos' Borg. Imellem de forskjellige Tiders større og mindre Vægge fremtraadte i store Træk en sammenhængende Lerstensperiode. Af dette Materiale bestode de prægtigste Bygninger, der bortset fra de sene hellenistisk-romerske overhovedet fandtes paa Borgen, og alle laa de i et og samme Lag, det næstunderste. Som det nu viste sig, var ogsaa i de kæmpemæssige Fæstningsmure den stensatte Skraaning kun Underbygningen; ovenpaa denne hævede sig de samme Lerstensmure, kun at de her vare langt sværere. Man kunde nu trøstig rydde de senere Perioders Smaahuse af Veien for bestandig tydeligere at udmeisle Billedet af hin Blomstringsperiode, der danner Midtpunktet i vor Interesse for Troja, og som af denne Grund ogsaa vil indtage den mest fremtrædende Plads i den følgende Fremstilling.

Af de syv over hinanden liggende Byer, som Schliemann mente at skjelne paa Borghøien, lade den første og den anden sig sikkert og nemt adskille. Den første hviler paa den oprindelige Jordbund. Ovenover dens Ruiner er der dannet et nyt Planum, der alt efter Undergrundens forskjellige Høide ligger fra $3^1/_2$—6 M. over denne. Her ligge saa Bygningerne fra den anden Periode, Borgens Blomstringsperiode, opførte i den nys omtalte Lerstenskonstruktion.

Blomstringstiden synes at have været af lang Varighed. Mure og Porte saavelsom de Bygninger i Borgens Indre, der skrive sig fra den, bære Spor af gjentagen Ombygning, foretagen uden at der er sket Forandring i Grundforholdene. Tilsidst har den fundet sin Afslutning i en stor Ildebrand.

Schliemann antog fra først af den store Masse forbrændt Grus, der vidner om en saadan Katastrofe, for Levninger af den tredie Bebyggelse, og han karakteriserede derfor i sin Bog „Ilios“ denne som den afbrændte, den homeriske By; ved de senere Udgravninger sloges det imidlertid fast, at Gruset maa høre til den anden By, eftersom det helt igjennem bestaar af Lersten. En saadan Feiltagelse lader sig let forklare ved den Omstændighed, at Fundamenterne fra den tredie Periode paa mange Steder næsten naa helt ned til den anden Bys Grund.

Det, Schliemann opfatter som Levninger fra tredie, fjerde, femte og sjette Periode, lader sig nok skarpt sondre fra den forudgaaende anden og ligeledes fra den efterfølgende „syvende By“ — det græsk-romerske Ilion; men det hele udgjør for sig en Masse, der vanskelig lader sig adskille i bestemte Lag. Det er lutter tarvelige Boliger opførte af Brudsten og Ler, der vel ligge i forskjellig Høide over den anden By, men uden at dette Forhold endog blot tilnærmelsesvis leder til nogen sikker Slutning om det Tidsrum, der skiller dem fra denne. Schliemann siger selv, at allerede den tredie Periodes Mennesker ikke gjorde sig den Uleilighed at planere paany, men at de lode Levningerne fra den tidligere By ligge, ganske som de fandt dem; En reiste saa sit Hus høit oppe paa den Ruinhob, der hidrørte fra det sammenstyrtede Palads, medens en anden byggede paa den meget dybere liggende frie Plads foran dette. Her kunde da først den femte eller sjette Nybygning naa op i den Høide, i hvilken hist allerede den første Bygning laa. Da dertil hverken Husenes Bygningsmaade eller de fundne Redskaber og Lerkar muliggjøre nogen Adskillelse imellem de paagjældende Boliger, nødes vi til at opfatte den tredie, fjerde, femte og sjette By som en fortløbende landsbyagtig Bebyggelse af Borghøien, der begyndte kort efter den anden Bys Ødelæggelse og, med Optagelse af enkelte nye

Elementer hist og her, kan have udstrakt sig over flere Hundrede Aar.

Et ganske nyt Billede frembyder Borgen først igjen i det øverste Lag, der giver Vidnesbyrd om Efterblomstringen i Grækernes og Romernes Tid. Det karakteristiske for denne Periode er en ny svær Fæstningsmur og store offenlige Bygninger, opførte af mægtige Kvadersten.

Efter ovenstaaende Motivering falde alle Bygningerne paa Borgen og de ved deres Udgravning gjorte Enkeltfund ind under følgende fire Afsnit: for det første den ældste By, derefter den anden By — det homeriske Troja, endvidere den landsbyagtige Koloni, der fremtræder som en Fortsættelse af den anden By under fattige Forhold, og endelig det græske og romerske Ilion.

---

3. Den ældste By.

Levningerne af den første By kjende vi kun fra den store Nordgrav, som Schliemann har trukket tværs over Borgen allerede i Aaret 1872—73; for ikke at ødelægge det vigtigste, næstunderste Lag er den anden Bys Grund ikke bleven gjennembrudt paa andre Steder. I denne indtil 15 M. brede Grav er der blottet en Række af næsten jævnsidesløbende Mure, af hvilke den nordligste og den sydligste ved deres stærkere Bygning og skraanende Yderside bære Præget af at være Fæstningsmure. De ere henimod $2^1/_2$ M. tykke, opførte af ubearbeidede Kalksten og have udadtil en Beklædning af lignende, noget større Sten. Afstanden imellem dem, altsaa Borgens Tværmaal, er kun 46 M. 8 Meter indenfor den sydlige ligger der en anden lignende Fæstningsmur, aabenbart en Rest af en tidligere, snævrere Ring. I Midten ser man flere 60—90 Cm. tykke

Husmure, der bestaa af smaa, ved Ler forbundne Sten, og som paa enkelte Steder endnu have bevaret deres gamle Lerpuds. Man har hverken fundet brændte eller ubrændte Mursten i dette Lag. Dets Grund har fra Syd til Nord et Fald af 2 M.

Uagtet de Redskaber, der ere fundne i det underste Lag i mangt og meget stemme ganske overens med, hvad der er fundet i det næstunderste, fremtræde dog tydelig følgende Eiendommeligheder for den første Koloni. Brugen af Metal er endnu særdeles sjælden; Øxer, Knive, Save ere gjennemgaaende af Sten. Af Karrene ere de sortbrændte de overveiende, og i Reglen have de istedetfor regelrette Hanke gjennemborede Fremspring, igjennem hvilke der var

3. Knivsblad af Bronce ($^1/_2$ nat. Størrelse).

trukket en Snor til at bære dem i og hænge dem op ved. De i den anden og tredie Periode saa almindelige Ansigtsvaser mangle endnu fuldstændig. Pottemagerskiven kjender man, men den anvendes sjældnere end hos de følgende Beboere.

Vi ville nærmere belyse disse Hovedpunkter med nogle Exempler.

Af Metalgjenstande blev der i den første By ikke fundet andet end et Par Knivsblade af Bronce i den Form, som Fig. 3 viser, endvidere en svær Ring og flere Dusin 10—12 Cm. lange, naaleformede Gjenstande med rundt eller spiraldannet Hoved (Fig. 4. 5. 6.), der rimeligvis have været benyttede som Tene eller Haarnaale — som Tene nærmest de Exemplarer, hvis Hoved er gjennemboret. Man kan næppe tænke sig, at det er Brystnaale, eftersom

Fibulaerne, eller med det moderne Udtryk Sikkerhedsnaalene, saavel som overhovedet Gjenstande, der med Bestemthed kunne anses for Naale til Klædedragten, mangle i alle de ældste Byer paa klassisk Jordbund. I de mykenæiske Grave har man fundet Naale, der ligne de trojanske meget, men de ere saa store og tykke og bære saa rige Prydelser — tildels endog med billedlige Fremstillinger — ved Hovedenden, at man utvivlsomt maa anse dem for Haarsmykker. For alle hine Egnes ældste Beboere maa vi aabenbart forudsætte syede

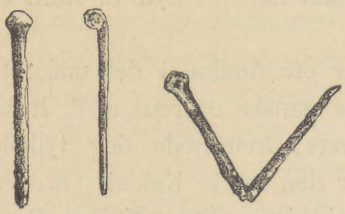

4, 5, 6. Haarnaale af Bronce ($^1/_3$ naturlig Størrelse).

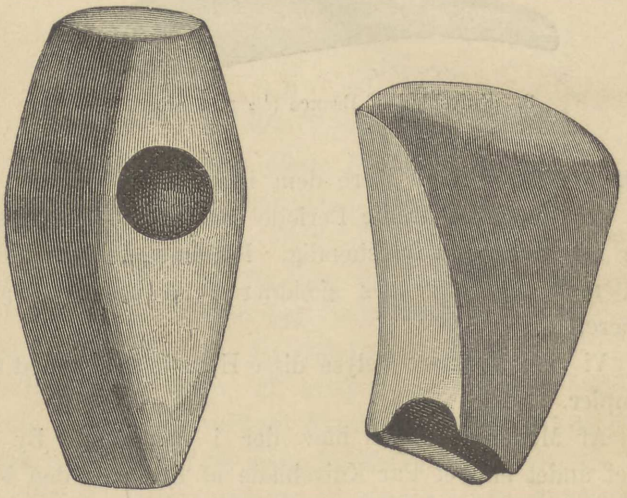

7, 8. Stenøxer (omtrent $^1/_2$ naturlig Størrelse).

Klædebon, saaledes som de ifølge senere Antagelser vare gængse i Asien, og til en saadan Dragt ere Naale naturligvis overflødige.

Stenredskaberne ere, som sædvanlig i de ældste Tider,

hovedsagelig af Nephrit, Diorit og Serpentin, nogle ogsaa af Hæmatit og Porphyr. Af de sidstnævnte Stenarter ere de i Fig. 7 og 8 viste Øxer forfærdigede. Ved Udgravningerne i Aaret 1882 blev der i Gruslaget fra den første By fundet 8 Stenøxer, eller maaske tildels Meisler, hvoraf de 5 vare af Diorit og de 3 af Nephrit. Diorit forekommer ifølge Calvert's Meddelelse hyppigt i det Indre af Troas i Rhodios-Dalen. Af Nephrit bestaa i Troja kun de mindre Redskaber, der vel snarere maa kaldes Meisler end Øxer (jfr. Fig. 9). Nephrit er den seigeste af alle Stenarter. Den er foruden i Nyseland og Sydamerika, hvilke Findesteder ikke kunne komme i Betragtning for Oldtidens Vedkommende, hidtil kun bleven fundet i Centralasien og i ringe Mængde i Schlesien, Schweits

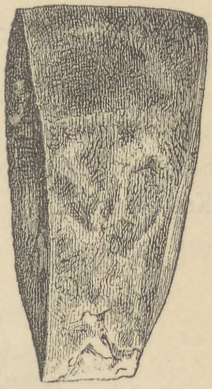

9. Meisel af grøn Nephrit (nat. Størrelse).

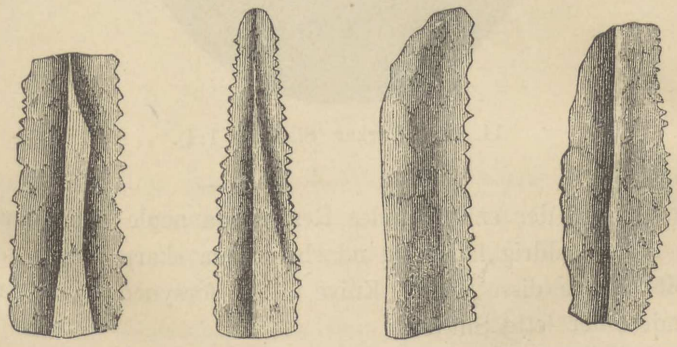

10, 11, 12, 13. Knive af Flintsten (Størrelse omtr. 2:3).

og Steiermark. Forhen kjendte man kun Redskaber af grøn Nephrit; den første Meisel af hvid Farve fandt Schliemann $6^1/_2$ Fod under Hissarlikhøiens Overflade, altsaa i Borgens tredie Lag. Gullig-, graalig- og grønlig-hvid Nephrit skal

man hyppig kunne finde i Turkestan, fuldstændig hvid derimod kun i Kina. De fundne Redskaber give os saaledes interessante Fingerpeg i Retning af det Handelssamkvem med det indre Asien, der har bestaaet allerede i Byens ældste Periode.

Stenknive fra de ældste Lag paa Borgen vises i Fig. 10—13. De af dem, der kun have Tænder til den ene Side, saaledes som Fig. 12 og 13, vare med den glatte Kant indhæftede i Greb af Træ eller Ben og tilkittede med

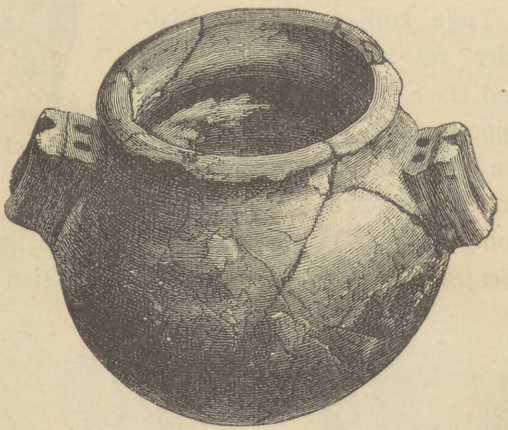

14. Sort Lerkar (Størrelse 1:4).

Beg, hvoraf der endnu findes Rester paa nogle Exemplarer. Da Æggen aldrig lader sig udarbeide saa skarp i Sten som i Metal, ere disse ældste Knive tillige forsynede med Savtænder, der lette Snittet.

Næsten alle den første Bys Lerarbeider ere glindsende sorte, i ringe Mængde forekomme ogsaa brune, røde og gule Skaar. Et af de bedst bevarede Exemplarer er det i Fig. 14 gjengivne Kar, der muligen kan have tjent som Kogekar. Det er af matsort Farve og viser til begge Sider de Fremspring med to lange rørformede Huller, der ere særlig

karakteristiske for Fundene i den første By. Hvorledes man har opnaaet den sorte Farve, er endnu ikke ret opklaret. Virchow formoder, at man simpelthen i lukkede Rum udsatte Karrene for en rygende Ild, hvis Sod da trængte helt ind i Leret. Derimod har imidlertid Dr. Hostmann i Celle, en stor Praktiker i slige Sager, gjort den Indvending, at det som oftest marmorglatte sorte Lag umuligt kan være opstaaet ved en Røgflamme; han mener, at det er dannet ved, „at man har givet Karrene et tyndt Overtræk af smeltet Granharpix, hvortil der kan være sat noget Olie, og efter

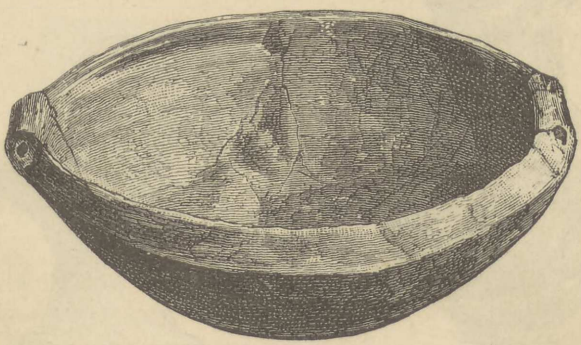

15. Sort Skaal (Størrelse omtrent 1:4).

dettes Afkøling har udsat dem for Ildens Paavirkning saaledes, at Harpixlaget er bragt til at forkulles."

Den lodrette Gjennemboring istedetfor Hank, der er saa hyppig i Hissarlik, forekommer ellers kun meget sjældent. Allerede i Gravhøiene paa Skamandersletten træffer man den ikke mere. Fra det assyriske Nimrud er der kommen tre Kar af dette System til „British Museum", og ligeledes et fra Babylon. Paa Cypern, i Eleusis, Frankrig, Ungarn, Mecklenborg og Emilia er der ogsaa hvert Sted fundet et Exemplar.

Den horisontale Gjennemboring derimod, som vises i

Fig. 15, en Skaalform, hvoraf man har 25 Exemplarer, træffer man langt hyppigere, og man kan se særlig mange Exempler paa den i Museet i Schwerin. Den forekommer ogsaa i Hanaï-tepe, en Time Øst for Hissarlik.

Kar med almindelige Hanke ere sjældne i den første By; Fig. 16 viser den eneste helt bevarede Kande med Hank. Den frembyder særlig Interesse paa Grund af, at Væggen kun er 3 Mm. tyk og deraf næppe 1 Mm. brændt. Den er et af de letteste Lerkar, man har fundet imellem

16. Sort Krus
(Størrelse omtr. 1:4).

17. Sort Bæger
(Størrelse 1:4).

Troja's ældre Levninger, og dens fremskredne Karakter giver sig ogsaa tilkjende ved, at Pottemagerskiven har været benyttet ved dens Fremstilling.

En Hank, spændt i en Bue over hele Karret, viser det eiendommelige, sorte Bæger (Fig. 17) med høi, hul Fod. Leret er her tykt og lidet brændt. Af denne Form har man fundet mange Brudstykker i den ældste By, og den synes altsaa der at have været almindelig for Bægere. I de andre Lag forekommer den ikke.

Udsmykninger findes næsten udelukkende langs Skaalenes

indvendige Rand. De ere meget simple og bestaa gjennemgaaende i Zigzaglinier eller ere sammensatte af Streger og Punkter, som Fig. 18—21 vise. Linierne ere indridsede i

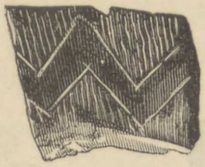

18.

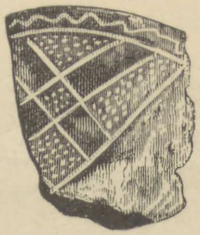

19.

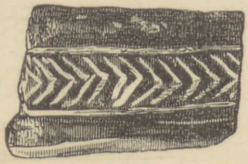

20.

21.

Brudstykker af Skaale (Størrelse omtr. 1:2).

Leret og fyldte med hvidt Kridt, saa at de træde smukt frem paa den sorte Grundflade. Leilighedsvis har Potte-

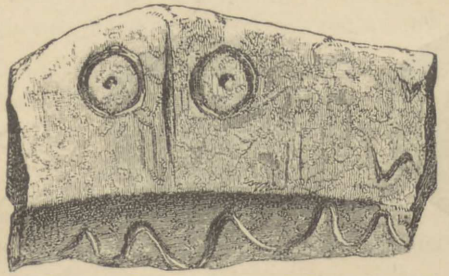

22. Brudstykke af en Skaalrand (Størrelse omtr. 1:2).

mageren ogsaa gjort et ubehjælpsomt Forsøg paa at fremstille et Menneskeansigt, saaledes som paa Skaalstykket, Fig. 22. Øinene ere kuglerunde, men deres Pupiller ere antydede; Næsen er simpelthen betegnet ved en Streg, og

Munden mangler ganske. Paa et andet Brudstykke (Fig. 23) have Øinene faaet en langt naturligere Form, og endog Brynene ere komne med. Da man i denne Tegning tydeligt kan spore Bestræbelsen efter at benytte det menneskelige

23. Brudstykke af en Skaalrand (Størrelse omtr. 1:2).

24. Kvinde, som spinder. Efter et romersk Relief.

Ansigt som Prydelse, saa mener jeg ikke, man tør drage den Slutning, at der, fordi Næsen er mangelfuld og Munden

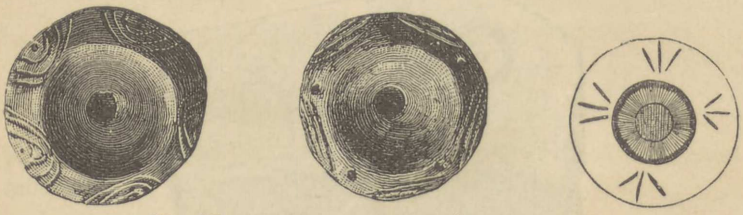

25—27. Spindestene af Ler (Størrelse 1:2).

mangler paa det andet Skaar, her skulde være sigtet til et Uglefysiognomi.

Saavel i det underste som i de følgende Lag har man fundet Spindestene i stor Mængde af samme Form, som man finder dem overalt paa antik Jordbund og fra alle

Perioder af Oldtiden. En saadan Spindesten maa man tænke sig benyttet paa den Maade, at den anbragtes paa den ved Traadenden hængende Træten, der derved blev tungere og bragtes til lettere at snurre rundt. Ovenstaaende Fig. 24 viser os en Kvinde, der spinder ved Hjælp af den i Oldtiden almindelig brugte Haandten: naar den udspundne Traad er bleven saa lang, at den med Spindesten forsynede Ten næsten berører Jorden, vikles Traaden om Tenen og fastgjøres i et Indsnit i denne, hvorefter den samme Operation begyndes forfra. De trojanske Spindestene ere prydede med lignende simple Ornamenter som Skaalene, og ligeledes ere Stregerne gjennemgaaende fyldte med Kalk. I Fig. 25—27 ses nogle Exemplarer af dem.

---

4. Bygningerne i den anden By, det homeriske Troja.

Gruslaget fra den første By har en Tykkelse af omtrent $2^1/_2$ Meter. Ovenover dette følger først et gjennemsnitlig 50 Cm. tykt Jordlag, hvad der tyder paa, at Stedet i længere Tid har ligget ubenyttet og ubeboet hen. Derefter følger saa den betydelige Opfyldning, som den anden Periodes Mennesker foretog til Planering og Udvidelse af Borgplateauet, og hvorved dette endyderligere forhøiedes imod Syd med 50 Cm. og imod Nord med indtil 3 M. Den anden Bys Grund er saaledes i det hele taget kommen til at ligge fra $3^1/_2$—6 Meter over den førstes, og i dette anselige Grus- og Jordlag har man Forklaringen for de indtil $2^1/_2$ M. dybe Fundamenter, som de nye Beboere have opført til Sikring af deres Bygninger.

Den nye Periodes vældigste Bygningsarbeide er den store Borgmur, der særlig imod Syd er ret godt bevaret.

Nordpartiet er faldet som Offer for Udgravningerne i Halvfjerdserne, der ikke vidste at skjelne vigtigt fra uvigtigt. Paa den bevarede Strækning løbe to Linier, den ene foran den anden, der i deres Konstruktion ere nøiagtig ens. Dog maa den ydre være af senest Oprindelse, eftersom den dækker for Indgangen til den store Port *NF* i den indre Ring og saaledes sætter den ud af Brug. For Rigtigheden af en saadan Antagelse taler ogsaa den Omstændighed, at Ydermurens Overbygning paa sine Steder endnu hæver sig til en Høide af over 2 M., medens den indre Mur intetsteds naar op over Grunden; den sidstnævnte synes altsaa forsætlig at være sløifet for at muliggjøre en Udvidelse af Borgen.

Mellemrummet imellem de to Mure er ikke fyldt med Grus, men med Jord. Den første kan altsaa ikke være styrtet sammen og have ligget længere Tid i Ruiner, før den anden blev opført; hver af dem betegner kun et forskjelligt Stadium af den fortsatte Udvikling. Af denne Iagttagelse drager man den Slutning, at den anden By har havt to Perioder og følgelig en lang Blomstringstid, der karakteriseres af en Byggevirksomhed saa storartet, som Borgen i hin gamle Tid kun har oplevet den en Gang.

Ringmurene bestaa for det første af en stensat Underbygning, der udadtil hæver sig i en Skraaning af omtrent 45^0, indadtil falder lodret af. Underbygningens 4 M. brede Overflade ligger overalt i det samme Niveau; dens Dybde vexler derfor alt efter Undergrundens Beskaffenhed: imod Øst beløber den sig kun til 1—$1^1/_2$ M., ellers overalt til mere. Murværkets Kjerne bestaar af smaa Brudsten og Ler, den ydre Skraaning er beklædt med større, indtil 45 Cm. lange og 25 Cm. høie Sten. (Se Afb. 28).

Ovenpaa denne Underbygning hviler en $3^1/_2$—4 M. tyk, lodret Lerstensmur, der paa den østlige Del af den ydre Ring endnu er $2^1/_2$ M. høi; dens oprindelige Høide

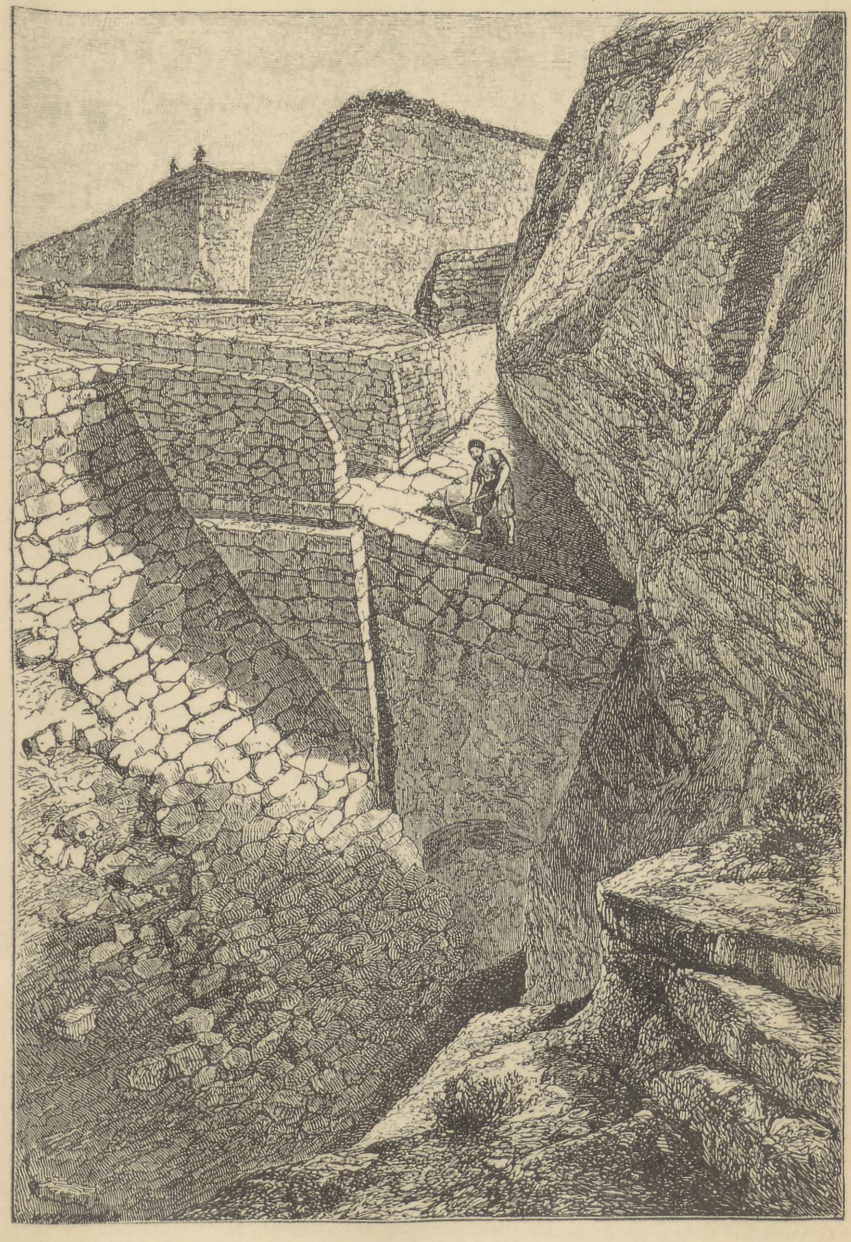

28. Underbygning af den anden Bys Borgmur ved Siden af Sydvestporten med Rampen.

maa efter Tykkelsen at dømme mindst have været 4 M. Paa den ældre, indre Ring findes der vel ingen Spor af denne Lerstensmur, men den har utvivlsomt dog i sin Tid været der, thi den svære Grundmur alene vilde med sin stærke Heldning og de brede Fuger imellem Stenene have været let at bestige.

Teglstenene, hvoraf den øvre Mur er bygget, have en Høide af 9 Cm. og Flader af ca. 23 × 45 Cm. De ere tørrede i Solen og indeholde ikke blot en Mængde forsætlig iblandet Straa men ogsaa mange smaa Potteskaar og Muslingeskaller — et Tegn paa, at Leret ikke gjennemgik nogen Slemningsproces, men at man benyttede det, som man fandt det, til Fremstilling af Stenene. Som Mørtel er benyttet en fin, lysere Lersort, ligeledes blandet med Straa eller Hø, der klinedes saavel i Leie- som i Stødfugerne i en Tykkelse af 1—1½ Cm.

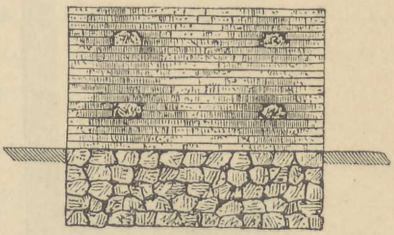

29. Gjennemsnit af Taarnet *GM* ved Borgens Østside.

For saa meget bedre at holde Muren sammen indlagde man paalangs i den flere svære Bjælker, der maalte 30 Cm. i Kvadrat. Rigtignok er der ikke andet tilbage end Hullerne, hvori de have ligget; og paa Grund af Forholdene ansaas disse oprindelig af Dørpfeld for Kanaler, igjennem hvilke man skulde have ledet Flammen fra et udenfor antændt Baal for derved at brænde den færdige Lerstensmur. Virkningen af en Ild med Kanalerne som Udgangspunkt er nemlig umiskjendelig: den nærmeste Kreds omkring disse er fuldstændig gjennemglødet og viser en lys Farve; derefter følger en Kreds, som er sværtet af Røgen;

længere ude have Stenene en mørkerød Farve, der saa efterhaanden bliver svagere og svagere.

Dog var det næsten utænkeligt, at man med Forsæt skulde have villet brænde denne kolossale Mur. Desuden

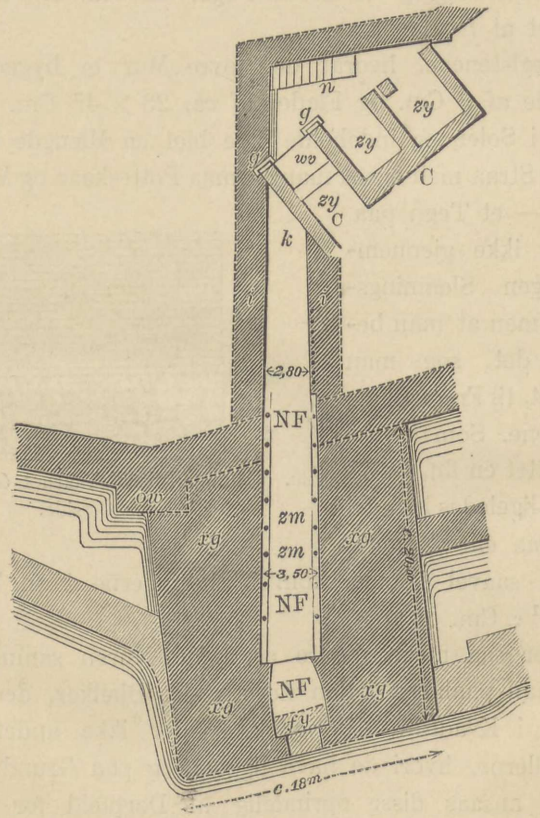

30. Grundplan af Sydporten (*NF*). Maalestok 1:500.

fremgik det bestandig tydeligere, efterat der i Tiryns og Mykenæ var funden lignende Teglstensbygninger, at man havde benyttet ubrændte Sten, og at det kun var de store Ildebrande, hvorved saavel den ene som den anden af disse Byer have fundet deres Undergang, der vare Skyld i, at de

ikke overalt havde bevaret den oprindelige Tilstand. I Overensstemmelse hermed erklærer Dørpfeld nu ogsaa, at den trojanske Murs Tilstand hidrører fra, at de imellem Lerstenene indlagte Bjælker ere brændte under Byens Ødelæggelse.

Muren viser paa begge Sider en Lerpuds af 1 Millimeters Tykkelse.

I denne Konstruktion løber Fæstningsringen omkring Borgen i Form af en Mangekant, sammensat af næsten ens lange, lige Linier. Hjørnerne ere regelmæssigt befæstede med Taarne, der have en indbyrdes Afstand af noget mere end 50 M. og springe omtrent 2 M. frem. Disse Taarnes Bygningsmaade lader sig i det enkelte ikke længere udfinde, da der overalt kun er sparsomme Rester tilbage af dem; sandsynligvis vare de fleste firkantede.

Af Portene, der ere beliggende imod Syd, er den midterste ældst. Denne er konstrueret som et kolossalt, 40 M. langt og 18 M. bredt Taarn, midt igjennem hvilket Veien fører op til Borgen; det rager 18 M. frem foran Borgmuren og kommer derved med sin Front til at naa Foden af Akropolishøien, saa at det dækker hele Veien derfra indtil Borgens Midte. Veien, der fører igjennem Porten, og som er $3^1/_2$ M. bred, har en Stigning af 4 M. Dens Vægge ere derfor i den lavere liggende Del særdeles høie og af den Grund her opførte af større Sten end længere oppe. Ikke desto mindre vilde Stensætningen, der kun var klinet med Ler, sikkert have været udsat for Fare, om man ikke med Mellemrum af 2—$2^1/_2$ M. havde stillet svære Planker op foran Muren. Efter de tilbageblevne Indtryk at dømme vare disse Planker 20 Cm. tykke og gik i en Dybde af 50 Cm. ned i Jorden. Der er mange forkullede Rester tilbage af dem. Selve Væggene vise en endnu delvis bevaret Lerpuds. I den nordlige Del (ved *i*) synes den høire Væg dog engang at være styrtet ind eller at have været en Nedstyrtning nær; der er nemlig paa dette

Sted bygget en Bindingsvæg foran den af Bjælker, der kun ere 60 Cm. fjernede fra hinanden, og imellem hvilke der er en Fylding af Brudsten. Denne Væg har ligeledes en Puds af Ler.

Endnu længere imod Nord, hvor Bjælkerne foran Væggen høre op, skraaner denne.

I Borgens Indre bøier Veien sluttelig af til høire, og sammesteds fører til venstre en Rampe eller Voldbakke (*n*) op til Paladset. Hvorledes Veien derefter fortsætter sig, har man ikke kunnet bestemme, da der paa dette Sted springer en vigtig Bygning fra den anden Bys senere Periode frem, som har forhindret videre Gravning. Det er ogsaa usikkert, hvorledes Indgangen ved Portens sydlige Ende var beskaffen; men at dømme efter Gangens herværende Indsnævring og Udvidelse synes der at have været et dobbelt Lukke. Hele Portveien var forsynet med Lergulv.

Med Hensyn til Indretningen i det Indre er der endnu et Punkt af særlig Interesse. De svære Træplanker, der støttede Væggene, maatte for fuldt ud at opfylde dette Øiemed naturligvis holdes fra hinanden foroven ved Bjælker, der gik tværs over Veien. Og det maa antages, at disse ikke stode imod den blaa Himmel som enkelte Spær, men at de bare et fuldstændigt Loft. At et saadant rimeligvis har været tilstede fremgaar ogsaa af den store Masse forkullede Spær og Lergrus, der laa ophobet i Porten. Dennes Overbygning dannede derefter et sammenhængende Hele: det flade Tag paa et kæmpemæssigt Taarn.

Jeg betvivler ikke, at vi maa forestille os det hos Homer hyppig nævnte iliske Taarn, der ligefrem er identisk med den skæiske Port, saaledes. Da Iris henter Helena i hendes Kammer for at vise hende Kampen imellem Menelaos og Paris, hedder det (Il. III, 145 ff.): „Op i en Fart til den skæiske Port de samtlige naaede. Oppe hos Priamos der, hos Panthoos og hos Thymoites o. s. v. Der paa den

skæiske Port sad Folkets bedagede Drotter." [1]) Og da en anden Gang (Il. VI, 386 ff.) Hektor ikke finder sin Andromache hjemme, og det bliver ham meddelt, at hun er gaaet „op til det iliske Taarn", gaar han hen til den skæiske Port og finder hende der.

De to mindre Portanlæg *FM* og *OX* adskille sig fra

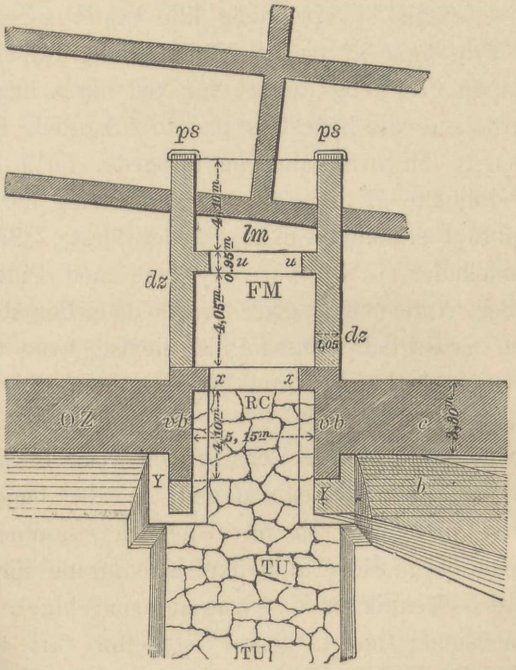

31. Grundplan af Sydvestporten. Maalestok 1:333.

det ovenfor beskrevne fremfor alt derved, at Opgangene til dem ikke ere skjærmede og overdækkede i hele deres Udstrækning lige fra Borghøiens Fod, men at dette kun er Tilfældet ved Gjennemgangen igjennem Fæstningsmuren.

[1]) Homer er citeret paa Dansk efter Wilster's Oversættelse. Hist og her har dog Sammenhængen nødvendiggjort Anvendelsen af et enkelt afvigende Ord.

Op til Sydvestporten *FM* (Afb. 31) fører ude fra en stor Rampe, der hæver sig under en Vinkel af 20^0, er 8 M. bred og bestaar af raat tilhugne Kalksten, over hvilke der er en Brolægning af Stenplader. Den ses i Afbildning 28, midt paa Billedet.

I selve Porten lader der sig efter Murstenenes forskjellige Størrelse — idet man anser de større for de ældste — skjelne et oprindelig lille og et senere udvidet Anlæg. Fra først af traadte Sidemurene kun lidet frem paa Rampen (*YY*), og Lukket var ved deres bageste Ende, hvor Portfløiene vare befæstede paa to firkantede Fremspring (*xx*). Senere bleve Sidemurene forøgede, fortil lidt, bagtil med det dobbelte af deres forrige Længde, og her (*uu*) blev ogsaa anbragt et andet Lukke, lig det første. Sidemurenes indre Endeflader (*ps ps*) vare styrkede med Piller af Træ (Parastader, Anter), hvis godt forarbeidede Basestene endnu ligge paa deres Plads. Disse Piller bevise, hvad man ogsaa af andre Grunde kunde forudsætte, at denne Port ligeledes havde et Tag.

En ganske lignende Konstruktion viser Borgens tredie Port (*OX*) — den østligste af dem —, der ligger tæt ved det store Porttaarn. Vi have her det samme dobbelte Lukke, paa begge Sider af hvilket Sidemurene springe frem; ogsaa disses Teknik er den samme som hines. Kun ere alle Dimensioner noget større; istedetfor 5,15 er Portens indvendige Brede $7^1/_2$ M., og Murene ere $2—2^1/_2$ M. tykke istedetfor 1,25.

Efter denne Runde om Fæstningsværkerne og det indgaaende Eftersyn af Mure og Porte træde vi ind i Borgens Indre. Midtpunktet dannes her af en Bygning, der ogsaa ved sin Størrelse rager frem over alt det øvrige; det er den, som vi paa Grund af Ligheden med de i Aaret 1884 udgravede tirynthiske Bygninger nu uden Betænkning tør kalde Paladset. I Tiryns kommer man, efter at være gaaet

igjennem Porten, først ind i den ydre Borggaard; derefter passeres en anden Portbygning, og man staar nu i den indre Gaard, der, med Zeus Herkeios' Alter i Midten og Søilehaller til de to Sider, breder sig foran Paladsets Mandssal. Ganske ligedan, men tættere samlet og mindre rigt i det enkelte, fremtræder Anlægget i det Indre af Troja's Borg. Sydøstporten *OX* er den, der fører direkte op til Paladset. Bag den ligger en fri Plads, Borggaarden. Igjennem Portbygningen *C* kommer man ind i Paladsets Gaard, hvor man saa har dettes Hovedrum (*A* og *B*) for sig; til høire og venstre fører Veien til Sidebygningerne.

Den første Gaard maaler imellem den ydre og den indre Port 15 M. Den indre Port (*C*) er meget ødelagt, da den tredie Bys Bygninger paa dette Sted stode kun 20 Cm. over den andens Grund. Hovedrummet og det, der tillige er bedst bevaret, er det vestlige. Imellem to 1 M. tykke Længdevægge, der ere 3,13 M. fjernede fra hinanden, er der en Deling paa tværs, næsten helt ud bestaaende af en stor Dør. Dennes Tærskel, en 2,65 M. lang og 1,20 M. bred Kalkstensblok, ligger endnu paa sin Plads og har paa den sydøstlige Side en til Bestemmelsen svarende Afsats. Længdevæggenes nordvestlige Ender, der have en Afstand fra Døren af $2^1/_2$ M., vare, ligesom det er beskrevet ved Sydvestporten, beklædte med Anter af Træ, og det synes, som om der her har staaet fire Planker ved Siden af hverandre. De to vældige Basestene ere endnu tilstede og vise en omhyggelig udarbejdet Fals, i hvilken Stolperne have grebet ind.

Øst for denne Portgjennemgang komme endnu to smaa, imod Nord aabne Rum tilsyne; de svare øiensynlig til den Søilehal, der i Tiryns omgiver den indre Borggaard. Forøvrigt er alt ødelagt. I alle Portanlægets Rum bestaar Gulvet af et Lag stampet Ler, der ogsaa strækker sig hen over den store Dørtærskel og de Dele af Stolpernes Stenfodstykker, der have ligget frit.

Da den beskrevne Bygning skjærer den igjennem den store Sydport førende Opgang, maa denne allerede have været tilkastet, da man byggede hin.

I en Afstand af 10 M. følger derefter Paladset. Byg-

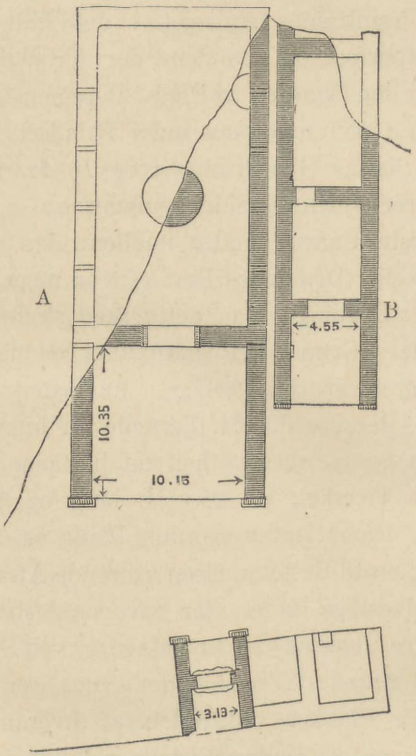

32. Grundplan af Paladset med Gaard og Port.

ningen *A* bestaar af en Forhal, omtrent 10 M. i Kvadrat, og en bag ved den beliggende 20 M. dyb Sal. Midt i denne Sal findes endnu de kun 7 Cm. høie Lerlevninger af et stort rundt Arnested, der maaler 4 M. i Gjennemsnit. Det er den Arne, der ifølge Homer staar i det Inderste af Huset og er dettes Allerhelligste. Odysseus sværger:

Zeus, den øverste, mægtigste Gud først være mit Vidne!
Ogsaa Odysseus's Arne, til hvilken jeg kom, det bevidne!

Og Nausikaa beskriver den Fremmede Veien til sin Moder:

i Luernes Skin ved Arnen hun sidder,
spindende søblaa Uld paa Ten, et Under at skue;
Ryggen mod Søilen hun læner.

Vel har man ikke i Troja fundet Søiler ved Siden af Arnestedet, men i Tiryns ligge endnu deres fire Stenfodstykker omkring dette. Mandssalen i Tiryns udmærker sig ogsaa frem for den trojanske ved, at den har to Forværelser. Den mindre Bygning *B* i Troja er inddelt paa denne Maade, og den vakte derved allerede i 1882 Schliemann's og Dørpfeld's Opmærksomhed, saa at de, uagtet de dengang ansaa baade *A* og *B* for Templer, dog sammenlignede den med Paris' Hus, om hvilket det hos Homer hedder:

Disse ham bygged et Sovegemak, en Sal og en Forhal.

Murene i Hovedbygningen *A*, hvilken vi nu med Sikkerhed tør anse for Paladsets Mandssal — Megaron —, ere 1,45 M. tykke og konstruerede ganske som Borgbefæstningen: et $2^1/_2$ M. dybt Stenfundament, hvis øverste Lag bestaar af Stenplader, og ovenpaa dette en Lerstensmur. I denne sidste har der saavel langs Ydersiden som langs Indersiden i hvert fjerde Teglstenslag ligget Planker, der for hver 4 løbende Meter vare forbundne ved en Tværplanke.

De med regelmæssige Mellemrum tilbagevendende Tværleier danne det Holdepunkt, hvorefter man har sluttet sig til Bygningens Dybde, efter at hele dennes venstre Side tilligemed Bagvæggen vare skaarne bort i Halvfjerdserne ved Anlægget af den store Nordgrav. Da nemlig Mandssalens Længdevæg ikke ender efter det femte Tværleie, maa den mindst have fortsat sig endnu et Stykke paa 4 M.; naar disse 4 M. regnes med, forholder Salens Længde sig til Bre-

den nøiagtig som 2:1, og al Sandsynlighed taler da for, at Bagvæggen i Virkeligheden har været paa dette Sted.

Teglstenene have en Høide af 12 Cm. og Flader af 45 × 67 Cm. Med dette Forhold af 2:3 var det let at opnaa en regelmæssig Murforbinding med afvexlende Fugestilling. Alt eftersom man lagde Teglene paa langs eller paa tværs, udgjorde henholdsvis to eller tre af dem Murens Tykkelse.

Hver af Anterne dannedes her af 6 Planker, der atter

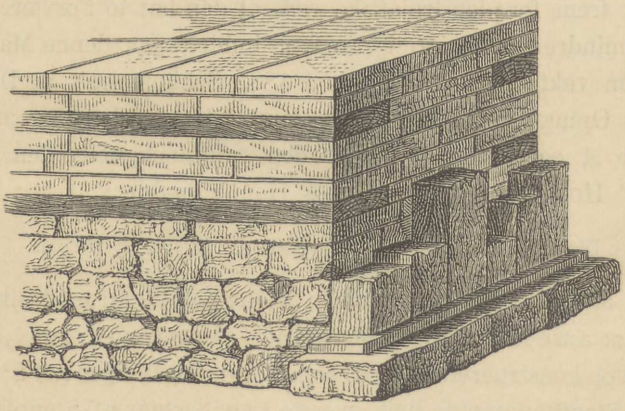

33. Paladsets Ante- og Vægkonstruktion.

hvilede paa glat bearbeidede Stenfodstykker. Imellem Anterne maa man forudsætte to Søiler af Træ, da en Spændvidde af 10 M. synes at være for meget for en enkelt Loftsbjælke. Imidlertid er der intet Spor tilbage af dem.

Hvad det halvrunde Fremspring ved Mandssalens bageste Hjørne har at betyde, er uklart.

Bygningen var, som alle Huse i Troja's ældste Perioder, forsynet med et horisontalt Tag af Bjælker, Brædder og Ler. Dette fremgaar af, at man aldeles ingen Tagsten finder, men at der derimod inde i Rummet ligger et 30 Cm. tykt Lag Ler,

indeholdende forkullede Bjælker og nogle velbevarede Træstykker.

Den anden Hovedbygning *B* er betydelig smallere og kortere end den første, og dens Vægge ere ogsaa kun 1,25 M. tykke. Fundamenterne naa kun til en Dybde af 50 Cm. og ere ikke dækkede af et særligt Lag af Plader; Plankerne i Lerstensmurene ligge kun i hvert 6te Lag, Tværstokkene derimod med kortere Mellemrum end i *A*. Bygningen er 4,55 M. bred. Fra den 6,10 M. dybe Forhal fører en 2 M. bred Dør midt igjennem Tværvæggen ind til et andet Rum, der har en Dybde af 7,33 M. I dettes venstre Hjørne gjennembrydes den følgende Tværvæg af en smallere Dør, der danner Indgangen til det sidste, 8,95 M. dybe Rum. Døraabningerne indfattedes ogsaa her af Træstolper, og Anterne vare dannede paa lignende Maade som i Hovedbygningen.

Paa Borgen i Tiryns er Kvindernes Bolig den, der kommer Mandssalen nærmest baade i Størrelse og i Form. Efter det maa ogsaa i Troja den anden Bygning kunne udlægges som Kvindernes Gemak med Sal og Forhal. Paladsets øvrige Rum, hvis Grundplan i Tiryns endnu træder saa tydelig frem, ere i Troja i den Grad ødelagte, at af hele Værelser kun enkelte lade sig eftervise. I det høieste kunne nogle Gulvrester gjøre Krav paa vor Interesse. Disse bestaa snart simpelthen af stampet Ler, snart af Ler med en Tilsætning af meget smaa Kiselsten, og endelig kunne de være dannede udelukkende af Kiselsten eller ogsaa af grønne Skiferplader.

Den sørgelige Medfart, Byen har faaet, er ikke saa meget at tilskrive de senere Kolonister som den voldsomme Ildebrand, der gjorde Ende paa den. I de store Bygninger laa Masser af forbrændte Bjælker og af Teglgrus, der havde faaet en glasagtig Karakter; særligt paa Steder, hvor Ilden har fundet rig Næring i det meget Træværk som Parastader og Døre, ere store Partier af Teglstensmurene fuldstændig

smeltede og omdannede til en Slags svamplignende Glasmasse.

Men nu udmærker den anden og, som det synes, allerede den første By sig frem for de følgende lige op til det æoliske og helenistiske Ilion derved, at de ingenlunde vare indskrænkede til Borghøien alene men tillige omfattede en lavere liggende By, der havde en meget stor Udstrækning baade imod Syd, Vest og Øst. Som Planen viser, har en Gravning ved Borgens nordøstlige Hjørne bragt Murstykket *BC* for Dagen. Det er kun halvt saa tykt som den øvre Borgmur og løber fra denne ud imod Øst. Konstruktionen er ogsaa anderledes end dennes. Den paagjældende Mur bestaar nemlig ligesom Fæstningsværkerne i Tiryns og Mykenæ af store Stenblokke, imellem hvilke Rummene ere udfyldte af mindre Sten; og dens Yderside skraaner ikke, men hæver sig lodret op.

Denne Mur kan næppe være andet end en Del af Ringen omkring den Bydel, der har ligget udenfor Borgen. Rigtignok har der ikke kunnet lade sig paavise et eneste Stykke af dens Fortsættelse, og man har heller ingen Mure fundet, der kunne skrive sig fra større eller mindre Bygninger i den nedre By; men man har paa forskjellige Steder i Klippen sporet Stenleierne, og hver Skakt, man har gravet, har bragt utallige Potteskaar frem netop af den Slags, der ere almindelige i den første og den anden By.

Schliemann og Dørpfeld have saaledes utvivlsomt Ret, naar de antage, at den nedre By var forladt under de senere Perioder, ja vel endog maatte levere Byggemateriale til Smaahusene paa Borghøien, og at ligeledes Mytileneren Archæanax, der ifølge Strabo har bygget Sigeions Mure af Stenene fra Troja, væsenlig kan have medvirket til den nedre Bys næsten totale Forsvinden.

Men ved Antagelsen af en saadan By faa adskillige Træk i det homeriske Billede først noget virkeligt Hold. Det „bred-

gadede Ilion" kan Digteren naturligvis ikke have tænkt sig sammentrængt paa den snevre Borghøi. Nu maa imidlertid den skæiske Port, indtil hvilken Kampen fra Sletten jævnlig fortsættes, søges i den yderste Mur, d. v. s. i den nedre By's, og der er saaledes intet Spor mere at finde af den. Den maa have ligget paa Vestsiden og dertil imellem Kilderne og Borgen; Mulighederne for dens Beliggenhed indskrænkes altsaa til et temmelig lille Omraade.

---

5. Enkeltfundene i den anden By.

Ogsaa de Enkeltfund, der gjordes i den anden By, karakterisere dennes Periode som Borgens Blomstringstid. De af dem, der i størst Udstrækning fængsle vor Interesse, er en Mængde Guld- og Sølv-Gjenstande, hvoraf de fleste hidrøre fra et eneste Fund — den berømte „store Skat", som Schliemann i Mai 1873 opdagede i Nærheden af Porten med Rampen inde i selve Stadsmuren. Han fortæller følgende om dette Fund:

„Medens vi vare sysselsatte ved Fæstningsmuren og bestandig blottede mere af den, stødte jeg noget Nordvest for Porten paa en stor Kobbergjenstand, der strax tildrog sig min fulde Opmærksomhed, saa meget mere som jeg troede at se Guld glimre bag ved den. Men ovenpaa Kobberredskabet laa der et 4—5 Fod tykt Lag rødlig og brun, forvitret Ruinmasse, og derover igjen løb den 5 Fod tykke og 20 Fod høie Fæstningsmur, der maa være opført kort efter Trojas Ødelæggelse. Dersom jeg vilde tænke at redde det værdifulde Fund for den arkæologiske Videnskab, var det frem for alt nødvendigt, med størst mulig Skyndsomhed og Forsigtighed at sikre det imod mine Arbeideres Havesyge; jeg lod derfor, omendskjøndt det endnu ikke var Frokosttid,

uopholdelig kalde til Paidos (Ophold), og medens mine Folk nu ikke tænkte paa andet end at hvile sig og spise, løste jeg med en stor Kniv Skatten ud af dens stenhaarde Omgivelser, idet den overhængende Mur hvert Øjeblik truede med at styrte ned over Hovedet paa mig. Trods mine Forholdsregler vilde det dog ikke være lykkedes mig at bringe Skatten i Sikkerhed, naar ikke min Hustru havde været mig behjælpelig dermed; hun stod, medens jeg arbeidede, ved Siden af mig, stadig beredt til at pakke de udgravede Gjenstande i sit Shavl og bære dem bort. Da alle Gjenstandene, af hvilke for en Del de mindre vare pakkede indeni de større, i Skikkelse af en retvinklet Masse laa tæt ved hinanden, synes det afgjort, at de vare omgivne af en Trækasse."

Findestedets Beskaffenhed har ikke senere kunnet lade sig kontrollere; thi ved de fortsatte Undersøgelser var hele det paagjældende Jord- og Murstykke bleven sløifet. Men den „rødlige og brune forvitrede Ruinmasse" fra den Schlieman'ske Beskrivelse synes at have været de forbrændte Teglsten fra den anden By — og den ovenover staaende Mur den i en senere Periode nyopførte Befæstning. Efter dette er der noget særdeles tiltalende ved Dørpfelds Formodning om, at der i Lighed med de i Tiryns' Mure fundne hele Gallerier og Kasematter ogsaa i de trojanske Mure har været skjulte Rum, der leilighedsvis ere blevne benyttede til Opbevaring af værdifulde Gjenstande.

I hosstaaende Afbildning (34) er hele Fundet sammenstillet. Gjenstandene i den øverste Række ere lutter kvindelige Smykker; de laa allesammen i det i tredie Række længst til høire staaende største Sølvkar. Ogsaa denne Omstændighed beviser, at vi i Virkeligheden have Indholdet af et Skatskrin for os og ikke af en Grav, der skulde være anlagt paa Borgen i en eller anden senere Periode; i en

34. Den store Skat.

saadan maatte sikkert, ligesom i Mykenæ, Ligene have været iført Smykkerne og disse altsaa være fundne enkeltvis.

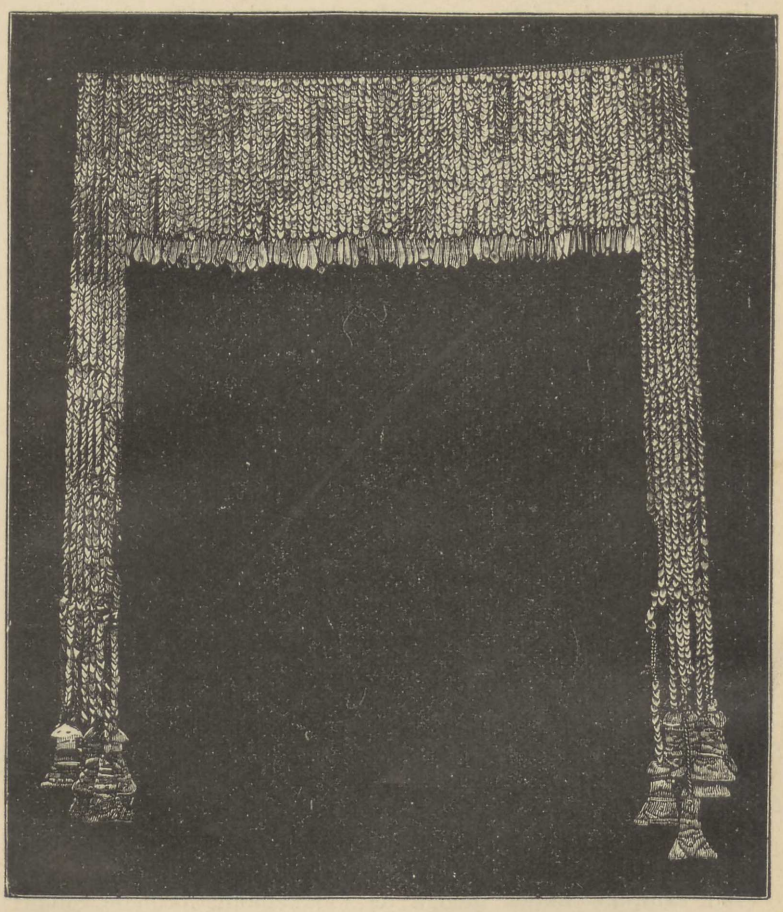

35. Guld-Diadem (noget over $^1/_2$ nat. Størrelse).

De prægtigste Stykker fra Sølvkarret ere to store Diademer, dannede af et betydeligt Antal smaa Kjæder, der i Smykkets Midterparti omtrent svare til Pandens Høide, medens de ude ved Siderne, hvor de skulde hænge ned

foran Ørene, ere betydelig længere. I det ene Diadem (35) bestaa Kjæderne af smaa med fin Traad sammenhæftede hjærteformede Blade; de korte ende i Smaaplader, der have Udseende af to sammenhængende lancetformige Blade; de langes Endeplader have derimod i Formen meget tilfælles med de „Idoler", der senere ville blive omtalte, muligvis ere de ogsaa Efterligninger af et Forbillede fra Planteriget, f. Ex. Klokkeblomsten; den lille Overdel maatte da svare

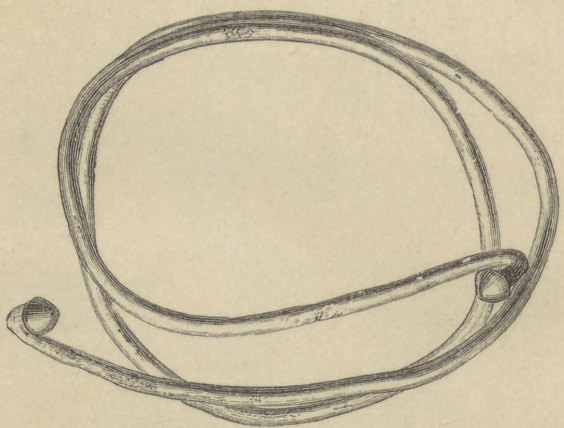

36. Guld-Armring (naturlig Størrelse).

til Bægeret og den store Underdel, der breder sig nedefter, til Blomsterkronen.

I Kjæderne af det andet Diadem (37) afvexle henholdsvis tre eller fire smaa Dobbeltringe med et lancetformigt Blad; ved samtlige Ender hænge de klokkeblomstformede Smaaplader, der her ere prydede med en indpræget Streg i Midten og et Punkt ved hvert af de fire Hjørner.

Hvorledes disse Diademer bares, viser Billedet af Fru Schliemann ved Slutningen af første Kapitel. Paa dette ses ogsaa de af lignende Kjæder og Smaaplader som Diademernes forfærdigede Ørenringe, hvoraf Skatten indeholdt to Par,

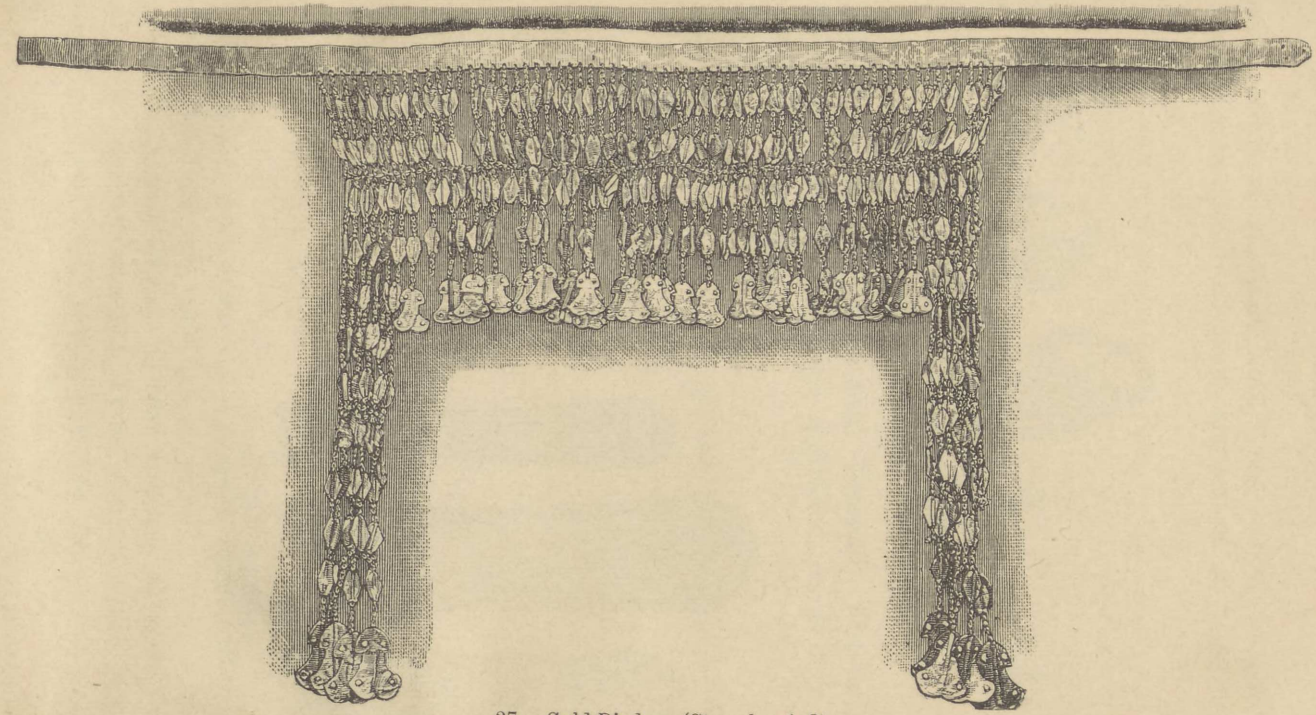

37. Guld-Diadem (Størrelse 1:3).

samt endvidere et af et stort Antal Kjæder bestaaende Brystsmykke, som Schliemann har samlet af 8700 smaa

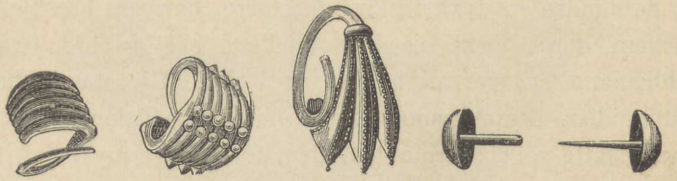

38. 39. 40. 41.

Guld-Ørenringe (Størrelse 2:3).

Guldringe, gjennemborede Prismer, Tærninger, Knapper og Smaastave. Af de sex fundne Armbaand se de fem ud som det i Fig. 36 gjengivne; det sjette er en simpel Ring, smeddet af Traad.

Afbildningerne 38—40 vise de hyppigst forekommende Ørenringe. Af saadanne fandtes der i Sølvkarret henimod 30 Par. Interessant er det i Fig. 41 fremstillede Øresmykke, der bestaar af to Dele: en Stift, forsynet med hult Hoved, griber ind i et Hylster, der er anbragt paa et lignende Hoved som Stiftens. — Ved forskjellige af disse Stykker falder det i Øjnene, med hvilken Dygtighed Trojanerne have forstaaet at lodde Guld til Guld. Ganske smaa bitte Perler kunne i denne Teknik være gjort fast i Huller, der synes borede med en Naalespids.

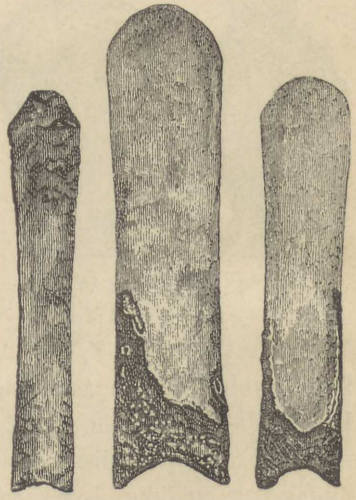

42—44. Sølvbarrer (Størrelse omtrent 1:3).

Paa den næstøverste Hylde (se Afb. 34) staa til

venstre sex mærkværdige, flade Sølvbarrer af Form som store Knivsblade. Deres Flademaal er forskjelligt, som det ses af hosstaaende Afbildning af de tre Sorter (Fig. 42—44), men da de mindre ere tykkere end de større, bevæger Forskjellen imellem deres Vægt sig kun imellem 171 og 174 Gram. Schliemann antager derfor, at vi i disse Gjenstande have Byttemidler, altsaa formodenlig de homeriske Talenter, for os. Man maatte vel snarere antage dem for Hængesmykker f. Ex. til at bære ved Bæltet; men for at kunne benyttes paa denne Maade maatte Stykkerne nødvendigvis have en Gjennemboring, og da en saadan ikke er at finde paa dem, lader der sig foreløbig ikke sætte nogen bedre Forklaring istedetfor Schliemann's.

45—46. Sølv-Vaser (Størrelse 1:4).

Paa samme Hylde som Barrerne følge efter disse to Vaser af Sølv med Hættelaag og med lodrette Rør paa Siderne istedetfor Hanke (45—46). Disse Rør, der, som allerede forud omtalt, ogsaa paa Vaserne i de to ældste trojanske Lag erstatte Hankene, vise os tydeligt, at Skatten staar i et vist Forhold til disse Vaser, altsaa sikkert hører til det andet Lag og ikke, som nogle have ment, stammer fra en langt senere Tid. Vaserne ligne i deres Form de ægyptiske Kanoper.

Derefter se vi tre Bægere, af hvilke de to større ere af Guld, det mindste af Elektron (1 Del Sølv og 4 Dele Guld), endvidere en kugleformet Guldflaske og endelig et tohanket ovalt Bæger, som er gjengivet særskilt i Fig. 47.

Dette har Form af en buget Baad og er drevet ud af ét Stykke; de hule Hanke ere rullede af Plader og loddede

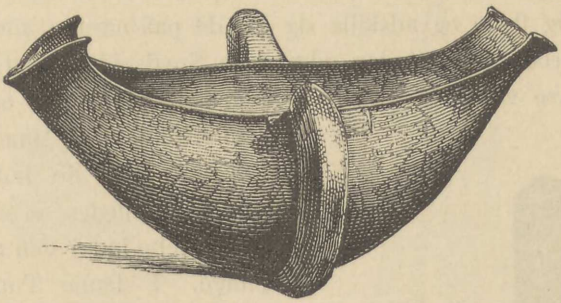

47. Guld-Bæger (Vægt 600 Gram).

paa. Ved hver Ende er der en Tud, den ene 7 og den anden $3^1/_2$ Cm. bred.

Paa den tredie øverste Hylde staa fire Sølvvaser, af hvilke den største har en Hank. Disses Form har kun Analogier blandt ægyptiske Kar. Midt imellem dem ligger der en Gjenstand af Kobber, som Schliemann, vistnok med Rette, har anset for Lukket til Skatskrinet. Tilvenstre er der klæbet en Vase af Sølv og tilhøire en lille Skaal af samme Metal fast ved den.

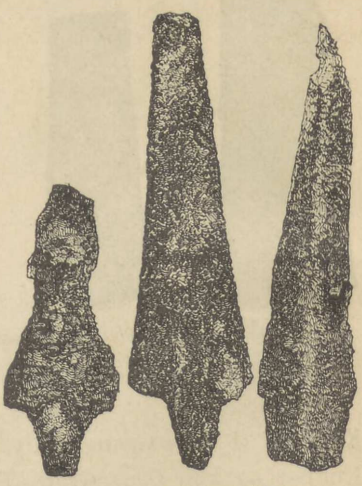

48—50. Landsespidser (Størrelse 1:5)

Den underste Hylde bærer Dolke, Landsespidser og Stridsøxer af Kobber. Dolkene have samme Form som et Exemplar af Sølv, der findes afbildet længere fremme: de vise en bred bladdannet Klinge, der løber ud i en tyk rund

Stift, som har gaaet helt igjennem Grebet paalangs og var bøiet om ved Enden af dette. — Af Spydspidserne ere i omstaaende Fig. 48—50 tre Exemplarer afbildede. De ere temmelig flade og adskille sig fra de paa næsten alle andre forhistoriske Findesteder udgravede Spydspidser ved, at de ikke have været fastgjorte til Stagen ved Hjælp af en Dølle — hvilket er den Maade, paa hvilken ogsaa de homeriske Landser samledes — men derimod grebe ind i den med en Tunge. I denne Tunge ses for det meste endnu et Naglehul. — Af lignende Spydspidser kjender man kun fra Kypern nogle, der opbevares i British Museum og i Louvre.

51—52. Stridsøxer (Størrelse 1:3).

To Stridsøxer ses i Afbildningerne 51 og 52. De have Form af en Meisel og stemme deri overens med de simplere Stridsøxer fra andre Findesteder.

Schliemann har ladet Metallet i disse Vaaben analysere, og han har da erfaret det interessante Resultat, at de bestaa af næsten rent Kobber. I 0,286 Gram analyseret Metal var der 0,274 Gram Kobber og kun 0,011 Gram Tin.

Af Skatten have vi endnu tilbage at nævne de Gjenstande, der staa underst paa Billedet: tilvenstre en Kobbervase, ved Siden af den en Kobberskaal og tilhøire en stor flad Skaal, ligeledes af Kobber, med en Bugle i Midten, nøiagtig af den Form, som Offerskaalene havde senere i

Grækernes Tid. Maaske have vi her det Kar for os til verdslig Brug, hvis ældgamle Form sidenefter blev særegen for Gudsdyrkelsen.

Dermed er hele den store Skat opregnet. De

53. Skyder af Guld (Størrelse 2:4).

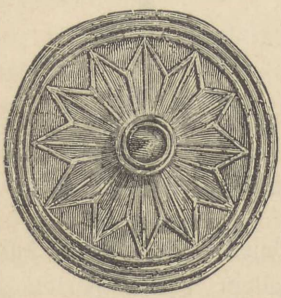

54. Skive af Guldblik (Størrelse 1:2).

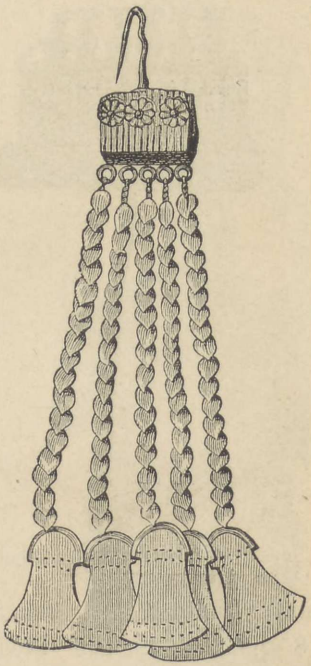

55. Øresmykke af Guld (Størrelse 3:4).

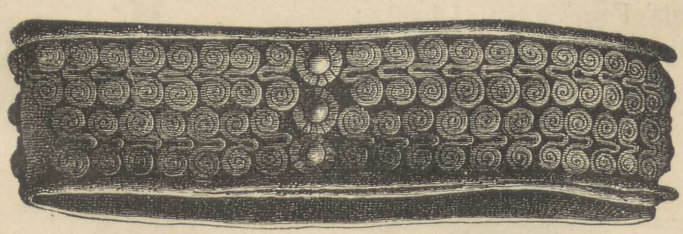

56. Guld-Armbaand (Størrelse 7:8).

Former, der møde os i dens mest fremtrædende Smykker, de store Diademer, ere fuldstændig uden Sidestykke fra noget andet Findested paa græsk Jordbund. De minde om

ægyptiske Brystprydelser og om mangen barbarisk Pynt fra gammel og ny Tid. Desmere overraskende er det, at de

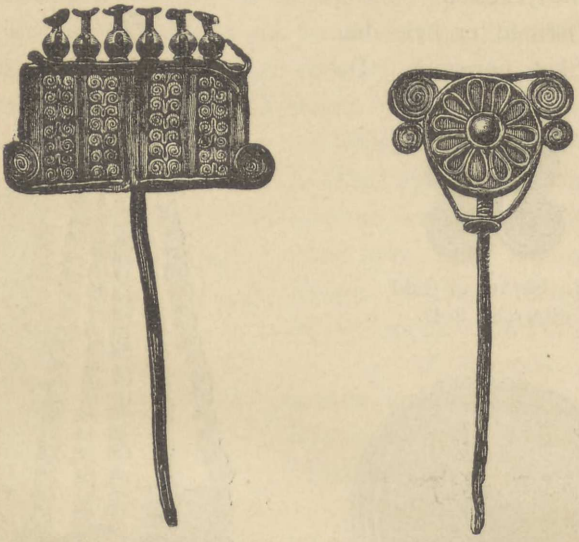

57—58. Guld-Haarnaale (Størrelse 3:4).

mindre Guldfund, der for Størstedelen ere gjorte i Aaret 1878 paa forskjellige Steder imellem Sydvestporten og Paladset, føre os midt ind i den store mykenæiske Kulturkreds' Formverden, i hvilken Spiralerne og Rosetterne ere de fremherskende.

Fig. 55 viser et Øre-

59. Ørn af Guld (Størrelse 3:4).

smykke, hvis Kjæder og Endestykker endnu have samme Form, som vi kjende fra den store Skat, medens der foroven

paa Bærestykket allerede findes tre pæne Rosetter. Paa Armbaandet (Fig. 56) ere Spiralerne benyttede som næsten eneste Dekorationsmotiv, og det samme er Tilfældet med de Skydere, hvoraf der ses et Exemplar i Fig. 53. Disse sidste bleve trukne paa en Traad, der førtes igjennem Røret i Midten, og bares da som Halskjæde; ganske de samme gjenfinder man i Mykenæ. Ornamenterne ere altid udarbeidede af fin Traad og paaloddede.

Ogsaa de runde Skiver af Guldblik, af hvilke der i Troja rigtignok kun er fundet tre som Fig. 54, have en slaaende Lighed med de talrige fra Mykenæ, der benyttedes som Besætning paa Klædedragten. Men det pyntteligste Indtryk gjøre de to Guld-Haarnaale 57 og 58. Den ene bærer, ovenpaa en med Spiraler tæt belagt, firkantet Skive, sex velformede Miniaturkander med Hank, og paa den anden ses en Roset med en Bugle i Midten, hvilende paa to Spiraler og med en Overligger dannet af to andre Spiraler.

60. Idol af Bly. (Dobbelt Størrelse).

Fuldstændig mykenæisk er endelig den i Fig. 59 fremstillede Ørn. Den bestaar af to med en Guldnagle sammenholdte Smaaplader; set fra oven ligner den en Due, men det

krumme Næb, der kommer tilsyne i Profilen, røber den ublidere Art.

Disse sidstnævnte faa Smykker (Fig. 53—59) ere imidlertid ogsaa det eneste, der træder ud af den trojanske Kar- og Redskab-Tekniks snevre Kreds; de ere temmelig sikkert importerede. Det er, som om Byen kun et Øieblik

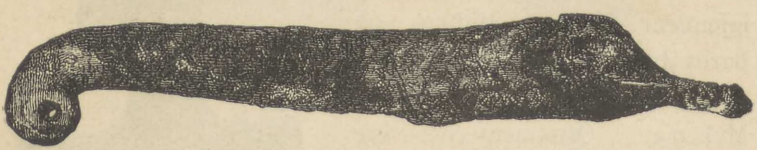

61. Knivsblad af Kobber (naturlig Størrelse).

havde forsøgt paa at tage Del i Middelhavslandenes høie Kultur i det andet Aartusind før Chr. og derefter strax igjen var falden eller kastet tilbage til sin gamle Formfattigdom og Ubehjælpsomhed.

Destoværre har Schliemann trods al anvendt Opmærksomhed ikke kunnet forhindre, at nogle Arbeidere i

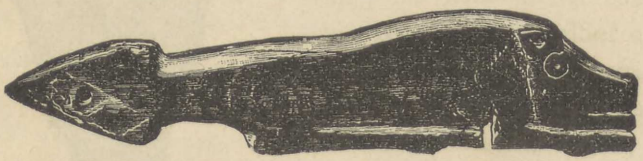

62. Elfenbensgreb (naturlig Størrelse).

Aaret 1873 holdt en Række af Guldfund tilbage. En Del af disse har det tyrkiske Politi senere gjenerhvervet hos en Bonde i Jenischehr, men adskillige Gjenstande vare allerede smeltede og omarbeidede til moderne Pynt.

Blandt Gjenstande af andet Metal fortjener det lille Bly-Idol, Fig. 60, især at bemærkes; det forestiller en nøgen, kvindelig Figur med lange Hængekrøller foran Ørene og med Armene overkors paa Brystet. Den stærke Betoning

af det kvindelige karakteriserer den aabenbart som den asiatiske Aphrodite, der er funden i lignende Gjengivelser af Ler i Mesopotamiens og Kyperns Grave og af Sten paa Kykladerne. De korslagte Hager foran Skjødet, der ere saa almindelige for de forhistoriske Fund og ligeledes findes blandt den senere Tids Ornamenter, stamme fra Asien og synes at være Symbol paa en ældgammel Guddom.

Fig. 61 viser en Kobberkniv, som i den ene Ende er bøiet om til et rundt Hoved. Den modsatte Ende blev stukket ind i Grebet; og hvilken udviklet Form et saadant Greb allerede dengang kan have havt, lærer os Afbildning 62, der viser et hvilende Dyr i Snittearbejde af Elfenben. I den bageste, trekantede Ende er der en Indskjæring til Anbringelse af Bladet og et Hul til at føre en Nagle igjennem. Næsten ganske det samme Udseende har karakteristisk nok et Broncegreb i Kestnermuseet i Hannover, der sandsynligvis stammer fra Nekropolen i Corneto i Etrurien.

Den i hosstaaende Fig. 63 afbildede Sølvdolk var ligesom ogsaa alle Broncedolke fastgjort til Grebet paa den Maade, at dens sømformige Overdel blev stukket igjennem dette og derefter bøiet om i Enden. Denne Art Skæftning er hidtil kun gjenfunden i de ældste Nekropoler paa Kypern.

64. Pilespids af Kobber (nat.Størrelse).

63. Sølv-Dolk (nat. Størrelse).

Pilespidserne i Troja's ældste Lag have — kun undtaget et eneste Exemplar med Modhager — ganske simpelt Form af en spids Stift (Fig. 64), en Form, som man desuden kun kjender fra nogle faa i Ungarn fundne Exemplarer.

Spydspidser, savtakkede Dolke, Meisler og Øxer findes i større Mængde, og at disse forfærdigedes paa Stedet, kan man se af de mange Støbeforme af Glimmerskifer, der udgravedes samtidig, og hvis bedst bevarede Exemplar vises i Fig. 65.

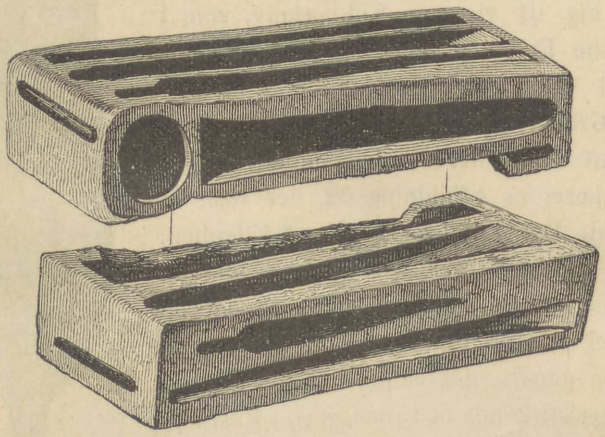

65. Støbeform af Glimmerskifer (Størrelse 1:4).

Til Fundenes interessanteste Stykker høre dog Lerkarrene og fremfor alt Ansigtsvaserne. Det vidner om en særdeles respektabel Stræben efter at give den døde Form Liv — al Kunsts Alpha og Omega —, at disse Kar i deres Udviklings Forløb fik et bestandig mere menneskelignende Udseende. Særligt ved Vaserne har man i saa Henseende bragt det vidt. Først træder der plastisk antydede Øine og Næse i Stedet for de tidligere indridsede, snart føies ogsaa et Par Ører til, Laaget gives Form af en Hat eller Spidshue, og de Fremspring, der oprindelig kun tjente som

66. Lervase (Størrelse 1:6).

67. Lervase (Størrelse 1:3).

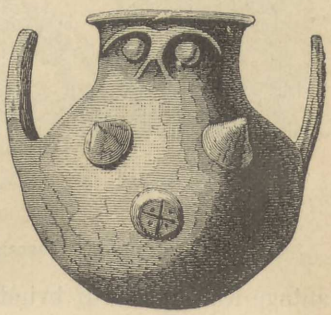

68. Lervase (Størrelse 1:2).

Støtte, naar Karret vilde vælte, eller vare bestemte til at møde den Snor, der lagdes om dem, naar de skulde bæres,

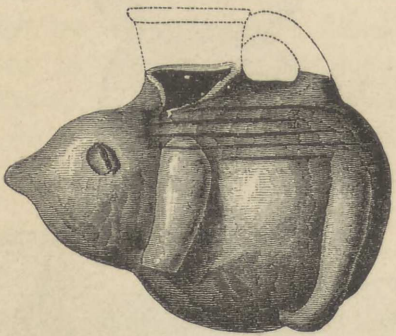

69. Lervase (Størrelse 1:3).

70. Lervase (Størrelse 1:4).

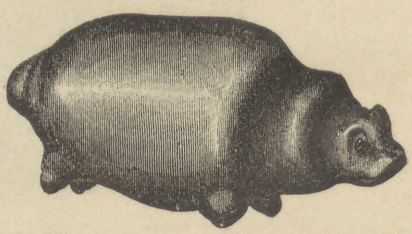

71. Lervase (Størrelse 2:3).

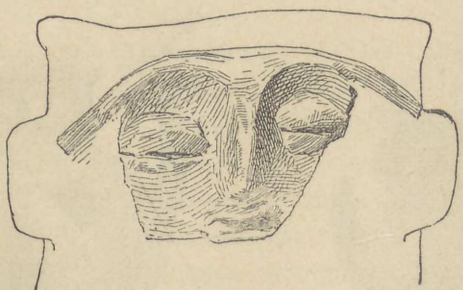

72. Vaseskaar (Størrelse 4:5).

antage Karakteren af kvindelige Bryster; ja Levendegjørelsen gaar saa vidt, at Vaserne faa Arme, og at man til Over-

flod lader disse Arme bære endnu et Kar. (Se Fig. 66—68).

Men Efterlignelseslysten indskrænker sig ikke til det menneskelige Forbillede; ogsaa groteske Dyreskikkelser fremstilledes som Vaser. Saaledes viser Fig. 69 Formen af en So, Fig. 70 kan nærmest ligne en Muldvarp og Fig. 71 en Flodhest. Man kan derfor heller ikke tænke sig, at Trojanerne ved de nævnte Ansigtsvaser skulde have sigtet til en Athene med Uglehoved, dersom der overhovedet nogensinde har existeret en saadan. Der findes intet Exemplar, som kunde tvinge os til at udlægge dets Tegning som et Uglefysiognomi istedetfor som et primitivt Menneskeansigt, derimod nok adskillige, der paa Grund af den tydelig angivne Mund (jfr. Fig. 72) ikke kunne forestille andet end dette sidste. Og hvorledes skulde det vel ogsaa være faldet Folket ind at benytte det Billed, der var det helligt, Borggudinden, for at give Kogekar, Vandkrukker og Skarnspande et mere tiltalende Udseende?

73. Næbkande (Størrelse 1:5).

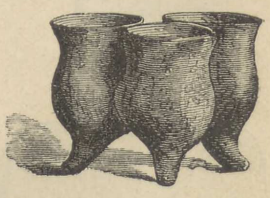

74. Tredobbelt Bæger (Størrelse 1:4).

75. Bæger af Ler
(Størrelse 1:4).

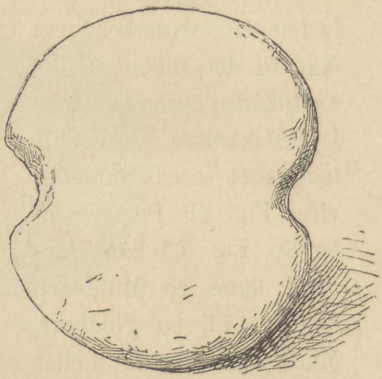

76. Traadvindsel af Sten
(Størrelse 2:3).

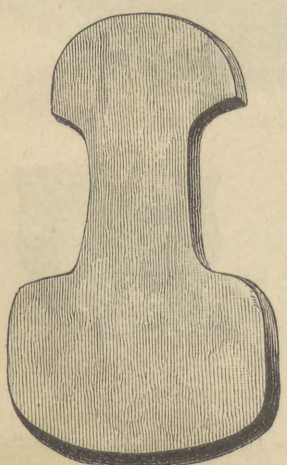

77. Gjenstand af Sten
(Størrelse 2:5).

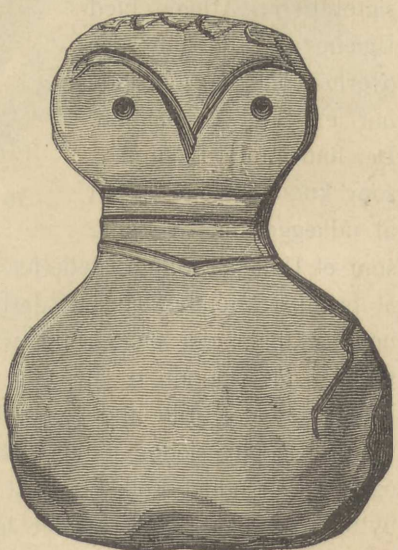

78. Gjenstand af Sten
(naturlig Størrelse).

Nogle Vaseformer faa en vis Interesse ved, at der findes nøiagtige Sidestykker til dem i de ældste kypriske Nekropoler, medens man ellers intetsteds har stødt paa dem. Her til høre de slanke Kander med Tud (Fig. 73),

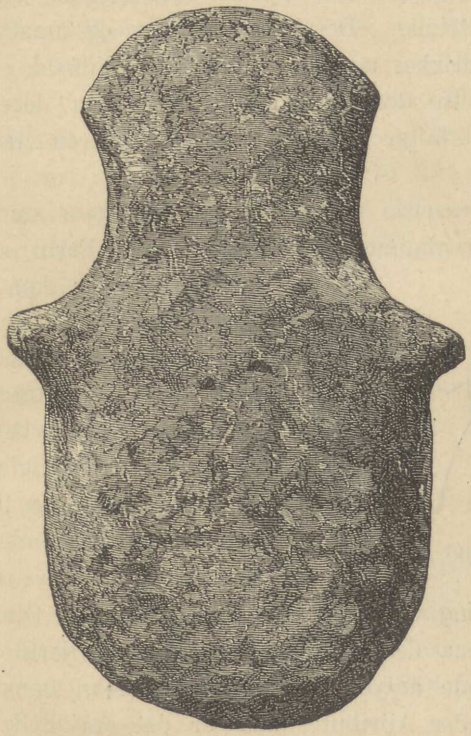

79. Gjenstand af Sten (Størrelse 1:3).

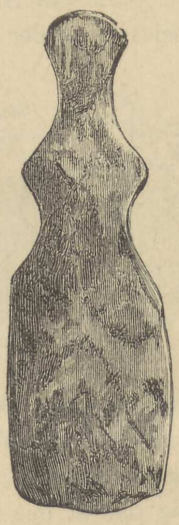

80. Gjenstand af Ben (naturl. Størrelse).

der forekomme saa hyppigt i Troja, og endvidere de sammenkoblede Kar, der ses i Fig. 74.

Fig. 75 forestiller et i den anden By massevis forekommende Bæger, som Schliemann anser for det hos Homer ofte omtalte „dobbelte Bæger“ (depas amphikypellon). Der er længe bleven ført Strid om, hvad dette amphikypellon

kunde betyde; ligeoverfor de mangeartede kunstige Forklaringer om dobbelt Kalk o. lg. fremtræder Schliemanns ligefremme Opfattelse, at det skulde være at forstaa som dobbelthanket, i Virkeligheden som den simpleste og sandsynligvis rigtige. Til at gaa rundt ved Gjæstebudet egnede det trojanske Kar sig fortrinlig. Det kan ikke staa og maatte derfor enten stadig drikkes ud eller vandre, og i Tilfælde af det sidste vilde de to store Hanke ret være paa deres Plads, idet Giveren fatter den ene og Modtageren den anden.

Efterat Ansigtsvaserne saaledes have vist, hvor særdeles ofte der gives almindelige Brugsgjenstande Form af levende Væsner, kommer man let paa den Tanke, at noget af det, man hidtil har anset for Idoler, ligeledes kan have tjent til daglig Brug. Der sigtes her til nogle større og mindre Stenplader, som have en regelmæssig Indskjæring ved hver Side og for det meste Øjne og Næse indridset paa den øverste Halvdel samt dertil i nogle Tilfælde Armene antydet ved Stumper. Man tænke sig da, at det Levendes Attributer ikke er det oprindelige men derimod noget, den til Hensigten svarende Form efterhaanden har givet Anledning til. Jeg tror virkelig, at de simpleste af disse Stene, hvoraf Fig. 76 viser et Exemplar, have tjent som Garnvindsler. De ere flade og have Form af en i Midten fra begge Sider indsnevret Oval, men et Ansigt eller lignende ser man ikke noget til. Af denne Slags er der fundet en halv Snes Stykker.

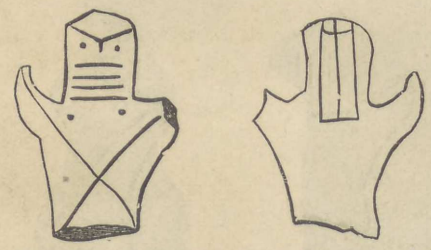

81. Overdel af en Lerfigur (Størrelse 1:2).

Ud fra denne simplere vil nu de mere fremskredne Former kunne have udviklet sig; i det Øjeblik nemlig Ind-

skjæringen ikke gjordes netop i Midten, ligger det nær, at man kunde fristes til at omforme det mindste Afsnit til et primitivt Hoved og saa lade den øvrige Del gjælde som Menneskefigurens Krop. En saadan Forklaring lader sig meget passende anvende overfor Stykker som det i Fig. 77 fremstillede, der komme de paa de store Gulddiademer hængende Smaaplader nærmest; ligeledes kunde den gjælde for Originalen til Fig. 78, paa hvilken der er fremstillet baade Haar henover Panden og Halsbaand, samt for den meget store Sten med Tilløb til Arme i Fig. 79. De mere udviklede af de foreliggende Former, der med større Berettigelse kunne anses for Idoler, bestaa af andet Materiale. Saaledes viser Afb. 80 en Figur af Ben, der har langt mere tilfælles med et Menneske, eftersom Under- og Overkroppen staa i et bedre Forhold til hinanden. I Afb. 81 ses For- og Bagsiden af en lille Terrakottafigur, der tydelig nok har opløftede Arme og Haaret langt ned i Nakken. At saadanne Figurer muligen skulle forestille Gudebilleder, tør man billigvis ikke benægte.

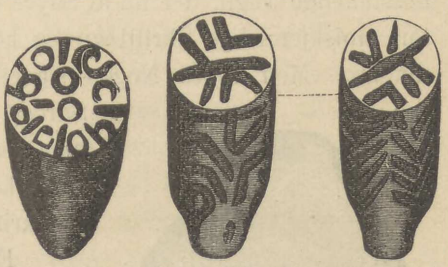

82 og 83. Lercylindre (Størrelse 1:2 og 1:3).

Meget er der bleven stridt om de trojanske Signeter, paa hvilke Professor Sayce i Oxford har villet skjelne hittitiske Skrifttegn. Der er imidlertid ikke paa et eneste af dem andet at se end slet og ret Prydelser. Exemplaret i Fig. 82 f. Ex., hvis Flade ved første Øjekast virkelig kan synes beskreven, fremviser ved nøiere Eftersyn dog kun regelmæssigt afvexlende Streger og Cirkler. Og en ganske lignende Forklaring gjælder for det Exemplar, der danner Hovedgrundlaget for den Sayce'ske Theori (Fig. 83). Den

nævnte Lærde troede paa dette Signet at læse Ordet rentae i kypriske Bogstaver, rigtignok uden at han selv vidste, hvad det betød. Der kan ingen Tvivl være om, at det, vi have for os, i Virkeligheden er tre Vinkler, der støde sammen med Spidserne, og imellem hvilke der er tre simple Streger ⊛; kun ere flere af Linierne flydte ud i hinanden og have derved gjort Ornamentet utydeligt.

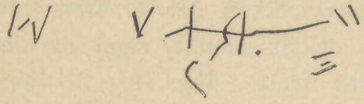

Efter saadanne Erfaringer vil man paa Forhaand være noget mistroisk overfor yderligere Læseforsøg. Ganske nylig har man paa en Spindesten i Schliemann-Museet i Berlin faaet Øje paa hosstaaende Tegn, der nu af Sayce og hans Tilhængere anses for umiskjendelige Skrifttegn og læses som vu sa lo po zo ma ko. Men indtil Nogen siger os, hvad det er for et Sprog, og hvad Lydene betyde, maa man have Ret til at drage i Tvivl, at Trojanerne have haft et Skriftsprog.

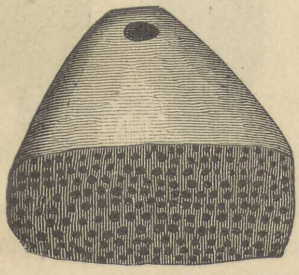

84. Børstehaandtag af Ler (Størrelse 1:2).

Endnu skulle vi nævne to Gjenstande, der have gjort Tjeneste i det daglige Liv. Den ene er et trekantet Stykke brændt Ler, der paa den forreste Flade er forsynet med en Mængde smaa Huller (Fig. 84). I Hullerne har der øiensynlig været fæstet Svinebørster; det hele har altsaa været en Børste. I et ikke mindre realistisk Øiemed tjente en stor Knage, ligeledes af brændt Ler. Den har en Plade med tre Gjennemboringer, hvorved den kunde sømmes fast paa Væggen og saaledes bruges til Ophængning af Klæder, Redskaber og hvad man ellers vilde.

Et ret iøinefaldende Bevis paa, at den anden By ikke forfaldt langsomt, men at den pludselig har fundet sin

Undergang ved en stor Ildebrand, er Fundet af et Pigeskelet under særegne Forhold. Det sad „i næsten opreist Stilling og kun svagt bagoverbøiet“ i et Stenhus, begravet under „gul og brunlig Træaske“, d. v. s. under Ruinerne af Bygningens øvre Dele. Ved Siden af det fandtes flere Smykker: en Naal af Elektron med rundt Hoved samt to Ørenringe og en Fingerring, hvilke sidste ganske simpelt bestode af tyk Guldtraad, der var bøiet sammen.

---

6. Den tredie Koloni.

De Mennesker, der efter den anden Bys Undergang bosatte sig paa Borgen, have taget sig mange af de bevarede Levninger til Nytte, saaledes næsten hele Stadmuren; kun paa en Strækning imod Vest have de fornyet denne, men i meget daarlig Konstruktion. Ogsaa Indgangene beholdt de paa de samme Steder, hvor den foregaaende Periodes Sydvest- og Sydøstport havde været; som det synes, benyttede de endog de Vægge, der endnu stode opreist; Gulvet derimod kom til at ligge $1^1/_2$ M. høiere, og ved den senere gjentagne Ombygning af Porten har det hævet sig endnu $1^1/_2$ M.

Indenfor Murene blev, som allerede ovenfor bemærket, Gruset af de sammenstyrtede Bygninger ikke ryddet bort, saa at Grunden, hvorpaa de nye Huse opførtes, laa i høist uensartet Niveau. Husene selv vare skjødesløst byggede — for det meste knap engang i rette Vinkler — af Brudsten eller smaa Lersten og dertil ofte det halvt forbrændte Materiale fra den ødelagte By. Det største af dem er det, der ligger imellem det gamle Palads og Vestmuren (*D*), hvilket Schliemann i Halvfjerdserne havde anset for „Stadsøverstens Bolig“. Denne Bygnings Vægge ere 65 Cm. tykke, og dens Flademaal er $7^1/_2 \times 15$ M..

Næsten al den Tid, denne landsbyagtige Koloni bestod, holdt Beboerne sig indenfor Borggrændsen; kun enkelte Huse, som Schliemann regner til sin femte By, og som altsaa maa skrive sig fra Slutningen af vor tredie Periode, gribe ud over Fæstningsmuren.

„Efter hvad vi under den sidste trojanske Kampagne", skriver Schliemann, „havde rig Leilighed til at overbevise os om, idet vi systematisk gravede Lag efter Lag bort fra oven, maa den tredie Periodes Mennesker have været meget fattige; thi vi fandt meget lidt i deres Huse." Og det, der fandtes, adskiller sig i Form og Teknik kun sjældent fra den forudgaaende Periodes Redskaber. Vi gjenfinde de samme Ansigtsvaser, Kander med Tud og tohankede Bægere, de samme Bronce- og Stenredskaber, de samme „Idoler" og de samme Spindestene.

Kun Et synes at bevise, at en Tid lang et nyt Element har gjort sig gjældende, det være sig nu en forandret Befolkning eller nye Handelsforbindelser. Tæt under den hellenistiske By støder man paa en hidtil ukjendt graa Lerart, der specielt repræsenteres af talrige Bægere som de i Fig. 85 og 86 fremstillede. Paa Grund af disse Karformers Overenstemmelse med de italienske, hovedsagelig etruskiske Fund har Schliemann kaldt dem lydiske, eftersom Etruskerne ifølge en Legende hos Herodot skulle have været lydiske Indvandrere. De samme Lervarer findes desuden i flere Heltegrave samt nogle andre Steder paa Skamandersletten; her maatte de altsaa ogsaa betegne et noget yngre, efter Troja's Blomstringsperiode følgende Tidsafsnit.

Fra dette Tidsafsnit skriver sig aabenbart ogsaa de fleste paa Hissarlik fundne Bisættelser. Schliemann har foruden en Mængde Urner med Aske udgravet to Skeletter af Krigere, der vare jordfæstede med deres Landser og, som det synes, ogsaa Hjelme. Paa den Tid da Borgen var tæt besat med Bygninger, kan man jo selvfølgelig ikke have

benyttet den som Begravelsesplads; de to Urner, der fandtes allerede i den første By paa den oprindelige, naturlige Jordoverflade, danne Undtagelser af samme Art som de smaa Grave, der ved de sidste Udgravninger i Athens Akropolis ere fundne umiddelbart paa Klippen. Derimod er der aldeles intet forunderligt i, at man foretog Begravelser paa Borgen i de Tidsrum, da den laa øde hen eller kun var sparsomt beboet.

Fundene vise, at det hos Trojanerne var almindelig Skik at brænde Ligene, thi med Undtagelse af de nævnte to Skeletter, som man havde nedgravet i Laget fra den

85. Bæger eller Øse (Størrelse 1:4).

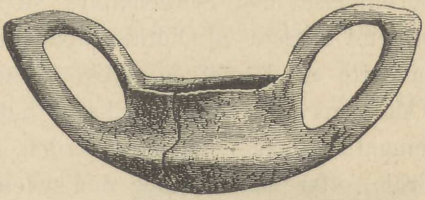

86. Bæger (Størrelse 1:4).

anden By, fandt Schliemann kun Urner med ganske fin Aske; dog er der i en af disse fundet en Tand og i en anden af dem en Hovedskal, der, bortset fra at Underkjæben manglede, var godt bevaret. Virchow har underkastet denne saavelsom Hovedskallerne af de fundne Skeletter en grundig Prøvelse og er kommet til det Resultat, at de trods stærkt udprægede Forskjelligheder særlig med Hensyn til Hovedets Brede og Hagens Form, dog alle „i særdeles iøinefaldende Grad bære Præget af at skrive sig fra en Befolkning, der allerede har staaet paa et fremrykket Kulturstadium". „Intet vildt," siger han, „ingen uforholdsmæssig Knokkeldannelse, ingen særlig stærk Udvikling af Muskel- og Seneanlæg er at

spore paa dem. Alle Partier have et glat, fint, næsten spinkelt Udseende", og det maa derfor „antages, at de fordums Bærere af disse Hoveder hørte til et bosiddende Folk, der var fortroligt med Fredens Kunster og ved Samkvem med fjernere Stammer ogsaa mere udsat for Blodets Blanding."

---

7. Det græsk-romerske Ilion.

En Beskrivelse af græske og endmere af romerske Ruiner falder egenlig udenfor det Begreb, vi forbinde med Schliemann'ske Udgravninger. Man har vænnet sig til i Forbindelse med Schliemann's Navn kun at tænke paa en bestemt Periode af Oldtiden, paa den store græske Heltetid; og dette er et godt og rigtigt Forhold, thi det har sin Rod i Mandens hele Særpræg, hans fuldstændige Gaaen op i hin romantiske, sagnomspunde Verden. Om det øverste Lag i Troja, efter hans Tælling den syvende By, har han da ogsaa kun bekymret sig lidet. Først de Arkitekter, der assisterede ham i Aaret 1882, samlede og optoge omhyggeligt, hvad der endnu var at finde. Vi skulle derfor ogsaa indskrænke os til et kort Overblik over disse Rester, saa meget mere som det hellenistiske og romerske Ilion, hvad Bygninger, Mindesmærker og Redskaber angaar, viser nøiagtig de samme Særegenheder, som vi kjende fra saa mange andre af hin Tids Byer.

En Mængde Vaseskaar bevise, at der allerede længe før det Besøg af Xerxes, hvorom Herodot fortæller, igjen var en Koloni paa Borgen. Skaaret Fig. 87 viser den øverste Halvdel af et kvindeligt, bevinget Væsen, malet med sort Farve paa lyserød Grund. Den spidse Næse og det store mandelformede Øie, der trods Profiltegningen dog ses *en face*, ere tilstrækkeligt Vidnesbyrd om den archaisk-græske

Karakter. Haaret synes tildels flettet i en lang Pisk, der fra Midten af Hovedet flagrer bag ud i en dobbelt Bue og ender i

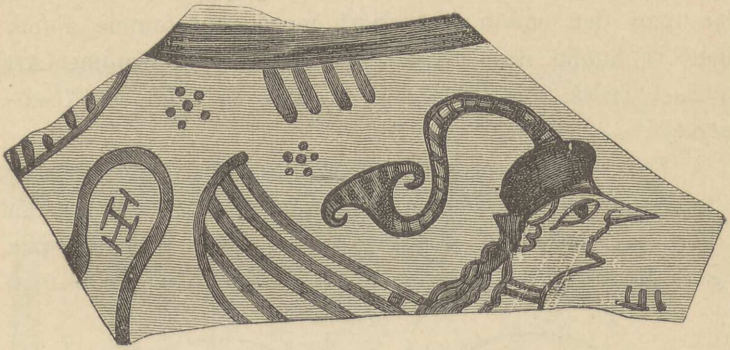

87. Bemalet Potteskaar (Størrelse 1:2).

en Dusk, som er slaaet om til begge Sider; Nakkehaaret hænger løst ned, og ogsaa foran Ørene snoer der sig en lille Lok.

Et regelmæssigere Ansigt har den anden bevingede Skikkelse paa det i Fig. 88 viste Skaar. Tegningen er her foretaget paa Skaalens Inderside med brun Farve paa lysegul Grund. Øiet har en lignende Form som paa det første Stykke, men Hage og Hals ere veldannede. Haaret falder i lange Bølger ned ad Nakken og holdes sammen af to Baand, hvoraf det underste gaar ud i to bag Ørene nedhængende Ender.

88. Bemalet Potteskaar (naturlig Størrelse).

Begge de her omtalte Skaar maa henregnes til det 6. Aarhundrede før Chr. De falde ind under den Stil af Vasemaleriet, som efter Hovedfindestedet hidtil er bleven

kaldt rhodisk, og som i hin Tid synes at have været den herskende langs hele Lilleasiens Kyst eller idetmindste at have forsynet disse Egne med sine Frembringelser. Vel har man der endnu kun gjort meget sparsomme Fund, men vi kunne dog allerede konstatere, at samme Art findes i Troas, i Æolis (Kyme, Larissa) og i Jonien (Klazomenæ).

Fra Fortællingerne om Xerxes' og Alexander's Besøg i Troja vide vi allerede, at man som Borggudinde ligesom i den homeriske Tid dyrkede Athene. Vi se hende paa Byens Mønter (Fig. 89), paa den ene Side i hel Figur med

89. Mønt fra Ilion (Tetradrachme), (naturlig Størrelse).

Landsen lagt over den høire Skulder og med en Ten i den fremrakte venstre Haand, paa den anden Side Gudindens Hoved alene, iført en laurbærbekrandset Hjelm.

Det største Tempel paa Borgen, hvoraf der er fundet talrige Ruiner, ere vi saaledes berettigede til at anse for Athenes Helligdom. Afb. 90 viser Kapitæl, Triglyph og Krandsgesims af dette Tempel. Metoperne vare smykkede med Skulpturer; vor Plade viser den opstigende Helios med en stor Straalekrands om Hovedet, styrende sine fire Heste. Paa Resterne af andre Plader ere Kampscener kjendelige. Det bedst bevarede af saadanne Stykker er det, der er afbildet i Fig. 91; man ser her den skjoldbevæbnede Athene, som med den venstre Haand holder en styrtet Kriger fast

ved Haaret, medens hun løfter den høire til Slag for at give ham Dødsstødet. Den Overvundne, aabenbart Giganten Enkelados, søger med sin høire Haand forgjæves at frigjøre

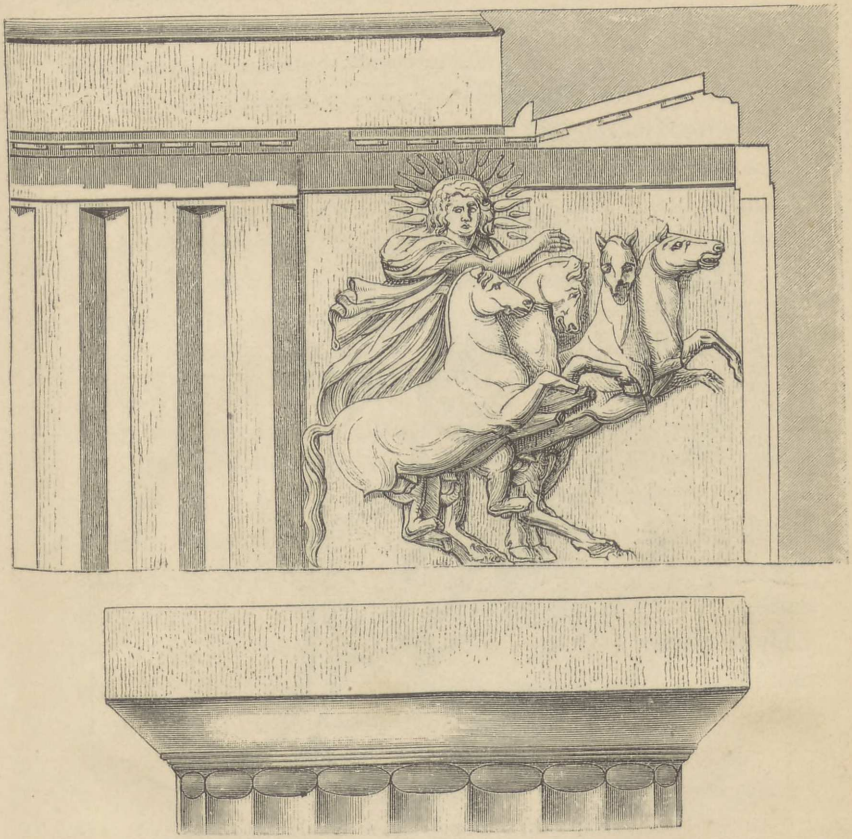

90. Kapitæl, Triglyph og Krandsgesims fra Athenetemplet (Maalestok 1:15)

sig fra Gudindens faste Tag, hans venstre Arm sidder i Skjoldet og støtter igjennem dette Overkroppen. Fremstillingen er interessant paa Grund af dens store Lighed med den beslægtede Scene i den pergameniske Gigantomachie. Man har iagttaget, at der ogsaa i Tekniken er en iøinefaldende

Overensstemmelse imellem disse Metoper og Reliefpladerne fra det store Alter i Pergamon, ja at begge Dele synes at bestaa af samme Marmor. Deraf kan drages den Slutning, at det iliske Tempel maa stamme fra samme Tid som det

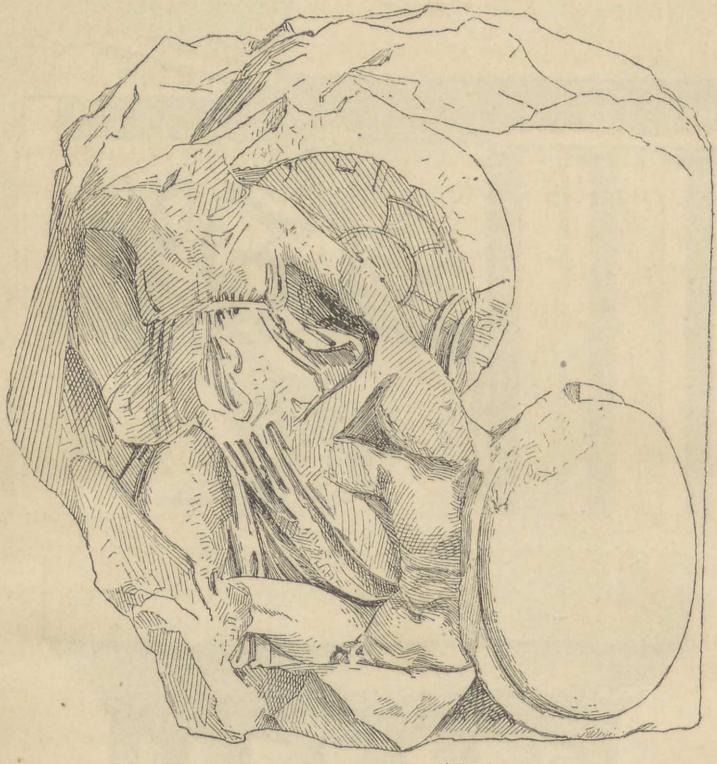

91. Metope fra Athenetemplet (Maalestok 1:8).

pergameniske Alter; maaske er det anlagt ligefrem af de attaliske Konger, der jo, som vi vide, havde meget tilovers for Ilion i dets Egenskab af deres vigtigste Venner, Romernes oprindelige Hjem.

Ved Siden af disse Rester af Hovedtemplet støde vi ogsaa paa Søiler og Bjælkeværkstykker af en mindre og,

som det synes, ældre dorisk Helligdom. Men frem for alt ere endnu hele Strækninger af de lysimachiske Fæstningsværker bevarede: en mindre Ring omslutter Borgkronen og en større, der næsten overalt kan paavises, den vidtudstrakte nedre By. Murene bestaa af meget regelmæssig lagte Kvadersten i fortrinlig Sammenføining.

Paa Nordskrænten laa Theatret; dog have de her foretagne Gravninger ikke bragt noget frem, der er særlig Omtale værd; Bygningen synes først at være opført i Romernes Tid. Ligeledes stammer fra denne Tid den sidste Bygning, vi ville beskrive: et Portanlæg ved Borgens sydøstlige Side (*L* paa Planen). Bag en firsøilet Forhal, op til hvilken der fører tre Trin, dannes Portens egenlige Afslutning af tre i den indre Tværvæg anlagte Døre, der indfattes af korinthiske Halvsøiler; ved Udgangen har der formodentlig været to Søiler imellem to fremspringende Anter.

De talrige Indskrifter, der ere fundne i Byen, række fra det 4. Aarhundrede før Chr. lige indtil Romernes seneste Tid. De give os mangen Efterretning om Ilions Forhold til Nabobyerne, fortælle om kongelige Fundationer saavelsom om private Indvielser og Forherligelser og vise os i et og alt, hvad ogsaa Skribenterne vide at berette med saa megen Glæde, at den gamle Priamosfæstning igjen var bleven Troas' blomstrende Hovedstad.

---

8. Gravhøiene paa Skamandersletten.

Næst selve Borgen er det de Gravhøie, som i saa stort Antal findes paa den trojanske Slette, særlig ved Bredden af Hellespont og langs Kysten af det ægæiske Hav, der have været Gjenstand for Schliemann's største Interesse. Paa Kap Rhoiteion ligger der fem ved Siden af hverandre,

af hvilke den største, nu kaldet In-tepe, allerede i Oldtiden udgaves for Ajas' Grav. Da Hadrian besøgte Troja, skal Havet just have bortskyllet en Del af denne Høi og derved blottet Heltens kæmpemæssige Knokler. Kejseren fældede Taarer af arkæologisk Rørelse og begravede Benene under en ny statelig Tumulus, paa hvilken han ogsaa lod opføre et Tempel og reise en Statue af Ajas. Rester af denne Bygning findes endnu idag paa In-tepe.

92. Høien In-tepe, der foregives at være Ajas' Grav.

Paa Kap Sigeion ligger der ligeledes adskillige Høie; den yderste og tillige største skal være Achilles' og den næstfølgende Patroklos' Grav. Langs Havet paa den højtliggende Kyst strækker sig dernæst endnu en Række af lignende Jorddynger, af hvilke Udschek-tepe og Beschik-tepe naa den anselige Høide af henholdsvis 50 og 80 Fod. Schliemann har udgravet alle de her nævnte og endnu nogle flere — ialt 16 Høie, men ikke i en eneste af dem har han kunnet opdage Spor af nogen Bisættelse. Han

anser dem derfor alle som en for Kenotaphier, d. v. s. Mindesmærker, der bleve reiste til de Afdødes Ære uden derfor at være Gjemmestedet for disses Ben.

De fleste af Høiene have ikke leveret andet end Rester af Lerkar, mest lig dem fra den anden Periode eller fra den, som Schliemann anser for lydisk, om de end ere noget mere raa. Kun i en af dem, den paa europæisk Side af Hellespont beliggende, saakaldte Protesilaos' Grav, fandtes nøiagtig de samme Lervarer, som ere karakteristiske for den første By: Brudstykker af glindsende sorte Skaale med

93. Gravhøien Udschek-tepe, set fra Skamander.

horisontale Rørhanke, endvidere vertikale Rørhanke, Stenøxer, Knive med Savtænder o. a. m.

Murværk stødte man kun paa i to Høie: nemlig en lille, firkantet, taarnagtig Bygning af 14 Fods Høide og 12 Fods Brede i den saakaldte Priamos-Grav paa Balidagh nær de Ruiner ved Bunarbaschi, som man forhen har holdt for Troja, samt et lignende, kun langt større Taarn af 15 Fods Længde og Brede og 40 Fods Høide i Udschek-tepe. Denne Bygning er opført af godt tilhugne Plader paa et meget omhyggelig sammenføiet Fundament af polygone Kvadersten. Schliemann antager Høien for at være det

Mindesmærke, der reistes af Caracalla til Ære for hans Ven Festus, som døde paa Troja-Reisen. Af de fundne Skaar forklarer han, kunde man vel være tilbøielig til at henføre mangt til det 6. el. 7. Aarhundrede, dog var Flertallet fra den seneste Romertid.

Af de tre Tumuli, der ligge i Høilandet ved Bunarbaschi, føre de to Priamos' Navn, og af disse er den ene bleven udgravet allerede i Halvtredserne af Calvert, den anden i 1882 af Dörpfeld for Schliemann. Calvert har ikke udtalt sig om det mulige Tidspunkt for de fundne Potteskaars Oprindelse. Bygningen i det Indre skal hos ham have bestaaet af store uregelmæssige Sten, der kun paa Yderfladen vare raat tilhugne, og som vare sammenføiede uden Cement; Inderrummet skal have været udfyldt med smaa løse Sten. Og det Hele, mener Opdageren, har kun tjent til Styrkelse af Høien eller som Grundlag for en Statue eller et Alter.

Ved Udgravningen af den anden Høi fandtes intet andet end Brudstykker af disse meget svagt brændte, tunge, graa, ved Hjælp af Pottemagerskiven tilvirkede Lervarer, som Schliemann i Troja kaldte lydiske. Der var heller ikke noget Spor hverken af Ben eller af Trækul.

Men desuagtet tør vi ikke erklære alle disse Høie for Kenotaphier. Rigtignok gaves der sikkert saadanne allerede i det forhomeriske Grækenland; i Odysseen fortæller Menelaos, at han havde reist Achilles en Mindehøi i Ægypten. Men langt flere Beviser have vi for, at Høiene vare bestemte til at dække de Afdødes Aske. Patroklos viser sig for Achilles i en Drøm og beder ham ikke at skille deres Ben men lade begges komme i en fælles Tumulus. I Odysseen fortælles der ogsaa, at Achilles' og Patrokles' Ben vare bisatte i Forening i en gylden Amphora i en Gravhøi ved Kysten af Hellespont, og i Slutningen af Iliaden blive

Hektors Ben lagte i et Guldskrin og nedsænkede i en Grav, som derefter tildækkes med en Stenhøi.

Ogsaa hele den senere Oldtid ansaa disse Høie for virkelige Grave, ja jordfæstede endnu selv leilighedsvis paa samme Maade. En af de omkring Pergamon liggende Tumuli, der er bleven aabnet, indeholder Mure og Hvælvinger, der sikkert skrive sig fra hellenistisk om ikke fra romersk Tid. Og endnu langt mere udbredt er Skikken i barbariske Lande, saaledes frem for alt hos Skytherne, om hvilke Herodot fortæller, at de brændte deres afdøde Konge tilligemed hans Kok, hans Livhest og alt, hvad hans var, reiste et Telt over Askehoben og derefter begravede det hele under en stor Høi.

Af denne skythiske Skik, eller af græsk og romersk Efterligning af den, forklares de utallige Tumuli, der endnu den Dag idag falde den Reisende i Øinene i Bulgarien, Dobrudscha, Vallakiet, Moldau og Sydrusland indtil helt ind paa Krim, hvor de ofte ligge i lange Rækker paa Høidedrag og kunne ses i vid Afstand. Ogsaa de ægyptiske Pyramider ere jo igrunden intet andet end kæmpemæssige, stensatte Gravhøie.

Da den nævnte Begravelsesmaade i dette Forhold optræder meget sparsomt paa græsk Jordbund, ledes man til at søge dens Oprindelse andetsteds, maaske i det fjerne Østen. Dog er man i saa Henseende endnu ikke kommen til noget bestemt Resultat, og særligt lader der sig indtil videre ikke gjøre nogen ethnologisk Brug af Skikken. Kun ét fremgaar med Bestemthed af vore sammenlignende Undersøgelser: da saavel den homeriske Opfattelse som den senere Praxis hos Grækere og Barbarer henvise til en virkelig Begravelse i Høie, tør vi, trods de Schlimann'ske Gravningers Resultatløshed, ikke holde alle trojanske Tumuli for tomme.

En kjærkommen Bekræftelse faar denne Opfattelse

igjennem et Fund, der er gjort for kort Tid siden. I Foraaret 1887 have nogle tyrkiske Bønder i Tschoban-tepe, nær ved Bunarbaschi, udgravet flere Guldsager, deriblandt en Guldkrands af Egeblade med Agern, til en Vægt af henimod $^1/_4$ Pund. I en Dybde af 15 Fod havde de stødt paa en af regelmæssige Kvadersten uden Kalk udmuret Grav. Hvad Øvrigheden, da Sagen kom frem, endnu kunde pine ud af Folkene, er kommet til Konstantinopel. Calvert skrev derom i et engelsk Blad. De fundne Sager synes rigtignok at høre til en senere Periode — Schliemann og Calvert mene omtrent det 5. Aarhundrede — end Lervarerne fra de fleste andre Høie.

Til Gravhøiene hører i ethvert Tilfælde ikke Hanai-tepe, der ligger i Haven til Calvert's Landgods ca. 5 Km. Øst for Hissarlik. Ligesom saa mange, undertiden ret anselige Høie i Syrien, Assyrien, Babylon — overalt hvor der blev bygget med Tegl — ikke ere andet end Ruindynger af sammenstyrtede ældgamle Paladser eller Kolonier, saaledes ogsaa her. Den nævnte Høi har ved de grundige Udgravninger, der i 1879 ere foretagne af Calvert med Schliemann's Medhjælp, vist sig at være fremstaaet ved, at Stedet i et langt Tidsrum, der skiller sig i flere Perioder, har været beboet af Mennesker.

I det underste Lag findes Husmure, dels af Brudsten, dels af smaa Lersten og deri særdeles mange Spor af Husdyr saasom Gjede- og Koben samt Hundefodspor aftrykte i Ler; ogsaa et Par Børnegrave har man fundet. I det andet Lag er der opført en Ringmur, 8—10 Fod tyk, af store utilhugne Sten, klinede med Ler; inderst inde ligge flere Altre, tildels reiste af Ler: runde, med et Tværmaal af 15—20 Fod — to ogsaa murede af Sten. Endnu længere op efter følge igjen Huse og i dem Skaar af smukke græske Kar fra det 5. Aarhundrede. I nogen Afstand, tæt ved Landstedet, var der allerede tidligere udgravet store Kvader-

stensblokke og et Stykke af en Indskrift med Levningerne af et Tempelinventar.

Efter Calverts Formodning, der er meget tiltalende, staa vi her overfor det allerede hos Homer omtalte Thymbra, hvis Tilværelse ogsaa strakte sig ud over en senere Tid, og som særlig var bekjendt for sit Apollon Thymbraios-Tempel. Nu er denne yndige Plet den eneste Oase i Skamanderslettens øde Landskab, og enhver af Trojas Besøgende, hvem det blev givet at tage ind her, kaster gjerne Glemslens Kaabe over det sandede Ridt og Landsbyernes bedrøvelige Lerhytter i Erindringen om „Villa Thymbra" og dens venlige Beboere.

---

9. Troja og dets Beboere.

Udgravningerne lægge den mærkværdige Bys Tilskikkelser igjennem halvandet Tusind Aar frem for os. Vi se, at Høien Hissarlik egenlig var bebygget uafbrudt, at den i denne Bebyggelses ældste Perioder, om hvilke der i Henseende til Tid næppe engang tilnærmelsesvis lader sig skjønne, bar store Paladser og vældige Fæstningsmure, at den derefter lang Tid igjennem kun var beboet af et daarlig situeret Folk, men at saa endelig i Diadochetiden og under Romerne en ny Sol stod op for Ilion og gjorde sit bedste for at kaste den gamle Glands over det. Dermed viser sig den Overlevering, der bestod hos Grækerne, at Troja aldrig var gaaet fuldstændig under, men at den vedblev at existere paa det gamle Sted, aldeles begrundet og rigtig. Og netop fra dette Synspunkt svækkes saa meget mere den besynderlige Theori, der selv nu vil hævde, at det græske og romerske Ilions Plads oprindelig har været en Begravelsesplads.

Afskediget Kaptain Ernst Boetticher har siden 1883 i forskjellige heftige Artikler og nylig ogsaa i et særligt Skrift[1]) erklæret, at den „saakaldte Borg" paa Hissarlik aldeles ikke var det gamle Ilion men en stor Nekropol — et Begravelsesanlæg —, hvor Ligene samtidig brændtes. Høiens lagvise Tilvæxt skulde saaledes ikke skrive sig fra Beboelse, men fra dens fortvarende Benyttelse i det formentlige Øiemed. Paladset og alle andre Huse paa den Schliemannske „Borg" vare ikke andet end Bygninger, i hvilke Ligene bleve brændte og Benene opbevarede. Til Opbevaring tjente ligeledes de i saa stor Mængde fundne Ansigtsvaser, der, ligesom deres Forbilleder, de ægyptiske Kanoper, vare Gravurner. De svære Fæstningsmure og Porte ere efter Boetticher's Mening kun Terrassemure og Gjennemgange igjennem disse. Den By, siger han endelig, hvortil Pladsen hørte, maa have ligget paa Sletten ved begge Sider af Skamander, maaske helt hen til Havet, og sandsynligvis have havt sin Borg paa en af Høiene ved Hellespont.

I Boettichers Theori findes der mange Punkter, som man med lidt god Villie nok kunde opfatte i Mandens Aand, men dog ogsaa andre, som ubetinget maa bringe den til at strande. Der findes i Babylon virkelig Ligbrændings-Nekropoler, der ved at føie Lag til Lag efterhaanden have dannet en hel Høi. Men ogsaa kun ved denne gradvise Fremvæxt ere de beslægtede med Trojas Borg; de have hverken kolossale „Terrassemure" og Porte eller en monumental Bygning i det Indre.

Paladset er fremfor alt det, der vækker Anstød, og de Grunde, Boetticher anfører imod dette, ere betegnende for hele hans Fremfærd. Først paastaar han, at den Plan, Schliemann's Arkitekter have offenliggjort efter de seneste

[1]) „La Troie de Schliemann une nécropole à incinération à la manière assyro-babylonienne" (Louvain 1889).

Udgravninger, slet ikke er optaget efter Naturen men derimod udarbeidet efter Hukommelsen; thi efter hvad Schliemann selv har erklæret offenligt i August 1882, skulde al Maalen og Tegnen have været strængt forbudt under Udgravningerne. Saaledes forholdt det sig ganske vist, men inden November blev der udvirket Tilladelse til det hos den tyrkiske Regjering, og Dörpfeld vendte saa tilbage til Troja, hvor han uforstyrret optog Planen. Naar Hr. Boetticher ikke veed dét, saa har han ikke læst Bogen „Troja" rigtig; dér staar det paa Side 16.

Men dette erklærer han endda for den mindste Forseelse. Langt værre er det, siger han, at Schliemann og Dörpfeld overhovedet ikke have opdaget, men derimod „skabt" „Paladset". Til Bevis i saa Henseende paaberaaber han sig de forskjellige Reisende, der i Halvfjerdserne overalt kun have set smaa Huse og elendige Mure, og specielt fører han de daværende Burnouf'ske Planer (i Bogen „Ilios") i Marken, hvilke paa det Sted, hvor Paladset senere kom til Syne, angive et Virvar af smaa Mure. Disse Mure, siger Boetticher, delte „Paladset" i utallige smaa Gravkamre, men Dörpfeld har ladet dem alle hugge bort for at indvinde den store Bygning, der skulde give hans Borg en ny Karakter. Da man foreholdt Boetticher, at det to Aar senere fundne Palads i Tiryns jo dog viste nøiagtig den samme Grundplan, erklærede den konsekvente Skeptiker ogsaa dette for et Lighus, der i Virkeligheden havde været lukket overalt og først ved Opdagerens Vilkaarlighed havde faaet Døre og Porte. Og saa ligger endda overalt, hvor Schliemann og Dörpfeld have tænkt sig Gjennemgange, enten de gamle Tærskeler endnu paa deres Plads, eller ogsaa ere Stolpernes Stenfodstykker ved Siderne bevarede!

Hvad skal man sige til en saadan Adfærd? Helst slet ingenting. Dog have desværre Schliemann og Dörpfeld næsten ikke ladet en eneste af Boettichers Udladelser uden

Gjensvar, og de have derved hjulpet Manden til en bestandig større Selvbevidsthed. Han har naturligvis aldrig været hverken i Troja eller overhovedet i de klassiske Lande. Derfor foreslog Schliemann ham, da igjen i Sommeren 1889 det ene Cirkulære fulgte efter det andet, at de i Fællesskab skulde foretage en Reise til Stedet, hvor da den gamle Strid meget let vilde kunne blive bilagt. Om Reisen kommer istand, er tvivlsomt, og om den vil faa noget Resultat, endnu tvivlsommere. Boetticher betoner vedblivende, at han som gammel Soldat har kastet Skandsegrave nok til at være de Lærde og Arkitekterne overlegen i alt, hvad der angaar Jordarbeider og saaledes ogsaa Udgravninger. Han vilde sikkert ogsaa i selve Troja næppe nok bøie sig for de paagjældende To og deres „lavede" Kjendsgjerninger.[1])

Min Mening er, at man forlængst burde have ophørt at tage Sagen alvorlig. Thi skulde man tage den for Alvor, saa vilde den unge Arkæolog have Ret, der for nogle Aar siden i et aabent Brev, som desværre er forbleven utrykt, frit efter Boetticher søgte at bevise, at heller ikke det saakaldte Akropolis i Athen har været andet end en Ligbrændings-Nekropol. Pansgrotten, sagde han, gav den Dag idag ved sine af Røgen sværtede Vægge og Askelaget i Bunden tydelig tilkjende, at den havde været den store Ovn. Mangfoldige Kanaler, der havde tjent til at fordele Heden, vare bleve fundne paa Borgen, men af taabelige

[1]) Den af Schliemann foreslaaede Sammenkomst er virkelig omsider kommen istand (se „Kunstchronik", 20. Febr. 1890). I Begyndelsen af December 1889 fandt i Vidners Overværelse et Møde Sted paa Hissarlik imellem Schliemann, Dørpfeld og Boetticher, ved hvilken Leilighed denne sidste maatte indrømme, at han havde taget feil. I den paa Stedet optagne Protokol, der er trykt som Manuskript og udkommen hos Brockhaus i Leipzig under Titlen „Hissarlik-Ilion", har han afgivet en formel Erklæring, som han selv senere delvis har offenliggjort, og hvori han har taget sin Beskyldning mod Schliemann og Dørpfeld tilbage.

Arkæologer holdte for Vandaarer. Det saakaldte Frankertaarn var den store Skorsten til Forbrændingsanlæget, og netop denne, det vigtigste Bevis for den nye Opfattelse, har igjen den slemme Schliemann skyndt sig at faa af Veien, idet han i Aaret 1874 udvirkede Tilladelse til at lade den nedbryde for egne Midler. Men vi tør saa heller ikke længere mistyde Propylæerne og de andre Bygninger: hine aabnede med deres alvorlige Former stemningsfuldt Indgangen til Sørgepladsen, og Parthenon og Erechteion frembøde lige saa rummelige som velbevarede Kolumbarier.

Jeg tænker nu, at vi kunne være færdige med de Boetticher'ske Indsigelser og da gaa over til at se, hvilken Betydning de blottede Ruiner have efter vor Opfattelse.

Schliemann's Udgravninger i Troja og dets Omegn have interesseret al Verden, fordi de stode i den nøieste Forbindelse med Homer, al Poesis anerkjendte Ideal, og fordi de lovede at bringe Oplysning om, hvad der var, og hvad der ikke var af positivt Grundlag for hin Poesi.

Hvad fortælle nu Udgravningerne os om Borgen paa Hissarlik, om det Folk, der har hersket her, og om den Krig, der skal have fundet Sted foran dets Mure?

De vise os en Borg af meget ringe Omfang. Ligesom Akropolerne i Mykenæ, Tiryns og Athen har den ikke baaret hele Byen men kun Fyrstepaladset; Byen laa alle de nævnte Steder ved Foden af Borgen. I Troja er den næsten ganske forsvunden; men Borgen, hvis Omskiftelser vi maa være berettigede til ogsaa at overføre paa Byen, var allerede af de første Beboere bleven omgivet med svære Mure, og i dens anden Periode fik den Fæstningsværker med Taarne og Porte af en saa fortræffelig Konstruktion, at vi ikke have truffet Mage til dem fra en saa tidlig Tid hverken nogetsteds i Troas ellr eoverhovedet ved den lilleasiatiske Kyst. Troja maa derfor have indtaget en meget fremragende Stilling indenfor hele det nævnte Omraade, med andre

Ord i Søfarten paa Arkipelagus. Den har ganske sikkert været Hovedstad i Landskabet og var ifølge sin vigtige Beliggenhed ved Forbindelsesveien imellem to Have kaldet til at gribe ind med Vægt ogsaa i større Forhold.

I det enkelte betegne de fundne Bygninger saavelsom Brugsgjenstandene et Standpunkt midt imellem den gamle Verdens tre store Kulturer, den assyrisk-babyloniske, den ægyptiske og den græske. Brugen af Tegl svarer til, hvad man i Euphrat- og Tigris-Egnene ganske naturligt havde vænnet sig til som Følge af, at der her ingen Sten fandtes, men kun opskyllet Land; i lige Maade fremkaldte Anvendelsen af slet Materiale de skraanende Mure, som have deres Hjem i Ægypten. De senere Beboere af Lilleasien og Grækenland havde allerede levet sig tilstrækkelig ind i disse Egnes bjergrige Karakter til fortrinsvis at bygge af Sten. — Men med denne Heldning mod Asien, ved Teglenes Benyttelse, til den ene Side, knytter til den anden Side Portenes og Paladsets Form et Baand mellem Troja og den vestlige Bred af det ægæiske Hav; Grundplanen af disse Porte gjenfinder man nemlig ikke alene ligedan i Tiryns og Mykenæ, den er ogsaa bleven Forbilledet for al senere græsk Portbygning, og af Fyrsteboligernes overensstemmende Anlæg i Troja, Tiryns og Mykenæ har det doriske Tempel udviklet sig.

Forekomsten af Elfenben og Nephrit beviser Handelssamkvemmet med det indre af Asien, mange af Karrenes Former Ægyptens Indflydelse. Paa den anden Side viser den „mykenæiske“ Ornamentationsstil i en Række af Guldsmykker den samtidige Forbindelse med Europa.

Vi finde saaledes Beboerne af Troja i en Overgang fra asiatisk-ægyptisk til græsk Kultur. De bygge efter orientalsk Sæt, og disse deres Bygninger tjene senere delvis som Mønster for Grækenland; de hente deres værdifuldeste Brugsgjenstande fra Øst, Syd og Vest. Men de almindelige

Redskaber til daglig Brug, Gryder, Vandkander, Bægere, Garnvindsler, tilvirkes paa Stedet; de ere enestaaende i deres Art, uden Tilknytning hverken til den ene eller den anden Side, og de bevise saaledes kun paany det Overgangsstadium, paa hvilket Befolkningen befinder sig: den har allerede været for længe skilt fra de egenlige asiatiske Stammer til vedblivende at arbeide i disses Stil, men har dog endnu ikke antaget den græske Maade. Til det, som Trojanerne selv forarbeide, benytte de altsaa deres egen Stil, og heri ligger Forklaringen for, at Diademerne og Øresmykkerne i den store Skat samt saa mange af Vaseformerne intetsteds finde Analogier.

Disse Iagttagelser lede os til den Slutning, at det Folk, hvis Konge vi finde boende paa Troja's Borg, alt i længere Tid har været bosat i Landet; dets Bygningskunst viser allerede en fremskreden Udvikling. Saameget mere overrasker det, at der i den anden By endnu er særdeles mange Stenredskaber i Brug. Tiryns og Mykenæ ville imidlertid lære os, at saadanne have holdt sig endog ind i Tider med en fremskreden Kunst.

Den dekorative Kunst er i Troja først i sin Vorden. Bortset fra de primitive Ansigter paa Vaser og paa Stene har man ikke fundet nogen Fremstilling af menneskelige Skikkelser. Vor Nysgjerrighed med Hensyn til hvorledes Trojanerne saa ud, hvorledes de klædte sig, og hvad de foretoge sig, bliver derfor kun ufuldstændig tilfredsstillet igjennem de fundne Redskaber.

Fundene i Hanaï-tepe vise tydeligt hen paa Agerbrug og Kvægavl; disse Sysler maatte jo ganske naturligt komme til Udvikling ved den længere Forbliven paa Stedet og dertil trives fortrinligt paa den frugtbare Skamanderslette.

Af Krigsvaaben har man fundet Landser, Pile, Dolke og Øxer, besynderlig nok ingen Sværd. At disse sidste ikke skulde have været i Brug, kan jeg imidlertid ikke tro.

Naar Mykenæ har leveret en saa stor Mængde Sværd, hidrører det kun fra, at der her fandtes urørte Grave. Allerede i Tiryns, der dog, baade hvad Tid og hvad Sted angaar, ligger Mykenæ nærmest, er der intet Sværd fundet, og dette fordi man ikke er stødt paa nogen Grav. Den samme Omstændighed vil for Troja's Vedkommende være tilstrækkelig Forklaring for, at det nævnte Vaaben mangler.

Hvad der endnu kunde være at sige om Troja's Beboere og om det mulige faktiske Underlag for den af Homer skildrede Krig, kræver som Forudsætning, at vi først lære de Mennesker hinsides Havet at kjende, som Sagnet gjør til Trojanernes Fjender, og hvis Levevis fremgaar saa klart af de fortræffelige Levninger fra deres Kultur i Tiryns og Mykenæ, at der derved ogsaa kastes nyt Lys over Troja.

Et kan dog allerede paa dette Stadium gjælde som uomstødeligt, det nemlig, at der i en Tid, der gaar langt forud for alt, hvad vi ellers kjende paa græsk Jordbund, paa det Sted, vi nu kalde Hissarlik, har ligget en stolt Kongestad, der beherskede baade Land og Hav, og at de Mænd, der have besunget den trojanske Krig, ligesaavel som de kjendte Ida og Skamander og Hellespont og Øen Tenedos, saa og maa have havt Kjendskab til hin Kongestad, dens Storheds Tid og dens voldsomme Undergang.

Tiryns.

1. Beliggenhed og Historie. Forhold til Mykenæ.

Mykenæ og Tiryns ligge begge ved Udkanten af den store argoliske Slette, efter hvilken hele det Landskab, hvortil den hører, har faaet Navn; „Argos“ er nemlig ifølge Strabo det pelasgiske Udtryk for „Slette“. En stor og rig Lavning maa i det klippefulde, vandfattige Grækenland allerede i og for sig fremtræde som en særlig begunstiget Landstrækning; og naar nu den argoliske dertil omslutter en dyb, skjærmet Havbugt, der vendt imod Øst umiddelbart aabner Veien til det udstrakte Øhav og den anatoliske Kysts Skatte, saa kan man ikke undres over, at Grækenlands ældste Kultur paa dette Sted har udfoldet sit rigeste Flor.

Slettens Hovedstrøm er Inachos, og til denne løber fra Nord Kephisos, nu kaldet Dervenaki. Nær ved det Sted, hvor de to Strømme løbe sammen, og paa Enden af en Høideryg, der fra Vest skyder sig langt frem i Lavlandet, ligger Argos, „det naturlige Midtpunkt for den, der vil beherske Inachos-Sletten; om dette Punkt maatte til alle Tider det Hjemlige samle sig“. Dette udtaler Artilleri-Kaptain Steffen, der i Aaret 1881 for det tydske arkæo-

logiske Institut optog to fortrinlige Kort, et over Mykenæ's Borg og et over dets Omegn.

Tiryns og Mykenæ ligge lige over for Argos ved Slettens Østrand, den første 2 Km. fra Havet paa en lav (26 M. høi) Klippe, der rager ensomt frem af det opskyllede Land, Mykenæ 15 Km. inde i Landet ved den øverste Ende af Sletten i Kephisosgebetet, ikke langt fra det Pas, der danner Forbindelsesveien imellem den argoliske og den korinthiske Havbugt. Dens Borgbjerg, der dækkes af nogle foran liggende Høie, hæver sig til 278 M. og flankeres af to endnu langt høiere Bjerge; imod Nord Elias (807 M.) og imod Syd Szara (659 M.)

I disse topografiske Forhold er allerede den fjendtlige Modsætning given, i hvilken Sagnet stiller de indvandrede Grundlæggere af vore Borge til de fødte Herrer over Argos. Ved Spaltningen af det gamle Danaer-Rige tilfalder Argos Akrisios, medens Prøtos faar Heraion, Mideia og Tiryns. Disse Pladser gjaldt som Følge heraf for de ældste, Mykenæ kommer først senere til. Under Prøtos' Søn, Megapenthes' Herredømme grundlægger Perseus Mykenæ og opkaster sig snart efter til Hersker over den ældre Naboby Tiryns. Og dette Overhøihedsforhold er da vedbleven at bestaa; særlig træder det tydeligt frem i Fortællingen om de Slavearbeider, som Herakles, Tiryntheren, maa udføre for Eurystheus, Kongen over Mykenæ.

I den historiske Tid have Byerne ikke længere spillet nogen Rolle. Kun omtales endnu under Perserkrigen engang 80 Mykenæere blandt de Faldne ved Thermopylæ, og 200 af dem deltoge, forenede med Tiryntherne i Slaget ved Ptatææ. I Aaret 468 f. Chr. ødelagdes baade Tiryns og Mykenæ af Argiverne, og disse bevarede fra nu af Herredømmet i Landskabet, hvilket ifølge deres Borgs Beliggenhed maatte blive deres naturlige Lod. Achæernes fordums Kongebyer omtales herefter kun som Ruiner; men saa

Det øverste Parti af Borgen i Tiryns.

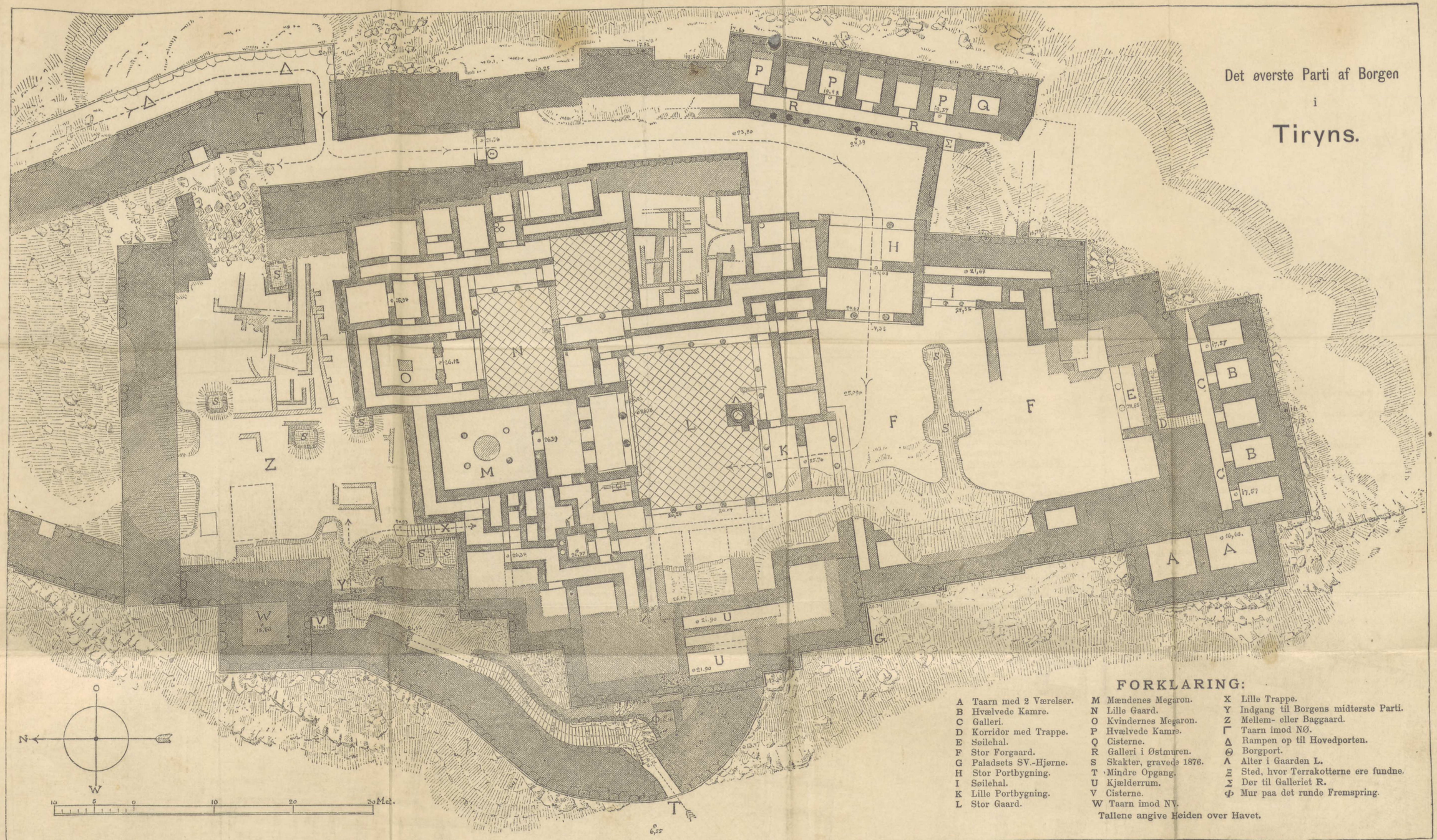

FORKLARING:

A Taarn med 2 Værelser.
B Hvælvede Kamre.
C Galleri.
D Korridor med Trappe.
E Søilehal.
F Stor Forgaard.
G Paladsets SV.-Hjørne.
H Stor Portbygning.
I Søilehal.
K Lille Portbygning.
L Stor Gaard.
M Mændenes Megaron.
N Lille Gaard.
O Kvindernes Megaron.
P Hvælvede Kamre.
Q Cisterne.
R Galleri i Østmuren.
S Skakter, gravede 1876.
T Mindre Opgang.
U Kjælderrum.
V Cisterne.
W Taarn imod NV.
X Lille Trappe.
Y Indgang til Borgens midterste Parti.
Z Mellem- eller Baggaard.
Γ Taarn imod NØ.
Δ Rampen op til Hovedporten.
Θ Borgport.
Λ Alter i Gaarden L.
Ξ Sted, hvor Terrakotterne ere fundne.
Σ Dør til Galleriet R.
Φ Mur paa det runde Fremspring.

Tallene angive Høiden over Havet.

fuldstændig øde, som Skribenterne ville paastaa, har dog idetmindste Mykenæ ikke ligget hen. Allerede Schliemann drog af mangfoldige Kjendetegn den Slutning, at der havde bestaaet en ny Koloni paa Borgen „i makedonisk Tid", og Grækernes seneste Udgravninger have ved fundne Indskrifter godtgjort, at der fra det 3. Aarhundrede f. Chr. igjen i længere Tid existerede en Kome, d. v. s. en Landsby, i Mykenæ.

Iøvrigt bekræfte Udgravningerne frem for alt det Aldersforhold imellem Tiryns og Mykenæ, der giver sig tilkjende igjennem Sagnet. Murene i Tiryns gjøre Indtryk af at være noget ældre endnu end selv de ældste Dele af den mykenæiske Borgbefæstning. De bestaa af kolossale, kun lidet bearbeidede Blokke og vise intet Spor af senere Udbedring. Den mykenæiske Ring er derimod fra første Færd stablet af noget mindre Sten, men er senere til forskjellig Tid bleven forøget og styrket med omhyggelig udført Murværk af firkantede og polygone Kvadersten.

Men hvorledes kunde Bjergbyen Mykenæ overfløie Tiryns, der dog havde en saa gunstig Beliggenhed ved Havet? Til Belysning af denne Kjendsgjerning bidrager den Iagttagelse kun lidet, som Aristoteles udtaler i følgende Ord: „Paa den trojanske Krigs Tid var Landet omkring Argos sumpet og kunde derfor kun ernære en lille Befolkning; Landet omkring Mykenæ var derimod godt og skattedes høit". Fundene fra Tiryns og Mykenæ tyde for meget paa en Søkultur, paa en ved Handel erhvervet Rigdom, til at vi i deres Gebeters Jordbundsbeskaffenhed skulde turde søge en Forklaring for disse Byers større eller ringere Magt.

Betydelig videre fører os et Blik paa Mykenæ's Beliggenhed høit tilveirs imellem den argoliske og den korinthiske Havbugt. Særligt siden Steffen har paavist et helt Net af kyklopiske Chausseer, hvis fælles Bestemmelse det er, ad de forskjelligste Veie at vedligeholde Mykenæ's For-

bindelse med Korinth, kan det ikke være nogen Tvivl underkastet, at dette Punkt i Bjergene er valgt for at give Borgen Leilighed til en dobbeltsidig Virksomhed, og at den forbausende Blomstring og Vælde, til hvilken Byen siden hævede sig op, er at betragte som det faktiske Resultat af denne Stræben. Kun er det et Spørgsmaal, fra hvilken Basis Grundlæggerne af Mykenæ ere udgaaede; om de med den argoliske Bugt som Udgangspunkt have villet naa den korinthiske, eller om det omvendte har været Tilfældet. Og i denne Henseende kan jeg ikke billige Steffen's Opfattelse. Han vil nemlig i Mykenæ se en Forpost for Korinth under dettes Fremtrængen imod Argos, og efter hans Mening skulde en anden Gren af det samme Folk, som ad Vandveien var kommet til Tiryns, være trængt ind i Argolis til Lands over Korinth. Jeg tror, Sagen forholder sig omvendt, at med andre Ord Mykenæ er anlagt for at bane Veien fra den argoliske Havbugt til den korinthiske. For det første ere nemlig Mykenæ og Tiryns ifølge deres Beliggenhed for meget henviste til hinanden og ligeledes i Sagnet for nær sammenknyttede til, at man skulde turde føre Fundenes Ensartethed tilbage til en tilfældig Gjenforening af to adskilte, men oprindelig sammenhørende Stammer. Og for det andet er det langt vanskeligere at fatte, af hvilken Grund Korinth, der ifølge sin uforlignelige Beliggenhed allerede beherskede begge Have, skulde have stræbt efter at naa den argoliske Bugt over Land, end at en Folkestamme, der havde faaet fast Fod paa Inachos-Sletten, trængte længere frem imod Nord for at faa Adgang til det vestlige Hav. Hvilket rigt Felt aabnede der sig ikke for Handelen imod Vest, til de joniske Øer, Phæakernes Land! Er ikke ogsaa i Sagnet Kongen paa Ithaka en af de trofasteste af Agamemnon's Paladiner?

Al Sandsynlighed taler for, at den i Tiryns plantede Kultur skjød sine Ranker videre til Mykenæ og her udfol-

dede sit fulde Flor. Magt og Kultur have da fulgt en Vei, modsat den, ad hvilken de udviklede sig i Troas. Priamos' Forfædre havde en lille Borg i Bjergene; til en mægtig Stad blev deres Sæde først, da de droge ned paa Sletten. I Argolis florerer først Tiryns, siden voxer Mykenæ frem i Bjergene og overskygger alt. I Overensstemmelse med dette Forhold bære Fundene fra Troja gjennemgaaende Præget af at være Indlands-Arbeide, medens de mykenæiske, prydede med Alger og Sødyr, have Analogier over hele Øhavet.

Tiryns' større Ælde taler for, at vi, istedetfor den Orden, i hvilken de Schliemann'ske Udgravninger følge, lade Beskrivelsen af denne Ruinplads gaa forud for Beskrivelsen af den mykenæiske. Vi nødes ydermere dertil, eftersom de vigtigste Resultater af Udgravningerne i Tiryns, Borgmure og Palads, paa mange Punkter danne Grundlaget for Forstaaelsen af de gjennemgaaende daarligere bevarede, ligeartede Bygninger i Mykenæ.

2. Mure og Porte.

Allerede i Aaret 1876 begyndte Schliemann saa smaat at føle sig for i Tiryns, men først i Foraaret 1884 foretog han mere omfattende Udgravninger og fandt da den velbevarede Grundplan af hele Kongepaladset med Porte og Gaarde, med Mændenes Bolig og Kvindernes Bolig; enkelte Steder vare Murene endnu 1 M. høie. Da Sommerens Hede begyndte, maatte Arbejdet indstilles for det Aar; men Aaret efter fuldbragte Dörpfeld for Schliemann's Regning i Hovedsagen det interessante Værk, idet han blottede en stor Del af den vældige Ringmur med dens Taarne, Gange og Kamre.

Tiryns ligger paa en kun 300 M. lang og 100 M. bred Kalkstensklippe, der, fri til alle Sider, hæver sig 18 M. over den omliggende Slette og 22. M. over Havet. Den har fra Syd til Nord et Fald af flere Meter og danner tre Terrasser, der i sin Tid have været bestemmende for Byggeplanen, saa at vi med Hensyn til dennes forskjelligartede Øiemed kunne skjelne imellem Borgens øverste, mellemste og nederste

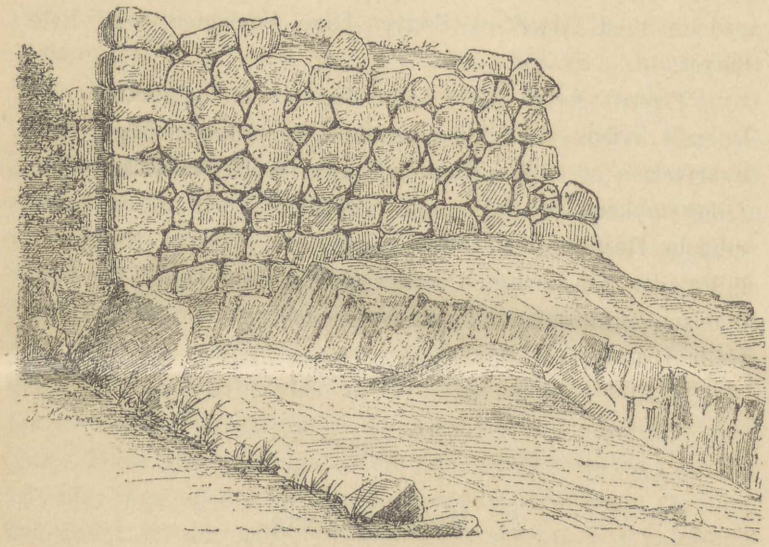

94. Stykke af den vestlige Borgmur.

Parti. Øverst, imod Syd, laa Paladset, der optog Pladsens fulde Brede imellem Fæstningsmurene. Paa den midterste Terrasse findes i meget ødelagt Tilstand en Del simplere Bygninger, sandsynligvis bestemte til Boliger for Tjenerskabet. Det nederste Parti er endnu ikke udgravet; det har et langt ringere Omfang end det øverste og mellemste og kan umuligt have indesluttet den til Kongesædet hørende By. Denne laa langt snarere ligesom i Troja ved Borghøiens Fod. Om den var omgivet af en særlig Mur, og hvor vidt den strakte

sig, vide vi ikke, da der ikke er foretaget nogen Udgravning paa dette Sted, og saadanne vel overhovedet vilde være til liden Nytte, hvor der som her har været bygget flittigt i Aarhundreder.

Fæstningsmuren bestaar fra nederst til øverst af meget store Sten. Den skraaner ikke og bærer ingen Lerstensmur som den trojanske. Som bekjendt fortalte de Gamle, at Kong Prøtos havde ladet Kykloper komme fra Lykien og sin Borgmur opføre af disse. Saa forbausende forekom dem dette Værk, at de ikke kunde tænke sig det udført med almindelige Menneskers Hænder. I Virkeligheden maaler mangen Sten 2—3 M. i Længden og 1 M. henholdsvis i Høiden og Breden. Stenene er ydermere ikke, som man forhen almindelig antog, fuldstændig utilhugne; paa mange af dem er der en Leie- og ofte tillige Yderflade raat udarbeidet med Spidshammer; heller ikke ere de lagte planløst ovenpaa hinanden, men saa vidt mulig ordnede i fortløbende Lag (jfr. Afb. 94), og endelig savne de ikke ethvert Bindemiddel, hvad der ligeledes indtil de sidste Udgravninger har været den almindelige Mening; at de vare forbundne ved Ler, fremgaar af det gulagtige Støv, der paa Steder, som nylig ere blottede, stadig hvirvles ud af Firbenene og Rotterne, der i stor Mængde bo i Murene. Blokkene bestaa af Kalksten, og denne er ogsaa for det meste brugt til Bygningerne indenfor Murene. „Den er brudt i Nærheden af Tiryns paa de imod Øst og Syd beliggende Klipper, hvor man endnu finder umiskjendelige Spor af antike Stenbrud“ (Dörpfeld). Nogle af Stenene vise tydelig, paa hvilken Maade man indvandt dem; de have ved Randen et dybt, rundt Borehul, i hvilket der

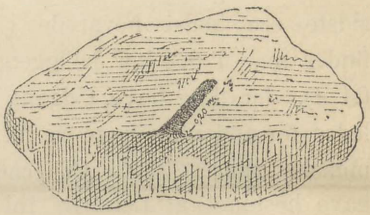

95. Sten med Borehul.

aabenbart blev stukket en tyk Træstok ind, der ved at blive overheldt med Vand bulnede ud og derved sprængte Blokken løs (Fig. 95).

Murens Tykkelse og Bygningsmaade ere forskjellige paa de forskjellige Strækninger af Borgen. Om dennes nederste Parti hæver den sig i en ensartet Tykkelse af 7—8 M. og har endnu en ydre Høide af indtil 7,50 M. Dens ensformige Udseende brydes her kun af nogle Nischer, der, uden at det med Bestemthed kan siges i hvilket Øiemed, ere anbragte paa Indersiden. Om Borgens øverste Parti derimod vexler Tykkelsen fra 5 indtil det forbausende Tal: 17,50 Meter, og foruden at Muren her viser en Mængde Fremspring og Kroge, finde vi Taarne samt indvendige Gange og Kamre. Disse sidste ere bedst bevarede i Murens sydlige Del. Først finder man i det her beliggende store Hjørnetaarn to Rum (*A A*), der ikke have Udgang til nogen af Siderne og saaledes formodentlig have været benyttede som Kjældere eller maaske snarere som Cisterner. Deres Overbygning maa have bestaaet af Lersten, thi man fandt en stor Mængde Teglgrus i dem.

I den derefter følgende Sydlinie, det sværeste Stykke af hele Ringen, mente man, før der var fuldstændig ryddet, at have en Mur med to Afsatser for sig; man antog, at Muren ovenover en 11 M. tyk Underbygning havde fortsat sig i en Tykkelse af kun $4^1/_2$ M., og at der saaledes langs dens Yderside havde været en fri Gang af $6^1/_2$ Meters Brede. I dens øverste, smallere Parti har den nedenfor beskrevne lange Korridor, som man forhen kaldte „Galleriet", og ligeledes de fem Døre, der gaa ud fra denne, altid været at se.

Meningerne om dette eiendommelige Anlægs Betydning vare meget delte, indtil man almindelig sluttede sig til den Forklaring af Steffen, at Korridoren skulde have tjent som Opholdssted for Krigere, der herfra vare gaaede igjennem Dørene ud paa den aabne Gang for at forsvare Muren.

Imidlertid har den grundige Oprydning, der foretoges paa dette Sted i Aaret 1885, ført til helt nye Resultater. Det er deraf fremgaaet, at den formodede Gang paa Muren aldrig har existeret. I dens Sted fandt man fem Kamre, hvis Vægge, som det paa nogle Punkter endnu tydelig kan ses, løb sammen foroven i Form af Spidsbuer, der dannedes af de

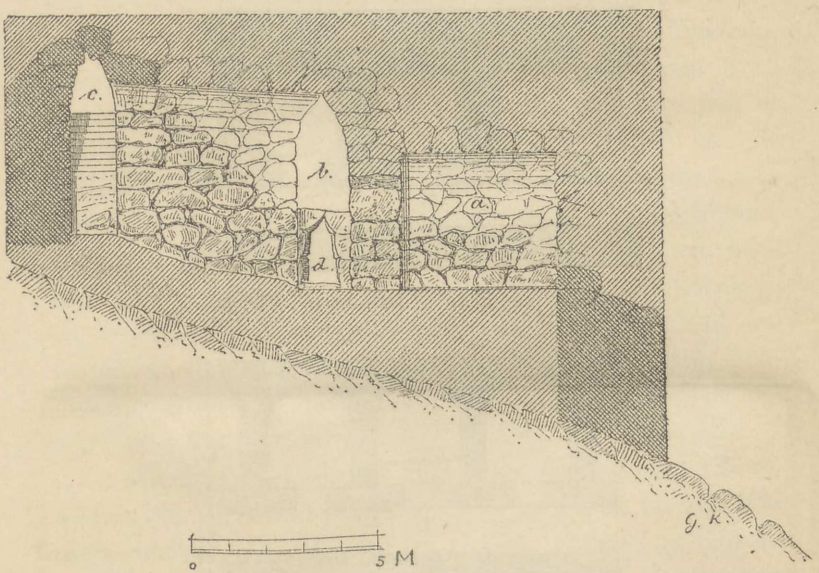

96. Gjennemsnit af Sydmuren.
a. Hvælvet Kammer. *b.* Galleri med Vindu *d.* *c.* Galleri med Trappe.

over hinanden fremskudte Stenlag, og over hvilke Muren sikkert hævede sig til samme Høide, som den endnu har længere inde, over Korridoren og Trappen.

Til at lette Forstaaelsen af Anlæget i denne nye Skikkelse tjene næst Borgplanen særlig hosstaaende Gjennemsnit (Afb. 96). Fra den store Gaard *F* i Borgens Indre kommer man ad en Forbindelsesvei, der ikke længere existerer, men som efter forskjellige Spor at dømme kan have

været en lille Søilehal, til en Trappe *c*, der, idet den to Gange skifter Retning, fører ned til en $7^1/_2$ M. dybere liggende, lang Gang *b*. Denne Gang er 1,50—1,70 Meter bred; til høire er den lukket; fra venstre faar den Lys igjennem et Vindue, der indadtil har Gangens fulde Brede, medens det i Form som et Skydeskaar bliver snevrere udefter og

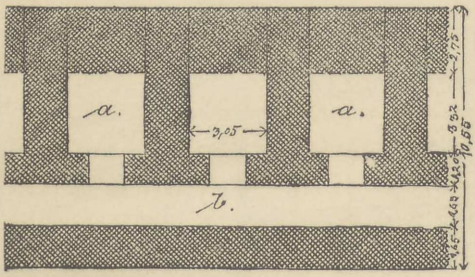

97. Grundplan af Østmuren i Tiryns.

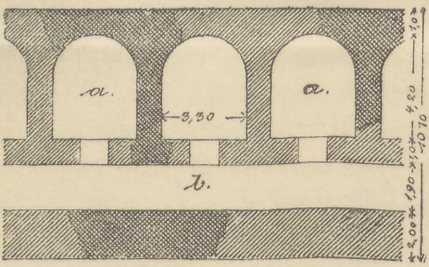

98. Grundplan af Muren i Karthago.
a. Hvælvede Kamre. *b*. Gallerier.

munder ud med en smal Ridse paa ca. 10 Cm. Loftet dannes ved at Sidevæggenes Sten ere skudte frem over hinanden, og det faar derved ligeledes Form af en spids Hvælving. Fra Gangen føre fem Døre, hvis Stentærskeler ere bevarede, ind til fem særskilte Kamre *a*. De to af disse, der ligge imod Vest, ere noget længere end de tre østlige, nemlig 5,30 imod 4,30 M. Kamrene lukkedes foroven

i den beskrevne Spidsbueform og have muligvis havt Vinduer, lig det i Korridoren.

Meget interessant er den paafaldende Overensstemmelse imellem dette Anlæg og Konstruktionen af Stadmurene omkring flere phøniciske Kolonier ved Afrikas Nordkyst. Modstaaende Skitse (Afb. 97 og 98) viser Grundplanerne af den tirynthiske Mur og af Akropolismuren i Karthago ved Siden af hinanden. I denne sidste er rigtignok Korridoren yderst, Kamrene inderst, og disse ere bagtil afrundede; men ikke desto mindre er Overensstemmelsen, ogsaa hvad Maalene angaar, saa stor, at den umulig kan bero paa et Tilfælde. Man kommer uvilkaarlig til at tænke paa de mange phøniciske Kolonier ved den græske Kyst, om hvilke Sagnet saavel som de nye sammenlignende Sprogforskninger vide at fortælle. Dog behøver Prøtos ikke just at have ladet sine Mure opføre af phøniciske Bygningsfolk; rimeligvis vil Tirynthernes Kunst kun være at føre tilbage til det samme gamle asiatiske Forbillede, efter hvilket ogsaa Phønicierne og sikkert mange andre af hin Tids Folkeslag bevidst eller ubevidst rettede sig.

Om det mærkværdige Anlægs Bestemmelse siger Dörpfeld: „Paa et fortifikatorisk Øiemed kan man nu slet ikke mere tænke; thi selv om vi virkelig antage, at ethvert af Værelserne har havt et Vindue, der benyttedes som Skydeskaar, saa vilde der i hele Sydmuren dog kun have været Plads for sex kæmpende Forsvarere. Og for sex Forsvarere kan man dog ikke have gjort et saa storartet Anlæg! Kamrene og Korridorerne kunne ikke have været andet end kjælderagtige Magasiner, der udgjorde et praktisk og sikkert Opbevaringssted for alle Slags Levnedsmidler og andre Gjenstande.“

Et lignende System af Kamre med en Gang foran findes i Østmurens sydlige Del. En perspektivisk Fremstilling af dette Anlæg, der tillige er lærerig med Hensyn

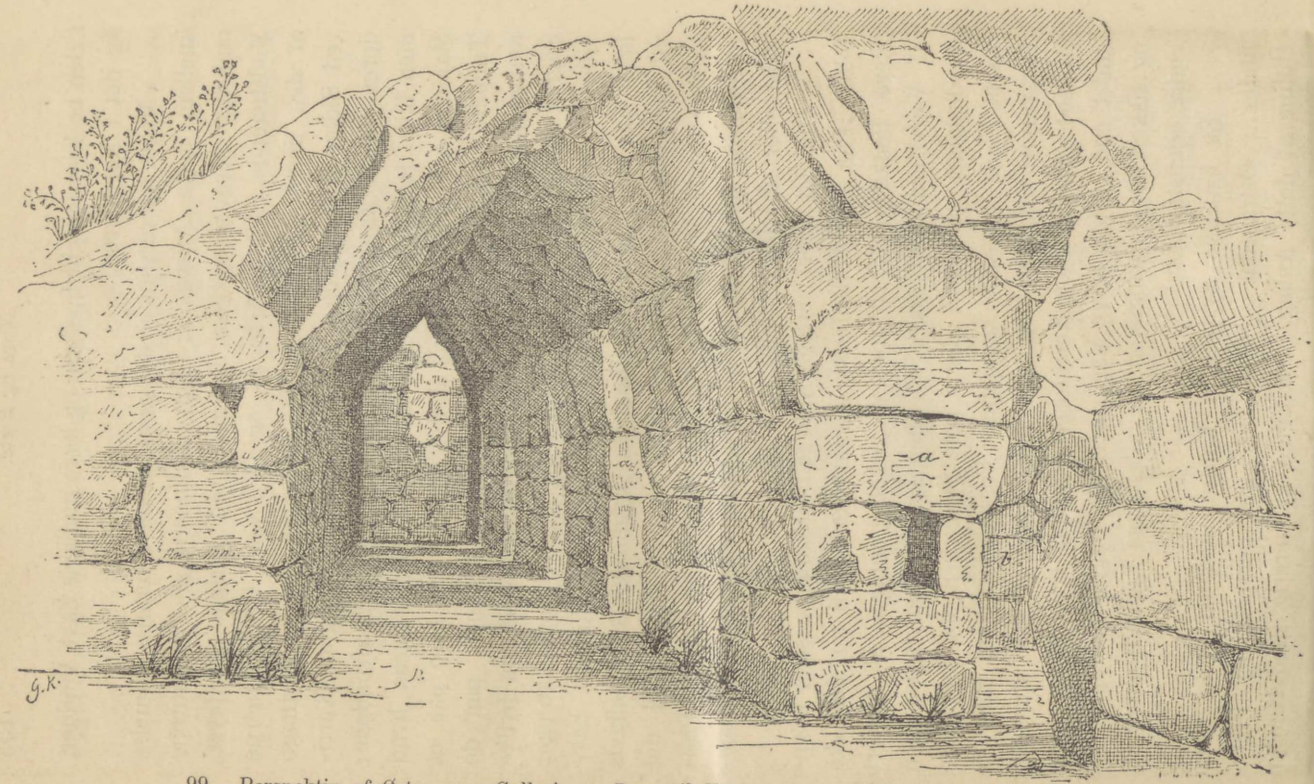

99. Perspektiv af Østmurens Galleri. *a*. Døre til Kamrene. *b*. Skillevæg imellem Kamrene.

til Sydmurens ovenfor beskrevne Forhold, ses i Afb. 99. Trappen er her i Østmuren fuldstændig ødelagt; dog kan den kun være udgaaet fra Korridoren paa det Sted i Planen, der er betegnet med Σ, og den mundede da utvivlsomt ud i Søilehallen I, der begrændser den store Gaard F;

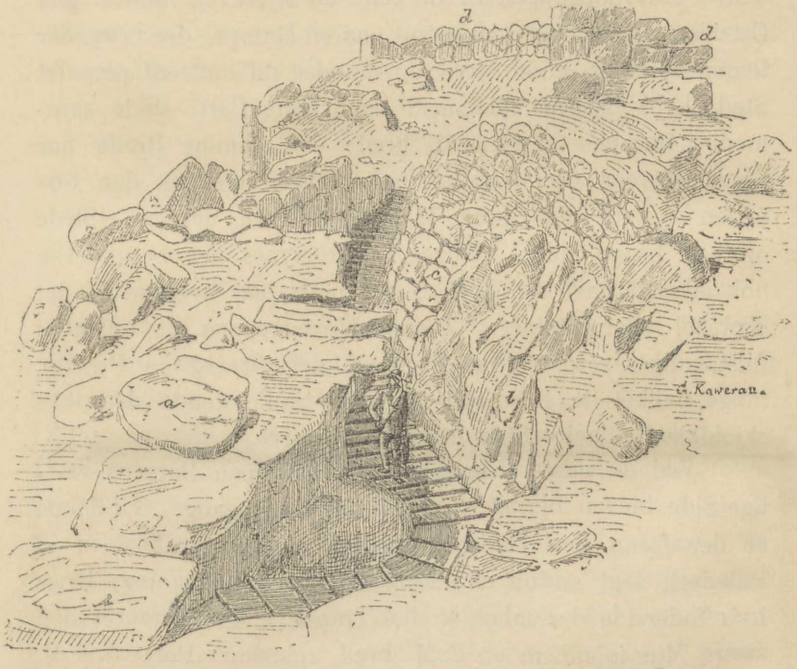

100. Den Trappe, som danner den mindre Opgang til Borgen. *a*. ydre Fæstningsmur. *b*. Klippe. *c*. Trappens Sidemur. *d*. Mur, som begrændser Paladset.

fra denne Gaard udgik altsaa Veiene saavel til de sydlige som til de østlige Kamre.

Medens det først beskrevne Stykke af Muren ikke frembyder nogetsomhelst, der kan lede til en Slutning om, hvorledes dennes brede Overflade saa ud: om der her var Boliger eller Magasiner eller en aaben Gang, finde vi endnu paa den Mur, der begrændser den sidstnævnte Korridor

imod Vest, fire Søilebaser af Sten, hvorved bevises, at der foroven har været en Svalegang, sandsynligvis en dyb Hal, der var aaben ind mod Borgen.

Med samme Omhu som selve den vældige Ringmur har man anlagt de forskjellige Indgange, der gjennemskjære den. Hovedopgangen til Borgen, en Kjørevei, findes paa Østsiden. Den stiger langsomt paa en Rampe, der begynder temmelig langt imod Nord og munder ud omtrent paa det Sted, hvor Borgens mellemste og øverste Parti støde sammen. Rampen er 4,70 M. bred; den samme Brede har ogsaa Murens Gjennemskjæring foroven, medens den forneden snevres ind til 2,50 M. af Stenblokke, der ere stillede op ved begge Sider. Noget Lukke synes der besynderlig nok ikke at have været her; thi man har hverken fundet Tærskel eller Stolper. Denne Hovedopgang er anlagt i fulstændig Overensstemmelse med det strategiske Princip, ifølge hvilket de stormende Fjender skulle vende den ikke skjoldklædte, høire Side imod Forsvarerne.

Ved de sidste Udgravninger er der paa Borgens vestlige Side bleven blottet en anden mindre Opgang. Til denne er der foran den kantede Murlinie, der følger Formen af Paladset, lagt endnu en særlig halvrund Udbygning, langs hvis Inderside der løber en høi Trappe. Man passerer den svære Mur igjennem en 2 M. bred, spidsbuet Port; 5,40 M. inde er Foden af Trappen, hvis første Trin ere huggede i Klippen, og som indtil det 20de snoer sig i selve Klippevæggen (jfr. Afb. 100). Fra det 65. Trin er den aldeles ødelagt, men endnu idetmindste $6^1/_2$ M. er dens Underbygning bevaret. Den udmundede uden Tvivl ved *V* i den bag Paladset liggende Gaard, fra hvilken man let og hurtig kunde naa Hovedrummene ad en anden, lille Trappe ved *x*.

Den beskrevne Trappeopgang, der for Borgbeboerne maa have været en meget bekvem Vei til den nedre By og

ved given Leilighed en særdeles gunstig Udfaldsport, var det Fjenden aldeles umuligt at sætte sig i Besiddelse af, thi paa hele Strækningen vilde han have befundet sig i en Snevring, hvor den sikre Død gabede ham imøde fra alle Sider.

Foruden denne sidste Opgang og Hovedporten har Borgmuren endnu to smaa Porte, den ene paa Vestsiden af den mellemste Terrasse, den anden paa Høiens Nordspids.

---

3. Paladset.

Det betydningsfuldeste Resultat af Udgravningerne i Tiryns er Paladset. Vi ville først foretage en Vandring igjennem dets enkelte Rum og kun fremhæve det, der er karakteristisk for hvert især af dem, medens vi opspare til Slutningen, hvad der kan være at sige i Almindelighed om Stenblokkenes Behandling, om de af Træ bestaaende Stolper og Søiler, om Tagkonstruktionen o. a.

Naar man gaar igjennem den store Hovedport, der, som ovenfor omtalt, var aaben, og følger Veien tilvenstre, staar man, efter at have gaaet 15 Meter, foran en Inderport, der har været til at lukke. Den tilbagelagte Strækning er en Gang, der til den ene Side indesluttes af Borgmuren, til den anden Side af Paladsets Ydermur, som her er overordenlig tyk. Tænke vi os disse to Mure besatte med Forsvarere, hvad der aabenbart har været Bestemmelsen, saa maatte det ogsaa her være saa godt som umuligt for den angribende Fjende blot at naa den lukkede Port.

Selve Porten bestaar nøiagtig af samme Materiale som Løveporten i Mykenæ og svarer ogsaa i Konstruktionen og i Maalene næsten ganske til denne. Den er bygget af vældige Brecciekvadre. Den 1,45 M. brede Tærskel ligger ufor-

tæret, ligeledes er den høire Stolpe bevaret i sin fulde Høide af 3,20 M.; af den venstre mangler den øvre Halvdel, og med denne er ogsaa Overliggeren og hele Overbygningen gaaet tabt. Portaabningens Brede er udadtil 2,86 M., men indadtil udvider den sig til 3,16 M., idet begge Stolperne springe tilbage i en ret Vinkel. I de herved dannede Hjørner vare Portfløiene fastgjorte; de aabnede sig altsaa indad og mødtes, naar de lukkedes til, af Stolpernes fremspringende Del. Porten stængedes med en forsvarlig rund Bom; i dens halve Høide ses endnu ved begge Sider de Huller, der vare bestemte til at optage denne. I Stolpen nærmest Borgmuren er Hullet 0,41 M. dybt, men ved den modsatte Side gaar det igjennem Stolpen, dybt ind i Paladsets Mur. Bommen blev altsaa skudt helt ind i denne, naar Porten aabnedes.

Fortsætte vi nu Veien igjennem Porten, fører den os ad en Gang, lig den fornævnte, der løber omtrent 20 M. i samme Retning som denne, ind i en Forgaard, hvor vi til venstre have Søilerækken fra den beskrevne Svalegang paa Borgmuren, medens der til høire møder os en ny stor Portbygning, Propylæon, *H*. Dennes Grundplan er tilnærmelsesvis den samme, som vi allerede kjende fra Troja, og som vedblivende har været brugt ved alle græske Portbygninger lige op til de atheniske Propylæer, nemlig en aaben Hal paa hver Side af en Skillevæg, igjennem hvilken fører en Dør, som har været forsynet med Fløie.

I Troja have Hallerne ingen Frontsøiler, fordi man paa Grund af de snevrere Forhold kunde lægge en Arkitravbjælke fra den ene Ante til den anden. I Tiryns derimod, hvor Portbygningens Brede beløber sig til næsten 14 M., kan man forstaa, at man maatte tage to Søiler til Hjælp imellem Anterne.

Bygningens Grundplan er fuldstændig bevaret; Murene staa endnu opret indtil en Høide af en halv Meter, alle

fire Søilebaser saavelsom Dørens store Stentærskel ligge paa deres Plads, og i Hallerne findes der endnu Dele af Gulvet, som har bestaaet af Kalk med en Tilsætning af meget smaa Kiselsten. Den bageste Hal er noget dybere end den forreste; igjennem dens nordlige Sidevæg fører en Dør ind til en Gang, i hvilken man har nogle Sideværelser paa sin høire Haand og Kvindernes Bolig lige for sig.

Efter at være kommen igjennem denne Port befinde vi os i den store Gaard *F*, der imod Øst og imod Syd naar lige til Borgmuren, foran hvilken der her ligger smaa Søilehaller. Dens Vestside er helt ødelagt; der maa paa dette Sted engang have fundet et Skred Sted som Følge af Murens Omstyrtning. Ligeledes er der i det Indre næsten intet mere at se af det gamle Anlæg, eftersom der her er bleven bygget en byzantinsk Kirke, der grundig har ødelagt alt det tidligere.

Ved Gaardens Nordside fører for det første, tæt op imod den nylig beskrevne Portbygning, en smal Sideport umiddelbart ind til Mændenes Gaard. Til venstre for den ligge to Rum, der maa have været tilgængelige fra den store Gaard, da de ikke have Døre til nogen anden Side; deres Frontmure ere totalt ødelagte. Muligen have disse Værelser tjent som Vagtstuer. Endelig følger efter de nævnte Rum endnu en Port *K*, der, uagtet den er meget ødelagt, dog lader spore den samme Plan, som den første Port, men i mindre Maalestok. Dens Brede kan endnu med nogenlunde Sikkerhed maales ved Bagfronten og er henimod 11 M.

Denne anden Port vogter Indgangen til Mændenes Gaard *L*, hvor vi nu staa overfor Paladsets Hovedrum. Veien er hidtil bestandig stegen. Medens vi ved Indgangsporten til Borgens øverste Parti befandt os 21,36 M. over Havet, ligger den store Propylæons Tærskel allerede i en Høide af 24,63 M., den lilles i en Høide af 25,76 M., og

foran Mandssalen er man endelig naaet op til 26,18 M. Gaarden er en Rektangel af 15,77×20,25 M.; den har et meget solidt forarbeidet Gulv, hvis Sammensætning man faar et tydeligt Begreb om paa et Sted, hvor Schliemann i Aaret 1876 har ført en Skakt ned i Grunden. Dörpfeld siger derom: „Underst paa den jævnede Jordoverflade ligger et 40—70 Milm. tykt Lag af Sten og Kalk, en Art Beton, der er bestemt til at danne et fast Underlag for det egentlige Gulv; ovenover det følger et andet Lag, omtrent 25 Mm. tykt, der bestaar af mindre Sten og en meget fast,

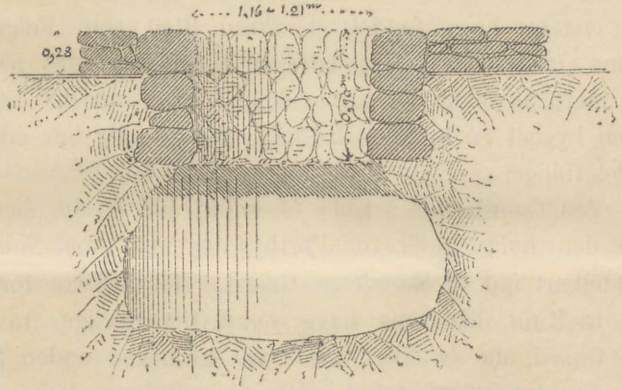

101. Gjennemsnit af Offergruben.

noget rødlig Kalk; øverst ligger endelig et ca. 18 Mm. tykt Lag, sammensat af Kalk og smaa Kiselsten, der danner en meget holdbar Gulvflade". Dette Gulv er med stor Dygtighed anlagt saaledes, at alt Regnvandet løber til et bestemt Punkt paa Sydsiden, hvorfra det føres bort igjennem en Kanal.

Gaarden er, overensstemmende med dens homeriske Tillægsord „den skjønhallede", omgiven af Søilehaller paa alle Sider. Imod Syd ligger ved Siden af Portbygningens bageste Hal en anden tosøilet Hal, der kun er halv saa dyb som hin; Østsiden og Vestsiden have lignende Søile-

gange, hver med tre Søiler, og imod Nord aabner sig Forhallen til Mandssalen. Ved Gaardens Sydside og nøiagtig

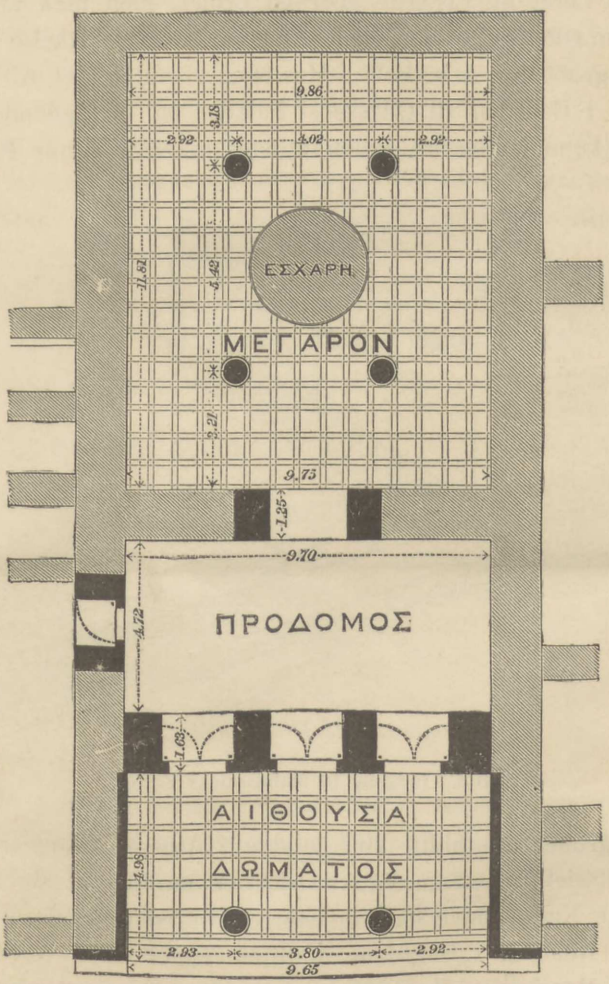

102. Mandssalen med Forværelse og Forhal.

midt for denne ligger en firkantet Murklods, i hvilken man ved den anden Udgravning fandt et udmuret rundt Hul, „der imidlertid kun gik ned til en Dybde af 0,90 M. Længere

nede var der hverken murede Vægge eller nogetsomhelst kunstig lagt Gulv" (Dörpfeld). Murværket kan derfor hverken have været en Cisterne eller en Brønd, men maa antages for en Offergrube eller bedre, for et Alter i Skikkelse af en Offergrube (se Afb. 101). Hos Homer omtales et Alter for Zeus i Gaarden til Odysseus' Palads, og et lignende har man kunnet eftervise i den atheniske Borgs gamle Palads.

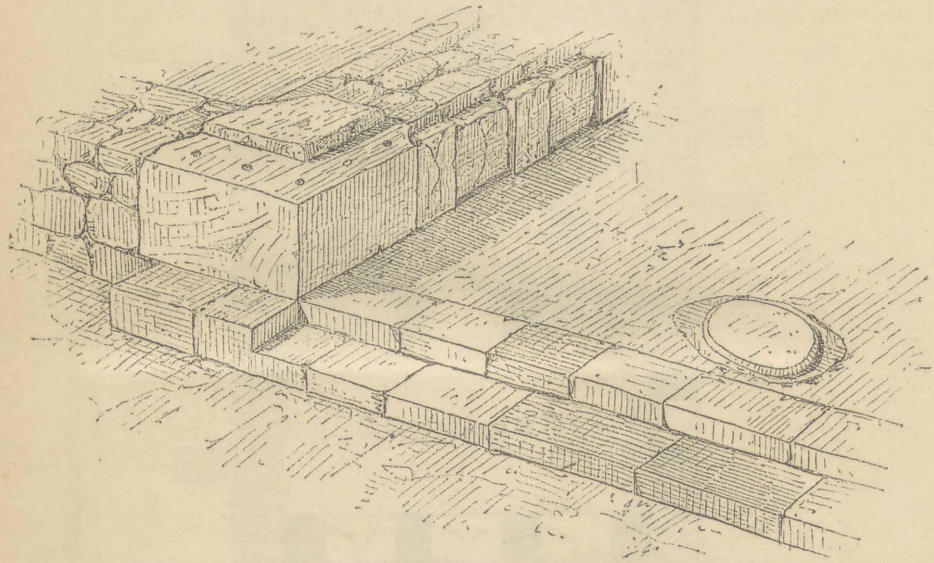

103. Indgang til Mandssalens Forhal.

Offergruber ere hidtil kun fundne i Athens Asklepieion og i Kabiriet paa Samothrake; det er muligt, at de i den ældste Kultus have havt en større Udbredelse end senere.

Nøiagtig i Gaardens Midtlinie ligger imod Nord den store Mandssal (Afb. 102). Ad to Stentrin, noget, der ikke findes andre Steder end her, kommer man op i Forhallen, hvis Anteblokke og Søilebaser endnu ere vel bevarede (se Afb. 103). Herfra aabner der sig ind til den derefter følgende Forsal tre Døre, hvis Tærskler endnu ligge paa

deres Plads. Imellem disse saavelsom ved Væggene til høire og venstre stode vældige Træstolper. Dørfløiene vare ikke her som sædvanlig anbragte bag Tærskelen, men meget langt fremme i denne, saa at de, naar de sloges tilbage, lænede sig mod Siderne af Stolperne og altsaa ikke kom hinanden og Beboerne i Veien bag ved disse.

Af Hensyn til at denne Langvæg saaledes var helt af Træ, har man ogsaa beklædt begge Forhallens Smalvægge med Træ: i Murenes Stensokler findes indgravede Huller,

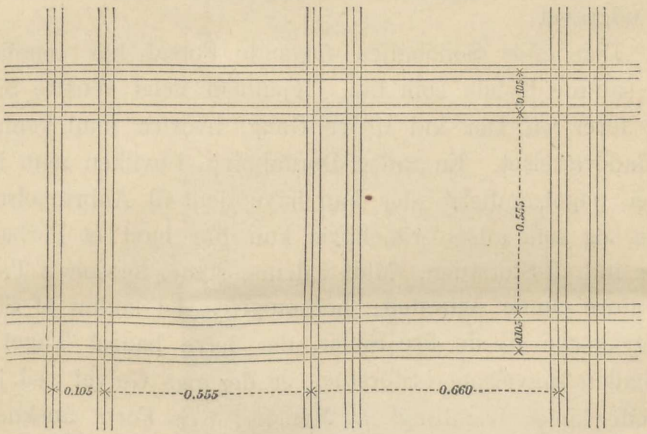

104. Mandssalens Gulvmønster.

der lade formode, at der her har været slaaet Tapper ind til Fastgjørelse af opretstaaende Planker; ogsaa den Omstændighed, at Sidevæggene, paa den ene af hvilke man har fundet den Alabastfrise, der vil blive nærmere omtalt nedenfor, strax bag Anterne blive 0,30 M. tyndere, viser tydelig hen paa en Beklædning af andet Materiale.

Ret eiendommelig er det, at Søilernes Stenfodstykker ligge saa meget længere tilbage end Anterne, som hele det øverste Indgangstrins Dybde. Dette tyder paa, at den Bjælke, der bares af Søilerne, ikke laa helt fremme paa Anterne,

men var rykket noget tilbage. Vel vide vi fra mykenæiske Fund, at hin Bygningsstils Søiler bleve tykkere op efter; men denne Forøgelse af Omfanget var langt fra betydelig nok til, at Søilernes Kapitæler, naar Basestenene havde den nys beskrevne Beliggenhed, kunde komme i Linie med Anternes forreste Rand. Vi maa altsaa i Virkeligheden antage, at Anterne sprang et godt Stykke frem foran Arkitraven og sikkert fortsatte sig op over denne og den følgende Bjælkehovedfrise, saaledes som vi ville lære det at kjende i Mykenæ paa Façaden af den Kuppelbygning, Fru Schliemann har udgravet.

Den efter Søilehallen følgende Forsal har temmelig nær samme Dybde som hin. Igjennem dens venstre Sidevæg fører en Dør ind til en Gang, hvorfra man kommer til Badeværelset. En anden Døraabning, i hvilken man ikke finder nogetsomhelst, der kan have tjent til Anbringelse af Fløie, og som altsaa rimeligvis kun har havt et Forhæng, fører ind til Storstuen. Midt i denne staar, ligesom i Troja, det store runde Arnested; her omgives det endnu af Stenfodstykkerne til de fire Søiler, der have baaret Taget. I Forhallen saavelsom i Storstuen er der paa Gulvet ved indridsede Linier frembragt et Mønster, hvis Form anskueliggjøres af omstaaende Skitse (104). „I Salens nordlige Del ser man i de store Kvadrater endnu tydelige Spor af rød Farve, medens der i de smalle Striber, som adskille Kvadraterne, findes svage Rester af blaa Farve. Gulvet viste altsaa tidligere et simpelt, broget Tæppemønster.“ (Dørpfeld).

I Mandssalens Rum har man senere opstillet en Bygning, hvis Fundamentlevninger beskrive en Rektangel, der, med den nordvestlige af de fire Søiler som Udgangspunkt, paa den ene Led naar Storstuens Østvæg, paa den anden Led Indgangen til Forhallen. Her stod efter alt at dømme det Tempel, hvoraf man har fundet nogle Arkitekturstykker, særlig et dorisk Kapitæl.

Fra Salen foran Storstuen er der igjennem den ovfr. omtalte Dør kun nogle faa Skridt til Badeværelset, et af Paladsets interessanteste Rum. (Se Afb. 105). Gulvet dannes af en eneste kæmpemæssig Kalkstensblok af 4 M. Længde, over 3 M. Brede og gjennemsnitlig 0,70 M. Tyk-

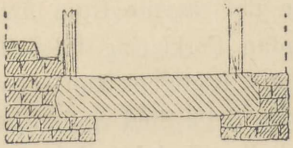

Gjennemsnit.

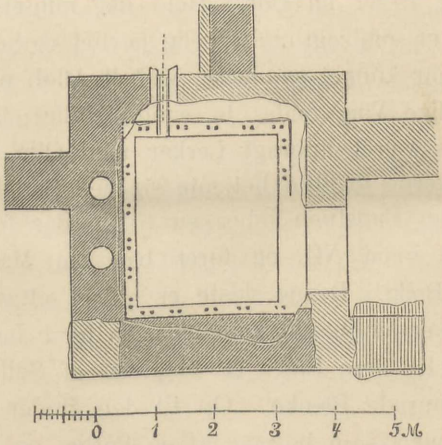

105. Grundplan af Badeværelset.

kelse, hvis Vægt beløber sig til henimod 20,000 Kgr. Med sine uregelmæssige Kanter griber den ind under Murene; den frie Del af den er saaledes bearbeidet, at der langs hele Omkredsen foran Væggene løber en 0,12—0,13 M. bred Rand, som hæver sig 3 Millim. over den omhyggelig jævnede Firkant i Midten. I denne Rand findes Huller, anbragte i regelmæssige, vexelvis kortere og længere Af-

stande fra hinanden, der kun kunne have tjent til Fastgjørelse af Planker, hvormed Væggene vare helt beklædte; Forholdet bør da forstaas saaledes, at bestandig to Huller, adskilte ved et længere Mellemrum, høre til én Planke, som har havt en Tap ved hver Side.

Som Følge af denne indre Træbeklædning havde man ogsaa kunnet anse det nævnte Rum for et Vandreservoir; men imod en saadan Forklaring taler Tilstedeværelsen af en Dør paa Sydsiden. Rigtignok kan selve Døren ikke eftervises, da Væggen paa dette Sted er fuldstændig ødelagt; men da der ingen Borehuller findes i Gulvpladen, og Plankerne paa Væggen altsaa maa have manglet, kan man heraf slutte, at der har været en Dør. Hele det midterste Parti af Gulvpladen er som sagt omhyggelig jævnet og holdt saaledes, at Vandet har kunnet samle sig ved et Afløb paa Østsiden. I den nordlige Væg findes to runde Huller; her har der sandsynligvis været anbragt Lerkar med Olie til Salvning, hvoraf Grækerne jo altid betjente sig ved Badet.

Udenom Badstuen løber en Gang, der fortsætter sig i Zigzaglinie imod NØ. og fører bag om Mandssalen til Kvindernes Bolig. Denne sidste er anlagt efter selvsamme Plan som Mændenes. Vi komme atter først ind i en stor Gaard, der til flere Sider er omgiven af Søilehaller med Rester af murede Bænke. Op til den støder imod Nord Hovedbygningen, som bestaar af en Forhal og en stor Sal. Paa Grund af Bygningens mindre Brede ($5^1/_2$ M.) mangle Søilerne saavel i Forhallen mellem Anterne som i Salen omkring Arnestedet. Til høire og til venstre i Forhallen er der Sidedøre. Midt i Salen (*O*) stod et firkantet Arnested; paa dens Vægge ere endnu Brudstykker af malede Dekorationer bevarede, imedens man ellers overalt, hvor lignende Rester ere fundne, ikke har truffet dem paa deres oprindelige Plads, men liggende løst paa Gulvet.

Kvindesalen er helt rundt omgiven af en Korridor;

fra denne føre to Døre ind til nogle Rum, der ligge Øst for Hovedbygningen og løbe parallelt med den. Iblandt disse maa særlig det fremhæves, der ligger længst imod Nord, et stort Værelse med en Forstue, hvilket kan antages at have været Ægteparrets Sovekammer. I de mod Syd tilstødende, lange og smalle Rum har der sandsynligvis været en Trappe, som løb op fra Øst til Vest i det yderste af Rummene og derefter fortsatte sig i modsat Retning i det inderste.

Helt ude i Paladsets nordøstlige Hjørne ligge endnu nogle større og mindre Husrum, der vist have været benyttede som Skatkamre, Rustkamre o. lg. Sydøst for Kvindernes Gaard støder op imod denne en anden Gaard, og udenfor den, mod Syd er der blottet et Virvar af Mure, hvoraf man ikke har kunnet rekonstruere nogen bestemt Grundplan. Det eneste, der her har Interesse, er nogle meget gamle Murlinier, der, afvigende fra hele det øvrige Palads, have samme Retning fra Øst til Vest som den store Portbygning. Denne sidstes Grundplan synes derfor at være beholdt fra en tidligere Byggeperiode paa Borgen, og en saadan har ogsaa givet sig tilkjende ved Udgravningerne forskjellige andre Steder. Saaledes særlig i det nordvestlige Hjørne; 3 M. under den senere Gulvflade er der her fundet et Lergulv, som man har forfulgt indtil hen under Dele af Ringmuren, og som ganske ligner de trojanske med tilhørende Mure af smaa Brudsten og lutter ensfarvede, raa Lerskaar. Der kan ingen Tvivl være om, at det udgravede Palads ikke er Borghøiens første Bygning, men kun betegner det sidste Trin af en Udvikling, der gaar uberegnelig langt tilbage i Tiden. Dog maa det fremhæves, at Ringmuren ikke er nogen ældre Periodes Værk, men hører sammen med Paladset.

Vi ville derefter tage nogle af de beskrevne Bygningers Enkeltheder nærmere i Øiesyn for at komme til en klarere

Forstaaelse af de vigtigste Bygningsdeles tekniske Beskaffenhed og Udførelse.

Kalk er i Tiryns og Mykenæ benyttet til enhver Væg og paa ethvert Gulv, dog ikke som Bindemiddel — som Mørtel, men altid kun som Puds. Til dette Brug var det uundværligt, da Murene, der dels kun vare klinede med Ler, dels bestode helt af Lersten, ellers ikke havde kunnet modstaa Veirligets ødelæggende Indvirkning.

At Parastaderne og Søilerne bestode af Træ, er allerede flere Gange gjentaget, men endnu have vi ikke ført Bevis derfor. Dette Bevis støtter sig til tre Iagttagelser. For det første kunne Anteblokkene ved Mandssalens Forhal, af hvilke den ene ses paa Afbildning 103, ligesaalidt have baaret andre Kvadre som Sten- eller Teglmurværk over sig; de vise nemlig en dybere liggende, jævnet Rand med Borehuller, og paa denne kan der kun have staaet Planker. For det andet kunne heller ikke de øvrige Anter, ihvorvel Fodstykkernes Overflader ikke ere bearbeidede paa denne betegnende Maade, men simpelthen jævnede, have været dannede ved en Opstabling af Kvadre; der maatte dog ellers paa en eller anden af Paladsets 26 næsten fuldtallig bevarede Anteblokke være bleven én saadan Sten tilbage paa sin Plads. For det tredie træffer man netop paa de Steder, Talen er om, Spor af, at Branden her har været stærkest: Overfladen af Anteblokkene, saavelsom af Søilebaserne rundt omkring Søileskaftets Periferie, er brændt til Kalk; hvor der ved Siden af Anterne endnu er Levninger af Murene tilbage, ere Brudstenene i disse ligeledes omdannede til Kalk, Leret imellem Stenene er blevet til en rød Masse, og Teglene have for en Del faaet en glasagtig Karakter.

Anterne i Tiryns ere i en vis Henseende forskjellige fra dem i Troja og, som vi skulle faa at se, ogsaa fra dem i Mykenæ. Medens Plankerne de to sidstnævnte Steder vare

reiste paa en Stenplade, der næppe nok hæver sig op over Gulvet, have de i Tiryns regelmæssig hvilet paa en Sokkel af henimod 0,60 Meters Høide. Man kan endnu tydelig danne sig en Forestilling om, hvorledes disse Stensokler og Hullerne i dem ere blevne til. Yderfladerne ere frembragte ved Savning, dog ikke paa den Maade, at man har ført Saven helt igjennem Blokken fra én Side; paa den ovfr. (103) aftegnede Anteblok f. Ex. ses, hvorledes der er begyndt fra tre Sider og hver Gang fortsat omtrent til Midten, hvor man saa har brudt det sidste, lille Stykke over.

Mærkerne af Saven saavelsom Bruddets Form, der er en sphærisk Trekant, vise, at Instrumentet har været ført i konkave Buer. Heraf slutter Dørpfeld, at Saven ikke har været trukken af to Mand — en ved hver Ende —, men at den, i Form som en Kniv, haandteredes af én Person og skar ind i Stenen med Spidsen. Dens Tykkelse lader sig endnu ved Hjælp af nogle af de tilbageblevne Indskjæringer nøiagtig bestemme; denne har været 2 Millim.; altsaa maa Saven have bestaaet af Metal og, da der ikke forekommer Jern paa noget af alle disse Findesteder, maa den have været af Bronce.

„Saven," siger Dørpfeld videre, „havde under alle Omstændigheder ingen Tænder; med Tandsave lade sig kun de aller blødeste Stene gjennemskjære; men den faste Kalksten og navnlig Breccien fra Tiryns høre til de haarde Stenarter, der kun kunne skjæres med en glat Sav og et særlig haardt Sand (Smergel). Naar der var savet nogle Centimeter ind i Stenen, blev det Stykke, der skulde fjernes, afhugget ved Bunden af Indsnittet, og man savede da paany. Disse Indskjæringer er det, der have efterladt de Kurver, der endnu ere synlige paa Stenene. Denne primitive Savemaade havde til Følge, at de udarbeidede Flader ikke vare plane, men ofte meget vindskjæve. Af den Grund have sandsynligvis ogsaa alle Anterne været overtrukne

med en Kalkpuds, ihvorvel man kun paa nogle af dem har fundet Levninger af denne."

Den beskrevne Savemaade tilkjendegiver sig for det første paa de allerede nævnte Anteblokke ved Mandssalens Forhal, men desuden kan man tydelig iagttage den paa Blokkene ved den store Portbygning og ved Forhallen til Kvindernes Sal. Sandsynligvis har man stadig brugt den ved de haardere Stenarter, den faste Kalksten og Breccien, der ere de Materialier, hvoraf næsten alle Anter og Dørtærskler bestaa. Den blødere Sandsten, der træffes i Søilebaser, i Kvadre i Mandssalens Vægge o. lgn., er gjennemgaaende saa stærkt forvitret paa Overfladen, at det er umuligt at bestemme, med hvilke Instrumenter den har været behandlet.

Ogsaa de indgravede Hullers Form vise, at man ved det bløde og det haarde Materiale har benyttet forskjellige Fremgangsmaader. „Medens der nemlig i den bløde Sandsten er indhugget firkantede Huller, har man til den haarde og til Breccien brugt et Bor, og uden Tvivl Drilleboret, som de Gamle ifølge talrige Vidnesbyrd allerede tidlig have kjendt." Det, der benyttedes i Tiryns, maa i sin underste Ende have havt Form af en hul Cylinder, omtrent som et tykt Siv. Med skarpt Sand som Hjælpemiddel, og idet Boret holdtes i hurtig Omdreining, sleb man et cylindrisk Hul, i hvis Midte der blev staaende en Tap af Sten. Denne blev derefter brækket af, men knækkede naturligvis ikke altid over helt nede ved Roden, og den Stump, der saaledes blev tilbage, har da ydet os den interessante Oplysning om, hvorledes Boringen er foretaget.

Derefter staar endnu kun tilbage at omtale nogle Enkeltheder af Paladsets indre Udsmykning, fremfor alt Alabastfrisen og næst den Resterne af Vægmalerierne.

Frisen blev, som allerede forud omtalt, funden i Mands-

salens Forhal, nederst paa Væggen til venstre, hvor den med sine syv Plader optog hele dennes Længde. Fra først af mente man at maatte drage den Slutning af forskjellige Kjendetegn, at den her ikke var paa sin oprindelige Plads. Frisens Plader følge efter hverandre i den Orden, at der imellem to, hvis Flader løbe i samme Flugt, regelmæssig er føiet en ind, som springer noget frem, paa lignende Maade som Triglyphpladen i en dorisk Tempelfrise springer frem imellem to Metopeplader. Ifald nu Frisen hørte hjemme paa det Sted, hvor man fandt den, og var bleven anbragt der, da Bygningen opførtes, maatte Gulvet have rettet sig efter dens brudte Yderlinie. Men det er ikke Tilfældet. Gulvlaget er afskaaret i lige Linie foran Frisen, og dets Kant berører netop dennes fremspringende Plader, saa at der foran de andre, der staa længere tilbage, bliver en Aabning, som kun er fyldt med Sand. En lignende raa Udfyldning var der ogsaa bagved Frisepladerne. Med deres Tykkelse af 0,15—0,20 M. indtoge disse ikke fuldt den ved Væggen sandsynligvis for en Plankebeklædning reserverede Plads af 0,30 Meters Dybde, og den derved fremkomne Aabning havde man da udfyldt med Grus.

Omendskjønt alt dette beviser, at Væg og Gulv ikke ere afpassede efter Frisen, og at det paagjældende Parti af Bygningen saaledes ikke oprindelig har baaret den nævnte Frise, saa kan dog denne, mener Dørpfeld, ved en grundig Restauration af den gamle Bygning være bleven lavet til Anbringelse her og har altsaa ikke forud siddet noget andet Sted.

Mønsteret i Frisen er i Grundformen det samme, som den mykenæiske Stil ogsaa andre Steder jævnlig anvender (se 107), nemlig en Palmette-Ellipse, delt i to Halvdele ved et vertikalt Baand. Kun er det her langt rigere: paa Tværbaandet findes Rosetter, og omkring Palmetterne løber et Spiralbaand, der i Form kommer Fletningen nær. Saavel

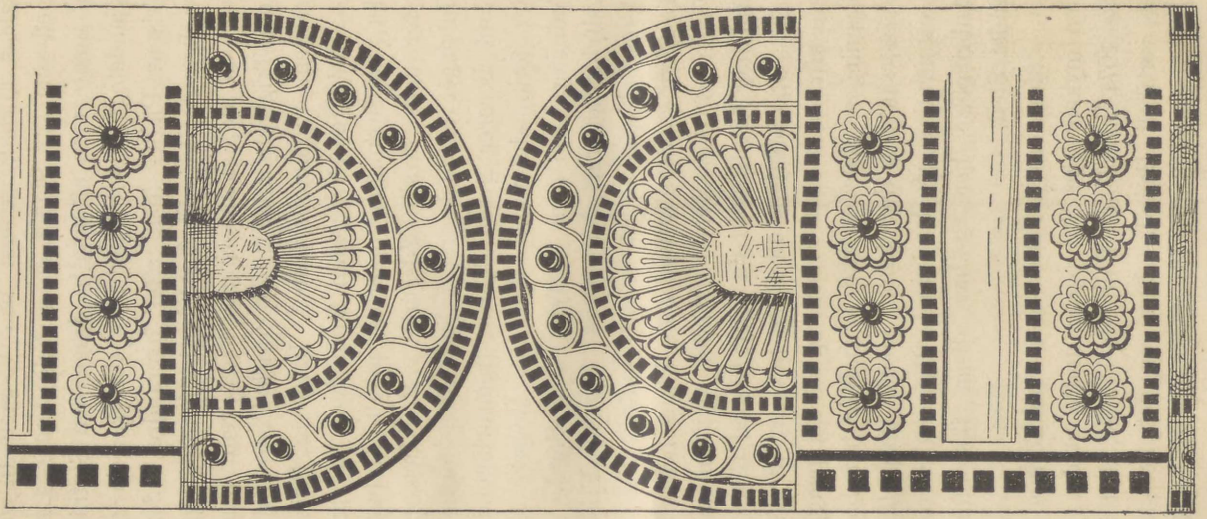

107. Glaspaste fra Menidi.

106. Alabastfrise med indlagte Glaspaster; restaureret.

Midtpunkterne i Rosetterne og alle Spiralerne som de firkantede Pletter, der omgive begge Dele, vare indlagte med et andet Materiale, og hvilket dette var, kan man næppe være i Tvivl om. Hos Homer omtales i Alkinoos' Palads en herlig Kyanosfrise. Men med Kyanos menes der, efter hvad Lepsius' og Helbig's Forskninger have godtgjort, ikke Staal; man maa herved forstaa Smalt — d. v. s. Glas, der er farvet blaat med Kobber — et Stof, som allerede i Ægypten fandtes i stor Mængde, og som ogsaa forekommer i de til den mykenæiske Periode hørende Fund, forarbeidet til allehaande Smykker som Perler og Hængler. Disse blaa Paster maatte gjøre en glimrende Virkning paa den hvide Alabast.

En saadan Frisedekoration synes at have været Beboelsesrummenes Hovedudsmykning i den mykenæiske Periode. Udgravningerne i Mykenæ have for ganske kort siden belært os om, at der ogsaa paa Steder, hvor Væggen ikke var prydet med en paasat Frise, var sørget for en Dekoration af lignende Udseende i Form af et malet Baand.

De Vægmalerier, hvoraf der er fundet Brudstykker i forskjellige af Paladsets Rum, hovedsagelig i Mandssalen, vare udførte a fresco paa Væggens Puds. Det slutter Dørpfeld deraf, at Penslen flere Steder har kradset i den friske Kalk, saa at den bemalede Flade endnu viser sig ru, medens det ubemalede Parti rundt omkring er glat. Af Farver er der kun benyttet de fire, hvid, gul, rød og blaa; saavel den grønne som alle Mellemtoner mangle. Hvad Formerne angaar, træffer man alle den mykenæiske Periodes mangfoldige Ornamenter, og de finde derfor Analogier snart i Mykenæ, snart i Orchomenos, snart i Menidi og snart paa Øerne.

Figur 108 viser et Stykke af et Baand, malet i de nævnte fire Farver; Mønsteret er det samme, som vi senere ville lære at kjende fra Gravloftet i Orchomenos, benyttet

i Forening med Rosetter og med Rande, bestaaende af Længdestriber med Tværstreger. I Fig. 109 se vi et eien-

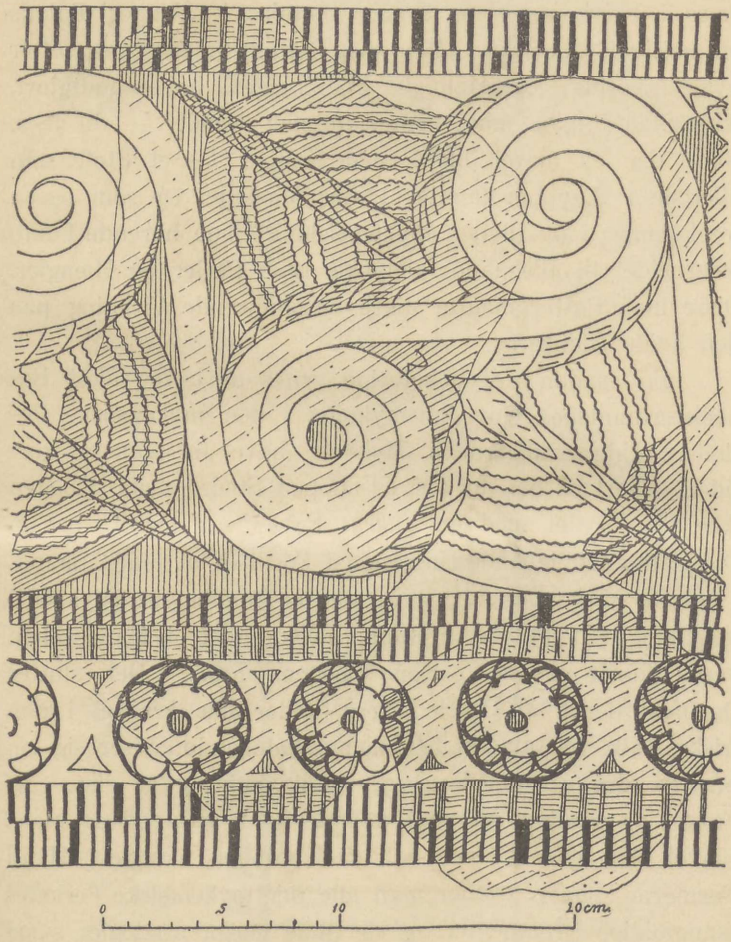

108. Vægmaleri fra Paladset.

dommeligt, hjerteformet Ornament, der gjenfindes paa Elfenbensplader fra Menidi. Fig. 110 viser et netagtigt Mønster, der ogsaa meget hyppig findes anvendt paa Vaserne,

og endelig have vi i Fig. 111 det vigtigste Stykke af Vægmalerierne, der fremstiller en stor Tyr med en Mand i en

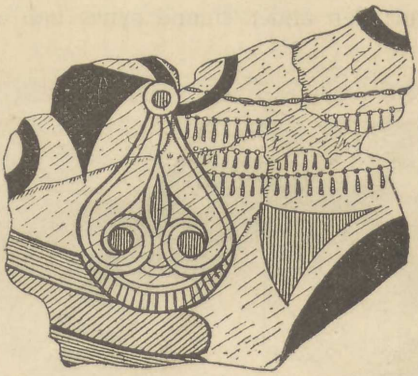

109. Vægmaleri fra Paladset.

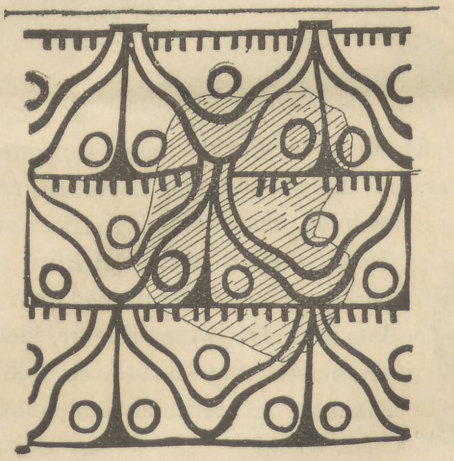

110. Vægmaleri fra Paladset.

svævende Stilling paa Ryggen. En kraftig Tyr farer afsted i strakt Galop. Dens Krop er malet gulagtig med mange røde Pletter. Det korte Hoved med store runde Øine bærer et Par mægtige Horn, der krumme sig for efter. Paa

Ryggen har den en Mand, som kun berører Dyret med det høire Knæ og med Fodspidsen, medens han kaster det venstre Ben høit tilveirs og holder fast ved Hornene med den ene Haand; den anden Haand synes han at støtte mod

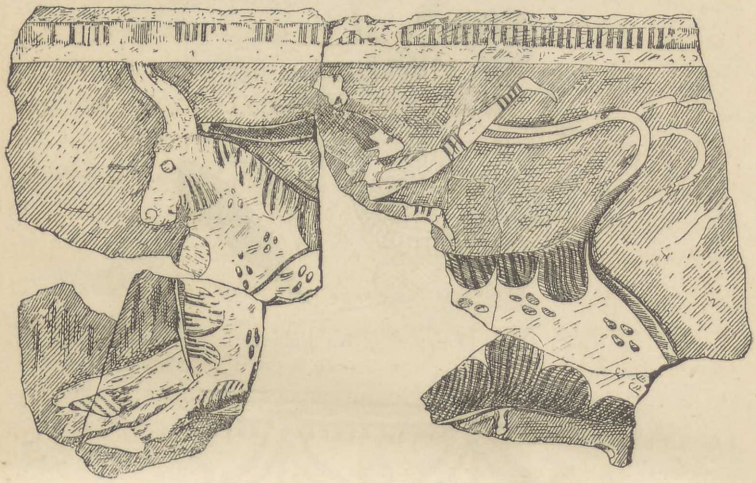

111. Vægmaleri fra Paladset.

Underlivet. Af Mandens Paaklædning kan intet skjelnes; kun ses over og under Læggene nogle Baand, hvis Betydning man foreløbig ikke kan forklare. Hele Grunden er malet i Blaat, og det viser sig tydelig, at man med den blaa Farve kun har fulgt Tyrens Kontur, idet denne først er bleven angivet ved en tyk blaa Linie. Manden er derimod malet ovenpaa den blaa Grund. Et første Udkast til Hale og Forben har Maleren kasseret, og de mislykkede Forsøg har han udslettet ved at male dem over.

112. Mønt fra Katane.

Men hvad forestiller dette Billede? Man har hidtil, i Lighed med en Mand hos Homer, der springer omkring paa nogle galoperende Heste, almindelig villet anse Manden her for en Gjøgler, der udfører sine Kunststykker paa en

Tyr [1]). Imidlertid søgte for kort Tid siden Friedrich Marx at gjøre en anden Forklaring sandsynlig ved at henvise til en meget interessant Analogi. Paa græske Mønter fra Katane paa Sicilien (Fig. 112) findes en Tyr med Menneskehoved bærende paa Ryggen en Figur, der har en paafaldende Lighed med den ovenfor beskrevne. Tyren kan her ikke betyde andet end en Flodgud, hvad der saa ofte er Tilfældet i de forskjelligste græske Provindser, og Manden paa dens Ryg maatte da snarest være en af Silenerne, der som Repræsentanter for Bække og Kilder hyppig træffes i Følge med Flodguderne. Paa Grund af den overordenlige Lighed i Fremstillingen laa den Tanke nær, at man ogsaa maatte tyde Tyren og Manden i Tiryns som Flodguder, og at der saa heraf igjen kunde drages meget interessante Slutninger med Hensyn til Tirynthernes Nationalitet.

Imidlertid er der i Sommeren 1889 gjort nogle meget betydningsfulde Fund, der igjen føre os tilbage til den oprindelige Opfattelse og tillige give en kjærkommen Forklaring af nogle af Billedets Enkeltheder, særlig af de eiendommelige Ringe paa Mandens Ben. Det græske arkæologiske Selskab har ved dets dygtige Repræsentant, Hr. Tsuntas, ladet udgrave en Kuppelgrav ved Amyklæ i Nærheden af Sparta, og man har ved denne Leilighed iblandt andre meget vigtige Gjenstande fundet et Par Guldbægere med Billedornamenter.

Om disse siger foreløbig Wolters i Korthed følgende: „De vise uden Tvivl Scener af det daglige Liv og synes at skulle forestille en Fangst af vældige Tyre, som vi kunne tænke os holdte halvt i Frihed. Paa det ene Bæger se vi under Hanken, tildels dækket af denne, en Palme og til høire for den en Tyr, der jager afsted i Retning til venstre; med sine vældige Horn har den angrebet en Mand og kaster ham hovedkulds til Jorden. Ved Siden af Tyren

[1]) Se Prof. Ussings ovfr. anførte Program S. 28.

styrter en anden Mand omkuld; det ser ud til, at han ikke bliver rendt overende, men at Tyren derimod har kastet ham af. Fremstillingerne fortjene megen Roes og dette ikke blot i den mykenæiske Kunsts Ramme. Desuden have de specielt Værd for os paa Grund af den Omstændighed, at det her er første Gang, vi i denne Stil træffe omhyggelig udførte Menneskefigurer af nogenlunde anselig Størrelse og i velbevaret Stand. Først med disse ihænde naar man til Forstaaelse af den besynderlige Dragt, som man paa de mindre Fremstillinger kun kunde ane. Mændene, der have et meget langt nedhængende Haar, ere nøgne paa nær et temmelig tykt, fremstaaende Bælte, hvorfra et kort Skjørt hænger ned for og bag. Dertil bære de Sko, hvis Spidser ere noget opadbøiede, og som i Skikkelse af flere horisontale Baand naa op midt paa Læggen.

„Hele Scenen minder aldeles livagtig om Vægmaleriet fra Tiryns (vort Tyrebillede). Ikke alene Gjenstanden i Almindelighed, men ogsaa Tyrenes kraftige Bygning og Mændenes Dragt finde her utvivlsomme Paralleller. Thi det synes mig givet, at vi maa fuldstændiggjøre „Gjøglerens" Skikkelse efter Mændene paa de nævnte Kar: den eneste Forskjel er de tre parallelle Striber ved Knæet, der mangle paa Guldkarrene. Skoene ere paa Originalen tydeligere kjendelige end paa Afbildningen. At den gule Farve øverst paa Benene er Rester af det lille Skjørt, vil ingen efter det nye Fund mere turde drage i Tvivl.

„Det er nødvendigt at fremhæve disse Punkter, da de modbevise den Forklaring, som Marx har givet af Maleriet i Tiryns, en Forklaring, der vilde have den største Betydning for hele det mykenæiske Kultur-Spørgsmaal, dersom den lod sig bevise .... Alene den Omstændighed, at Manden bærer Sko og Skjørt, vilde være nok til at omstøde den mythologiske Forklaring, der heller ikke holder Stik overfor Fremstillingerne paa Guldkarrene.

„Dertil komme endnu to skaarne Stene fra Mykenæ, der ligeledes ere fundne ved de allersidste Udgravninger, og som ville blive afbildede i næste Hefte af „Ephemeris“; den ene af dem gjentager Scenen fra Maleriet, kun staar Dyret roligt og synes ikke at være nogen Tyr; den anden viser Manden i Begreb med at svinge sig op paa Dyrets Ryg. Netop ved den mykenæiske Kunsts udprægede Tilbøielighed til at fremstille Gjenstande og Begivenheder fra det daglige Liv, synes der mig ikke at være nogen stærk Anledning til mythologisk Udlægning.“

Wolters har ganske sikkert Ret: vi tør i Tyren ikke se nogen Flodgud og i Manden paa dens Ryg kun et almindeligt Menneske, der søger at tæmme Dyret. Ikke desto mindre er der noget paafaldende i, at det Motiv, de sicilianske Dorer i det 7. eller 6. Aarhundrede benyttede til Prægning af deres Mønter, er ganske det samme, som brugtes af Tiryntherne allerede flere Hundrede Aar tidligere. Om denne Overensstemmelse end ikke beviser et Stammeslægtskab imellem de to Folkeslag, saa tyder den dog hen paa en nær Forbindelse imellem dem, paa en fortløbende Overlevering.

---

4. Enkeltfundene.

Paa Enkeltfund have Udgravningerne i Tiryns ingenlunde været meget rige, og det, man har fundet, indskrænker sig næsten udelukkende til Brudstykker af Vaser og Lerfigurer. Det vigtigste Resultat, en Undersøgelse af disse Ting fører til, er den store Forskjel imellem de Fund, der ere gjorte blandt de ældste Bygningsrester, og dem, der stamme fra det senere Palads. Ovenfor er allerede fortalt, at man i det nordvestlige Hjørne af Borgens øverste Parti paa det Sted, hvor den store Trappe munder ud, er stødt

paa Spor af en ældre Bebyggelse i Form af raa Mure og Lergulve, der ligge 3 M. dybere end den nærmest liggende Del af Paladset. Her er der fundet Vaser og Kander, der have deres nærmeste Sidestykker i Lerkarrene fra Troja,

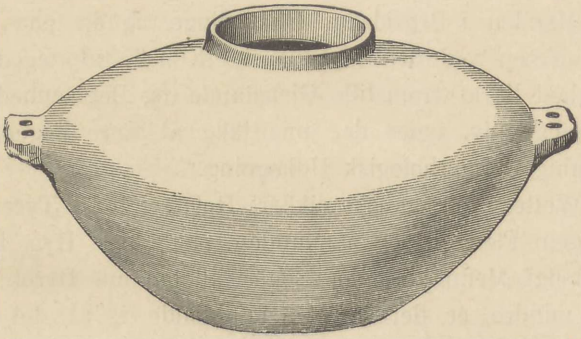

113. Lerkar (Størrelse 1:2).

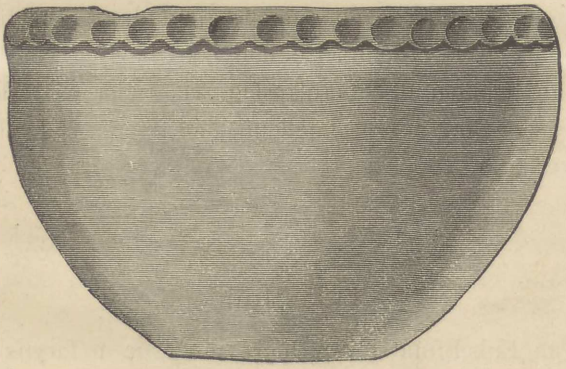

114. Bæger af Ler (Størrelse 1:2).

særlig dem fra dettes første og anden Periode. Det kan være tilstrækkeligt kun at afbilde Hovedgjenstandene som Bevis paa dette Forhold.

Fig. 113 viser et med Haanden forfærdiget Kar, der istedetfor Hanke har de samme gjennemborede Fremspring, som man saa ofte træffer i Troja, og som ere bestemte til

at trække en Snor igjennem. Det bestaar af rødliggult, temmelig godt brændt Ler. Fig. 114 fremstiller et Bæger af Ler uden Fod, om hvis øvre Rand der er lagt en Lerstrimmel, prydet med raa, runde Fordybninger. Ogsaa An-

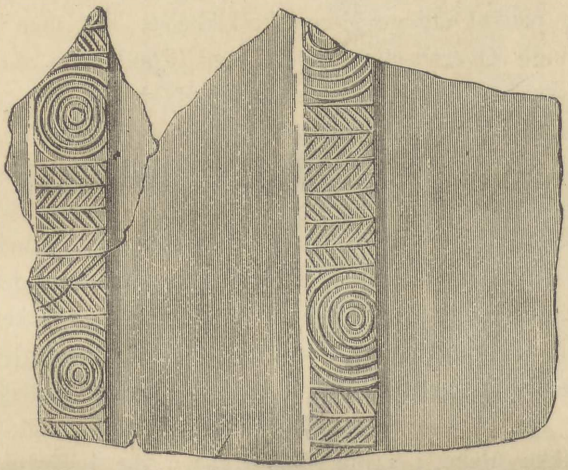

115. Brudstykke af et stort Lerkar (Størrelse 1:3).

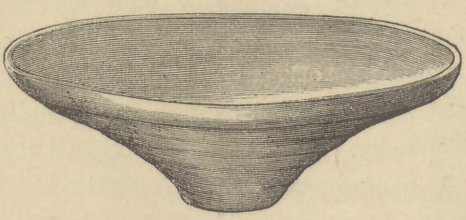

116. Dyb Tallerken af Ler (Størrelse 1:2).

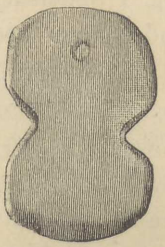

117. Garnvindsel af sort Sten (nat. Størrelse).

bringelsen af saadanne Lerstrimler, i hvilke Fordybningerne øiensynlig ere trykkede med Fingeren, er en trojansk Skik. De samme Strimler viser det i Fig. 115 afbildede Brudstykke; dog er der her som Dekoration benyttet koncentriske Ringe og det saakaldte Fiskebensmønster, begge Dele noget, der

ligeledes gjenfindes i Troja. Den Tallerken, som ses i Fig. 116, er allerede dreiet paa Pottemagerskiven; den minder ikke mindre end de forannævnte Gjenstande om trojanske Fund, og naar jeg dertil endnu omtaler Garnvindslet (117), der ligesom den trojanske Urform endnu ikke gjør ringeste Forsøg paa at antage Menneskeskikkelse, saa maa man jo nok finde Overensstemmelsen med Fundene i de ældste trojanske Lag temmelig stor og iøinefaldende.

Endvidere fandtes i det ældste Lag nogle Spindestene af Ler, raa Knive og Pilespidser af Obsidian samt en Perle af blaat Kobaltglas.

Skulle vi nu af denne Overensstemmelse imellem de ældste tirynthiske Fund og de trojanske slutte, at der begge Steder oprindelig har boet et og samme Folk? Sikkert ikke! Eller at idetmindste de overensstemmende Brugsgjenstande ere blevne indførte til begge Byerne fra et fælles tredie Sted? Heller ikke dette, synes mig, er nødvendigt.

Ikke alene i Troja, paa Kypern og i Tiryns findes Kar af disse primitive raa Former, ogsaa i Ungarn, i Mecklenborg, i Nedersachsen, i Øvreitalien, i Frankrig, overalt hvor Spaden naar ned i de ældste Lag, møder man lignende. Det er de naturlige Former, som selv de forskjelligste og længst fra hinanden boende Folkeslag hvert for sig udfinde, naar det gjælder om at skaffe de nødvendige Hjælpemidler til Livets første Fornødenheder. Vi maa derfor ogsaa kunne være berettigede til at henføre det nævnte ældste Lag i Tiryns til en Tid, hvor der blev spist og drukket af hjemmelavede Kar, og hvor kun nogle Redskaber af særegent Materiale, som Obsidian-Knive og Pilespidser, leilighedsvis bragtes i Huset af en omvandrende Handlende.

I Modsætning hertil have de i Paladset gjorte Fund saavel som Vægmalerierne fuldstændig den mykenæiske Kulturperiodes Karakter. Dog høre Vaserne ikke til denne Periodes ældre Art, den, som vi hovedsagelig kjende fra

Skaktgravene i Mykenæ, men stemme gjennemgaaende overens med den yngre Type, der er funden „udenfor Gravene."

Karakteristisk for denne Art er „Bøilekanden", hvoraf et ubeskadiget Exemplar ses i Fig. 118. De Baand, der her løbe om Karrets Bug, vende i forskjellige Afændringer og med oplivende Mellemled bestandig tilbage. Saaledes have vi i Fig. 119 en Vase med brede og smalle Baand og dertil to Zigzaglinier i Partiet om Hankene. De følgende Figurer vise andre, forskjelligt formede Mellemled. I Afbildningerne 121, 122 og 123 ere de horisontale Baand forbundne ved vertikale Led, der bestaa af en Ramme af Streger, i hvilken er anbragt snart Bølgelinier (121), snart Firkanter (122), snart simple Smaapletter (123). Fra disse brede, vertikale Led udgaa i 121 og 122 til begge Sider halvrunde eller halvelliptiske Tegninger, hvorved der fremkommer en Figur lig Hovedmotivet i Alabastfrisen (se Afb. 106).

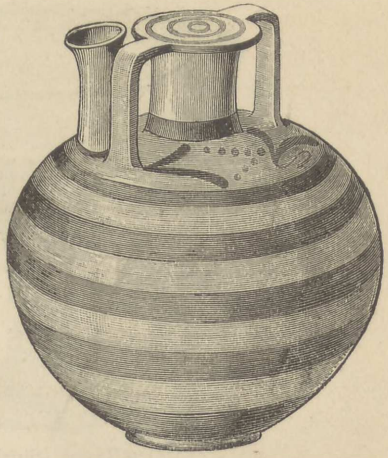

118. Saak. Bøilekande (Størrelse 1:3).

119. Vase (Størrelse 1:2).

Det viser sig bestandig tydeligere, at dette Motiv, en lodret Midterline, til hvilken der støtter sig symmetriske Figurer, en ved hver Side, gjennemtrænger hele den mykenæiske Kunst. Det samme ligger nemlig ogsaa til Grund for Relieffet over Borg-

porten i Mykenæ, en Søile med opretstaaende Løver ved Siderne.

Ogsaa det malede Vægmønster fra Afb. 110 gjentager

120. Bæger (Størrelse 1:2).

121 og 122. Vaseskaar (Størrelse 1:2 og 1:3).

sig; det ganske lille Brudstykke, Fig. 125, er netop stort nok til at vise dette. Og naturligvis mangle ikke de langhalsede Fugle, der ligeledes ere saa almindelige for denne Vaseart; Fig. 124 giver et Exempel i saa Henseende.

Som Drikkekar forekomme, foruden en lav Kop, særlig Bægere af Form som Fig. 120, der ogsaa er den herskende alle andre Steder, hvor den mykenæiske Kultur er trængt frem.

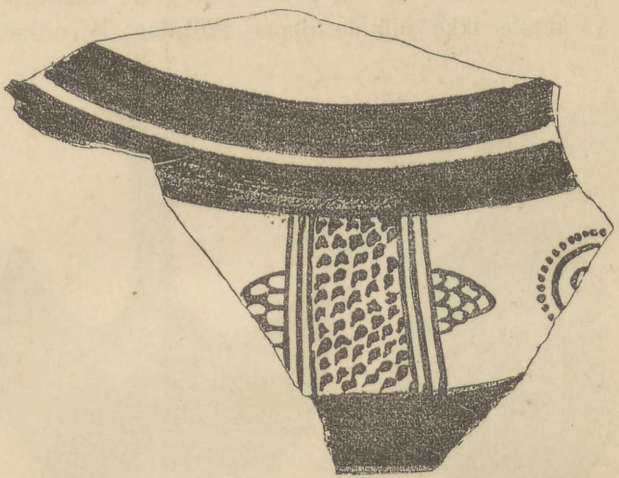

123. Vaseskaar (Størrelse 2:3).

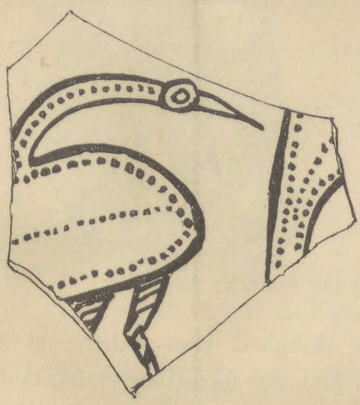

124. Vaseskaar (Størrelse 2:3).

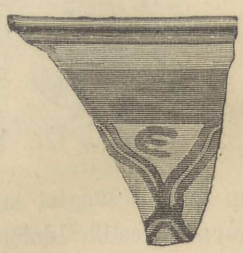

125. Vaseskaar (Størrelse 1:2).

Af Lerfigurer findes i stor Mængde de i Mykenæ og andre Steder meget almindelige, kvindelige Skikkelser med seglformig opløftede eller i Buer sammenholdte Arme (Fig.

126 og 127). Schliemann vilde i disses Tegning se en Hentydning til Halv- og Fuldmaanens Form og fandt saaledes en Forbindelse med den argiviske Here, der i sin Betydning gaar tilbage til den gamle pelasgiske Maanegudinde Jo. Vi kunne ikke bifalde denne Slutnings Forudsætning,

126 og 127. Idoler af Ler (naturlig Størrelse).

men maa desuagtet lade den Mulighed staa aaben, at Figurerne forestille Idoler. Fig. 129, der forestiller en Skikkelse iført et langt Klædebon og behængt med et rigt Brystsmykke, og 128, der synes at skulle være en Kvinde, som bager Brød, levere Bevis for, at man forstod at modellere langt mere menneskelignende Figurer. Naar alligevel de mere primitive Former vedblivende udarbeidedes i Mængde, maa

dette nærmest forklares som en nedarvet Skik, som en Efterligning af gammeldags Gudebilleder, og det er derfor meget sandsynligt, at vi maa anse dem for Fremstillinger af en Gudinde.

Den først omtalte Gruppe af Fund viste os, at den

128 og 129. Kvindelige Figurer af Ler (Størrelse 2:3).

ældste Beboelse af Borgen i Tiryns naar tilbage til en Tid, da alle Brugsgjenstande endnu vare hjemligt, raat Arbeide; i den sidst beskrevne have vi et Bevis for, at det i Tiryns afdækkede Palads derimod skriver sig fra den glimrende Periode, der engang var oprunden for alt Landet i og ved det græske Hav under livlig gjensidig Forbindelse imellem

de forskjellige Kystpunkter, og som karakteriseres ved de mykenæiske Fund, efter hvilke den ogsaa har sit Navn. Men i Tiryns lære vi ikke alene Tiden forud for denne Blomstringsperiode at kjende, ogsaa ind i den efterfølgende kunne vi kaste et kort Blik.

Man har forlængst iagttaget, at der efter Vaserne i den mykenæiske Stil følger andre i den saakaldte Dipylon-

130. Vaseskaar (Størrelse 1:2).

stil paa en saadan Maade, at begge Arter en Tid lang forarbeides i Forening, indtil den sidstnævnte Stil sluttelig helt fortrænger den mykenæiske. Ligesom denne sidste er bleven opkaldt efter Mykenæ, saaledes have ogsaa Dipylonvaserne faaet Navn efter det Sted, hvor de fortrinsvis ere fundne, nemlig den atheniske Dobbeltport, foran hvilken den store Gade med Gravene begyndte. De adskille sig fra de mykenæiske Vaser nærmest ved, at det kantede træder istedetfor det afrundede: Spiralen afløses af Mæanderen, Bølgelinien

af Zigzag. Alger og Polyper forekomme, som allerede paa de yngre mykenæiske Vaser, slet ikke mere. Derimod forsøges figurlige Fremstillinger i større Udstrækning, end man hidtil havde brugt dem paa Vaser, men de vise en bondeagtig Ubehændighed og staa langt tilbage for alt, hvad der i den mykenæiske Kulturkreds var præsteret af den Art. Leret er i disse Kar langt mere raat end i de mykenæiske; Tegningerne ere stedse udførte med Fernis.

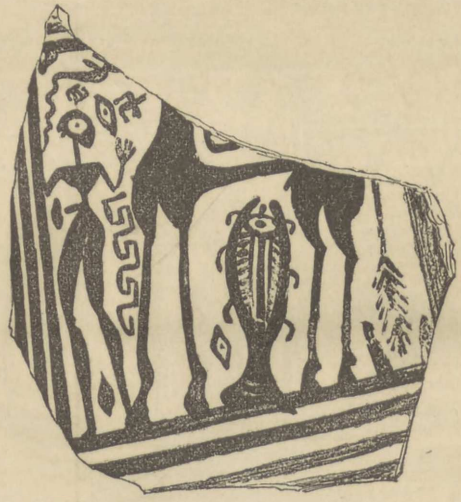

131. Vaseskaar (Størrelse 1:2).

Af denne Art Vaser er der fundet særdeles mange Skaar i Tiryns, et Tegn paa, at Borgen var beboet endnu en rum Tid efter den mykenæiske Kulturs Henvisnen. Vi ville igjen kun afbilde nogle enkelte Stykker.

Fig. 130 viser midt i en Mangfoldighed af horisontale og vertikale Zigzaglinier Kvinder, der bære Blomsterkoste, og som holde hinanden i Hænderne. Paa Skaaret ser man kun to af dem, men det fremgaar af Sporene tilhøire ved Brudranden, at der har været flere; Billedet maa saaledes uden Tvivl have forestillet en Ringdands.

Til Forskjel fra denne kvindelige Idræt viser Fig. 131 Mændenes alvorligere Syssel. Man ser en Mand foran en Hest, som han sandsynligvis fører ved Tøilen. Han er endnu mere indsnøret om Livet end Kvinderne, saa at hans Overkrop faar et fuldstændig trekantet Udseende. Ved Bæltet har han et Sværd, som er rettet horisontalt for efter. Under Hesten er der for at udfylde Rummet malet en Fisk, og

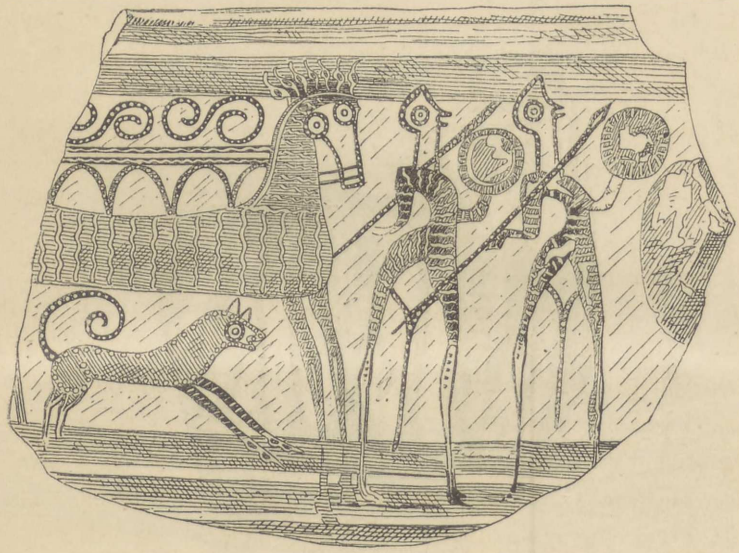

132. Brudstykke af en Vase.

over, ved Siden af og under Manden er der i samme Øiemed anbragt forskjellige Figurer, en Mæander, en Svastika 卐 og nogle Rhomber med en Prik i Midten.

Men foruden Vaserne af mykenæisk Art og Dipylonkarrene har man endnu fundet nogle Brudstykker, der til Dato ere enestaaende for Tiryns. De danne en Overgang imellem de mykenæiske og Dipylonvaserne. Fig. 132 viser det vigtigste Exemplar. Vi se her til venstre en meget stivbenet Hest med store cirkelrunde Øine og flagrende

Manke. Ved dens Mund ere Tøilerne synlige. De horisontale Linier, der løbe ovenover Ryggen, synes dog ikke at være en Fortsættelse af Tøilerne; de skulle rimeligvis i Forening med de fire Buer, paa hvilke de hvile, og de to Spiraler høiere oppe kun tjene til Fylding. Under Hesten er der malet en ikke mindre stiv Hund, hvis Hale snor sig til en Spiral. Foran Hesten staa to Mænd i ensartet Stilling, hver med et lille rundt Skjold i den opløftede venstre Haand og et Spyd, parat til Kast, i den høire. Deres Ben ere tynde som Stager, og Midien er meget smækker, men dog ikke formet som paa Dipylonvaserne. De synes at bøie sig noget tilbage som for at belave sig paa at kaste. Fra Lænderne hænger en lang Strimmel ned, der passende maa kunne forklares som Halen af et Dyreskind, Mændene have hængt om sig. Hals og Hoved ere yderlig raat tegnede; Halsen er forfærdelig lang og stiv, Hovedet optages næsten helt af det uforholdsmæssig store, runde Øie.

Hele Billedet er udført i brun Fernis paa lysegul Grund, men ovenpaa Fernissen er der med hvid Dækfarve malet en Mængde Linier og Prikker. Figurernes tynde Ben og stive Udførelse stille dem meget nær i Klasse med dem paa Dipylonvaserne. Hvor fjernt de staa den mykenæiske Stil lærer en Sammenligning med Tyrebilledet, der viser os Gjøgleren med veldannet Muskulatur og i en flot Stilling. Men i andre Henseender helder Billedet til mykenæisk Side. Hvid Dækfarve forekommer ikke paa Dipylonvaser. Den megen frie Plads vilde det ægte Dipylonmaleri heller ikke have taalt, og har man endelig engang udfyldt den, som ovenover Hesten, er dette sket med mykenæiske Ornamenter. Der er saaledes al Grund til at betragte denne Art Maleri som en Overgang fra den mykenæiske til Dipylonstilen.

Efter Dipylonkulturens Ophør maa Tiryns have henligget øde og tomt i Aarhundreder, thi de første Spor af Beboelse, man støder paa efter det doriske Tempel, der

var bygget ind i Mandssalen og kan henføres omtrent til det 7. Aarhundrede før Chr., stamme fra byzantinsk Tid. De bestaa i talrige Grave ved Sydsiden og en Kirke i Paladsets første, store Forgaard *F*.

Denne Kirke gav Anledning til, at man en Tid lang drog Schliemann's nye Paladsopdagelse i Tvivl ligesom fordum hans Forkyndelse af det ægte Troja. Den ansete engelske Arkæolog Penrose, der i mer end 40 Aar, siden Fremkomsten af hans berømte Værk om Athens Akropolis, har staaet i første Række blandt Oldgranskerne, besøgte Tiryns sammen med en Korrespondent til „Times". Ved den Leilighed troede han at bemærke, at Opdagerne havde taget feil og henført raa Mure fra Middelalderen til den heroiske Tidsalder, og i Foraaret 1886 bragte „Times" nogle Artikler i denne Aand. Men da Sagen kort efter blev forhandlet i „Hellenic Society" i London i Nærværelse af Schliemann og Dørpfeld, der alene for dette Mødes Skyld havde begivet sig fra Athen til London, fremgik det, at Penrose havde anset den byzantinske Kirke for Hovedsagen og ment, at de to Opdagere særlig støttede sig til den. Man kom let til en Forstaaelse, og Penrose tilbagekaldte offenlig alle sine Indvendinger.

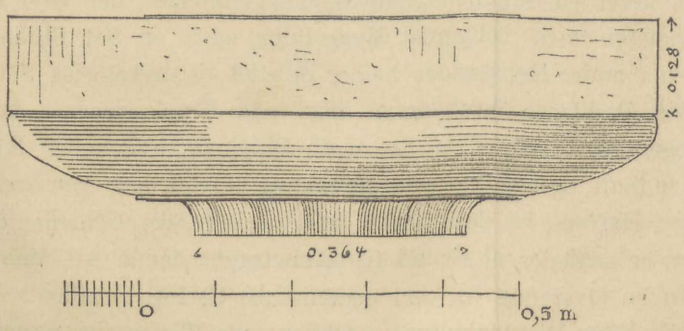

133. Dorisk Kapitæl fra det senere Tempel i Tiryns.

Mykenæ.

1. Borgens Beliggenhed og Befæstning.

Hvad der er overleveret om Mykenæ's Tilbliven og Historie, have vi allerede meddelt i Begyndelsen af det foregaaende Kapitel og samme Sted draget den Slutning, at Byen, som en Datter af Tiryns eller yngre Søster til denne, havde sin gunstige Beliggenhed imellem det østlige og det vestlige Hav at takke for sin fabelagtige Rigdom og sin overlegne Stilling i det ældste Grækenland.

Vort nuværende Kjendskab til Mykenæ's fordums Betydning støtter sig først og fremmest til Schliemann's Udgravninger, der i Aaret 1876 ved at aabne Skaktgravene med deres gyldne Indhold kastede det rigeste Lys over Borgherrernes Liv og Virksomhed. Til den rette Forstaaelse have dernæst de af Kaptain Steffen i Aaret 1881 optagne Kort bidraget paa en heldig Maade. Og stor Betydning havde endelig ogsaa det græske arkæologiske Selskabs Gravninger, ved hvilke man i Tidsrummet fra 1886—88 øverst paa Borgen fandt Paladset og i og ved Bygebetet et stort Antal Grave. Disse sidste Resultater ville blive omtalte ved Kapitlets Slutning.

De to høie Bjerge, Elias og Szara, imellem hvilke Mykenæ ligger, skilles fra hinanden ved en Kløft, der gjennemstrømmes af Chavos-Bækken; den strækker sig først fra Øst til Vest, men bøier, idet den stadig holder sig tæt ved Szara, Vest for Bjerget skarpt af imod Syd. Ved dette Hjørne, i en Afstand af kun 150 M. imod Nord, begynder en anden Kløft, i hvilken Kokoretza-Bækken løber, og som strækker sig i vestlig Retning ad Kephisos til. I den Vinkel, de to Kløfter saaledes danne med hinanden, hæver sig Mykenæ's Borgbjerg til en Høide af 278 M. Imod Øst forbindes det ved en 23 M. lavere, smal Kam med Eliasbjerget, imod Vest ved en ringe Sænkning med en langstrakt Høi, der har Retning fra Nord til Syd, og paa hvilken Størstedelen af den gamle By med de berømte Kuppelgrave har ligget.

Bag den omtalte Kam, 370 M. Øst for Borgmuren og i en Høide af 391 M., udspringer en betydelig Kilde; det er sikkert den af Pausanias nævnte, berømte Perseia, der forsynede Mykenæ med Vand. Ledningen fra Kilden til Borgen kunde, uagtet den maatte føres langs den kun 255 M. høie Kam, dog naa ind i Borgen med et endnu ret ordenligt Fald, eftersom Indersiden af Murens nordvestlige Hjørne ikke ligger høiere end 249 M. Ifølge Forholdenes Natur vilde det have været muligt at lede Vandet op ved sit eget Tryk, men det er næppe tænkeligt, at man allerede dengang har vidst at gjøre Brug af denne Omstændighed.

Strax Nord for Borgen, endnu paa denne Side Kokoretza, findes adskillige Spor af de gamle Chausseer, der udgik herfra i tre Arme til Korinth. Dels ere de hugne i Klippen, og dels bæres de af kyklopisk Murværk. Paa Steder, hvor Veiene have ført over Bække, finder man Broer, byggede paa samme Maade, med ganske smalle Gjennemløb for Vandet, af hvilke der derfor i Reglen ere flere ved Siden af hinanden. Disse Gjennemløb have Form af Spidsbuer,

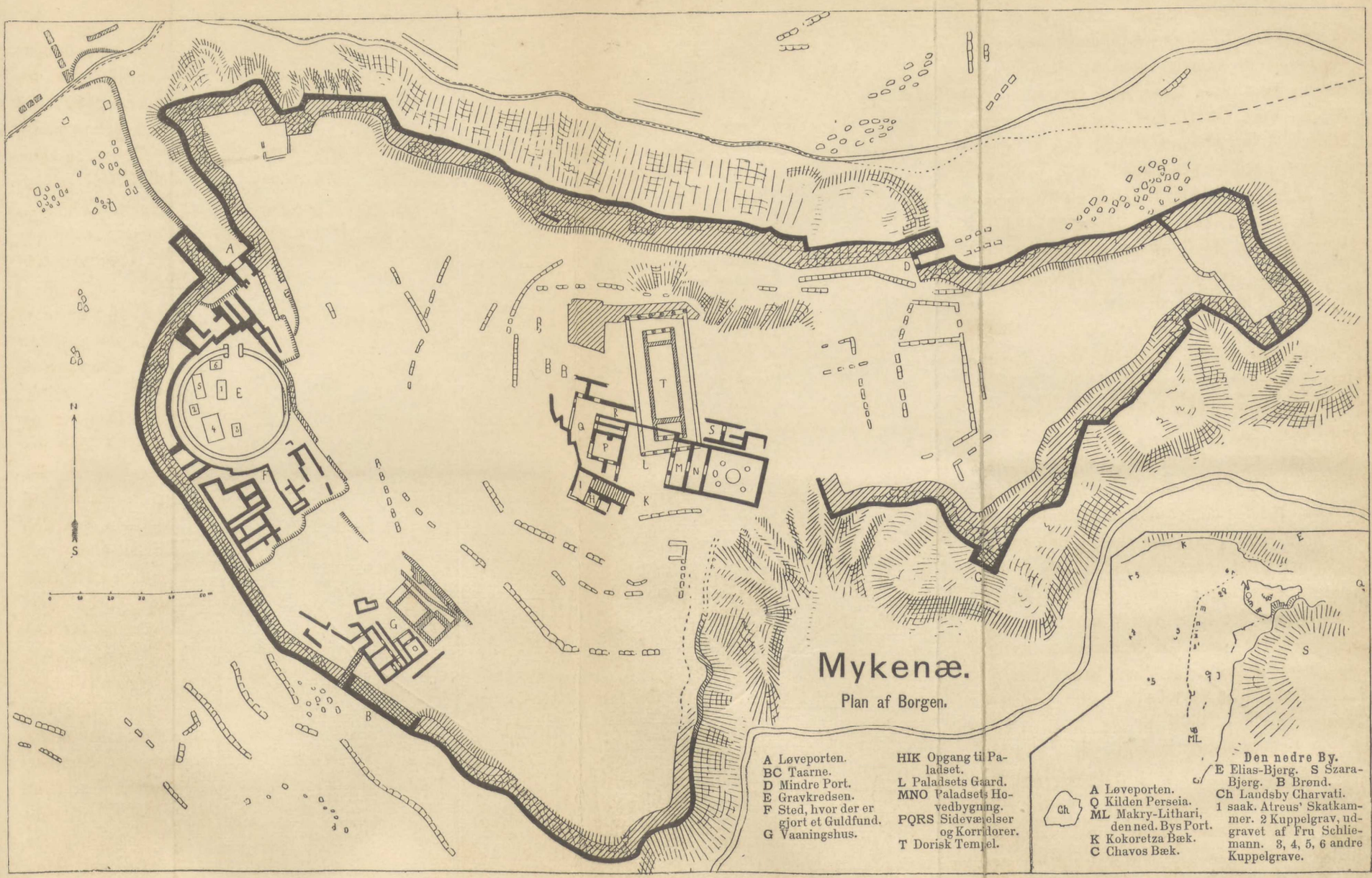
Mykenæ.
Plan af Borgen.
A Løveporten.
BC Taarne.
D Mindre Port.
E Gravkredsen.
F Sted, hvor der er gjort et Guldfund.
G Vaaningshus.
HIK Opgang til Paladset.
L Paladsets Gaard.
MNO Paladsets Hovedbygning.
PQRS Sideværeelser og Korridorer.
T Dorisk Tempel.
A Løveporten.
Q Kilden Perseia.
ML Makry-Lithari, den ned. Bys Port.
K Kokoretza Bæk.
C Chavos Bæk.
Den nedre By.
E Elias-Bjerg. S Szara-Bjerg. B Brønd.
Ch Landsby Charvati.
1 saak. Atreus' Skatkammer. 2 Kuppelgrav, udgravet af Fru Schliemann. 3, 4, 5, 6 andre Kuppelgrave.

dannede ved at Sideblokkene ere skudte frem over hverandre; foroven afsluttes Hvælvingen af en stor Dækblok.

Veiene ere kun ca. 3,50 M. brede og i Modsætning til Nutidens Chausseer, der, naar de møde en Bakke eller en Dal, føres over denne i en saa vidt mulig jævn Skraaning, anlagte saaledes, at de saa længe, det lader sig gjøre, beholde den horisontale Retning og da tage Forhindringen ved en brat Stigning eller Sænkning. Saavel Veienes ringe Brede som den eiendommelige Maade at anlægge dem paa synes at bevise, at de ikke have været befærdede af Vogne, men kun af Lastdyr. Der er heller ikke fundet Hjulspor andre Steder end paa en Strækning tæt ved Byen, der efter alt at dømme har staaet i Forbindelse med den brede korinthiske Kjørevei. Denne sidste havde sandsynligvis i hin Tid samme Beliggenhed, som den senere bestandig har havt, men netop af den Grund er der heller intet Spor tilbage af den.

Ofte ere Veiene forsynede med Fæstningstaarne; nogle Steder dække disse over Veien i hele dens Brede og have saaledes med Lethed kunnet spærre den, andre Steder ligge de i nogen Afstand til Siden, og man har da i Almindelighed udsøgt en dominerende Plads til dem. Saaledes have nogle Taarne, der ligge i Nærheden af den nuværende Jernbanestation Phichtia, aabenbart skullet beskytte den brede Kjørevei. Og paa Toppen af Eliasbjerget findes betydelige Rester af en Vagtstation med en svær Ringmur, velbevarede Porte og en Del Huslevninger.

Mykenæ's Fæstningsmur beskriver en næsten ligesidet Trekant, hvis ene Hjørne vender imod Øst, medens den modstaaende Side danner Fronten ned imod Byen og gjennembrydes af Hovedindgangen, den bekjendte Løveport. Ligeoverfor Løveporten findes imod Nordøst en anden, mindre Port.

Muren omkring Borgen er bevaret næsten helt rundt;

kun ved Sydsiden, hvor der er en brat Skrænt ud mod Chavosbækken, er den styrtet ned paa en kort Strækning.

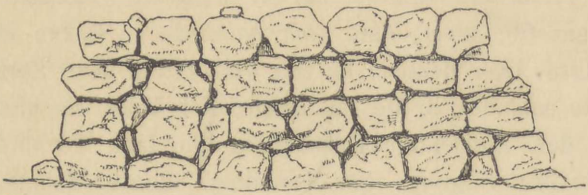

134. Kyklopisk Mur.

Den følger Randen af Høien og viser derfor en Mængde Fremspring og Kroge; foran den er der flere Steder bygget

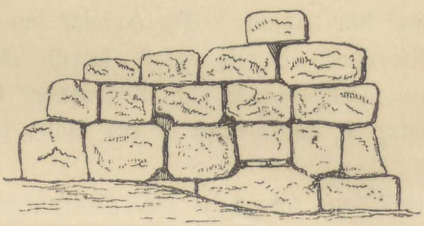

135. Mur af Kvadersten.

Taarne. Hvad Bygningsmaaden angaar, lader der sig skjelne tre forskjellige Arter. Den af disse, der tilsyneladende

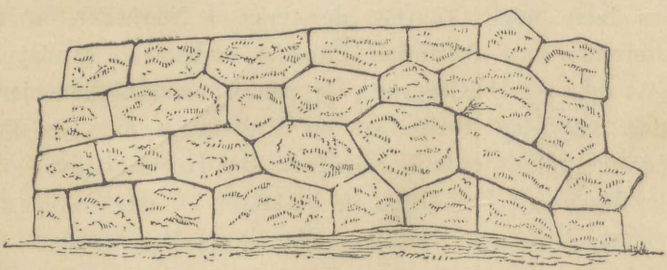

136. Mur af polygonale Sten.

er ældst, og som er brugt til den største Del af Ringen, kommer den tirynthiske Murs Teknik meget nær. Kun den Omstændighed, at de lidet bearbeidede eller fuldstændig raa

Kalkstensblokke gjennemgaaende ere mindre end i Tiryns, og at der nu og da er stukket en vel tilhugget Kvadersten imellem, røber et noget senere Tidspunkt. (Se Afb. 134). En anden Bygningsmaade er anvendt til begge Portenes Gange og Taarne samt til Taarnet *C*, der ligger midt for Murens Sydøstlinie; her ere omhyggelig bearbeidede, lange, firkantede Kvadersten lagte i regelmæssige Lag ovenpaa hinanden (Afb. 135). Den tredie Maade har man brugt Syd for Løveporten ved Siden af Gravkredsen *E*, endvidere til et stort Taarn (*B*), der ligger i Fortsættelsen af den samme Linie, og endelig til Borgmurens nordøstlige Spids, paa hvilke Steder Murene ere opførte af polygone Kvadersten, som man har forstaaet at passe nøiagtig sammen uden Mellemrum (136).

I hvilket Tidsforhold staa nu disse to afvigende Bygningsmaader til den første?

Anvendelsen af firkantede Kvadersten gjenfindes i den nedre Bys Kuppelbygninger, der uden Tvivl høre til den mykenæiske Kulturperiode. Den paagjældende Bygningsmaade behøver derfor ikke at betegne en senere Udbedring af Murene, men kan, saa meget mere som vi kun træffe den paa meget udsatte Steder, være benyttet ved det oprindelige Anlæg for særlig at styrke de vigtigste Punkter. Og hvis saa er, vilde heller ikke Løveporten — hvad man har været tilbøielig til at mene — stamme fra en senere Ombygning af Befæstningen, men være af samme Alder som Muren. Imidlertid kan der være nogen Tvivl om, hvorledes denne Sag forholder sig.

Derimod anses det nu som altid for sikkert, at den polygonale Stensætning er en yngre Tids Værk. Man har endnu ikke truffet den noget andet Sted som hørende til den mykenæiske Periode, medens den er almindelig for græske Murbygninger fra omtrent det 7. til det 3. Aarhundrede før Chr.

Da netop Murliniens allerede i og for sig paafaldende Udbugtning ud for Gravkredsen er opført i denne Teknik, lededes man let til den Slutning, at dette Anlæg havde foranlediget en Ændring af den oprindelige Linie. Man mente nu, at Begravelsespladsen fra først af havde ligget udenfor Ringmuren og saa paa et senere Tidspunkt var bleven draget ind bag Borggrændsen. Imidlertid har denne Antagelse viist sig urigtig; den Øst for Gravene løbende Mur, i hvilken man har villet se den oprindelige Borgmur, har sikkert aldrig været bestemt til andet end Støtte for en Terrasse, og den egenlige Borgmur maa som Følge af Klippeoverfladens Form al Tid have løbet udenfor Gravene, langs Høiens Skrænt. Derimod er det tænkeligt, at Muren fra først af har været mindre stærkt buet, og at den saa ved en senere Ombygning er bleven forandret af Hensyn til, at man i Mellemtiden havde trukket en Ring af Plader omkring de ældgamle Grave.

Murens Tykkelse vexler der, hvor det har været muligt at bestemme denne, imellem 3 og 7 M. Dog har man paa to Steder, uagtet Murens indvendige Side er ødelagt, kunnet slutte af Ruinernes Forhold, at Tykkelsen har naaet indtil 14 M. Hvad der kan være Aarsag til en saa stor Forskjel, vide vi fra de bedre bevarede Mure i Tiryns, hvor de sværeste Partier indeholde de omtalte Gallerier, der ligne vore Kasematter og sandsynligvis ogsaa have havt en lignende Bestemmelse som disse.

Paa Grundlag af den i Tiryns vundne Erfaring er det ogsaa virkelig lykkedes at opdage Spor af et saadant Galleri i Mykenæ's Nordmur; i den sydlige Del maa man ligeledes tænke sig, at der har været et. Beskaffenheden af de indre Gange og Kamre maa sandsynligvis have været her som i Tiryns.

Begge Borgens Porte ere anlagte saaledes, at den ude fra kommende maa passere en snever Gang imellem Muren

137. Løveporten i Mykenæ.

og Taarnet, før han naar det egenlige Lukke; her har den stormende Fjende været udsat for Skud fra begge Sider. Gangen er ved Løveporten 8,5 M. bred; selve Portaabningen har en Brede foroven af 2,75, forneden af 3 M., og en Høide af 3,15 M. I den kolossale Overligger ses endnu de dybe, runde Huller, hvori Portfløienes Tapper have dreiet sig; i Tærskelen findes Huller af Form som Cirkeludsnit, der have tjent i samme Øiemed, samt en stor firkantet Fordybning (0,38×0,30 M.) paa det Sted, hvor Fløiene stødte sammen. Paa Stentærskelens Yderside er der et mærkværdigt, omtrent trekantet Hul, hvis Bestemmelse man endnu ikke har nogen Forklaring for; ifølge Schliemann's Udsagn findes der Mage til det paa den store Port i Troja. Portstolperne vise ligeledes nogle Huller, hvis Betydning ikke med Bestemthed lader sig forklare; i Stolpen til høire er der desuden et stort firkantet Hul til den Bom, hvormed Porten stængedes.

Medens man i Tiryns efter at være kommen igjennem Porten staar for Enden af en anden lang Gang, hvor der har kunnet ydes et særdeles kraftigt Forsvar, er der i Mykenæ i dennes Sted kun et Rum af 4 Meters Længde og Brede; det dannes af to Sidemure, der begge bøie om i en ret Vinkel ved Enden, derefter løbe 1 M. imod hinanden og tilsidst afsluttes hver med et lille Fremspring, det ene ud mod Porten, det andet ind ad Borgen til, hvorved der fremkommer smaa Skjulesteder. Bag den nordligste af Sidemurene ligger desuden, tæt ved Porten, et 2 M. langt og lige saa bredt Rum, der er tilgængeligt igjennem en lille Aabning. Disse Smaakroge maa snarere have været bestemte til den daglige Bevogtning af Porten i Fredstid, end der har været forbunden noget strategisk Øiemed med dem.

Det interessanteste og vigtigste ved hele Portbygningen er det berømte Løverelief, hvormed den er prydet. For at

tage Byrden fra Portoverliggeren har man ovenover denne i Muren ladet være en trekantet Aabning, som er udfyldt med et Relief. Dette er udarbeidet i en Plade af hvidgraa, haard Kalksten — ifølge en kemisk Undersøgelse er det Anhydrit —, hvis Findested man endnu ikke har opdaget.

Relieffet har Karakteren af et Vaaben og forestiller to Løver, der staa overfor hinanden med Forpoterne hvilende paa et dobbelt Fodstykke eller Alter (Afb. 137). Rester af Borehuller bevise, at Hovederne, der vare vendte imod Beskueren, bestode af særskilte Stykker. Imellem Dyrene reiser sig en Søile af meget eiendommelig Form. Den staar midt over de to Fodstykker paa et særligt Lag, bliver tykkere op efter og er forsynet med et Kapitæl bestaaende af Plade, Kyma, Pude og Abakus. Derefter følge fire runde Skiver og som øverste Afslutning igjen en abakuslignende Plade.

Ved de runde Skiver er der aabenbart tænkt paa Bjælkehoveder, og de røbe saaledes, at man her i Sten har efterlignet Trækonstruktionens virkelige Forhold. Pladen ovenover Kapitælets Pude maa da anses for Architravbjælken, der gik fra den ene Søile til den anden; paa den hvilede et Bjælkeloft i raa Blokkonstruktion, hvorpaa laa et Lag af Planker, der igjen løb parallelt med Architraven og dannede Gulvet i det øvre Stokværk.

Hvad Meningen er med Søilen imellem Løverne, lader sig endnu ikke forklare paa en tilfredsstillende Maade. Anbringelsen af Dyrene minder om den assyriske Skik at udhugge Løver eller Griffer ved Siden af Porten for ligesom at bevogte denne. I Phrygien har Ramsay over Døren til en Klippegrav fundet to Løver ved Siderne af en Søile, helt lig de mykenæiske, og et udskaaret Elfenbensgreb fra Menidi har endog en saa slaaende Lighed med det store Portrelief, at man mener at have en tro Efterligning af dette for sig. Alt dette taler imod at opfatte Løverelieffet

som Mykenæ's særlige Vaaben; og endnu mindre tør man indlade sig paa en høitflyvende symbolsk Udlægning. Iøvrigt ses allerede paa ægyptiske Mindesmærker Anubis som Gravvogter i dobbelt Fremstilling, anbragt fuldstændig symmetrisk paa begge Sider af Dørens Midterstolpe.

I Sammenligning med de assyriske Skulpturer viser den mykenæiske mere Natur i Fremstillingen. Vel ere Leddene angivne med samme overdrevne Tydelighed som ved hine Arbeider, saa at de træde klart frem igjennem Kjød og Hud, men Muskulaturen er blødere tegnet, og Relieffets vexlende Høide giver alle Former et mere plastisk Udtryk.

Porten blev først blottet indtil Tærskelen af Schliemann; men Relieffet har været synligt fra langt tilbage i Tiden og er bestandig bleven berømmet som det Stykke Skulpturarbeide, der markerer den græske Kunsthistories Begyndelse. Gibsafstøbninger have for længe siden spredt Kjendskabet til det i vide Kredse.

Borgens anden Port, ved Nordsiden, er mindre end Løveporten, og dens Plan er ogsaa simplere. Den ydre Gang, der ligesom Løveportens indesluttes til venstre af Stadmuren og til høire af et langt fremspringende Taarn, er næppe 3 M. bred. Den samme Brede har ogsaa selve Porten, over hvilken der atter er et trekantet Rum, lukket med en Plade — her dog uden Skulptur.

---

2. Byen og Kuppelgravene.

Medens saavel i Troja som i Tiryns næppe andet end den Omstændighed, at Fyrstepaladset optog hele Borgen, talte for, at denne havde været omgivet af en By, finder

man i Mykenæ endnu tydelige Spor af den til Kongesædet hørende Koloni.

Fra de to Ender af Borgtrekantens sydvestlige Side udgaar den nedre Bys Mur. Den har samme kyklopiske Konstruktion som de ældste Dele af Borgmuren, men er kun ca. 2 M. tyk og paa lange Strækninger helt ødelagt. Tilsyneladende fulgte den Ryggen af den til Borgbjerget stødende Høi i sydlig Retning, dannede ved Makry Lithari en Port og løb derefter langs Høiens Østskrænt tilbage til Borgen. Paa denne Maade har den da omgivet et Gebet af 900 Meters Længde og 250 M. Brede. Men til denne Plads har det antike Byanlæg ingenlunde indskrænket sig; efterhaanden som Indbyggernes Antal voxede, har den gamle By indenfor Murene ikke formaaet at yde Plads for dem; thi de samme Hus- og Terrassemure, næsten alle kyklopiske, som fylde denne Del af Byen, findes i stor Mængde vidt omkring, saavel Syd for Chavos paa Szara som særlig hinsides Kokoretza paa Elias. Og endvidere ligge langt ude imod Syd og Sydvest to antike Brønde, de eneste, man endnu har kunnet eftervise.

Men det vigtigste i denne udstrakte By ere de vældige Kuppelgrave, tidligere almindelig kaldet Skatkamre, hvoraf to ligge indenfor den gamle Bys Mur, fire udenfor denne imod Vest og Sydvest.

Den største og tillige bedst bevarede af dem, det saakaldte Atreus' Skatkammer, findes paa Høiens østlige Skraaning, fjernet omtrent lige langt fra begge dens Ender. Bygningen bestaar af en lang Gang (Dromos), et stort, rundt, hvælvet Rum og ved Siden af dette et lille firkantet Kammer. Hosstaaende Afbildning (138) anskueliggjør dens eiendommelige Konstruktion. Gangen *AB* fører fra en ved Kunst frembragt Terrasse horisontalt ind i Høien, *BC* er den dybe Dør ind til Hvælvingen, og *D* er en Dør, der fører ind til det lille Sidekabinet.

Gangen er 6 M. bred og 35 M. lang. Dens Vægge, der ifølge de naturlige Forhold bliver høiere indadtil, ere beklædte med Murværk af firkantede Kvadre i regelmæssige Lag, det samme, der er anvendt ved Borgbefæstningen til Porte og Hjørner. Ved Enden af den staa vi foran Indgangens Front, en lodret Væg af ca. 14 M. Høide, hvis architektoniske Leddeling endnu for Størstedelen er kjendelig; Afbildningen af den næststørste Kuppelgrav (se Afb. 140) kan give et Begreb om den. Om Døraabningen, som er 5,40 M. høi og har en Brede forneden af 2,66, foroven af 2,46 M., er der trukket en Ramme bestaaende af tre Striber (Fascier)

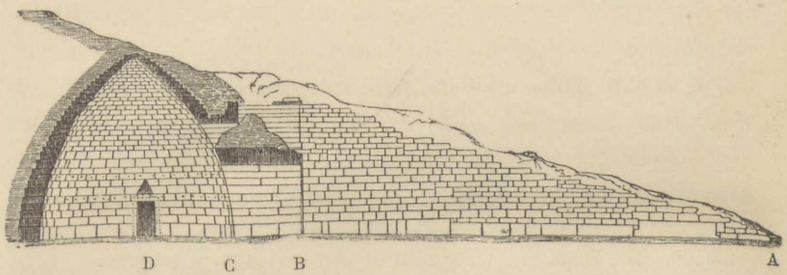

138. Gjennemsnit af den saakaldte Atreusgrav.

der, som saa ofte paa de mykenæiske og thirynthiske Bygninger, ikke ere huggede, men savede ind i Stenen.

Ved Siden af Døren stode paa lave, firkantede Fodstykker eiendommelig formede Halvsøiler af mørkegraa Alabast. Af de fundne Stykker lader sig sammensætte et Skaft, der bliver tykkere op efter, og om hvilket der i Spiralform snor sig et Reliefbaand med et Mønster af Trekanter og Rhomber. Et Kapitælstykke af samme Materiale har man havt i mange Aar, men man har først for kort Tid siden fundet den rette Forklaring for det; tidligere ansaas det for et Basefragment (Fig. 139). Dets Lighed med Kapitælet paa Løverelieffet har givet Anledning til den

nye Udlægning og hæver i Virkeligheden denne over al Tvivl.

Det paagjældende Arkitekturstykke viser underst en svungen Hulkele, prydet med opadvendte, lancetformige Blade; ovenover den følger en bred Pude, dekoreret med afvexlende Spiraler og Rhomber, derefter en mindre Hulkele med Plade og tilsidst en Abakus. Den med Blade smykkede nederste Hulkele minder saa paafaldende om de eiendommelige Kapitæler fra det 7. Aarhundrede før Chr. paa Templet i Pæstum, med hvilke ogsaa det fra Tiryns stemmer overens, at Puchstein allerede har udtalt, at vi i det mykenæiske

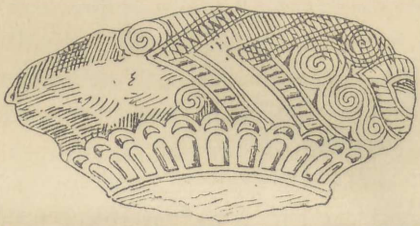

139. Halvkapitæl fra Façaden af den saakaldte Atreusgrav.

Kapitæl sandsynligvis have det doriske Kapitæls første Udviklingstrin for os.

Søilerne have uden Tvivl baaret en Gesims, der har løbet langs Døroverliggerens øverste Rand. Der er intet tilbage af den her, men dens Form tør vi vel udlede af de ved den anden Kuppelgrav fundne Brudstykker.

For at fri Døroverliggeren fra Byrden af den massive Mur har man i denne ladet være en trekantet Aabning af 3 M. Sidelængde, og Rummet har man da udfyldt ved at stille Plader af rød Porfyr, prydede med Rækker af Spiraler, paa Kant ovenpaa hinanden. Den øverste Spids samt nogle Brudstykker af Midterpladerne ere fundne og kunne ses i Museet i Athen.

Men ikke nok med denne rige Dørindfatning; ogsaa i sin øvrige Udstrækning har Façaden — hvad der fremgaar af de mange Huller — indtil sin øverste Tinde været beklædt med andet Materiale, det være sig nu kulørt Marmor eller Broncepryde1ser. Man faar høie Tanker om hin Tids smagfulde Pragt og udviklede Teknik, naar man i Aanden udmaler sig denne regelret byggede Kvaderstensfaçade med dens brogede Marmorbeklædning og elegante Malmprydelser. Og Beundringen stiger, naar man dertil betragter, hvad der gjemmer sig bag Façaden. For det første bestaar Døroverliggeren, overensstemmende med Indgangens betydelige Dybde, af to mægtige Blokke, hvoraf den inderste, der naar langt ud over Døren til begge Sider, er 9 M. lang, 5 M. bred og 1 M. høi og altsaa maa have en Vægt af omtrent 120.000 Kgr. Hvor udviklede maa ikke Bryde- og Løfte Apparaterne have været for at vinde en saadan Blok, skaffe den hid,. bearbeide den saa fint og anbringe den saa omhyggeligt!

I Indgangsaabningens halve Dybde har der været en Fløidør; foroven ses Hullerne til Dørfløienes Tapper, og paa Sidevæggene findes en Mængde Spor af, at der har været Gjenstande fastgjort; dels hidrøre de fra Lukket, dels vel ogsaa fra Broncepryde1ser.

Træder man nu ind i Bygningens Indre, saa befinder man sig her i et stort cirkelrundt hvælvet Rum, der har et Tværmaal ved Jorden af henimod 15 M. og en Høide ligeledes af ca. 15 M. Dens Konstruktion er ikke den samme som de senere Hvælvingers, ved hvilke Stenene have et kileformigt Tilsnit, og Fugerne ere rettede mod et fælles Centrum; den dannes derimod ved at 33 Stenringe, der gradvis blive snevrere op efter, ligge horisontalt ovenpaa hinanden; øverst oppe lukkes den af en eneste Plade. Stenene ere indvendig formede efter Hvælvingen og deres Flader meget omhyggelig jævnede, saa at de fortløbende Linier fra Jorden indtil Spidsen intetsteds lide nogen Afbrydelse. Denne

Simpelhed, Væggens og Loftets Sammensmelten, gjør et storartet Indtryk. „Der Raum wirkt wie eine Naturschöpfung nur durch Verhältniss, Fügung, Textur," siger Friedrich Adler.

Stenlagene aftage i Tykkelse op efter, og fra det tredie Lag findes med regelmæssige Mellemrum mindre og større Huller, tildels endnu med Broncesøm i. Store Huller, dannede af to ved Siden af hinanden borede mindre, ere ved Dørpfeld's nyeste Undersøgelser fundne f. Ex. paa det tredie fjerde og femte Lag tæt ved Fugen, i Afstande fra hinanden af 1,05 til 1,22 M. — smaa findes i Midten af det femte, imellem det sjette og syvende o. s. v. indtil det syttende Lag, med horisontale Afstande af ca. 0,80 M. Længere oppe kan man ikke skjelne noget tydelig. En bestemt Plan lader sig endnu ikke udlede, men saa meget synes sikkert, at Hullerne ikke, som tidligere antaget, have tjent til Fastgjørelse af Metalplader, hvormed hele Rummet skulde have været beklædt. Om saa var, maatte der langs Dørenes Sider, hvor Pladerne endte, være en Række Huller over hinanden til Fastgjørelse af Pladerandene. Men det er ikke Tilfældet, og Dørpfeld har derfor vistnok Ret, naar han antager, at Kuplen har været udsmykket med regelmæssigt ordnede, større og mindre Ornamenter ligesom det saakaldte Minyas' Skatkammer i Orchomenos, hvor Broncerosetter i Grupper, der tilsammen dannede et System af Femstjerner : · : · :, prydede Hvælvingen.

Fra det store Kuppelrum fører en Sidedør, omgiven af en Ramme, lig den om Hoveddøren, ind til et Kammer, der er hugget i Klippen. Der er meget, som tyder paa, at dette fordum har været langt mindre raat, end det nu er. Lord Elgin's Ingeniør har paa Væggene set Rester af Brudstensmurværk, der sikkert ligesom i Orchomenos har været beklædt med ornamenterede Plader; smaa Alabastpladestykker, der skulle være fundne i Atreusgraven, og som nu

ere spredte i Athens, Londons, Münchens og Berlins Museer, give et værdifuldt Fingerpeg i saa Henseende.

I det tilsvarende Kammer i Orchomenos fandtes det pragtfulde Skiferloft, der ses i Afbildning 291. Midt i det mykenæiske Kammer er der i Klippebunden indhugget en næsten rund Fordybning af omtrent 1 Meters Tværmaal og 0,60 M. Dybde. Trods denne Fordybnings eiendommelige Form maa vi dog gaa ud fra, at den betegner det Sted, hvor Graven har været. At alle disse Kuppelbygninger nemlig ere Gravanlæg og ikke Skatkamre, er nu fuldstændig fastslaaet. Den tidligere Forklaring har alle Dage maattet fremkalde Tvivl, men denne Tvivl er bleven til Vished, efterat man i et saadant Anlæg i Menidi ved Athen har fundet sex urørte Lig med alle deres Smykker. Hvilken Fyrste har vel ogsaa nogensinde opbevaret sine Skatte udenfor Borgmuren? Imidlertid er det forstaaeligt, at hin Tids rige Begravelsesmaade kunde fremkalde den Forestilling hos de lykkelige Findere, at en mægtig Konge her havde bragt sit kostbareste Eie i Sikkerhed.

Medens altsaa Sidekammeret har omsluttet den egentlige Grav og kun er bleven aabnet, naar et nyt Lig skulde bisættes, har den store Hvælving været det Sted, hvor Ceremonierne for de Døde foretoges. Den var og blev let tilgængelig; den rigt udstyrede Façade og den kostbart byggede Gang foran denne tale afgjort imod, at man skulde have kastet Hvælvingen til, strax efter at Liget var placeret. Indgangen til den her omtalte Grav er, først efter at Borgen er bleven forsømt, skyllet til af Regnen i Aarhundredernes Løb.

Paa samme Side af Høien som Atreusgraven ligger længere imod Nord, skraas for Løveporten en anden, kun lidet mindre Kuppelgrav, der er udgravet af Fru Schliemann og derfor sædvanligvis betegnes med hendes Navn (Afb. 140). Desværre er man kun i Midten af den naaet tilbunds,

men alligevel yder den mangt et Supplement til, hvad den nys beskrevne lærer os om disse Anlægs Konstruktion.

En udmærket Beskrivelse af denne saavel som af de andre Tholosbygninger have vi fra Adler. Paa den lange Gangs Sidevægge har man fundet et Par Dækstene, der staa noget frem over Murene; de give et nyt Bevis for, at Gangen ikke skulde kastes til. Façaden har været meget rigt sammensat af forskjelligtfarvede Stensorter. Halvsøilerne ere af mørkegraa Alabast og riflede som de doriske; Mærker i Væggen vise, at de bleve tykkere op efter; Kapitæler ere desværre endnu ikke fundne. De bare en fremspringende Plade af blaagraat Marmor med runde Skiver i ophøiet Arbeide. Disse Skiver kunne, som allerede omtalt ved Løverelieffet, ikke betyde andet end Hoveder af runde Bjælker, og vi se altsaa allerede her Dele af Bygningernes Trækonstruktion benyttede ligefrem som Ornament.

Den forreste Døroverligger bestaar af søgrønt Marmor. Det trekantede Rum i Muren ovenover Døren har udadtil været lukket med tykke Plader af rødt Marmor; indadtil er det endnu fuldstændig udmuret med lave Kvadre, hvad der beviser, at det aldrig har været benyttet som Lysaabning. Døraabningens Brede er foroven 2,42 M., altsaa kun 4 Cm. mindre end ved Atreusgraven. Den dækkes i Dybden af tre Blokke. I den midterste af disse ses Hullerne til Dørfløienes Tapper; den bageste af dem griber langt ind i begge Sidemurene, og til den slutter sig et Stenlag af samme Høide som Blokken, imedens alle de øvrige Lag i Hvælvingen bestaa af langt lavere, næsten pladeformede Sten. De øverste Lag ere styrtede ned. Paa denne Bygnings Vægge findes ingen Sømhuller til Bronceudsmykning, og Sidekammeret mangler.

Fire andre store Kuppelgrave, der endnu ikke ere berørte af nogen Spade, ligge ved Høiens vestlige og nordvestlige Skraaning. Hvælvingen er nedstyrtet i dem alle,

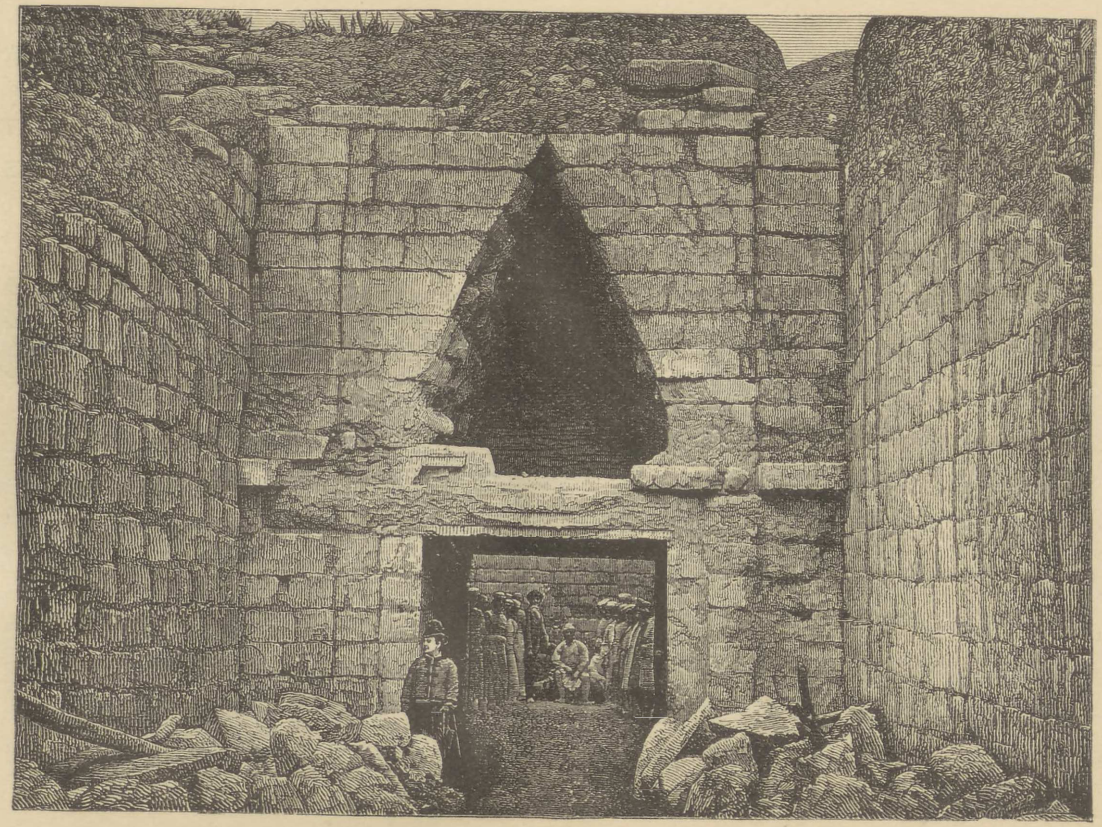

140. Kuppelgrav, udgravet af Fru Schliemann.

og kun den øverste Del af Façaden rager frem af Jorden. Ved de græske Udgravninger i Aaret 1888 fandtes, foruden en Mængde tarvelige smaa Grave, der aabenbart ere Folkets i Modsætning til de store Kongemausoleer, og som ville blive nærmere omtalt senere, endnu én Kuppelgrav; Mykenæ har altsaa nu syv saadanne at opvise.

Foruden disse mykenæiske kjende vi paa græsk Jordbund kun fem Tholosbygninger, der nu alle ere udgravede. Tre ere allerede omtalte i dette og det foregaaende Kapitel, nemlig de i Menidi, i Orchomenos og i Pharis ved Amyklæ. Den fjerde ligger ved Heraion, 4 Kilom. Syd for Mykenæ, og den sidste ved Farsalos i Thessalien. De vise alle, om end i Reglen paa mindre fuldendt Maade, det samme Bygningssæt som de i Mykenæ; ogsaa Gravgodset bærer overalt Præget af den samme Kultur, den vi have vænnet os til at kalde den mykenæiske, og det fremgaar altsaa, at disse Gravanlægs Form er en udelukkende Eiendommelighed for hin høit udviklede Periode.

Adler vil søge Kuppelgravenes Oprindelse i Phrygien, hvor Dalboerne ifølge Vitruv's Beretning levede i lignende underjordiske Rum. De dannede disse, hedder det, „ved at de over en i en Jordhøi gravet Grube bandt kegleformig opstillede Stolper sammen foroven og bedækkede dem med Rør og Kviste, hvorefter de dyngede saa meget Jord som muligt op derover. Man kom ind i dem gjennem Gange, der vare gravede ude fra, og i saadanne Boliger var der om Vinteren meget lunt, om Sommeren meget køligt."

Denne Sammenligning fortjener virkelig al Anerkjendelse. At de Dødes Boliger indrettes i Lighed med de Levendes, er noget, der altid gaar igjen, og netop for de Døde kan der endnu længe bygges efter Fædrenes Skik, selv om Sønnerne have fundet et nyt Hjem og som Levende maaske alt længe have boet i anderledes udseende Rum.

3. Skaktgravenes Ydre.

Kun faa Skridt fra Løveporten, til høire for den Vei, der fører til den øvre Borg, omgiver en dobbelt Ring af opretstaaende Plader en cirkelrund Plet; her er det, at Schliemann i Aaret 1876 har fundet de berømte Grave med deres forbausende Guldrigdom. Fem har han i Løbet af nogle faa Maaneder selv udgravet, og strax efter hans Afreise fandtes endnu en sjette. Hans Gravninger indskrænkede sig dengang næsten udelukkende til dette Sted; ved Forsøg, der vare foretagne over hele Borgen, havde der her viist sig den største Grusophobning, og der var Sandsynlighed for, at de underste Lag vare lidet ødelagte. Og allerede den første Disposition for Arbeidet var meget heldig. Schliemann gjorde „i en Afstand af 40 Skridt fra Løveporten et 113 Fod langt og 113 Fod bredt Indsnit"; han gravede altsaa strax i et Kvadrat, der næsten nøiagtig dækker Rundkredsen. Efter faa Dages Forløb kom da allerede de første Gravsteler for Lyset, og i de følgende Uger aabnede sig i Dybet det ene Skatkammer efter det andet.

Tværmaalet af den indhegnede Plads, hvis Overflade har været planeret, er 26,50 M. De to Stenringe, der omgive den, ere omtrent 1 M. fjernede fra hinanden og foroven forbundne ved horisontale Plader; for Tiden er Mellemrummet imellem dem tomt, men der er forskjellige Forhold, som tyde paa, at det tidligere har været fyldt med smaa Sten og Jord, saa at Pladerne, der nu staa ene tilbage, kun maa anses for den fordum massive Murs Beklædning (se Afb. 141).

Ved den mod Løveporten vendte Side findes en Indgang af noget over 2 Meters Brede, hvis Vægge, der ere konstruerede ligesom hele Indfatningsmuren, i Form af brede Stolper spirnge frem paa begge Sider af denne. Den øst-

lige Del af Ringen staar direkte paa Klippen, den vestlige derimod — da Bjerget her skraaner stærkt — paa en ca. 4 M. høi, kyklopisk Mur. Pladerne ere imod Øst henimod 1 M., imod Vest paa Støttemuren indtil 1,50 M. høie. Bedst bevaret er Partiet ind mod Borgen, men heller ikke dette er ubeskadiget.

Under Trykket af det i Tidens Løb nedskyllede Grus havde de opretstaaende Plader faaet nogen Heldning indad i Kredsen, og Dækpladerne vare faldne ned. Schliemann antog denne skraa Stilling for den oprindelige, opfattede Indhegningen som en Bænk, der løb rundt om Pladsen, og erklærede derefter hele Anlægget for det gamle Mykenæ's Agora, det Sted, hvor Mændene forsamlede sig for at raadslaa og holde Dom. Imod en saadan Opfattelse taler imidlertid frem for alt den Omstændighed, at Indhegningen er meget for høi til, at den kan have været bestemt til at sidde paa: 1—1,50 istedetfor omtrent 0,45 M.; den har ogsaa sikkert staaet lodret, thi saavel paa Side- som paa Dækpladerne ere alle Kanterne retvinklede. Og endelig havde, som vi senere skulle se, Mykenæ's Borg overhovedet ikke nogen særlig Agora saaledes som senere Grækerbyer, men omfattede kun Kongens Bolig med alt Tilbehør ligesom Alkinoos' Borg, ham, om hvem det hedder, at han for at forsamle sit Folk gaar ned til „Phæakernes Torv, der var bygget ved Skibene."

Da der nu i Niveau med Stenringen ikke er fundet ringeste Spor af gamle Bygninger, hvad der har maattet falde saa meget mere i Øinene, som hele den øvrige Borg er oversaat med Rester af saadanne, kan Ringen kun være anlagt af Hensyn til Gravene. Det er allerede meddelt, at den indhegnede Plets Overflade imod Vest ligger meget betydelig over den naturlige Klippe, medens den imod Øst falder sammen med denne. Gravene findes imidlertid ikke i det Jordlag, der hæver sig til Ringens Niveau, men ere alle hugne ind i Klippen under det.

141. Udsigt over Gravkredsen.

Hvad kunne vi nu heraf slutte med Hensyn til Tidsforholdet imellem Gravene og Indhegningen? Ere begge Dele anlagte samtidig, saa at Gravene have rettet sig efter Indhegningen, eller er denne af senere Oprindelse end hine?

Det maa kunne anses for en Selvfølge, at den betydelige Opfyldning og Planeringen af Pladsen er sket samtidig med Opførelsen af Ringen. Der vilde allerede i og for sig ikke være nogen Mening i at stille denne paa en stor Grundmur imod Vest, naar ikke tillige Pladsen indenfor den planeredes, men derhos viser den raa Maade, paa

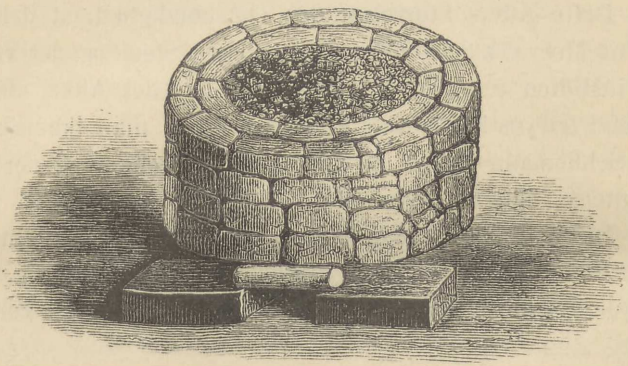

142. Alter over den fjerde Grav.

hvilken Grundmuren er bygget, at denne aldrig har været bestemt til at ses i Dagslyset.

Dersom nu Opfyldningen var foretagen før Anlæget af Gravene, maatte man ved hver ny Begravelse have arbeidet sig igjennem ca. 4 M. Jord, og at man skulde have gjort dette, er ikke meget sandsynligt. Desuden skjærer Ringen, som Planen viser, Gravene V og VI hver ved et af deres Hjørner, og heller ikke dette vilde være Tilfældet, dersom Ringen og altsaa ogsaa Undermuren vare ældre end Gravene. Sluttelig gjøre de i det paagjældende Jordlag gjorte Fund Udslaget. Schliemann har her udgravet et Alter og en

Række høist interessante Steler, og hvor dybt disse Mindesmærker laa under Indhegningen, lader sig nøiagtig udlede af hans Angivelser. Over Pladekredsens Niveau fandtes der ved Gravningernes Begyndelse naturligvis yderligere et Lag Grus, der var skyllet ned fra den øvre Terrasse, og dette Lag var omtrent 3,50 M. tykt. „Altret", siger Schliemann, „befandt sig nøiagtig midt over den fjerde Grav"; det bestod af et „næsten kredsformigt, kyklopisk Murværk med en stor rund Aabning i Form af en Brønd (jfr. Afb. 142), var 4 Fod høit, maalte 7 Fod fra Nord til Syd og $5^1/_4$ fra Øst til Vest." [1])

Dette Alters Størrelse, den Omstændighed, at det bestod af Murværk istedetfor af en eneste Sten, og det runde Hul i Midten minde i for høi Grad om det Alter, der er fundet i Tiryns i Paladsets Forgaard, til at man ikke skulde give Schliemann Ret i, at hans Fund virkelig fortjener den Betegnelse, han har givet det.

Dette Alter altsaa befandt sig nu „20 Fod under Bjergets tidligere Overflade". Men denne hævede sig, som allerede forud meddelt, paa de Steder, hvor Gruslaget var

---

[1]) Med Hensyn til Optællingen af Gravene er der en Uoverensstemmelse imellem Schliemann og Stamatakis, der overværede de Schliemann'ske Udgravninger som Kommissær og har indrettet det mykenæiske Museum i Athen. Schliemann regner som første Grav den, hvis øvre Rand kom først tilsyne og betegnede den som Grav; men denne kalder Stamatakis den femte, fordi Udgravningen af den afbrødes, og dens Indhold først udtoges, efter at de fire andre Grave vare tømte. Omendskjøndt den ene Tællemaade naturligvis i og for sig er lige saa god som den anden, have vi dog ment at maatte holde os til den, Stamatakis har brugt, da denne er gjennemført i Museet i Athen og i Mellemtiden ogsaa er antagen af Videnskaben (f. Ex. i Furtwängler og Loeschcke's „Mykenischen Thongefässen"). Derefter er:

vor I. Grav hos Schliemann den anden.
- II. - - — - femte,
- V. - - — - første;

den III., IV. og VI. Grav betegnes ligedan hos Schliemann.

tykkest, 3,50 M., d. v. s. henimod 12 Fod over Pladekredsens Niveau. Der er her en Forskjel af mindst 8 Fod, og saa meget laa altsaa dette sidste høiere end Alteret.

Paa samme Maade lader Alterets Afstand over Graven sig beregne. Gravens Bund laa ifølge Schliemann i en Dybde af 33 Fod; Alteret med dets Dybde af 20 Fod laa altsaa 13 Fod høiere. Men Gravens Sider hævede sig til en Høide af 10 Fod; fra deres øverste Rande til Alterets Fod var der saaledes endnu en Afstand af 3 Fod.

Disse Tal bevise, at man nede tæt over Gravene har foretaget Ceremonier for de Døde; og at der ikke her kan være Tale om noget blot forbigaaende, vise de som varige Mindesmærker over de Afdøde reiste Steler. Naar Schliemann angiver, at disse uden Undtagelse ere fundne i en Dybde af 4 M., stemmer dette Forhold kun tilsyneladende ikke overens med den for Alteret angivne Dybde, thi man har fundet næsten alle Stelerne længere imod Nord, hvor Bjerget bliver høiere, og Gruslaget derfor var tyndere. Der har saaledes sikkert i længere Tid fundet Ceremonier for de Døde Sted paa den naturlige Klippeskraaning, i hvilken Gravene ere dannede. Senere tildækkedes alle Sporene deraf ved den store Opfyldning, og ovenpaa denne tilveiebragtes en jævn Flade.

Gravene ere huggede lodret ned i Klippen. Deres Vægge ere vel for Størstedelen bortsmuldrede for oven, men ved Gravene I og V kan man dog endnu se, at de have været 3—5 M. høie. Bundene ligge alle horisontalt, men i forskjelligt Niveau i Henhold til Gravenes Beliggenhed paa Skraaningen. Samtlige Graves Grundplaner ere firkantede, men Maalforholdene ere høist forskjellige; den mindste (II) er 2,75 × 3 M., den største (IV) 5 × 6,75 M.; i Overensstemmelse hermed gjemte hin ogsaa kun ét Lig, denne derimod fem.

Om Gravenes Indre giver Schliemanns Beretning

følgende Oplysninger. Væggene have været beklædte med en Mur af smaa Brudsten og Ler, der var bevaret i forskjellig Høide; i den V. Grav var den endnu 7 Fod og 8 Tom. høi. Op mod denne Mur støttede sig en stor Mængde Skiferplader, og paa kryds og tværs over Ligene laa ogsaa mange saadanne. Schliemann ansaa dem for Lermurens Beklædning. Selve Ligene vare anbragte paa et Leie af smaa Kiselstene og tildækkede med et Lag fint Ler; Smykker, Redskaber og Vaaben fandtes hos dem i rig Overflod.

Schliemann lagde Mærke til, at Væggene nogle Steder vare sværtede af Røg, og da han tillige fandt nogen Aske og en Mængde uforbrændt Træ, sluttede han, at der maatte have fundet en Forbrænding Sted i Gravene. Umiddelbart paa Kiselstenene, der skulde have tjent som en Art Rist med fri Gjennemgang for Luften, mente han, havde man antændt et Baal og paa denne Maade brændt Ligene. Nu var Forholdet imidlertid saaledes, at de døde Legemer tildels forefandtes i mumieagtig Tilstand, dertil havde intet af Redskaberne lidt det allermindste, og selv en Mængde Træstykker havde holdt sig uskadte; han antog derfor, at man paa en vis Maade pro forma kun havde antændt et ubetydeligt Baal, der hverken havde kunnet fortære Ligene eller de medgivne Gjenstande fuldstændig.

Rummet over Ligene var i alle Gravene fyldt med Grus, og da der ikke fandtes Spor af noget fordums kunstigt Lukke, troede Schliemann, at Tilkastningen var foretagen strax efter Bisættelsen. Imidlertid modsatte hans Følelse sig med Rette den Tanke, at man ved Jordfæstelsen af senere Lig skulde have rodet op i de allerede tilkastede Grave, og han kom derfor til den Overbevisning, at alle de Lig, der fandtes i en enkelt Grav, bestandig maatte være bisatte paa engang. Lukkes maatte jo nemlig enhver Grav efter Jordfæstelsen af det første Lig; men den Maade, dette ud-

førtes paa, ved Tilkastning med Grus, gjorde det umuligt at aabne den paany.

Endvidere sluttede han af den store Ensartethed i Udstyrelsen af Gravene, i de Gjenstande, der vare medgivne de Døde og i Redskabernes Ornamentation, at heller ikke de forskjellige Grave kunde stamme fra forskjellige Tidspunkter, og at hele Anlæget saaledes maatte betragtes som en stor Massebegravelse. Den Rigdom, der omgav de Døde, tydede paa, at disse vare af fornem kongelig Stand; nogle umiskjendelige Tegn paa Uorden som den Eiendommelighed, at et af Ligene fandtes med Hovedet presset imod Brystet, og lignende, maatte være Bevis paa en hastig og ukjærlig Begravelse.

Schliemann mente derfor ikke at burde nære Tvivl om, at det var Agamemnon's og dennes Ledsageres Grave, han havde opdaget. Det bekjendte Sagn om den tragiske Skjæbne, der ramte Grækernes øverste Fører, idet han ved Hjemkomsten fra den trojanske Krig finder sin Throne og sin Gemalinde i en Andens Besiddelse og bliver snigmyrdet af denne, syntes træffende at forklare Gravenes rige og dog skjødesløse Tilstand. Og saa den paafaldende Overensstemmelse med Pausanias, der i Mykenæ vil have set fem Grave for Agamemnon og hans Ledsagere og udtrykkelig siger, at disse laa indenfor Murene!

Schliemann havde allerede i den lille Bog, der behandler hans første Reiser og Forskninger (1869), udtalt, at der ved hin „Mur“ ikke maatte forstaas dén omkring den nedre By, hvad man hidtil havde antaget, men derimod Borgens Fæstningsmur. Han foretog sine mykenæiske Udgravninger kun i den Hensigt at gjenfinde de af Pausanias omtalte fem Kongegrave. Og da der saa strax i de første Maaneder kom fem aabenbart sammenhørende Grave for Dagen og i disse en Rigdom og en Pragt saa storartet, som en stolt Kongeslægt vel nogensinde har udfoldet den, kunde

Virkelighedens Overensstemmelse med Schliemann's Fortolkning af det antike Vidnedsbyrd ikke andet end øve en overraskende Virkning.

De kritiske tydske Filologer smilede vel ad Sværmeren, der vilde have fundet den livagtige Agamemnon med Scepter og Sværd; men Dilettantismen, der lettere bringes i Begeistring, kom, særlig i England, i stærk Bevægelse; den fulgte gjerne og ivrig den store Opdagers Fodspor og har ved „the great old man"'s Pen, fra hvilken Fortalen til Schliemann's „Mykenæ" hidrører, erhvervet sig et blivende Mindesmærke. For at naa til en selvstændig Dom i dette store Spørgsmaal, maa vi underkaste de Beviser, hvorpaa Schliemann grunder sin Hypothese, en skarp Prøvelse. Disse Beviser sondre sig i to Dele: Begravelsesmaaden og Pausanias' Udsagn.

At alle Ligene skulde være begravede samtidig, har egenlig Ingen villet indrømme Schliemann, men at Gravene bleve tilkastede strax efter Bisættelsen, have Alle troet, og man har saa meget snarere taget det usandsynlige i en oftere gjentagen Oprodning med i Kjøbet, som Schliemann endog mente at maatte konstatere en senere Berøring og delvis Udplyndring af et af Ligene.

Fornylig er det imidlertid lykkedes Dörpfeld, hvis trofaste Samarbeide med Schliemann har bragt Videnskaben saa mangen smuk Berigelse, at kaste nyt Lys ogsaa over dette Punkt. I mundtlig Samtale søgte han især Oplysning om, under hvilke Omstændigheder man havde fundet de uregelmæssige Plader af Skælkalk, hvormed Gravenes Vægge efter Schliemann's Mening havde været beklædte; da han saa erfarede, at en af dem endog havde staaet paa et Lig, gik det op for ham, at Uordnen i Gravene ikke havde sin Grund i en skjødesløs Begravelse, men hidrørte fra, at Gravdækket, der maatte have været dannet af de nævnte Plader, var styrtet ned. Denne Opfattelse gav paa samme

Tid Anledning til en Forklaring af de mange velbevarede Træstykker: tværs over Graven havde der ligget en eller to stærke Bjælker, som bare Pladerne; da Bjælkerne vare raadnede, styrtede Loftet ned, og Pladerne stillede sig i Faldet for Størstedelen op mod Væggene, men nogle kom ogsaa til at ligge ovenpaa Ligene; hele Rummet fyldtes samtidig med Jord fra det Lag, der var ovenover, og som

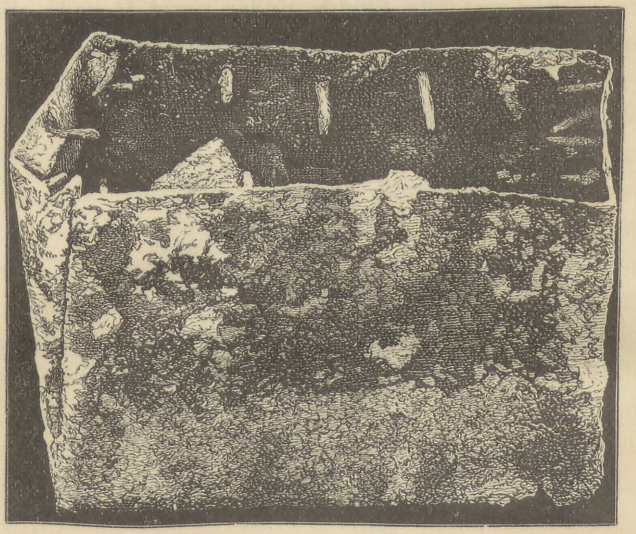

143. Kobberbeklædning til et Bjælkehoved (Størrelse omtr. 3:10).

formodentlig allerede dengang naaede til Indhegningens Niveau.

Ved at se nøiere efter i Museet i Athen fandt man da ogsaa imellem Gjenstandene fra den tredie Grav nogle Broncebeslag, hvormed Loftsbjælkernes Hoveder havde været beklædte. Det er de af Schliemann omtalte „fire smaa Kister af svært Kobberblik", af hvilke en er fremstillet i Fig. 143. Hver af dem er 0,25 M. lang, 0,125 M. høi og 0,11 M. bred og fyldt med ret godt bevaret Træ, som har

været fastgjort med en stor Mængde tykke Kobbersøm, der vare slaaede ind fra alle Sider. Randene ere ikke loddede, men hamrede sammen.

Schliemann kunde ikke finde anden Forklaring for disse „Smaakister" end den, at de „havde tjent de Døde og maaske ogsaa de Levende som Hovedpuder", idet han gik ud fra, at man i ægyptiske Grave havde fundet Hovedpuder af Marmor eller Alabast. Men han tilføier udtrykkelig, at ingen af Kisterne var funden under noget Hoved. Vi behøve næppe særlig at forsvare vor nye Forklaring af de

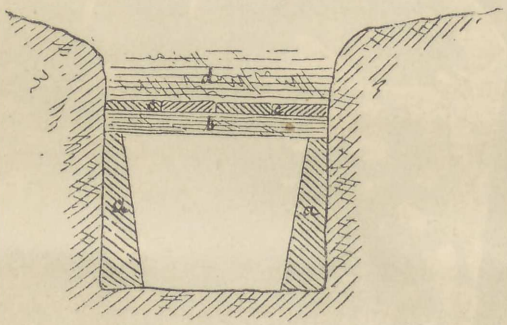

144. Gjennemsnit af en Grav.
a. Sidemure; *b*. Bjælke; *c*. Stenplader.

paagjældende Stykker. Kun under den Forudsætning, at de have været anbragte paa Enderne af Bjælker, kan man forstaa de med saa mange Søm fastgjorte Trælevninger. At der kun er fundet saadanne Beklædninger i den tredie Grav, staar vel i Forbindelse med hele den pragtfulde Udstyrelse netop af denne Grav. De medgivne Gjenstande findes her i størst Mængde, og Redskabernes Ornamentation er mest udviklet; man har da ogsaa anvendt mere paa Lukket end ellers.

Da der foreligger fire Endestykker, maa der have været to Bjælker over denne Grav.

De Mure, der hæve sig ved Gravens Vægge have efter al Sandsynlighed været bestemte til at bære Bjælkerne.

Ved alt, hvad her er oplyst, viser sig nu et væsenligt Punkt i den hidtilværende Opfattelse af den mykenæiske Begravelsesmaade at være en Vildfarelse. Man har ikke tilkastet Gravene efter Bisættelsen af Ligene og end mindre af hvert enkelt Lig, men omhyggelig lukket dem med Plader, der anbragtes i forholdsvis betydelig Høide over Bunden. Det Lerlag, som Schliemann fandt over de Døde, er, hvad allerede Dörpfeld har bemærket, ført med af den Fugtighed, der er trængt ned igjennem Jordlagene. Bjælkehovederne bevise, idet de fandtes dybt nede, at der endnu intet Grus var i Graven, da Loftet styrtede ned. Alt, hvad der laa over Lerlaget, er først kommet der ved Nedstyrtningen. Det var en Masse, der indeholdt mangfoldige smaa Benredskaber og Potteskaar, men ogsaa, som det flere Gange omtales hos Schliemann, tildels var „blandet med naturlig Jord, der var bragt derhen andetstedsfra"; ja, den første Grav skal endog have været helt fyldt med saadan almindelig Jord. Dette stemmer med den allerede ovenfor anførte Formodning, at den store Opfyldning var foretagen og Pladsen indhegnet, da Gravenes Lofter styrtede ned. Til Datering af de Gjenstande, der fandtes i Gravgruset, have vi saaledes Tidsrummet fra Gravenes definitive Lukning indtil Anlægget af Indhegningen at bevæge os i.

Den Schliemann'ske Forestilling om en skyndsom og uærbødig Begravelse, et af Støttepunkterne for hans Agamemnon-Theori, falder ligeledes til Jorden, siden det er beviist, at Uordnen i Gravene, Forrykkelsen og Sammentrykningen af Ligene, hidrører fra Lofternes Nedstyrtning. Endvidere mangler der nu ogsaa enhver Grund til den Antagelse, at Ligene skulde være begravede paa engang. Naar Gravene vare lukkede med Plader ligesom Nutidens

Familiebegravelser, kunde enhver ny Bisættelse finde Sted uden Vanskelighed. Der vil altsaa være Anledning til, ved Betragtningen af Gravenes Indhold særlig at henvende Opmærksomheden paa, om der med Hensyn til Udstyrelsen skulde vise sig Forskjelligheder imellem de enkelte Grave eller maaske endog imellem Ligene i en og samme Grav, hvoraf man kunde udlede en Tidsafstand.

Desværre lader det Spørgsmaal, om der har fundet en Forbrænding Sted i Gravene eller ikke, sig endnu ikke absolut afgjøre. Nogle sortegraa Smaabunker af et pulveriseret Stof i Museet i Athen synes virkelig at være Aske. Ogsaa i beslægtede Grave saavel ved Heraion som i Spata og Volo er der fundet Aske. Men overalt synes ikke selve Ligene at være brændte. I Beskrivelsen af Gravene paa Palamidi ved Nauplia fremhæver Lolling udtrykkelig, „at de Døde ere bisatte i disse som ufortærede Lig, og at en Forbrænding af Ligene ikke er tænkelig." Ikkedestomindre har man netop der fundet betydelige Brandspor paa to Kar, og „i Rummet mellem Findestederne for disse to Vaser paa den frie Strimmel ved de Dødes Hovedgærde laa tyndt strøede Ben, der hidrøre fra Faar eller Geder; saadanne vare ogsaa enkeltvis spredte ud over Ligenes Plads; disse Dyreknokler saa vel som de to Vaser ere aabenbart efter Ofringerne for de Døde blevne lagte ved Ligene". Paa lignende Maade kan man i Mykenæ have bragt Brændofre og strøet Resterne af dem i Gravene. Men da Skeletterne ogsaa her ere fundne i ufortæret Tilstand, ja endog med indtørret Kjød og Huddele, maa man ligeledes for deres Vedkommende forudsætte Begravelse og ikke Forbrænding. At denne Begravelsesmaade afviger fra den hos Homer almindelig herskende Skik at brænde de Døde, tør ikke undre os. Endnu i de senere Grækeres Bevidsthed levede Erindringen om, at man forhen havde begravet Ligene. Herodot, Pausanias, Plutarch forestille sig saavel Pelops' og Theseus'

som Protesilaos' og Orestes' Levninger ikke i Askeform, men som fuldstændige Skeletter.

Vi komme saa til den Schliemann'ske Theoris sidste og vigtigste Bevisgrund, til det Spørgsmaal, om de af ham aabnede Grave virkelig ere dem, Pausanias har set som Agamemnon's og hans Ledsageres Grave, d. v. s. dem, som hans Tids Folketradition tilskrev disse Helte. Paa Grundlag af de forudgaaende Undersøgelser lader dette Spørgsmaal sig nu med Sikkerhed afgjøre. Det paagjældende Sted i Beskrivelsen af Mykenæ lyder hos Pausanias (II, 16, 4) i sin Helhed som følger:

„Mange Rester af Befæstningen ere endnu bevarede, deriblandt ogsaa Porten. Over denne staa Løver. Ogsaa disse Bygningsarbeider tilskrives de Kykloper, der for Prøtos have opført Muren i Tiryns. Paa Mykenæ's Ruinplads findes Kilden Perseia og underjordiske Rum, der af Atreus og hans Sønner benyttedes som Skatkamre. Ligedes findes Atreus' Grav saavel som Gravene for dem, der efter at være komne med Agamemnon fra Ilion bleve myrdede under Maaltidet af Ægisthos. Kassandra's Gravmæle holde rigtignok Lakedæmonierne fra Amyklæ ikke for ægte; foruden det er der Agamemnon's, derefter følger Vognstyreren Eurymedon's og et over Teledamos og Pelops i Fællesskab — disse skulle nemlig have været Tvillingesønner af Kassandra; som ganske smaa Børn slagtede Ægisthos dem tilligemed deres Forældre —, endelig endnu det over Elektra. Denne havde Orestes givet Pylades til Kone; Hellanikos siger, at Pylades har havt to Drenge, Medon og Strophios, med Elektra. Klytæmnestra derimod og Ægisthos ligge begravede noget afsides; til Bisættelse indenfor Murene, hvor Agamemnon og hans Paarørende hvile, bleve de ikke holdte værdige."

Vi ville nu først slaa fast, hvor mange Grave Pausanias har set. „Kassandra's Gravmæle holde Amyklæerne ikke

for ægte", eller mere ordret oversat: „Kassandra's Gravmæle drage Amyklæerne i Tvivl", siger Periegeten. Men det maa dog være at forstaa saaledes, at Amyklæ gjorde Fordring paa at besidde Kassandra's ægte Grav og derfor ikke vilde ladę dén, der vistes i Mykenæ, have Gyldighed. I ethvert Tilfælde vistes der i Mykenæ dog en Grav for Kassandra, og Adler har altsaa Uret i ikke at regne denne Grav med. Lige saa megen Uret har Schliemann i at behandle Atreus' Grav som ikke tilstedeværende. De lade begge Pausanias tale kun om fem Grave, medens han utvivlsomt nævner sex saadanne, nemlig 1) Atreus', 2) Kassandras', 3) Agamemnon's, 4) Eurymedon's 5) Teledamos' og Pelops', 6) Elektra's. Da der nu til de af Schliemann fundne fem Grave efter Slutningen af hans Udgravninger er kommet en sjette, saa stemmer jo Antallet af de Grave, Pausanias har set, igjen lige saa godt som forhen med Antallet af dem, der findes den Dag idag.

Schliemann havde som bekjendt faaet ud af det nævnte Sted hos Pausanias, at Gravene laa indenfor Borgmuren. Han havde anset den Mur, om hvilken det hedder, at Klytæmnestra og Ægisthos ere begravne i nogen Afstand fra den, Agamemnon og hans Paarørende derimod indenfor den, som identisk med den, hvis Levninger og Port omtaltes ved Kapitlets Begyndelse.

Denne Fortolkning, der i og for sig kunde være meget rigtig, er hidtil ikke bleven antaget af de Lærde, kun fordi en Begravelse indenfor Borggrændsen syntes fuldstændig utrolig. Rigtignok kunne vi heller ikke nu godkjende den. Thi kan man vel tænke sig, at Pladsen med Skaktgravene og disses Antal skulde have lagt sig til Skue paa Jordoverfladen, eller at man overhovedet endnu skulde have havt nogen Bevidsthed om deres Existens i Antoninernes Tid, efter at Borgen havde ligget øde og i Ruiner siden Aaret 468 f. Chr.? Paa Pladekredsens Niveau, der, omend et

nærmere Tidspunkt i saa Henseende ikke lader sig angive, dog sikkert blev anlagt endnu i den „mykenæiske“ Periode, er der hverken fundet Steler eller andre Tegn, der tydede paa Tilstedeværelsen af Grave. Desuden er Pladsen i saa høi en Grad udsat for Tilskylning fra de høiere liggende Terrasser, at der i Pausanias' Tid ganske sikkert ikke mere har været en eneste Sten af dens Indhegning synlig.

Schliemann udledte rigtig af nogle øverst paa Borgen gjorte Fund en kortvarig ny Beboelse af Byen i hellenistisk Tid; man fandt der udpræget græske Gjenstande, adskilte fra Resterne fra den forudgaaende store Epoke ved et dybt Gruslag. Selv drager han deraf med Hensyn til „Agoraen“, d. v. s. Pladekredsen, den Slutning, at Euripides, der efter hans Mening i ethvert Tilfælde har set denne med egne Øine, maa have besøgt den allerede i sin Ungdom, kort efter at Argiverne havde indtaget Byen, eftersom Grusophobningen senere, henimod Aar 400, allerede har været for stor. Naar allerede Euripides maatte skynde sig i den Grad for endnu at faa noget af det berømte Sted at se, saa turde Pausanias være kommen meget post festum.

Der kan saaledes ikke være Tale om, at Pausanias har set hverken Skaktgravene eller deres runde Indhegning. Men hvad om han havde benyttet den Fremgangsmaade, som man ogsaa i mange andre Beskrivelser troer at have iagttaget hos ham, at omtale Ting, som han slet ikke selv har set, men derimod hentet fra ældre skrevne Kilder?

Belger søger at forklare Omtalen af Agamemnon-Gravene paa denne Maade og mener, at Pausanias' Hjemmelsmand er Hellanikos, der, som en Forgænger for Herodot, kunde have besøgt Mykenæ, før det blev ødelagt af Argiverne, og set Pladsen med Gravene.

Men netop Beskrivelsen af Mykenæ bærer hos Pausanias Præget af noget, han selv har set. De faa Ting, der nævnes, Fæstningsmur, Port, Kilde, Skatkamre, maa i

Virkeligheden dengang have været synlige, lige saa fuldt som de senere altid have været det, allerede før de Schliemann'ske Udgravninger. Belger selv kan da heller ikke frigjøre sig for den Antagelse, at Pausanias maa have besøgt Mykenæ og skildret hine Ting efter egen Beskuelse. Som Forklaring for at Gravene skulle være omtalte efter en literær Kilde, maa han ty til den eiendommelige Mulighed, at Pausanias ved et eller andet Tilfælde er bleven afholdt fra at betræde Borgens Indre, og at han saa hjemme har udfyldt Hullet i Reisebogen ved Hjælp af sit Bibliothek. Men denne Forklaring er saa kunstig og utroværdig, at hele Opfattelsen derved falder til Jorden.

Men hvor har nu Pausanias set sine Grave, naar det ikke har været paa Borgen i Pladekredsen? Mange mene i den nedre By i Kuppelbygningerne, der til alle Tider have staaet som de mest fremragende Mindesmærker paa den gamle Bys Grund, og til hvilke Folketraditionen snarest kunde knytte de gamle Heltes Navne. Ogsaa denne Opfattelse har imidlertid sine Betænkeligheder. Pausanias saa i Mykenæ, foruden Løveport og Kilde, for det første Skatkamre og for det andet Grave. Af hans Beskrivelse af Orchomenos fremgaaer det tydeligt, at han ved et Skatkammer forstaar en Kuppelbygning. Han taler der om Minyas' Skatkammer og beskriver som saadant den Tholos, Schliemann har afdækket i Aaret 1881. „Minyas", siger han, (IX, 38), „havde saa store Indtægter, at han overgik alle tidligere Mennesker i Rigdom; saa vidt vi vide, var han den første, der byggede et Skatkammer til Opbevaring af sine Skatte." Og endvidere: „Minyas' Skatkammer, der er et Underværk og ikke staar tilbage for nogen Bygning i Grækenland eller andetsteds, har følgende Bygningsmaade. Det er en rund Bygning af Sten, der foroven danner en noget stump Spids; man siger, at den øverste Sten holder hele Bygningen sammen."

Der kan ingen Tvivl være om, at Pausanias, naar han vil have set „underjordiske Skatkamre" i Mykenæ, dermed ligeledes maa mene Tholosbygninger. Men hvor vare nu hans Grave? Adler og Dörpfeld mene, at han ogsaa har set disse i Tholosbygningerne, idet han har antaget det store hvælvede Rum for Skatkamret og det lille Sidekammer for Graven. Det kunde jo ogsaa tænkes, at de to paa den gamle Bys Høi beliggende, største og dengang vel ogsaa ene tilgængelige Kuppelgrave — den af Fru Schliemann udgravede og det saakaldte Atreus' Skatkammer — ere blevne ham viste som „Atreus' og hans Sønners Skatkamre", medens de andre tilkastede Bygninger, der muligvis kun gave sig tilkjende ved de Tumuli, som de dannede, gjaldt for Grave.

Rigtignok lader det sig ikke bestemme, hvilke af de mange der existerende Grave, man kunde betegne som de sex for Agamemnon og hans Ledsagere, og hvilke man maatte anse for Klytæmnestra's og Ægisthos', dem der skulde ligge udenfor Murene. Ligeledes er det uvist, hvor Muren har løbet, da dens vestlige Linie ikke mere lader sig eftervise med Bestemthed paa Grund af den slette Tilstand, hvori den nedre Bys Befæstning er bevaret. Maaske buede den stærkt ud henimod Kokoretza — maaske har den allerede dengang været forsvunden og Pausanias kun formodet den ved den yderste Grændse af det Terrain, der havde været bebygget.

Vort Hovedresultat er i ethvert Tilfælde, at Skaktgravene paa Borgen ikke ere dem, der vistes Pausanias som Agamemnon's og hans Ledsageres Grave.

Men hermed er, vel at forstaa, ikke det sidste Ord talt med Hensyn til det Spørgsmaal, om de overhovedet have noget med Agamemnon at bestille. Da Skaktgravene vare dækkede til og gaaede i Glemme, fandtes der intet andet virkeligt, hvortil Folketroen kunde knytte de store

Heltes Navne, end de Bygninger, der i den nedre By endnu overlevede alt. Men det kunde jo være, at denne Overføring var feilagtig, at man snarere skulde bringe den bekjendteste Herskers Navn i Forbindelse med det ældre simple end med det yngre pragtfulde Anlæg. Derom lader sig imidlertid kun dømme i større Sammenhæng.

---

4. Gravstelerne.

De over Gravene fundne Steler bestaa af en porøs, graabrun Kalksten og ere gjennemsnitlig 1,50 M. høie og 1 M. brede. En Del af dem ere smykkede med Fremstillinger i Basrelief, de andre vise over det hele kun en glat bearbeidet Stenflade.

Man har hidtil, paa Grund af at der findes baade skulperede og uskulperede Steler, antaget, at disse Gravminder skreve sig fra forskjellige Tidspunkter, og ment, at de raa uskulperede ved en senere Leilighed vare blevne erstattede af de skulperede. Denne Antagelse kan imidlertid ikke staa for en nærmere Undersøgelse. Schliemann beretter, at han næsten ved hver Grav har fundet uskulperede Plader liggende i forskjellig, snart horisontal, snart skraa Stilling 1—3 Fod under de endnu opretstaaende Steler. Ved den II. og V. Grav vare de øverste, staaende Plader prydede med Relief; her kunde altsaa de, der laa nedenunder, virkelig have været deres Forgængere. Anderledes er imidlertid Forholdet ved Gravene I og III. De Steler, der stode paa disse, vare selv uskulperede, og alligevel findes der lignende Plader under dem som ved Gravene II og V.

Schliemann giver følgende Beskrivelse af Forholdene over den III. Grav: „De to uskulperede Gravstene vare

udmærket fastgjorte med store horisontale Plader, saa det krævede den største Anstrængelse at tage dem ud. To Fod under dem fandt jeg to store horisontalt liggende Plader i Form af Gravsteler. I en Dybde af 5 Fod under de øverste Gravstene afdækkede jeg endnu tre andre store Plader, hvoraf den ene laa og de to stode."

Ifølge den nye Dörpfeld'ske Theori om den Maade, paa hvilken Gravene have været lukkede, tør vi nu ikke længere betragte alle disse Stene som fordums Gravsteler, men maa anse de dybere liggende for Dele af Gravdækket. Derved bliver der Plads for en anden Forklaring af Forholdet imellem skulperede og uskulperede Steler, og en saadan fremgaar da ogsaa ganske naturligt ved den nærmere Betragtning af Findestederne for disse Stene.

Schliemann har fundet de første tre skulperede Steler over den V. Grav. De stode alle tre opreiste i én Linie, kun i en Afstand af 1 eller $1^1/_2$ Fod fra hinanden, med den skulperede Side vendt imod Vest. I samme Linie, 10 Fod længere sydlig, fandtes en fjerde skulperet Stele over den II. Grav. Igjen i samme Linie stod endvidere, i en Afstand af kun $1^1/_2$ Fod fra den sidste skulperede, den første uskulperede Stele. Da den II. Grav kun indeholdt ét Lig, har den sikkert ogsaa kun baaret én Stele, altsaa den fjerde skulperede; den følgende uskulperede hører derfor sandsynligvis til den tæt ved beliggende IV. Grav. For den IV. Gravs Vedkommende omtales ellers ingen Steler.

Derefter følge saa de øvrige uskulperede Steler. To af dem opdagede Schliemann 23 Fod Øst for de første tre skulperede. Her ligger den I. Grav. Og 40 Fod Syd for dette Sted fandt han over den III. Grav igjen to. De stode alle ligesom de skulperede opreiste og med Fladen imod Vest.

I det hele taget fandtes der altsaa skulperede Steler over den II. og V., uskulperede over den I., III. og IV. Grav. Vi ville senere faa Leilighed til at drage den Slutning af

Gravenes Indhold, at man i den II. og den V. Grav har bisat mandlige Lig, i den I. og den III. derimod kvindelige og i den IV. Lig af baade Mænd og Kvinder. Alt tyder saaledes hen paa, at kun Mændenes Grave vare betegnede med skulperede Steler, hvis Relieffer ogsaa udelukkende fremstille mandlige Idrætter, medens Kvindegravene have baaret beskedne glatte Stene.

Vi ville derefter betragte de skulperede Stelers Reliefprydelse. De først fundne og bedst bevarede Tre (Afb. 145, 146 og 147) vise, foruden kunstig sammenslyngede Spiralornamenter, billedlige Fremstillinger, der anskueliggjøre de Afdødes Virksomhed. Paa de i Fig. 145 og 146 gjengivne Steler er Overdelen, som er omgiven af en firkantet Ramme, ved en Tværlist delt i to Felter, af hvilke i det ene Tilfælde det øverste, i det andet det underste er benyttet til den billedlige Fremstilling, medens de andre ere udfyldte med Spiralprydelser.

Motivet i Fremstillingen er for alle tre Stenes Vedkommende en Strids- eller Jagtvogn, hvori der sidder en Mand, og som trækkes af en galoperende Hest. Vognen fremtræder, ligesom det ses paa ægyptiske Monumenter, i Form af en lav Fading, der hviler paa et Hjul med fire Eger (jfr. 145). Naturligvis maa vi opfatte dette ene Hjul som to, hvoraf det forreste skjuler det bageste; paa samme Maade maa der med den fremstillede ene Hest være ment to, da Stridsvogne forspændte med én Hest ere ukjendte i hele Oldtiden, ligesom ogsaa Jagtscenen paa den nedenfor (Fig. 220) afbildede Guldring tydelig viser os en Vogn, der trækkes af to Heste.

Vognstang og Skagler ere ikke angivne, men derimod bestandig Tøilerne, der ere lagte i Munden paa Hesten og holdes af Vognstyreren. Denne sidste er, som det tydeligt ses i Afb. 146, rustet. Ved hans høire Side hænger et stort Sværd, hvis Klinge er meget bred foroven og løber

spids til imod Enden. Den Gjenstand, der i Afb. 145 ses anbragt bagved Vognsædet, maa sikkert ligeledes være et

145. Gravstele fra den V. Grav (Størrelse omtr. 1:10).

Sværd med rund Knap og med en Skede, der af Mangel paa Plads er fremstillet meget kort. Paa samme Maade er der paa nogle endnu upublicerede hittitiske Relieffer fra

Boghas-koï i Lilleasien og Sendjirli i Syrien, til hvilke jeg har mit Kjendskab igjennem Puchstein, fastgjort Skjolde bag paa Vognen. Dersom Kjøretøiet holdt stille, vilde Sværdet hænge ned imellem begge Hjulene, men naar der som her kjøres i fuld Fart, flyver det lige bagud.

Man kunde efter denne Iagttagelse formode, at heller ikke Sværdet paa Afb. 146 var spændt Manden om Livet, men var hængt paa Siden af Vognsædet. I saa Fald maatte dette imidlertid være langt høiere, end man ifølge Analogierne fra 145 og 220 synes berettiget til at antage. Jeg vilde derfor snarere være tilbøielig til at tro, at Vognfadingen kun naar til Afsatsen, omtrent i Høide med Hestens Ryg, medens den Linie, der løber høiere op og ender i en Bue under Tøilerne i Nærheden af Hagen, kunde forestille Mandens venstre Skulder eller endnu bedre Randen af et stort Skjold, hvormed han er væbnet.

Kun paa den i Fig. 145 afbildede Stele fremgaar det tydeligt, hvad Øiemedet med Kjørslen er. Her befinder der sig tæt foran Hesten en Skikkelse, som ifølge Føddernes Stilling er vendt imod den Kjørende, og som synes at true denne med et langt Spyd. Vi have altsaa en Kamp for os.

Paa Afb. 146 ses ligeledes en Skikkelse foran Hesten, men her med Front tilhøire. I den opløftede venstre Haand holder den et Sværd af en noget anden Form end de to andre, vi nys have lært at kjende; det er bredest i Midten og bliver smallere saavel opefter som nedefter. Den høire Haand er ligesom den venstre ved Bøining i Albueledet løftet til Skulderhøide; den Omstændighed, at den er saa nær ved Hestens Hoved, skal sikkert ikke udtrykke, at den holder Dyret; dettes tydelig fremstillede hurtige Løb taler derimod.

I hvilket Forhold nu denne Mand staar til den kjørende, om han vil angribe ham, eller om han traver ved Siden af ham som Ledsager, kan i og for sig være tvivlsomt. Men

146. Gravstele fra den femte Grav (Størrelse omtrent 1:12).

Overensstemmelsen med det forrige Billede ligesom ogsaa det saa demonstrativt løftede Sværd leder til den Overbevisning, at vi snarere maa anse ham for en Fjende end for en Ven.

Det tomme Rum saavel over og under Hesten som bag den kjørende Kriger er udfyldt med Spiraler; den ældste primitive Kunst pleier ligesom Naturen at have en „horror vacui".

Paa det tredie Billede, Afb. 147, synes den kjørende Mand at være paa Jagt. I alt Fald løber der nedenunder Hestene — muligen betyder det „foran" eller „ved Siden af" dem — en Stenbuk eller lignende, og efter den følger et andet Dyr af omtrent samme Størrelse. Dette sidste ligner ved sin stærke Legemsbygning og særlig ved Halsens og Hovedets Form mest en Løve, men desuagtet er det, saa vidt mig bekjendt, bestandig bleven udgivet for en Hund. En saadan er det sikkert ikke. Enhver vil ved et Blik paa de gjentagne Fremstillinger af en Stenbuk forfulgt af en Løve paa Guldpladerne Afb. 260 og 261, let fatte den Tanke, at der maa tillægges Billedet paa Stelen samme Motiv. Det jagede Dyr viser paa Guldpladerne de samme simpelt bagover bøiede Horn. Og til den nys fremførte Indvending imod at udlægge det forfølgende Dyr som en Hund kommer endnu, at vi ikke have nogetsomhelst Bevis paa, at der brugtes Hunde til Jagt i hin Tid, medens løbende Løver netop fremstilles med Forkjærlighed paa de i mykenæisk Teknik udførte Redskaber.

Men er det dermed altsaa godtgjort, at vi virkelig have en Løvefigur for os, saa bevise Guldpladerne, Afb. 260 og 261, der ydermere stamme fra samme Grav — den V. —, paa hvilken den omtalte Stele stod, at de paagjældende to Dyr have været et for Datidens Kunst almindelig yndet Motiv, der anvendtes til Dekoration i de forskjelligste Tilfælde. Deraf følger imidlertid, at dette Billede er et selv-

stændigt Hele, der ikke kan bringes i noget Forhold til den ovenover fremstillede Kjørselsscene. Naar Kunstneren vilde fremstille en Jagt, kunde han sikkert ikke lade denne finde Sted samtidig paa Løve og Stenbuk, der have nok at gjøre med sig selv.

Dyrebilledet paa nærværende Stele er følgelig en Fremstilling for sig ligesaa fuldt som Felterne med Spiralornamenter paa de i 145 og 146 afbildede Steler; kun ere Ornamenterne paa disse sidste ved den omtalte Tværlist ogsaa i ydre Henseende skilte fra Hovedfremstillingen, medens paa hin Hovedbilledet og Bifigurerne ere anbragte paa samme Flade. Men til Gjengjæld er den bevarede indrammede Flade paa Stelen Afb. 147, der opadtil maa have været endnu et godt Stykke større, langt høiere end de enkelte Afdelinger af de andre. Og Anbringelsen af en anden figurlig Fremstilling istedetfor den lineare stemmer ogsaa overens med den større Kunstfærdighed, der er anvendt paa den foreliggende Stele overhovedet, og som særlig giver sig Udtryk i dens rige og virkelig smagfulde Ramme i Sammenligning med de andres simple glatte Lister.

Efter saaledes at have isoleret den underste Fremstilling maa vi naturligvis ogsaa betragte den øverste for sig alene, og vi komme da tilbage til den Forklaring som den naturligste, at den Kjørende forestiller en Mand, der drager ud til Kamp. Men hvor er den paa begge de andre Stykker fremstillede Modstander, der ifølge Sagens Natur jo dog ogsaa er nødvendig? Foran Hestene kan der næppe være brudt en Figur bort, selv om en saadan havde været anbragt lige saa høit som den paa Afb. 145. Thi imellem Hesten og Randen har man ladet et Stykke af den ophøiede Grund staa og her paabegyndt en Udsmykning, der aabenbart ligesom dén bag ved Vognen skulde have været fortsat opefter i Bølgelinier.

Paa lignende Maade er der ogsaa under Hestene

blevet staaende et Stykke af Grunden, og hvor ensformigt dette end ved første Øiekast kan synes, forraade dog nogle Linier, hvilken Bestemmelse man har havt med det. Den underste Begrændsning, to hængende Halvkredse forbundne

147. Gravstele fra den V. Grav (Størrelse omtrent 1:12).

ved en kort horisontal Linie, svarer nøiagtig til Sidekonturen af det store tvedelte Skjold, der saa hyppig findes paa de mykenæiske Mindesmærker, og som træder særlig tydelig frem ved Idolerne paa Afbildningerne 281 og 289 samt paa Dolkklingen Afb. 227. Det sidstnævnte Exempel viser, at en hel Mand næsten kunde forsvinde bag et saadant Skjold.

Se vi nu ogsaa det øvrige nøiere efter, opdage vi ved Randen af den formløse Dannelse til venstre to Fremspring, der kunne betyde Ben, og til høire skyder det tilsvarende Hoved sig ind imellem Stenbukkens Horn; kun den lige Linie foroven maa anses for ganske ufærdig. Efter alt dette at dømme, mener jeg, kan der ingen Tvivl være om, at man har villet fremstille en Kriger, der er falden paa sit Skjold. At i denne Forbindelse Skjoldet ses forfra istedetfor fra Siden, er noget, denne primitive Kunst kun finder i sin Orden.

Paa alle tre Steler er der altsaa fremstillet en Kampscene, ydermere en Kamp mellem den Fornemme, Mægtige og en lavere stillet Modstander, der, alene ved at han gaar tilfods, forud er bestemt til at lide Nederlag. Det er ganske det samme, som man utallige Gange finder udtrykt paa ægyptiske Mindesmærker i Fremstillingen af Pharao's Krigsbedrifter.

Den fjerde og sidste af de godt bevarede Steler har ingen figurlig Fremstilling; dens Overflade, der indfattes af en smal Randlist, deles fra oven nedefter af en bredere List, og paa hver Side af denne løber i regelmæssige Slyngninger et Baand, som man kunde kalde en rund Mæander. Af de Brudstykker, som iøvrigt ere fundne, have kun to nogen Interesse. Paa det ene se vi en Mand, foran hvilken man sandsynligvis maa konstatere en Rest af en Hestehale; det er altsaa igjen en Vognstyrer. Paa det andet er der fremstillet to galoperende Heste; Rummet saavel til høire som ovenover er, ligesom ved Afb. 146, udfyldt med Spiraler. Paa alle de andre Brudstykker, som ikke ere gjengivne her, findes kun Spiralornamenter.

Stelerne saa vel som samtlige Brudstykker vise den Eiendommelighed, at deres Figurer og Ornamenter ikke ere modellerede, men overalt have en glat Overflade, der ligger i Høide med Randen. De se ud som Savearbeide, klæbet

paa en Baggrund. Kun ved indridsede Linier angives hist og her den nødvendigste Indertegning. Derved staa disse Gravstenes Skulpturer i høi Grad tilbage for Løveportens plastisk behandlede Relief, der ogsaa er forarbeidet af et langt bedre Materiale, og de maa saaledes anses for betydelig ældre end dette. Mig forekommer det, at deres Teknik har udviklet sig af det indlagte Arbeide paa Dolkklingerne fra den IV. og V. Grav.

---

5. Den første og tredie Grav.

Indholdet af den første Grav staar i et saa mangesidigt Forhold til det fra den tredie, at det er nødvendigt at behandle disse to Grave i Fællesskab. Om Afdækningen af den første Grav beretter Schliemann: „I en Dybde af 15 Fod under Klippefladen og 25 Fod under Jorden, saaledes som jeg fandt denne ved Begyndelsen af mine Udgravninger, kom jeg til et Lag af Kiselstene, under hvilket jeg med Mellemrum af 3 Fod fandt tre Menneskeskeletter; de laa alle med Hovedet vendt imod Øst og Fødderne imod Vest og vare kun ved et andet Lag Kiselstene, paa hvilket de hvilede, skilte fra den jævnede Klippegrund.

Svarende til disse tre Lig fandtes som de vigtigste Stykker i Graven tre store Diademer (Fig. 148). De ere alle tre, saavel hvad Form som hvad Ornamentation angaar, nøiagtig ens: Paa ovale, omtrent 0,50 M. lange Plader af Guldblik er der fremstillet et System af koncentriske Ringe og Bugler i drevet Arbeide. Langs Midterlinien ses store, hver af to Kredse omgivne Bugler, der fra den midterste og største blive mindre til begge Sider; i hvert af Mellemrummene saavel ved den øverste som ved den underste Rand findes en mindre Kreds med Bugle.

Foruden disse tre store Smykker fandtes der i samme Grav en Mængde andre, der have Form af en halv Oval, og som ere ornerede nøiagtig paa samme Maade som hine (Fig. 150). Schliemann troede derfor, at de havde været benyttede to og to i Forening som ét Diadem. Men en saadan Anvendelse, der allerede i og for sig er usandsynlig, eftersom Sammenføiningen i saa Fald just vilde have ligget midt over Panden, udelukkes fuldstændig ved det store Antal af Stykker. Der foreligger ikke mindre end 24 hele Exemplarer af dem og dertil endnu nogle Brudstykker. For hvert Lig er der altsaa mere end otte. Hvorledes disse Smykker i Virkeligheden bares, lære vi af de ligeartede Fund fra Grav III.

Denne Grav er kun lidet mindre end den første. Om dens Indhold meddeler Schliemann: „Jeg fandt de jordiske Levninger af tre Personer, der at dømme efter Knoklernes, særlig Tændernes ringe Størrelse og efter de Masser af Kvindepynt, som fandtes her,

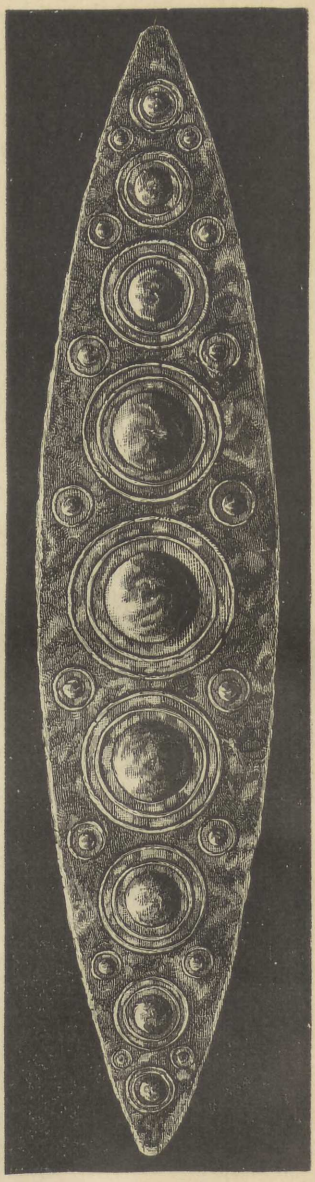

148. Gulddiadem fra den I. Grav (Størrelse omtr. 1:3).

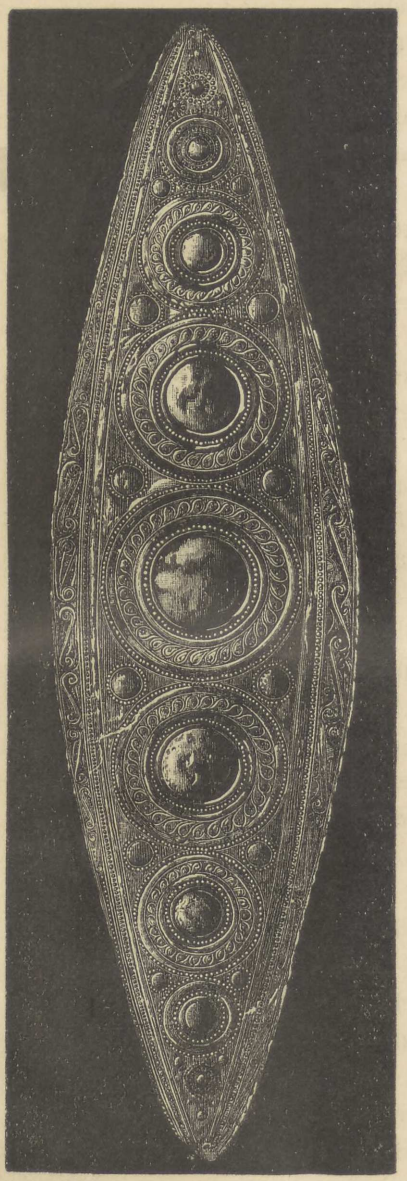

149. Gulddiadem fra den III. Grav (Størrelse omtr. 1:3).

maa have været Kvinder. Det ene Ligs Tænder vare, skjøndt alle bevarede, meget slidte og uregelmæssige og synes at have tilhørt en meget gammel Kone. Alle tre Kvinder laa med Hovedet imod Øst og Fødderne imod Vest og, ligesom i den foregaaende Grav, i en Afstand af 3 Fod fra hinanden. Disse Kroppe vare bogstavelig talt overlæssede med Juveler af Guld."

De vigtigste Smykker ere her to store Diademer. Et tredie, som Schliemann tæller med i sin Publikation, er i Museet henført under den IV. Grav og maa altsaa ifølge Stamatakis' Optegnelser stamme fra denne. Vi kunne saaledes ikke med Sikkerhed tage dette med og maa lade den Mulighed staa aaben, at det ene Lig var begravet uden Hovedsmykke.

Hvad nu de to foreliggende Diademer angaar, da ere de saavel afvigende fra dem i den første Grav som indbyrdes forskjellig ornerede. Det ene (Fig. 149) viser simpelthen en videre Uddannelse af Ornamentationen fra den første Grav: store Bugler, der blive mindre til begge

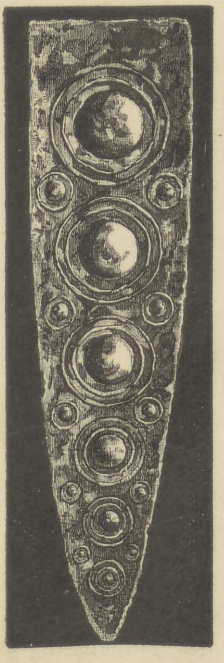

150. Hængesmykke fra den I. Grav (Størrelse omtr. 2:9).

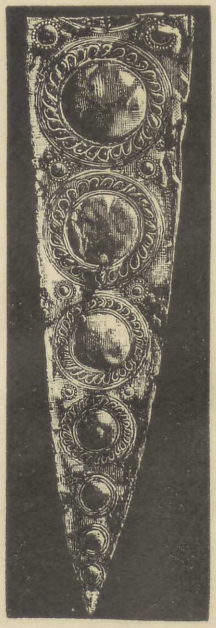

151. Hængesmykke af Guld fra den III. Grav (Størrelse omtr. 2:9).

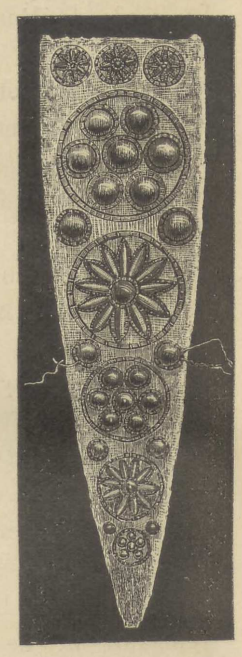

152. Hængesmykke fra den III. Grav (Størrelse omtr. 2:9).

Sider og hver især ere omgivne af koncentriske Kredse. Men disse Kredse bestaa her ikke af simple ophøiede Linier; de ere sammensatte dels af Punkter og dels af Blade. I Mellemrummene ud mod Randene er der anbragt smaa Bugler, omgivne af punkterede Kredse, og langs selve Randen løber der en glat og en punkteret Linie, udenfor hvilke

nogle S-formige Spiraler gribe ind i hinanden. Ved begge Ender er Smykket gjennemboret.

Det andet Diadem (Fig. 153) bærer ved sin øvre Rand en Busk af smaa Guldblade. Den faste Del er prydet med tre Rækker af Kredse, der ere fyldte vexelvis med en Roset og med syv mindre Kredse; i Mellemrummene findes ved den underste Rand smaa Kredse med en Bugle i Midten, ved den øverste Y- og Y-agtige Ornamenter, der kunne have Palmen som Forbillede. De smaa Guldblade, der danne Busken, ere prydede dels med Rosetter, dels med Bugler omgivne af Kredse og Spiraler.

Tilligemed Diademerne fandtes i denne Grav lignende tilsvarende Halvstykker som i den I., og vi se her, at der til hvert Diadem hører et vist Antal af disse; sex ere nemlig ornerede nøiagtig efter samme System som det første Diadem: Bugler, omgivne af Kredse af Punkter eller Blade (Fig. 151) — syv efter samme System som det andet: Kredse, fyldte afvexlende med Rosetter og med syv mindre Kredse (Fig. 152). Og disse Stykker ere langt bedre bevarede end de i den første Grav. Ogsaa paa hine kunde det spores, at der har været indlagt en Traad i den ombøiede Kant; men paa mange af disse ses desuden en Ombøining af den brede Ende (se Fig. 154), hvoraf tydelig fremgaar, at de have været bestemte til Ophængning. Dertil ere disse Stykker gjennemborede i deres halve Længde tæt ved Randen, og i nogle af Hullerne findes endnu Smaatraade, ved hvilke der aabenbart har været ophængt mindre Smykker. Disse sidste kan man da ogsaa uden Vanskelighed pille ud blandt Gravgodset. Det er smaa trekantede Guldplader, hvoraf atter nogle ere prydede med Bugler og Kredse, andre med Rosetter (se Fig. 155).

Disse Stykker have altsaa været hængte lodret med Spidsen nedad og maa med deres Kvaste have gjort et livligt og rigt Indtryk. Kun er det et Spørgsmaal, hvor

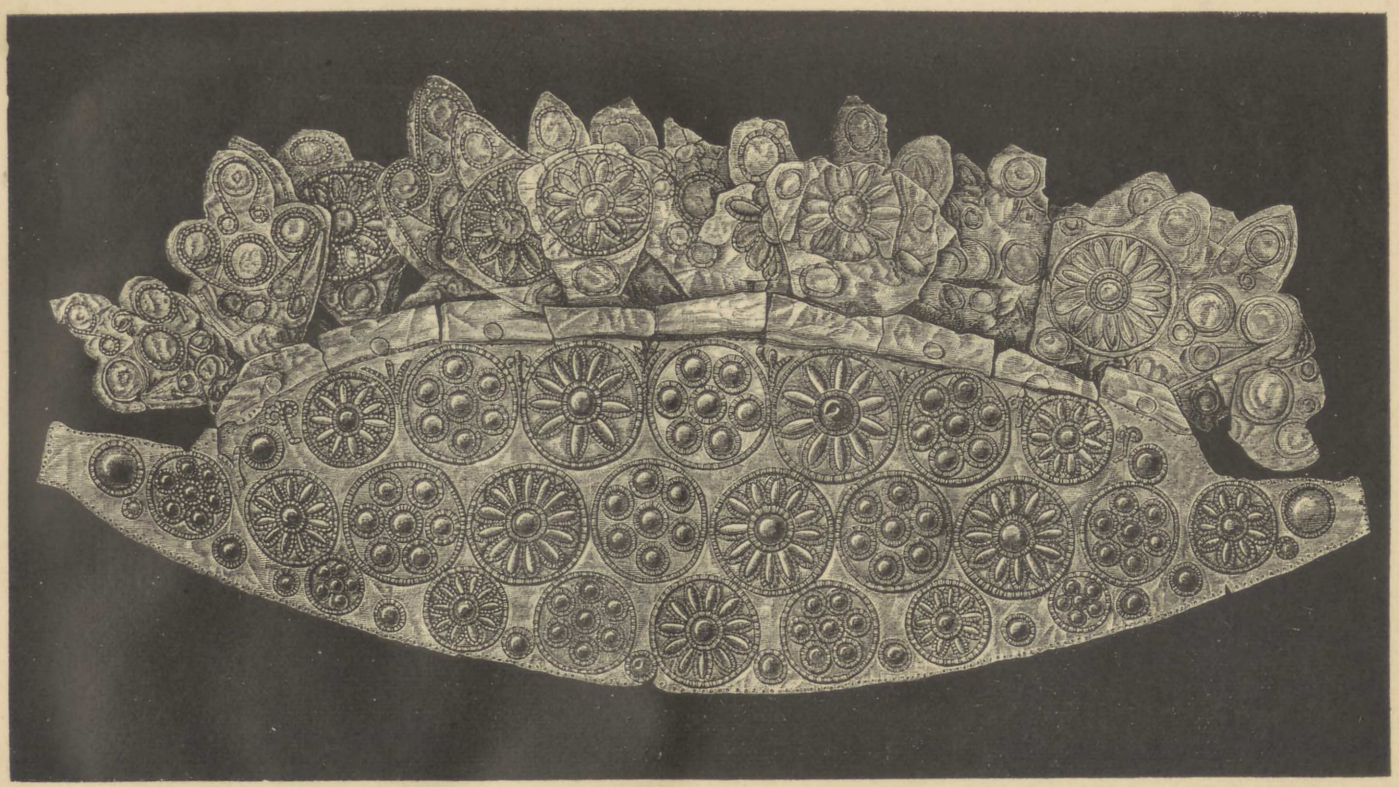

153. Guld-Diadem fra den III. Grav (Størrelse omtrent 1:3).

paa Legemet de vare fastgjorte. Studniczka har paavist, at der undertiden har været baaret store Hængesmykker ved Bæltet, og saaledes ses ogsaa nogle, lig de her omtalte, i en Fremstilling paa et Broncepandser fra Olympia, der maa kunne henføres til omtrent det 7. Aarhundrede før Chr. Hos Homer bærer Kirke et Bælte, der bestaar af hundrede Thysanoi, og herved maa dog sikkert forstaas Hængesmykker, som altsaa kunde være ensbetydende med vore Guldplader.

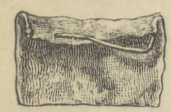

154. Bagsiden af et Hængesmykke fra den III. Grav.

Men et Billede, der staar de mykenæiske Skikke nærmere end Homer og Olympia, lærer os dog noget andet. En i Tiryns funden lille kvindelig Figur af Ler (se ovenfor, Fig. 129) viser et Brystsmykke, sammensat af store nedhængende Plader, der ligne de nys beskrevne saa meget mere, som de ogsaa ere prydede med store Bugler. Man kan tælle ni af dem fra den ene Skulder til den anden. Pladerne synes ifølge Afbildningen at danne lange Rektangler, men da Figuren ikke er ubeskadiget, ere Spidserne maaske afbrudte, saa at Ligheden oprindelig har været endnu større. Denne Figur gjør det efter min Mening utvivlsomt, at hellerikke de mykenæiske Hængesmykker bares ved Bæltet, men paa Brystet; maaske staar dette i Forbindelse med den bekjendte ægyptiske Brug af store nedhængende Prydelser paa Brystet.

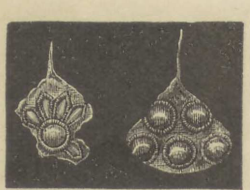

155. Vedhæng til Hængesmykkerne.

Ved den tirynthiske Figur synes de nævnte Plader at være fastgjorte paa et, ligeledes med Bugler prydet Baand, der naar fra den ene Skulder til den anden. Derved opstaar det Spørgsmaal, om ikke muligvis de hidtil saakaldte Diademer ogsaa have været baarne paa Brystet. For imidlertid at tænke sig disse anbragte paa samme Maade

som Baandet paa den tirynthiske Figur, maatte de have været halvmaaneformige og ikke ovale, saaledes som Tilfældet er. Desuden har det aabenbart været Skik i Mykenæ at bære Hovedbaand; næsten alle Ler-Idoler ere udstyrede med saadanne. Og endelig afgjøres Spørgsmaalet ved Schliemann's Beretning om Fundene; heri hedder det: „Paa Hovedet af det ene af de tre Skeletter fandtes den pragtfulde Krone“ (Afb. 153); og endvidere: „Omkring Hovedet paa det andet af de tre Lig fandt jeg det herlige, kunstrigt forarbeidede Diadem (Afb. 149), ved hvilket der endnu var fastklæbet en Del af Pandeskallen.“ Vi nødes saaledes til fremdeles at betragte de paagjældende Stykker som Diademer; Baandet, der bar Brystprydelserne, har saa formodenlig bestaaet af Læder eller et andet forgængeligt Stof.

Med de hidtil beskrevne Gravfund, de store Diademer og Brystsmykker, staa Gravene I og III alene. Vel er der ogsaa i de andre fundet Analogier til Diademerne, dog stadig langt mindre og smallere og tildels i ethvert Tilfælde anvendte i et andet Øiemed; men Hængeprydelser som de her foreliggende gjenfindes intet andet Sted. Da nu den tredie Grav har en Mængde Gjenstande at opvise, som man kun kan have medgivet kvindelige Lig — Ørenringe, Haarbøiler, Perlerækker —, og da Schliemann ogsaa af Knoklernes Udseende sluttede, at Ligene maatte være af Hunkjøn, er der saaledes allerede Sandsynlighed for, at der i disse to Grave var bisat Kvinder. Men dertil kommer som det afgjørende, at man i Gravene I og III, medens de øvrige ligefrem vare overlæssede med Vaaben, hverken har fundet Sværd eller Dolk, Spydspids eller Pilespids. Heraf fremgaar, at der i hine to ikke blot iblandt andre ogsaa var bisat Kvinder, men at de overhovedet kun indeholdt Kvinder; og de omtalte store Diademer og Brystsmykker have altsaa hos Mykenæerne udelukkende hørt til Kvindernes Paaklædning.

De ovenfor beskrevne Diademer og Hængeprydelser føre os strax til endnu en Slutning. Da alle de Guldplader af denne Art, der ere fundne i den første Grav, ere ens bearbeidede, maa ogsaa de tre Lig, til hvilke de høre, være begravede næsten samtidig. Imellem den første og den tredie Grav kan der allerede spores en betydelig Afstand. Diademerne fra den sidste vise en langt rigere Ornamentation og skrive sig altsaa sikkert fra en anden, yppigere Periode. Ogsaa indbyrdes ere disse to Diademer med tilhørende Brystpynt væsenlig forskjellige. Medens den ene Gruppe kun viser os de Kredse, som vi allerede kjende fra den første Grav, videre udviklede og rigere prydede, fremtræder den anden Gruppes Diadem desuden med en Busk af Guldblade og Hængesmykkerne med særlige Vedhæng.

Heraf kan for det første sluttes, at hele den tredie Grav er anlagt paa en anden Tid end Grav I, men dernæst ogsaa, hvad hin alene angaar, at de med rigest Pynt udstyrede Lig ere bisatte i en anden Periode end de andre. For den sidste Halvdel af dette Resultat lader der sig af de øvrige Gravfund ikke udlede noget yderligere Bevis, da det ikke kan afgjøres, i hvilket Forhold de staa til de enkelte Lig; derimod bestyrkes den Iagttagelse, at den I. Grav er langt simplere udstyret end den III., ved endnu en hel Række af Omstændigheder.

Vi ville i det følgende betragte hver af Gravene for sig.

Af Guldsmykker fandtes i den I. Grav kun endnu en Del store Kors, hvoraf et ses i Fig. 156; ialt er der blevet samlet 14 hele Exemplarer og nogle Brudstykker; for hvert Lig maa der altsaa have været fem. Disse Kors have Form af fire Laurbærblade, som støde sammen med Spidserne under rette Vinkler, og de ere udskaarne af Guldblik i to Stykker, der holdes sammen i Midten af en lille Bronce-

nagle med bredt Hoved. Hvert Blad er prydet med tre i Længdeaxen staaende Bugler, og langs Randen løber et Bladornament, lig det, der paa en Del af Smykkerne fra den tredie Grav (se Fig. 149) omgiver de større Bugler. Styrkelse af Randene ved indlagt Traad har ikke fundet Sted.

Stiften i Midten kunde tyde hen paa, at disse Kors havde været anbragte paa en fast Gjenstand, maaske paa

156. Guldkors fra den I. Grav (Størrelse omtr. 4:5).

Juvelskrin af Træ eller paa et Læderbælte. Men man kan ogsaa blive staaende ved den oprindelige Forklaring og tænke sig dem heftede paa Klæderne. I det virkelige Liv maa de ganske vist have været fastgjorte til disse paa en solidere Maade; men til Udsmykning af Ligene kunde den ene Stift, hvis bageste Ende blev bøiet om, synes tilstrækkelig.

Af Gjenstande af andet Metal fandtes i denne Grav:

et smalt, omtrent 20 Cm. langt Knivsblad af Bronce, en forgyldt Rand af en Broncevase, prydet med et Bladornament og en meget medtagen, tynd Kobberring, omtrent af Størrelse som et Armbaand.

En Række dels cylinderformede, dels mere ægformede, gjennemborede Gjenstande af blaat Glas hidrøre aabenbart fra Halskjæder. Toogtyve af disse Gjenstande have den i Fig. 157 fremstillede Form, fire andre ere sammensatte hver af fire Cylindre som Fig. 158, og af hver Slags fandtes én af mere oval Form.

Foruden et lille Brudstykke af en Benæske med en indridset Dekoration, der synes at forestille en Træstamme, indeholdt Graven endnu kun Gjenstande af brændt Ler, og blandt disse for det første to smaa kvindelige Figurer (159 og 160), til hvilke der er fundet en Mængde nøiagtige Sidestykker andre Steder paa Borgen. Begge Figurernes Hoveder ere afbrudte; Armene ere i meget ubehændig Fremstilling seglformig opløftede. Paa den naturlige gule Lergrund er der med rød Farve først malet en horisontal Streg under Brystet — ved 159 tillige paa Halsen —, og Mellemrummet imellem Stregen og Halsen er derefter skrafferet med Tværlinier. Paa den i Afb. 159 fremstillede Figur løbe fra den horisontale Midterlinie endnu to Linier nedefter.

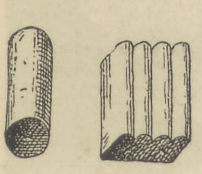

157 og 158. Glasperler fra den I. Grav (Størrelse 4:5).

Denne Dekorationsmaade er den gængse for næsten alle lignende Smaafigurer; kun udgaar der ofte fra Midien nedefter flere Linier end ved de her beskrevne to Exemplarer. Disse nedadgaaende Linier skulle, ligesaavel som de tættere sammentrængte paa Bryst og Arme, eftersom der aldrig forekommer lignende paa Hovedet, utvivlsomt antyde Folder i Klædedragten, hvilken man saaledes maa tænke sig vid

over Brystet og mere tætsluttende nedenfor Bæltet. Den øverste horisontale Linie paa Halsen betegner Klædedragtens Afslutning foroven, den nederste Bæltet.

Resten af Fundene er Lervaser, af hvilke man i denne Grav har fundet næsten lige saa mange som i alle de øvrige tilsammen. De bestaa af det fine, gulbrune Ler, der er karakteristisk for alle i mykenæisk Teknik udførte Kar, ere alle forarbeidede ved Hjælp af Pottemagerskiven og have meget tynde Vægge, saa at de besidde den samme Lethed,

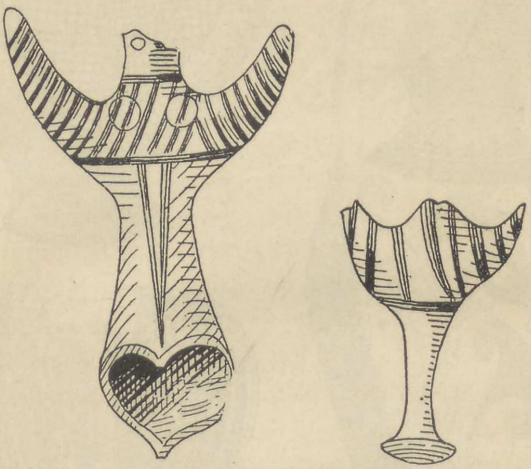

159 og 160. Ler-Idoler fra den I. Grav (Størrelse 4:5 og 3:4).

hvorved de senere græske Vaser særlig udmærke sig. Med Hensyn til Udsmykningen maa der skjelnes imellem to Klasser. Ved den ene af disse, den stærkest repræsenterede, er Dekorationen udført paa den naturlige Lergrund med en sortebrun glindsende Fernis, som paa Steder, hvor den ligger i et tyndt Lag eller er beskadiget, viser sig blegere, saa at den fremtræder i forskjellige Toner ned til mat gulbrun. Karrets Fod og Hals ere sædvanligvis simpelthen overstrøgne med denne Fernis, Bugen derimod orneret helt rundt, og alle de hertil benyttede Motiver ere tagne fra

Havets Plante- og Dyreverden. Saaledes se vi paa det vigtigste Exemplar (Fig. 161) en bugtet Algestængel, fra hvilken der til begge Sider udgaar smaa Grene og smukke trekantede Blade; i Mellemrummene sidde hist og her smaa

161—163. Lervaser fra den I. Grav (Størrelse 1:4, 1:3, 1:4).

femarmede Polyper. Paa Fig. 162 synes der at voxe en Skjærmblomst frem imellem to salatlignende Blade. Paa fire andre (Fig. 163) findes der imellem Stængler af Slyngplanter en eiendommelig tvedelt Gjenstand, der sikkert med Rette er udlagt som en aabnet Musling. Den lille lave Kumme (Afb.

164 og 165) viser udvendig Stjerner og Prikker, indvendig smaa Polyper af Udseende som den i Middelhavet hyppig forekommende Argonauta.

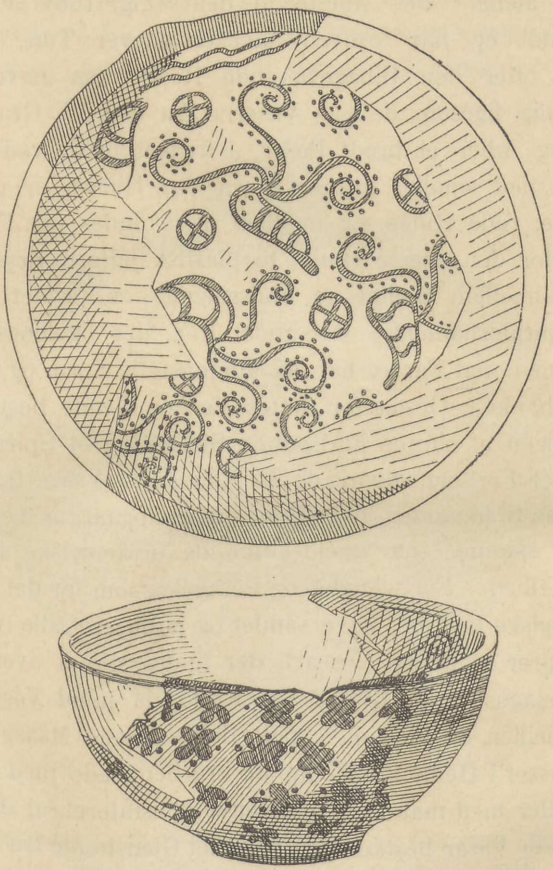

164 og 165. Lervase fra den I. Grav.

Alle disse Kar ere bemalede med den nævnte glindsende Fernis, og de have ogsaa alle, kun med Undtagelse af Kummen, ens Form; det er bugede Vaser med bred, rund Munding og tre eller fire smaa Skulderhanke. Fra dem adskille sig skarpt de to Kar fra samme Grav, som vi endnu

have tilbage at omtale, thi disse ere begge bemalede med mat, brun og rød Farve, og ligeledes staa de, saavel hvad Ornamenterne som hvad hele Karrets Udseende angaar, absolut alene. Det største af dem (Fig. 166) er næsten kuglerundt og har foroven havt en snever Tud, der, at dømme efter den tilbageværende Rest, maa have været næbformig ligesom de paa Vaserne fra den VI. Grav. Om dets Bug løber et bredt Bælte, i hvilket brede røde Linier afvexle med smalle, brune; ogsaa om Halsen er der lagt to brede, røde Ringe, og imellem disse findes paa Forsiden, ligeoverfor den eneste Hank, to plastisk udførte Brystvorter. Partiet imellem Bæltet og Halsringene er prydet med et stort Spiralornament. Det andet Kar, der ligeledes er bemalet med mat Farve, har en kummeagtig Form og to store Skulderhanke. Ogsaa for dettes Vedkommende bestaar Udsmykningen af simple horisontale Striber og et Spiralbaand.

Det Forhold, hvori de to Klasser af Vaser fra denne Grav staa til hinanden, hvad Bemalingen angaar, er hændelsesvis det samme, som gjælder for de mykenæiske Lerkar i deres Helhed. Furtwängler og Löschcke, som for det „tydske arkæologiske Institut“ have samlet og publiceret alle vigtigere Exemplarer af denne Vaseart, der findes spredt over Øerne i Arkipelagus indtil Rhodos og Kreta, ja imod Vest endog indtil Sicilien og Sardinien, dele den samlede Masse af Kar i to Klasser i Henhold til, om de ere bemalede med Glandsfernis eller med mat Farve; de have konstateret, at der til de ferniserede Vaser bestandig er benyttet Gjenstande fra Naturen og specielt saadanne, som staa i Forbindelse med Havet, f. Ex. Alger, Muslinger, Polyper, Meduser, til Udsmykning, medens de matte ere prydede med Linearornamenter, i første Linie Spiraler. Denne lineare Dekorationsmaade bringe de da i Forbindelse med det System, der kjendes fra de ældste Kulturpladser paa Kypern, Thera, Sicilien, i Assyrien og Phønicien, og som endnu den Dag idag ofte kan iagt-

tages hos barbariske Stammer; og i Fernismaleriet se de derefter en ægte og udelukkende græsk Skik. „Kun Grækere og hvo der paaviselig har lært det af dem, som f. Ex. Etruskere, Japygier og visse kypriske Fabriker, have malet med glindsende Fernisfarver; de mykenæiske Vaser tilkjendegive os Begyndelsen til denne vigtige Opfindelse."

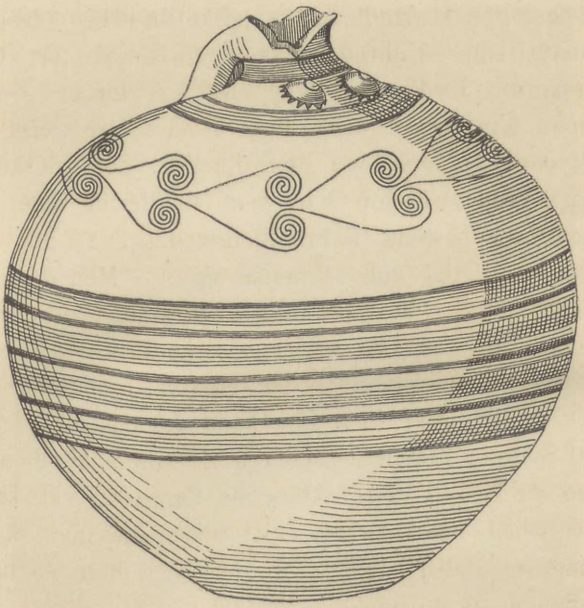

166. Lervase fra den I. Grav (Størrelse 1:4).

Omendskjøndt det heraf synes at fremgaa, at Maling af Lerkar med mat Farve har været i Brug tidligere end Maling med Glandsfernis, behøver derfor naturligvis ikke enhver mat bemalet Vase at være ældre end en ferniseret. Netop i den første Grav ere, som vi ovenfor have set af Gulddiademerne, Ligene blevne bisatte næsten samtidig; de Kar, der vare dem medgivne, kunne altsaa heller ikke skrive sig fra væsenlig forskjellige Tidspunkter.

Vaser med Fernisfarve og Vaser med mat Farve maa dengang have været tilvirkede i Forening, og det Spørgsmaal, om der er fundet flere af den ene eller flere af den anden Slags i en Grav, kan ikke faa nogen Betydning for Bestemmelsen af dennes relative Alder. Det er snarere sandsynligt, at de to Arter Teknik ikke udøvedes paa et og samme Sted. Den Ensartethed i Ler, Form og Udsmykning, der præger den saakaldte mykenæiske Vaseklasse trods dens forholdsvis store Udbredelse, har forlængst ført til den Overbevisning, at Vaserne ikke altid ere forfærdigede der, hvor man har fundet dem, men at der har været drevet en betydelig Handel med dem imellem det græske Havs Øer og Kyster. Endnu har man imidlertid ikke kunnet paavise noget bestemt Fabrikationssted. Det vilde sikkert ogsaa være urigtigt kun at tænke sig ét. Men dersom der har været flere, vilde det meget let kunne forklares, om man det ene Sted paa nedarvet orientalsk Vis med mat Farve malede Ornamenter, der ere en umiddelbar Efterligning af Metalarbeidet: Blikbaandene og de af Traad snoede Spiraler, medens Maleren et andet Sted allerede betjente sig af en mere skinnende Farve og var kommen til Bevidsthed om, at han ikke arbeidede med et skjørt Stof, men med den frie Pensel, der tillod ham en naturtro Afbildning af alt Levende.

Vi ville nu gaa over til en nærmere Betragtning af Fundene fra den tredie Grav, af hvilke de betydeligste, Diademerne og Hængesmykkerne, allerede forud ere omtalte og afbildede. Der har i denne Grav ved Siden af de tre Voxne ogsaa ligget to Børnelig, og med disse lade forskjellige af de fundne Gjenstande sig let bringe i Forbindelse. Ikke alene vare deres Ansigter bedækkede med smaa Guldmasker, hvis Former ere dannede med Haanden over selve Ansigtet, og i den ene af hvilke der er skaaret ud for Øinene, men ogsaa om Hænderne og Fødderne har der paa lignende

Maade været viklet Guldblik, som endnu tydelig viser Fingrenes og Tæernes Former.

Næst disse Ting er det mest iøinefaldende blandt Guldgjenstandene sex Kors, lig de fjorten fra den I. Grav, men mere komplicerede i Form og Udsmykning. Det simpleste er fremstillet i Fig. 167, det mest udviklede i

167. Guldkors fra den III. Grav (Størrelse 2:3).

Fig. 168. Begge ere sammensatte paa den Maade, at der over et Kors af brede Blade ligger et andet af ganske smalle, lancetformige, hvilket sidste ved Fig. 167 er glat, medens det ved Fig. 168 bærer en lang Ranke, besat med modstaaende Blade. De fire Dele af det brede Kors er i det ene Tilfælde Efterligninger af et Laurbærblad, i det andet Tilfælde vel nærmest af et Figenblad; igjennem Korsets Midte gaar atter her en lille Stift med bredt Hoved. Til

nogen større Sikkerhed med Hensyn til Smykkets Anvendelse end ved Grav I fører denne Grav os desværre ikke.

De følgende tre Afbildninger (169—171) fremstille nogle interessante Smykker, som man hidtil dels slet ikke har givet nogen Forklaring af, dels har antaget for Haar-

168. Guldkors fra den III. Grav (Størrelse 3:7).

bøiler. Uagtet deres forholdsvis betydelige Størrelse, maa de sikkert anses for Øresmykker. Hver af Formerne er repræsenteret ved to Exemplarer. Ved 171 ses foroven endnu den lille Ring, der har gaaet igjennem Øreflippen; for de andres Vedkommende er den ganske vist borte, men det Sted, hvor vi maa antage, at den har været anbragt,

Smykkets øverste Spids, er indvendig meget stærkt udslidt, og disse Stykker yde os saaledes tillige Bevis for, at de

169. 170.

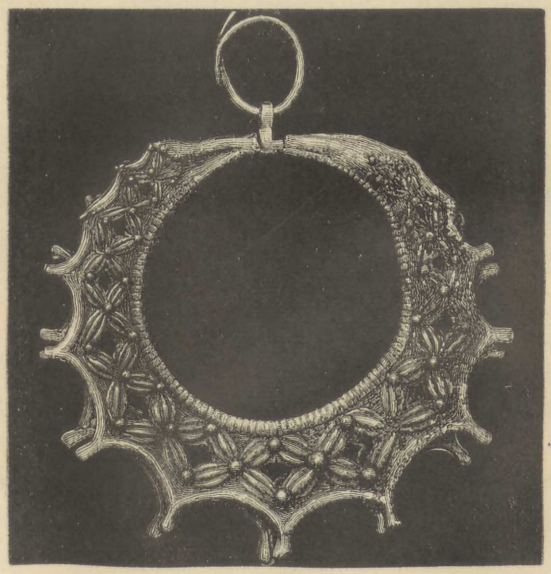

169—171. Øresmykker af Guld fra den III. Grav (Størrelse 5:6).

have været baarne længe af levende Personer. Originalen til 171, der er forfærdiget af Guldblik med Udsmykninger i drevet og gjennembrudt Arbeide, bestaar af to Stykker, som have været sammenføiede ved Ombøining af Randene,

men nu have skilt sig fra hinanden. Dette Par har dog vist ikke været baaret af nogen Levende; det er rimeligvis bleven fremstillet ligefrem som Ligsmykke. Ornamenterne paa 170 ere ciselerede.

De mykenæiske Kvinder havde aabenbart for Skik

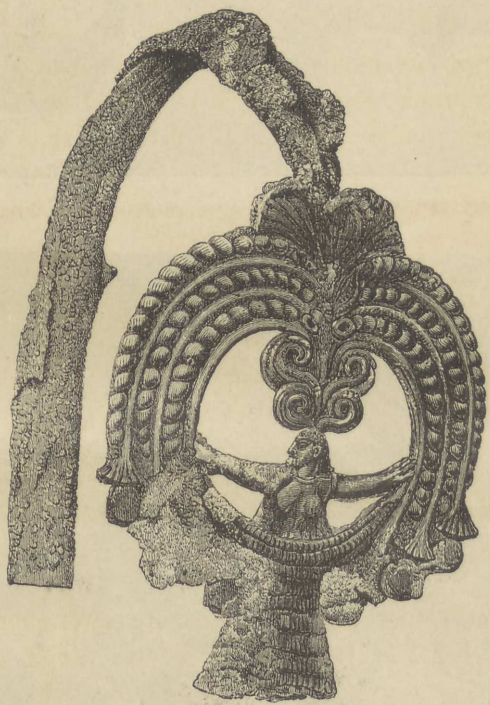

172. Guld-Haarnaal med Sølv-Stift fra den III. Grav (naturlig Størrelse).

ligefrem at belæsse sig med Guld. Ogsaa Haarnaalene søge deres Lige i Størrelse og Tyngde. Fig. 172 er uden Tvivl en saadan; til at være en Brystnaal, hvad man oprindelig antog den for, har den en altfor bred og lang Stift. Denne bestaar af Sølv; ved dens ombøiede øverste Ende ses midt i et halvkredsformigt Ornament en kvindelig Skikkelse med

udbredte Arme, der om Halsen har et Halsbaand og om den venstre Overarm et Armbaand. Det lange, nedhængende Klædebon viser en Mængde parallelle Folder. Halvkredsen synes at bestaa af smaa Blade, imellem hvilke der løber lange Stængler, som ved Enderne bære Lotosblomster.

Ligeledes maa vi anse den Halvkugle af Bjergkrystal, som i Afb. 173 ses fra to Sider, for Hovedet af en Haarnaal. Den er hul indvendig, og man kan her se Rester af en spidsbueformig Dekoration i livlig rød og hvid Farve. Der er dertil fundet adskillige Guldhylstre, som løbe spidst

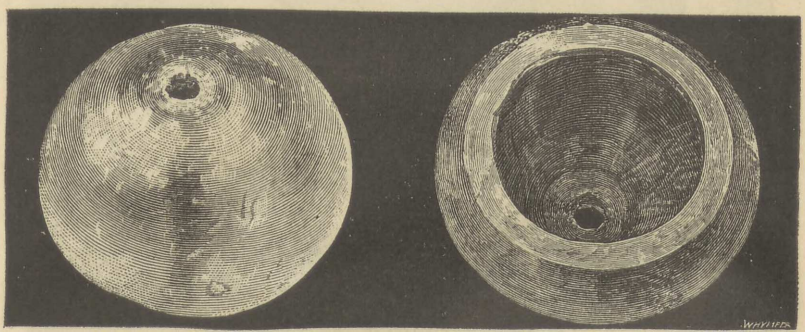

173. Knap af Bjergkrystal fra den III. Grav (naturlig Størrelse).

til forneden; i disse har der aabenbart været anbragt Stifter af Bronce eller Træ for saaledes at give det Hele Form af Haarnaale, naturligvis kun til Pynt for de Døde.

At de mykenæiske Kvinder have baaret meget høie Hovedsmykker bekræftes ogsaa af Billedet paa den udenfor Gravene fundne store Guldring, der er afbildet længere fremme (se Fig. 281).

Af Halskjæder blev der dernæst fundet en stor Mængde Dele, nemlig for det første særdeles mange Ravperler af de forskjelligste Størrelser (Afb. 174). Disse have nu antaget en brun Farve og ere meget sprukne. Kemiske Undersøgelser, som Schliemann lod foretage ved O. Helm i

Danzig, have ført til det Resultat, at denne mykenæiske Rav ikke er beslægtet med den sicilianske, men nærmest med den fra Østersøen, og saaledes synes at stamme derfra. Den sicilianske og øvreitalienske Rav, siger O. Helm, indeholder slet ingen Ravsyre; dette er kun Tilfældet med Østersø-Raven, som har 3—7 Procent. Nu indeholdt

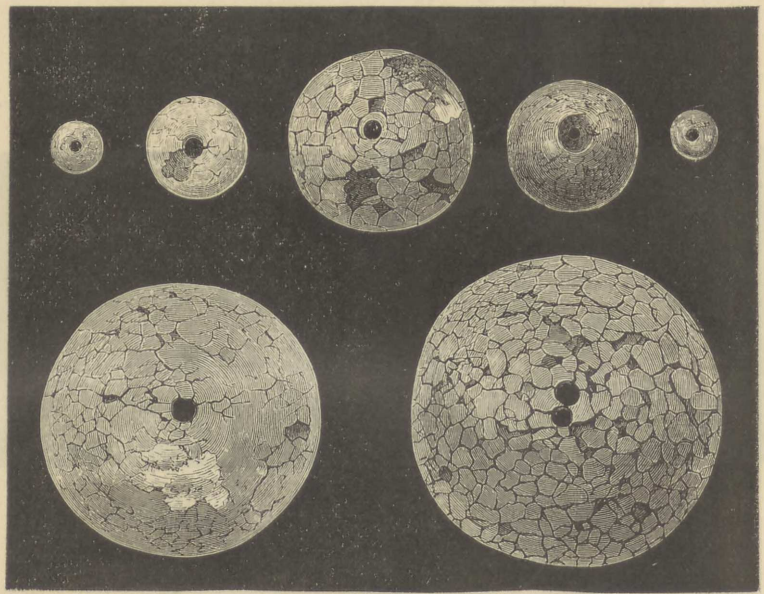

174. Ravperler fra den III. Grav (naturlig Størrelse).

Perlerne fra de mykenæiske Grave 6 Procent og maa saaledes ganske sikkert stamme fra Østersøen, thi „man har hidtil ingen Erfaring for, at en Rav, der i kemisk og fysikalsk Henseende er den baltiske lig, ogsaa findes andre Steder."

Ved Siden af Ravperlerne er der ogsaa fundet andre af Agat, dernæst lindseformige Gemmer af Sardonyx og Amethyst, prydede med Spiraler eller med billedlige Fremstillinger, og endelig forskjelligartede Ornamenter af Guld,

der alle ere gjennemborede paalangs og altsaa ligeledes have været trukne paa en Snor. Disse sidste ere dels de i Fig. 175 og 176 afbildede Stykker, der begge vise et Rør midt imellem Spiraler, som ere rullede af Traad og sammenloddede, dels de tre firkantede Skydere (Fig. 177—179) med neddybede billedlige Fremstillinger. Paa den

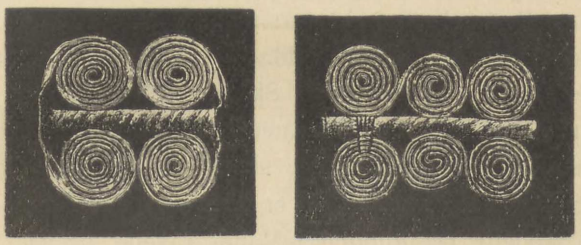

175 og 176. Guldornamenter af Halskjæder (Størrelse 5:6).

første ser man en Mand kæmpe med en Løve, som han har grebet fat ved Halsen med den venstre Haand, medens han med den opløftede høire støder den sit Sværd i Svælget. Løven har med begge sine Forpoter slaaet Kløerne i

177—179. Skydere af Guld fra den III. Grav (naturlig Størrelse).

Mandens ene Ben. Manden er kun iført et Klædningsstykke, der ligner et Par Svømmebenklæder; det er det samme, som man regelmæssig træffer paa de saakaldte Ø-Stene, de ældste Gemmer fra det græske Arkipelag, og som er bleven nærmere bestemt igjennem de nyeste Fund i Kuppelgraven ved Amyklæ. Fremstillingen overrasker ved den absolut utvungne og naturlige Stilling, som særlig den menneskelige Figur indtager.

I endnu høiere Grad maa man beundre denne Dygtighed hos Kunstneren ved Beskuelsen af det andet Stykke, der viser os to Mænd i Kamp med hinanden. Han, som fra venstre gjør et rask Udfald, støder over Skjoldranden sin sammensynkende Modstander Sværdet i Halsen. Seierherren synes atter her ikke at bære andet end det nys nævnte Klædningsstykke. Linierne bag hans Ryg kunne ikke med Bestemthed forklares; maaske høre de til en iøvrigt udvisket Antydning af et Skjold. Den Overvundne er næsten ganske skjult bag sit store Skjold. Paa Hovedet bærer han en Hjelm, som det synes med Knap og Fjederbusk. Paa hans tvedelte Skjold, der er stærkt hvælvet, ses en stor dobbelt Kreds af Punkter; det er uden Tvivl de Knapper, der i stor Mængde ere fundne i Mandsgravene, og som senere ville blive nærmere omtalte.

Paa det tredie Stykke er der fremstillet en Løve, som, idet den ser sig tilbage, løber hastig i Retning til høire. De skarpt bøiede Knæ paa Forbenene skulle ikke forestille, at Dyret er styrtet; ligesom det ofte endnu er Tilfældet i den senere Kunst indtil det 7. Aarhundrede, f. Ex. paa Metoperne fra Selinunt, paa Vaser med sorte Figurer o. s. v., betegnes herved det hastige Løb. Under Løven er der aabenbart antydet Klippegrund.

Til at hefte paa Klæderne var en stor Mængde Smykker i Form af Figurer bestemt. Iblandt disse indtage nogle Fremstillinger af kvindelige Guddomme den første Plads. Afb. 180 og 181 vise begge en nøgen kvindelig Figur, der staar opreist med Hænderne lagte mod Brystet. Ansigt og Fødder vende til venstre, men det øvrige Legeme ses forfra, noget, man ofte støder paa i den ældste Kunst. Hovedet er omgivet af et med store Kugler smykket Diadem, der umiskjendelig ligner dem, som ere fundne i den I. og III. Grav; ovenover svæver en Due, og ved Fig. 181 flyver der desuden en saadan bort til hver Side. Figuren 180 er

dreven af et enkelt Stykke Blik og er bagtil hul; sex Gjennemboringer vise de Steder, hvor den har været fastsyet. 181 derimod var bestemt til at ses fra begge Sider, thi den bestaar af to ens bearbeidede Blikstykker, der holdes sammen med to Nagler, hvoraf den ene er synlig paa Underlivet, den anden imellem Knæerne. Hvorledes dette Smykke har været anvendt, kan ikke bestemt afgjøres; sandsynligvis er det Overdelen af en Haarnaal. Derimod maa det kunne anses for utvivlsomt, at begge Figurerne forestille Aphrodite,

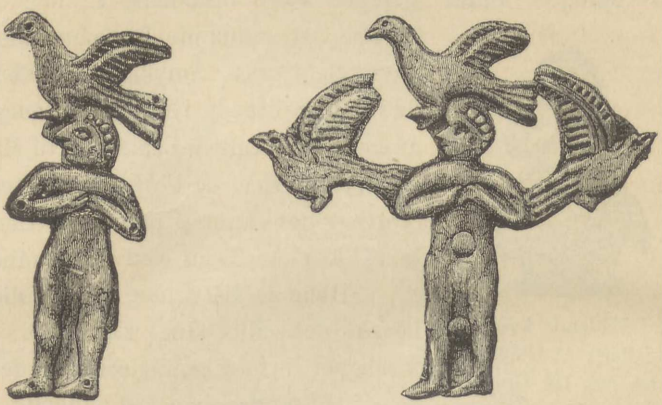

180 og 181. Astartebilleder af Guldblik fra den III. Grav (naturlig Størrelse).

der allerede som phønicisk Astarte har Duen som Attribut og er det eneste Væsen, der fremstilles fuldstændig nøgent.

En paaklædt, siddende, kvindelig Skikkelse som Afb. 182 er funden i to Exemplarer af Guldblik. Hele Figuren ses en face, kun med Undtagelse af Fødderne, der atter ere vendte til Siden, den ene til høire og den anden til venstre. Hænderne ere foldede over Brystet. Overkroppens Beklædning hænger ned i en stor Pose. Kjolen danner imellem Knæerne en Fold; den er prydet med to Rækker store runde Prikker, der løbe helt rundt om den, samt med flere simple Baand, der vistnok maa opfattes som Volants.

Prikkerne eller Skiverne ere formodenlig identiske med de runde Guldblade, hvoraf der er fundet over 700 i denne Grav (jfr. Afb. 189—192). Figurens siddende Stilling, de paa Brystet liggende Arme, den Omstændighed at Hovedet ses en face, Alt stemmer saa nøiagtig overens med det gamle Kybelebillede paa Sipylos' Klippevæg ved Magnesia, hvilket jo ogsaa er at føre tilbage til en ældgammel græsk Sagntid, at vi vel ligeledes tør betragte vort Guldarbeide som Kybele eller den store Moder Rhea.

Mangen kunde maaske være utilbøielig til den Antagelse, at saadanne Religionsbilleder have tjent som Smykker; imidlertid findes i lige Maade i Ægypten Mængder af smaa Gudebilleder samlede til Hals- og Brystkjæder, og Forholdet bliver jo omtrent det samme, naar vore Damer bære Korsets Tegn ved Halsbaandet.

182. Siddende kvindelig Skikkelse af Guldblik fra den III. Grav (nat. Størrelse).

Religiøs Betydning har muligvis ogsaa det lille Hus Fig. 183, der foreligger i to Exemplarer fra denne og i tre andre ganske lignende fra den V. Grav. Vi se her paa høist interessant Maade en hel Bygning fremstillet, og dette har saa meget større Værd, som der af de virkelige Bygninger fra hin ældste Periode i heldigste Tilfælde kun er fundet Grundplaner. Vor Guldplade viser underst et Fundament af godt sammenpassede Kvadre, og ovenover det følge tre aabenbart af Træbjælker omgivne Aabninger, hvoraf den mellemste er høist. Midt i hver af Aabningerne staar en Søile, som bærer et af to Plader dannet Kapitæl. Den bægerformige Linie, i hvilken Søilen staaer, er foreløbig en Gaade.

Over den midterste Aabning findes endnu en særegen Overbygning: først ligger der fire Bjælker ovenpaa hinanden,

derefter følger en indrammet Firkant, som udfyldes af to med Ryggen sammenstødende Halvkredsornamenter og overdækkes af en eiendommelig Opsats. Hjørnerne af Bygningens lavere Sidepartier bære ligeledes Opsatser, og paa hver af disse sidder der en Due.

Den samme Tredeling af Façaden findes paa de lykiske Gravmæler, som efterligne Formen af Husene, specielt dem,

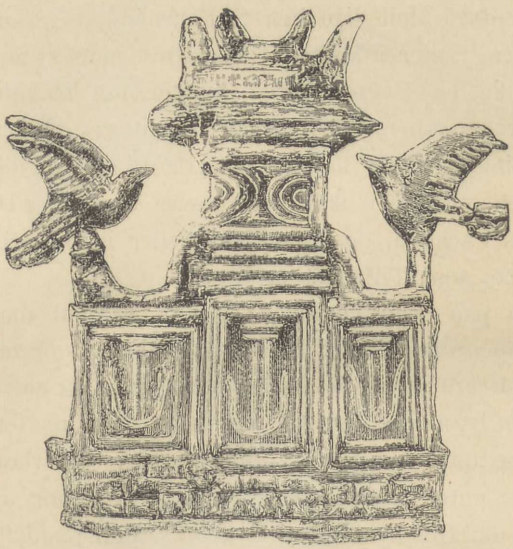

183. Lille Tempel af Guldblik fra den III. Grav (nat. Størrelse).

der ere byggede af Træ; at den er typisk for den græske Verdens ældste Bygninger overhovedet, vise os de fundne Grundplaner af Paladserne i Troja, Tiryns og Mykenæ, hvor der ved Fronten stadig staar to Søiler imellem to Anter. Og hvad nu Overbygningen i Midten angaar, saa giver den os en meget kjærkommen Stadfæstelse paa den allerede længe fra forskjellige Sider nærede Formodning, at hine ældste Bygninger vare konstruerede efter samme System som de senere Basiliker: et høiere Midtskib imellem to

Sideskibe. I Midtpartiets Vægge, som ragede op over Sidepartierne, have Vinduerne været anbragte, der, paa samme Tid som de gave Adgang for Lys og Luft, ogsaa tillode Røgen fra det store Arnested at trække bort. Saaledes har Dørpfeld allerede tænkt sig Taget paa Paladset i Tiryns, hvis Grundplan jo er den eneste, der er fuldt bevaret, om han end af specielle Grunde følte sig foranlediget til den Antagelse, at det ophøiede Parti her ikke strakte sig i hele Hovedsalens Længde lige hen til Forhallen, men kun fandtes over de fire Søiler i Midten. Vor Guldplade synes derimod at forestille en Bygning, ved hvilken det nævnte System har været gjennemført lige til Fronten; dersom nemlig Overbygningen havde indskrænket sig til et Parti helt tilbage paa Taget, vilde den ikke have været synlig for den, som stod foran Façaden, og da sikkert heller ikke været anbragt over denne, som Tilfældet er her.

Den paa Overbygningen angivne Firkant maa vi saaledes kunne anse for et Vindu, i hvilket de omtalte Halvkredse kun ere anbragte for at fylde Rummet ud eller som Dekoration paa Skodderne. Ligeledes maa da formodenlig Buelinierne under Søilerne i de tre nederste Firkanter være at opfatte enten som en slet og ret Udfyldning af Pladsen eller som en Udsmykning af Dørene. Men gaadefuld bliver endnu bestandig Søilernes Stilling midt i Indgangen. Maaske har man villet vise Søiler eller Søilerækker, der stode i det Indre, hvilket man da i sin Ubehjælpsomhed har søgt opnaaet ved at lade en være synlig igjennem hver Indgang.

Opsatsen i Midten er efter min Mening ikke noget Alter, hvad visse Andre have været tilbøielige til at anse den for, men maa vist betragtes simpelthen som Akroterion. Rigtignok tyde Duerne ved Hjørnerne for meget hen paa en Aphrodite- eller Astartekultus til, at man skulde turde opfatte det Hele som en Profanbygning.

De andre til Paasyning bestemte Smykker vise for

Størstedelen to Dyr, der ere vendte imod hinanden som paa et Vaaben, det samme Forhold, som vi allerede kjende fra Løveportens Relieffer. I ét Tilfælde ere Dyrene Hjorte (se Fig. 184, der findes i 10 Exemplarer), i et andet Tilfælde katteagtige Skabninger (185), der bæres af en Palme-

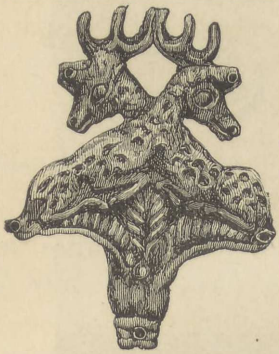

184 og 185. Smykker af Guldblik fra den III. Grav (nat. Størrelse).

krone, som var det en Konsol. Ligeledes forekomme Svaner og endvidere Ørne, der saaledes danne de ældste Dobbeltørne. Af Dyr i enkelt Fremstilling findes, foruden Ræve

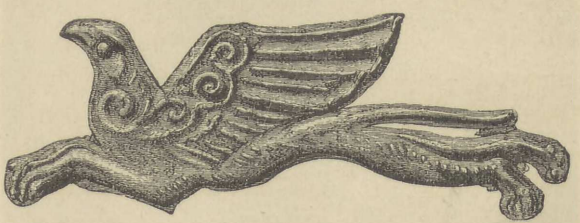

186. Flyvende Grif af Guldblik fra den III. Grav (nat. Størrelse).

eller Schakaler, f. Ex. den i Fig. 187 viste Sphinx i sex Exemplarer og den flyvende Grif Fig. 186 i et Exemplar. Nogle af disse Stykker have været fastgjorte paa Naale og tjente saaledes formodenlig som Haarsmykker.

Men de fleste af dem vise ingen Gjennemboringer, saaledes f. Ex. det med Blæksprutten (Fig. 188), hvoraf der

findes 18, og et lignende Stykke, hvoraf der findes 11 Exemplarer; man kan altsaa ikke med Bestemthed vide, hvorledes

187 og 188. Sphinx og Blæksprutte af Guldblik fra den III. Grav (naturlig Størrelse).

de have været fastgjorte. Og dertil er der i denne Grav fundet ikke mindre end 701 store, runde Guldplader, om

189. Guldplade fra den III. Grav (naturlig Størrelse).

hvilke man ogsaa kun kan formode, at de have tjent til at smykke Klæderne. Paa ingen af dem røber nogetsomhelst

190 og 191. Guldplader fra den III. Grav (naturlig Størrelse).

Spor, hvorledes de i sin Tid have været anbragte. Schliemann fandt dem „saavel under som over og omkring Skeletterne.“ Man kunde derefter antage, at de ved et eller andet Klæbestof havde været fastgjorte til Klæderne, med hvilke de da vare fordelte helt rundt om Ligene. (Fig. 189—192.)

Disse udmærket smukke og omhyggelig forarbeidede

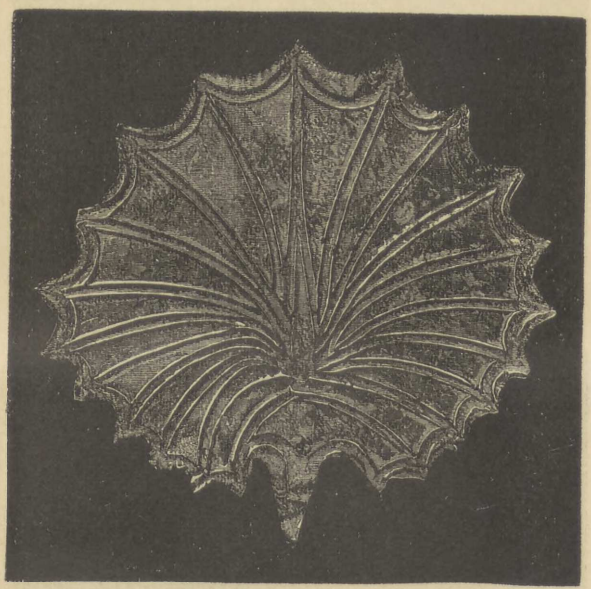

192. Guldblad fra den III. Grav (naturlig Størrelse).

Blades Prydelser vise os den mykenæiske Ornamentik i hele dens Righoldighed. De to Stilarter, som vi kunde skjelne imellem ved Vaserne fra den første Grav, fremtræde allerede her paa samme Maade: som Efterligning af Forbilleder fra Naturen, der ganske vist ikke kopieres tro, men blive stiliserede, fremstilles Blæksprutter, Sommerfugle, Palmeblade; og i Tilslutning til den gamle Metalteknik sammensættes Dekorationer af Cirkler, Slangelinier og Spiraler.

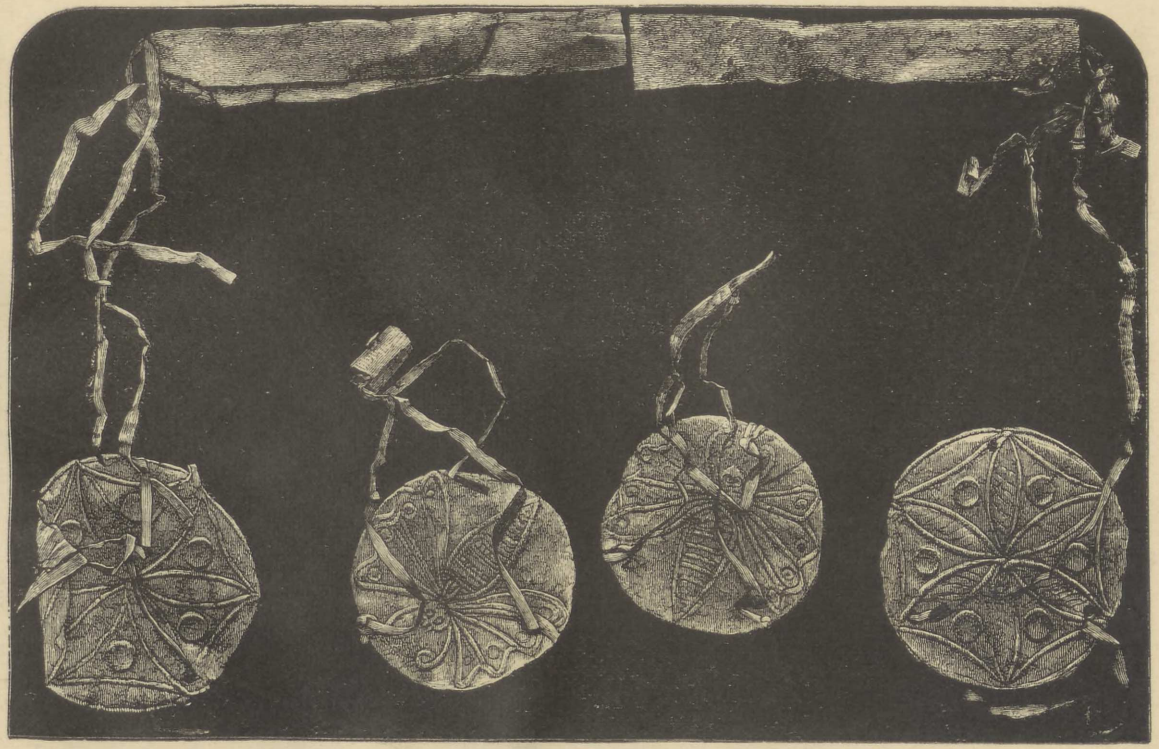

193. Vægt af Guldblik fra den III. Grav (Størrelse omtrent 5:7).

De samme runde Skiver, i det ene Tilfælde prydede med en Sommerfugl, i det andet med et Ornament bestaaende af Blade og Kredse, ere benyttede som Skaale til to smaa Vægte (Afb. 193), der aabenbart ere forfærdigede

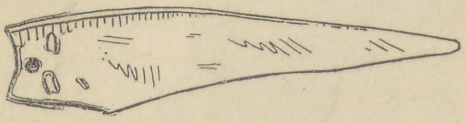

194. Knivsblad af Bronce fra den III. Grav.

alene som Udstyr til Graven. Af Vægtbjælkerne ere kun nogle Guldblikhylstre tilbage, i hvilke der maa have siddet Stænger af Træ eller Bronce; de Traade, der have baaret Skaalene, ere ganske tynde Strimler Guldblik. Om nu en saadan Vægt har den oversanselige Betydning, som Schliemann med ægyptiske Gravmalerier for Øie forestiller sig, at nemlig de Afdødes gode og slette Handlinger skulle veies paa den, eller om ikke snarere Vægten ifølge den klare, naiv-realistiske græske Tænkemaade, der har en saa stærk Uvillie imod al Mysticisme, maatte synes en lige saa uundværlig Gjenstand for den gjæve Husmoder, som Sværd og Bæger er det for Manden, skal jeg ikke afgjøre. I alt Fald vilde den ikke være den eneste Husholdningsgjenstand, man har fundet i denne Kvindegrav. Fra den stammer ogsaa et Knivsblad

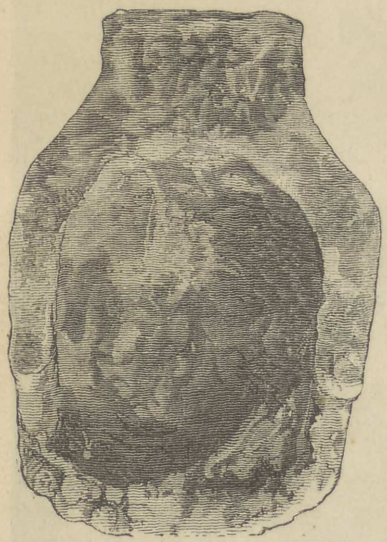

195. Alabastske fra den III. Grav (Størrelse 7:10).

af Bronce (Fig. 194); ifølge dets Form kan det hverken have hørt til et Sværd eller en Dolk og maa vel saaledes være at henføre blandt Kjøkkenredskaberne; og til samme Omraade henhører den i Fig 195 fremstillede Alabastske, der har Form af to hule Hænder, lagte ved Siden af hinanden. Ogsaa i den nedre By findes, ifølge Tsuntas' Iagttagelser, smaa Knive bestandig just i Kvindegravene.

Af andre Guldgjenstande forefindes et Bæger (Fig. 196), smukt orneret med to Rækker Fisk; hele Hulningen

196 og 197. Bæger og Daase af Guld fra den III. Grav (Størrelse 3:8).

er drevet ud af ét Stykke Blik og Hanken nittet paa. Den ved Siden af Bægeret afbildede Gulddaase (197) er heller ikke loddet nogetsteds; til Fastgjørelse af Bunden er Randen kun ombøiet. Laaget er forbundet med Hoveddelen ved en Traad, hvad der ogsaa er Tilfældet for de følgende tre Guldkars Vedkommende. Det samme Lukkesystem er ofte anvendt ved de trojanske Vaser, og ligeledes træffer man hos Homer Kistelaag fastgjorte ved en Snor med kunstig slyngede Knuder. Iøvrigt ere de i Fig. 199—201 afbildede Kar overordenlig smaa. Det midterste er en ganske lav, rund Daase; de to andre have Amphoraform, og det ene

af dem, det med Bladornamenterne, bestaar af to Stykker, der ere stillede ovenpaa hinanden; som det andet, glatte findes tillige et noget større Exemplar. Jeg formoder, at man har lagt disse Miniatur-Vandkander og Daaser ved Børneligene som en Efterligning af de virkelige Brugsgjenstande, der medgaves de Voxne.

198. Skaar af et Kar af ægypt. Porcellain (nat. Størrelse).

Nogle andre Vaser af Sølv og et Bæger af samme Metal samt Kobberkjedler og Lgn. behøve ikke nærmere at omtales og afbildes. Derimod har blandt Stykkerne af saakaldet ægyptisk Porcellain — en fin hvid Masse med sandagtige Korn — et Skaar med en Krigers hjelmklædte Hoved stor Interesse. Det afbildes her for første Gang (se Fig. 198). Ansigtet er fremstillet i Profil. Det viser en

199—201. Guldkar fra den III. Grav (Størrelse 2:3).

fyldig Næse og et stort fremvæltende Øie, hvis Pupil er angivet med sort Farve. Halsen skjules af et stort Skjold, der naar helt op til Hagen. Hjelmen er lav og slutter tæt til Hovedets Form. Den bestaar af flere Lag ovenover hinanden, der ere flettede hvert for sig, sandsynligvis af

Læderremme. Ved Øret kan man se Begyndelsen til en Hagerem. Ovenpaa Hjelmen findes der fortil en hornlignende Opsats og i Midten en Rest af en anden. Hvorledes denne sidste har set ud i den øverste Ende, er desværre ikke synligt.

Hornlignende Opsatser har ogsaa Krigernes Hjelm paa den store Vase, der er funden udenfor Gravene, men de sidde der begge fortil, og hele Hjelmen er ogsaa anderledes formet. Større Lighed har Formen af den Hjelm, som bæres af Schardanerne (Fig. 202), der ere afbildede paa Ramses III.'s Dokumenter som Ægypternes Fjender. Vi se der den samme lave

202. Schardanernes Hjelm.

203. Vase fra den III. Grav (Størrelse 7:10).

Runding, der ligger tæt til Hovedet, med et Horn for og bag og en Knap i Midten. Ved Schardaner forstaas sædvanligvis Sarder, og det kunde jo saaledes være muligt, at Hjelmens omtalte Form og Udstyrelse var kommen til Mykenæ fra Lilleasien.

Af bemalede Vaser er i denne Grav kun fundet det ene Exemplar, Fig. 203. Dette viser i glindsende Fernis-

maleri en Forening af linear og billedlig Dekoration. Omkring Bugen løbe to Baand, og ovenover disse findes Palmeblade, omgivne af Kredse, der ere forbundne ved Streger.

I Museet i Athen slutter der sig til Fundene fra denne Grav nogle smaa Kar, der ikke stamme fra den, men have en ganske særegen Oprindelse. Schliemann skriver derom

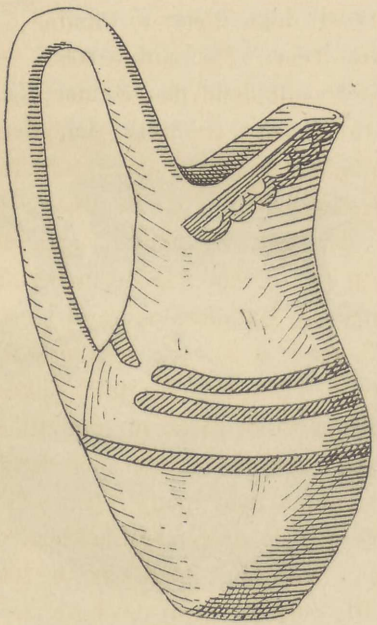

204. Lervase, funden ved Siden af den III. Grav (Størrelse 4:5).

følgende: „Omtrent 9 Fod ovenover Randen af den tredie Grav opdagede jeg ved Siden af denne, paa Klippeskraaningen, i en Dybde af 21 Fod under den tidligere Jordoverflade en Mængde Skeletter af Mennesker, der øiensynlig ikke havde været paa Baalet, men vare saa ødelagte af Fugtighed, at ingen af Hjerneskallerne kunde reddes. De eneste Gjen-

stande, der fandtes ved disse Benrade, vare Knive af Obsidian og fem meget smukke Vaser, forfærdigede uden Pottemagerskiven.“ En af dem er fremstillet i Fig. 204. De bestaa, i Modsætning til de øvrige Vaser, af temmelig grovt, rødt Ler. Ornamenterne: simple Baand og Buelinier, ere malede med mørkviolet mat Farve paa en gulgrøn, ligeledes mat Grund.

Disse Vaser høre altsaa til den store Gruppe af mat bemalede Kar, men staa ved deres raa Fremstillingsmaade, idetmindste blandt dem, der ere fundne i selve Mykenæ, paa det laveste Trin. En eneste Vase fra den II. Grav viser de samme Eiendommeligheder; dersom den ikke havde været, kunde man tro, at dette mærkværdige Fund paa Klippens Overflade betegnede en forud for Skaktgravene gaaende, ældre Periode. Ved de nyeste Gravfund i den nedre By har der viist sig ganske lignende Fremtoninger. Foran Indgangen til Gravene laa der mange Steder Skeletter, der vare omgivne af faatallige og raa Gjenstande, men som efter alt at dømme dog vare jordfæstede samtidig med Ligene i Gravene. Tsuntas ser heri sikkert med Rette et Udslag af den homeriske Skik, at man til Ære for en Død af fornem Stand dræbte Slaver eller Krigsfanger og begravede dem sammen med ham. Denne Forklaring gjælder rimeligvis ogsaa for de ovenover Skaktgravene fundne Skeletter; kun maa man da, istedetfor at henregne disse til Kvindegraven III, betragte dem som hørende til den IV. Grav, der ligger tæt ved, og i hvilken der kun var bisat Mænd.

6. Den anden Grav.

Den anden Grav er den mindste af dem alle; dens Maal ere 2,75 × 3 M. Den har kun indeholdt ét Lig, og dette var, hvad man kan slutte af de medgivne Gjenstande, af en Mandsperson; dels fandt man nemlig Brudstykker af

205. Guldbæger fra den II. Grav (Størrelse omtrent 9:10).

et Broncesværd, dels den paa følgende Side (Fig. 206) afbildede Landsespids af samme Metal. Denne sidste har været fastgjort til Skaftet ved et rundt Hylster, og paa dette findes der en Øsken, som muligvis har tjent til Anbringelse af den gaadefulde pung- eller fanelignende Gjenstand, man ser paa Krigernes Landser i Afb. 284. Endvidere indeholdt Graven et Guldbæger (Fig. 205), der atter

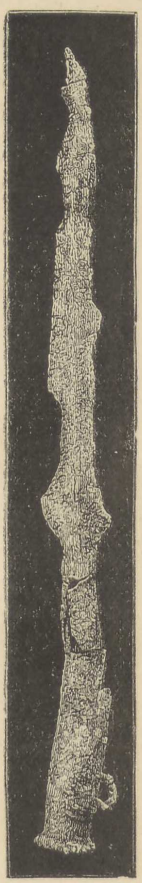

206. Landsespids af Bronce fra den II. Grav (Størrelse omtr. 1:5).

er drevet ud af ét Stykke Guldblik, og hvis eneste Hank er nittet paa. Om dets øverste Del løber et af Spidsbuer sammensat Ornament, om Midten og om Foden ophøiede Baand, hvert Sted to ved Siden af hinanden, hvis skraa Skraffering danner det saakaldte Fiskebensornament.

Da disse Gjenstande give et sikkert Vidnesbyrd om, at der har været bisat en Mand i Graven, kunde det ved første Betragtning synes paafaldende, at der i denne ogsaa fandtes et Guldbaand (Fig. 207). Nu har dette rigtignok en ganske anden Form end de Diademer, vi kjende fra Kvindegravene; det er i og for sig betydelig smallere og breder sig kun meget lidt imod Midten, hvorved det faar Lighed med de Bind, som endnu i den senere og seneste græske Tid findes viklede om Kongers og Digteres Hoveder, og det kunde saaledes i Mangel af anden Forklaring godt anses for et Hovedbaand til

207. Guldbaand fra den II. Grav.

en Mand. Men vi ville i det Følgende faa at se, at en Grav ofte har indeholdt langt flere af disse Baand, end der har været Lig i den, og at nogle af dem fandtes viklede om Armknokler; de maa saaledes sikkert alle betragtes som Armbaand, og altsaa Armbaand til Mænd. Paa Fremstillinger som f. Ex. den i Tiryns af Manden paa Tyren findes der jo

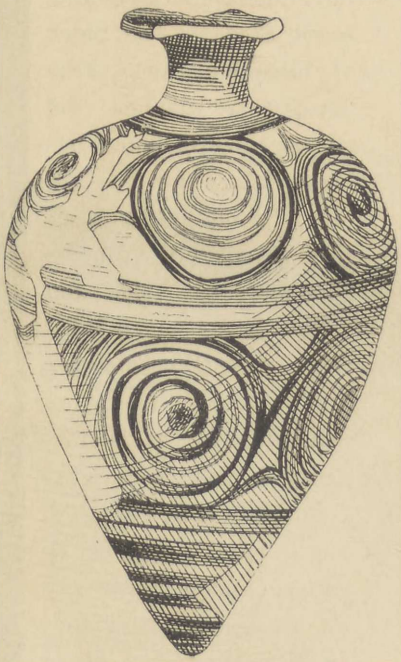

208. Lervase fra den II. Grav
(Størrelse omtrent 1:3).

ogsaa saadanne Baand angivet baade ved Haand- og Fodleddene og ved Knæerne.

Ved det foreliggende Baands Udsmykning er der det karakteristiske, at denne i Hovedsagen: de store ved Tangenter forbundne Kredse med mindre runde Bugler ved Siden af Tangenterne, er en nøiagtig Gjentagelse af Ornamentationssystemet paa den eneste Lervase fra den III.

Grav (se ovfr. Fig. 203); kun ere de store Kredse hist fyldte med Palmeblade, her med en Roset af skraatstillede Blade. Deraf synes at fremgaa, at den anden Grav kun ved et meget kort Tidsrum er skilt fra den tredie.

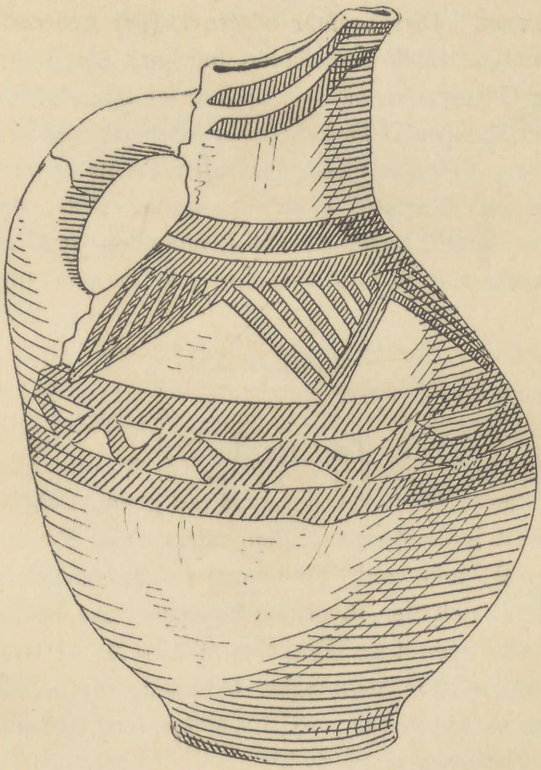

209. Lervase fra den II. Grav (Størrelse omtrent 1:2).

Af andre Gjenstande er der i denne Grav fundet: en lille Kniv, tre Vaser af saakaldet ægyptisk Porcellain og to bemalede Kar. Det ene af disse sidste (Fig. 208) er af en eiendommelig Form. Det har ingen Hank, løber meget spidst til forneden, er her gjennemboret og har saaledes maaske tjent som Tragt. Det er dekoreret med rødbrun

Fernis paa den gule Lergrund. Om Hals, Bug og Fod løbe Baand, og i begge Mellemrummene findes store, men temmelig overfladisk udførte Spiraler. Den anden bemalede Vase (Fig. 209) er den, hvis nære Slægtskab med de Kar, man har fundet ved Randen af den tredie Grav, allerede er fremhævet. Den bestaar af grovt, rødt Ler og er lavet med Haanden. Hele Overfladen har man givet en graagul Tone, og Udsmykningen, der bestaar af Baand, en Zigzaglinie og et Mønster af Trekanter, er foretaget med graaviolet, mat Farve. Vi finde altsaa her igjen Fernis og mat Farve benyttede paa Karrene i en og samme Grav, og de to Genrer ere dertil forbundne med hinanden ved, at begge kun anvende det lineare Ornamentationssystem fra Metaltekniken.

---

7. Den fjerde Grav.

Den fjerde Grav var den største og den i enhver Henseende mest indholdsrige af dem alle. Dens Bundflade var 5 × 6,75 M., men dette Flademaal indskrænkedes rigtignok betydeligt af den Mur, hvormed Væggene vare beklædte, thi denne havde overalt en Tykkelse af 1,20 M. I Graven laa „Benradene af fem Mennesker, tre med Hovedet imod Øst og Fødderne imod Vest, de to andre med Hovedet imod Nord og Fødderne imod Syd."

Vi have ved de forud beskrevne Grave set, hvorledes der for at forklare mange af Smykkernes Bestemmelse absolut kræves en forudgaaende Fastsættelse af de Begravedes Kjøn. Hidtil have vi bestandig kunnet besvare dette Spørgsmaal til én Side; Tilstedeværelsen af Gjenstande, der kun kunde tilskrives det ene Kjøn, paa samme Tid som alle de, der ere betegnende for det andet, manglede, har godtgjort, at der i den I. og III. Grav kun er bleven begravet Kvinder,

i den II. kun en Mand. Anderledes og dermed vanskeligere er Forholdet for den IV. Gravs Vedkommende. Den store Mængde Vaaben af alle Slags udelukker enhver Tvivl om, at Flertallet af Ligene ere af Mandspersoner; men tillige findes der Gjenstande som Haarnaale og et stort massivt Armbaand, der næppe kunne være andet end kvindelige Smykker, og dog er langt fra hele den kvindelige Udstyring samlet, som vi have lært at kjende i Gravene I og III; frem for alt mangle Ørenringene og de store Brystsmykker.

Disse Vanskeligheder lade sig ikke hæve med absolut Sikkerhed. Ved at veie de forskjellige Muligheder imod hinanden er det imidlertid mere og mere fremgaaet for mig som sandsynligt, at der i Graven har ligget tre mandlige og to kvindelige Lig.

Vi ville strax begynde med det Forhold, der gjør Spørgsmaalet mest indviklet. Schliemann optæller ikke mindre end otte „Diademer" fra denne Grav, og da dét, han henfører til den III. Grav, ifølge Stamatakis og Anordningen i Museet ogsaa hører herhen, have vi ikke mindre end ni saadanne. Det er naturligvis ikke muligt, at alle disse, naar der kun er fem Lig, kunne have tjent som Hovedsmykker. Og vi behøve heller ikke at tage vor Tilflugt til den Udvei, som Schliemann benytter, idet han tænker sig Muligheden af, at der i Graven ogsaa har været nogle Børnelig, af hvilke ingen Knokler ere blevne tilbage. Et Baand af lignende Form som Fig. 207, men overalt lige bredt og heller ikke tilspidset i Enderne, er i den V. Grav fundet viklet om en Armknokkel (se Afb. 257), og da der i denne Grav kun var bisat Mandspersoner, viser det sig altsaa at være et Armsmykke for Mænd. Men ikke alene Baand af denne Form ere blevne baarne paa den nævnte Maade. Fra den IV. Grav foreligger der et, som ligeledes endnu er slynget om en Armknokkel, men som er bredest i Midten, løber spidst til mod begge Ender og afsluttes med en tynd Guld-

210. Gulddiadem fra den IV. Grav (Størrelse omtr. 1:4).

traad. Det har Form som de i Fig. 148 og 149 fremstillede Guldbaand. Derefter vil Spørgsmaalet blive, hvilke af den IV. Gravs forskjelligt formede „Diademer" vi overhovedet endnu tør benævne saaledes.

For det Første have vi to Stykker, der nærmest ere beslægtede med det store Diadem med Busken fra den III. Grav. Det ene af disse ses i Fig. 210. Paa dette har der ligesom ved hint med Nagler været fastgjort en Busk af smaa Blade, der rigtignok nu paa nogle svage Spor nær ere borte.

Det andet Stykke, der er afbildet i Fig. 211, ligner det første meget. De ere begge ved vertikale Baand delte i fem Felter, men medens de tre midterste af disse for det første Stykkes Vedkommende ere udfyldte

med Rosetter, prydes de her af de samme smaa og mindre Kredse, som ved 210 fylde begge Hjørnefelterne. Ved hvert af Hjørnerne har det andet Diadem en Firkant. I Stedet for Busken fortsætter Blikket sig foroven i en sammenhængende Form, der omtrent vilde svare til Buskens Kontur. Denne øverste Del er smykket med tre Rækker smaa kredsformige Bugler.

Selvfølgelig har man aldrig kunnet bære disse to Stykker om Armene, det er sikkert Diademer; kun staa vi overfor det Spørgsmaal, om vi skulle tænke os dem benyttede af Mænd eller af Kvinder. Nu foreligger der fra denne Grav 13 Guldkors med Arme af Form som Laurbærblade, lig dem, vi allerede kjende fra Kvindegravene I og III. I Mandsgraven II fandtes ingen saadanne Kors,

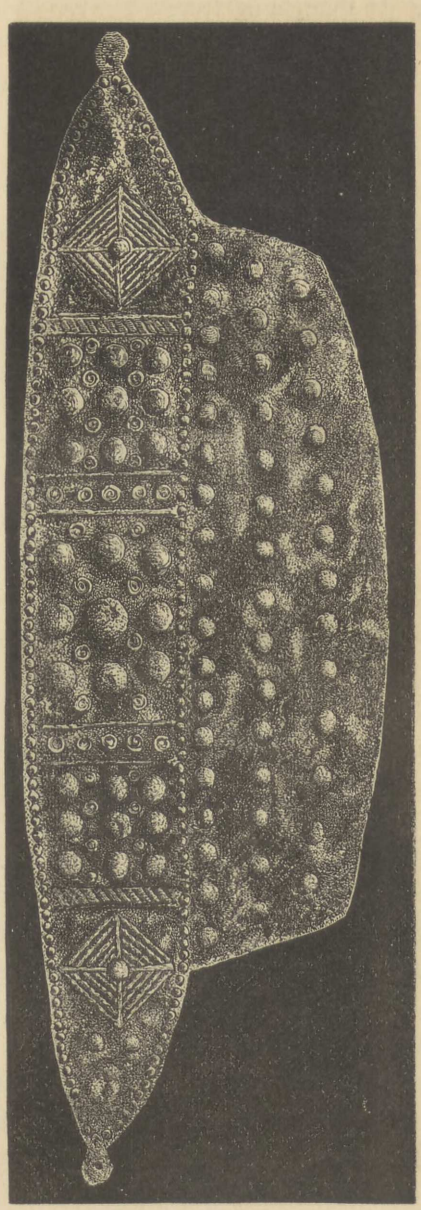

211. Gulddiadem fra den IV. Grav.

og de mangle ligeledes i Gravene V og VI, der bevislig ogsaa kun have indeholdt Lig af Mænd. Dette tyder paa, at disse Gjenstande udelukkende have tjent som Kvindepynt. Den I. Grav lærte os, at der til hvert Lig hører omtrent fem eller sex af dem; altsaa leder Tallet 13 i denne Grav just til Forestillingen om to kvindelige Lig. Af deres Ornamentation fremgaar det endvidere, at de utvivlsomt høre sammen med

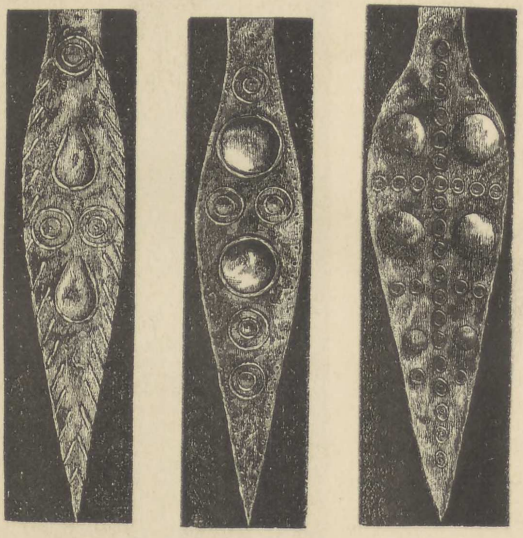

212—214. Blade af Guldkors fra den IV. Grav.

de to Diademer (jfr. Fig. 212—214). De vise bestandig Kredse og runde Bugler, ogsaa hist og her Blade, der minde om Rosetterne paa Diademet Fig. 210, ja endog de samme skraa Streger langs Randen som dette.

Hvad der gjaldt for Korsene, at de efter Alt at dømme maatte betragtes som kvindelige Smykker, gjælder altsaa ogsaa for Diademerne, og hvad disse angaar, kommer endvidere følgende Omstændighed til. I den II. Grav, ved det mandlige Lig, fandtes kun et smalt Guldbaand, der, som vi

have set, snarere maa antages for et Arm- end for et Hovedsmykke. I de andre Mandsgrave, V og VI, er der slet intet fundet, som kunde ligne Diademer. Sandsynligvis ere saaledes de mykenæiske Mænd overhovedet ikke blevne begravede med Diademer.

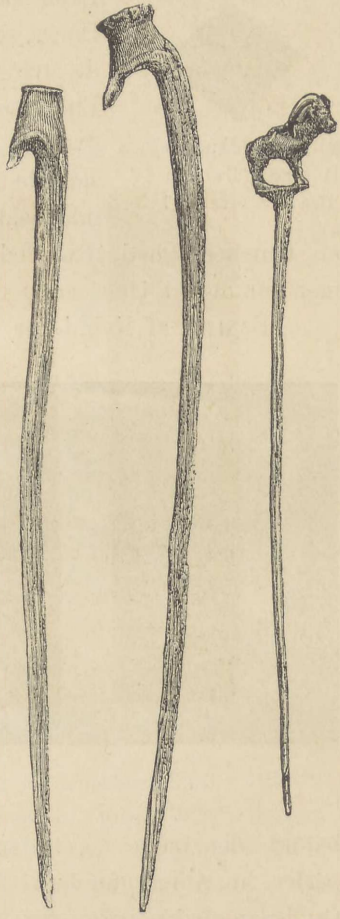

215—217. Guldhaarnaale fra den IV. Grav (nat. Størrelse).

Lade vi os nu lede af de Røster, der altsaa fra forskjellige Sider mane til den Antagelse, at der i den IV. Grav har været to kvindelige Lig, saa bliver Følgen af og paa en vis Maade Lønnen for den trufne Afgjørelse, at vi strax støde paa en Mængde Ting, som yderligere understøtte det vundne Resultat. Først og fremmest maa vi da henføre Stykkerne Fig. 215—217 blandt de kvindelige Smykker som Haarnaale. Ogsaa Knappen Fig. 218 maa have hørt til en Haarnaal; dens øverste Spids er lukket, den underste aabne har formodenlig omsluttet en forgyldt Broncestift. Særdeles pragtfuldt er Armbaandet Fig. 219 med den paa en Bladgrund heftede, straalende Roset. Endvidere har man fundet en Kam i Halvkredsform, der altsaa har været bestemt til at holde Haaret; den bestaar af Ben, men dens Ryg er overtrukken med Guldblik. Ogsaa i denne Grav var der medgivet Kvinderne smaa Vægte. De fundne

Rester ere flade Stykker Guldblik, der bestaa af to Dele, og som vistnok ere Vægtbjælkernes Beklædning.

Til de kvindelige Smykker høre sikkert ogsaa tre Exemplarer af det samme lille Hus med Duer, som fandtes i den III. Grav. Og de tre nye Exemplarer stemme i alle Enkeltheder, i enhver Linie, saaledes overens med hint, at de maa være slaaede med det selvsamme Stempel eller udarbeidede over den selvsamme Form, en Omstændighed, hvorved ogsaa disse to Grave knyttes nær sammen i Henseende til Tid.

218. Guldknap af en Haarnaal fra den IV. Grav (Størrelse 1:3).

Baarne af Kvinderne tænke vi os endvidere de Hals-

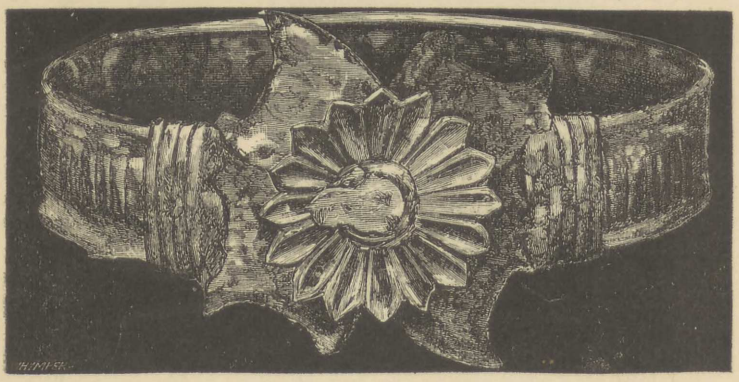

219. Guld-Armbaand fra den IV. Grav (naturlig Størrelse).

baand, der have været dannede af en talløs Mængde Ravperler, man har fundet i Graven, og endelig endnu de to Guld-Signetringe, Fig. 220 og 221, der bære meget store Plader med rige Fremstillinger. Disse Ringe ere nemlig saa snevre, at de selv ved en mindre Mandshaand kun lade sig skyde ind til midt paa den lille Finger. De maa derfor sandsynligvis tilskrives Kvinder, uagtet det er ægte mandlige Idrætter, der er fremstillet paa dem.

Paa den første se vi to Mænd tilvogns, paa Jagt efter en Hjort. Vognen har den fra Gravstelerne bekjendte Form. Der er her som hist kun viist ét Hjul med fire Eger, bag hvilket et andet maa tænkes skjult. Afvigende er derimod Forspandet, idet man her tydelig ser to Heste ved Siden af hinanden. I Vognen staa to Mænd, af hvilke den ene bøier sig frem til Skud; med den fremstrakte venstre Haand holder han Buen, medens han med den høire skyder Pilen

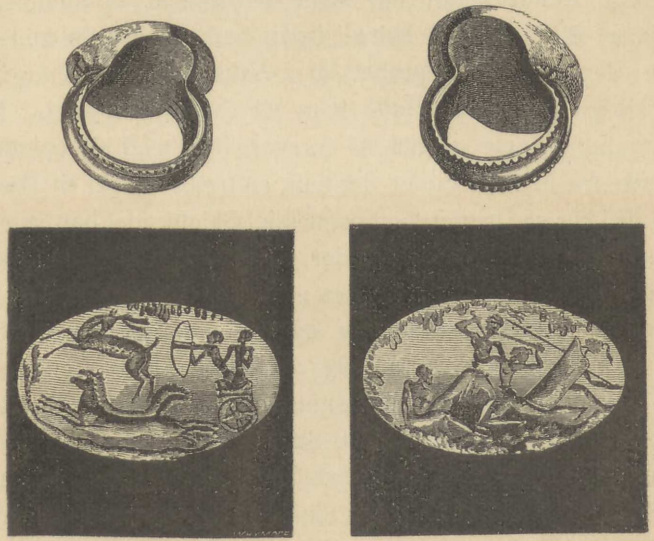

220 og 221. Guldringe fra den IV. Grav (naturlig Størrelse).

fra Strængen. Den anden, der staar lige opreist, holder i de halvt opløftede Hænder Tøilerne, som ganske vist ikke ere til at se. Over Hestene er der fremstillet en springende Hjort, der vender Hovedet tilbage; den maa naturligvis tænkes løbende foran dem. Scenen er, som ofte i den ældste Kunst, af Hensyn til Pladsen rykket sammen og de Figurer, der skulle være bag ved hinanden, derved komne til at staa over hinanden. Under og foran Hestene antydes Jordbunden ved en Bølgelinie. Langs den øverste Rand er

der her og i endnu større Udstrækning paa den anden Ring sammenstillet Grupper af bladformige Indsnit; det er muligt, at disse skulle forestille Løv eller Skyer, men snarere maa de dog tænkes anbragte blot for at udfylde Rummet ligesom Spiralerne paa Gravstelen Fig. 146 og Oxehovedet og de forskjellige Grene paa Guldpladerne Afb. 260 og 261.

Den anden Ring viser os en Kamp. Der er fremstillet fire Mænd. Den krigerske Handling naar sit Højdepunkt i Midtgruppen; her tager den ene af de Kæmpende et langt Skridt ud til høire; foran ham synker en anden i Knæ; denne har han grebet fat i Nakken eller i Haaret og er i Begreb med at støde ham sit Sværd i Brystet. Den Overvundne søger endnu at forsvare sig med sit opløftede Sværd; fra høire kommer der ham en tredie Kriger til Hjælp, som dækker sig bag et kæmpemæssigt Skjold, idet han svinger en stor Landse imod den, der i Øieblikket har Overtaget. Til den anden Side for Gruppen sidder en Mand og hviler sig; sin høire Haand støtter han mod Sædet, det venstre Ben har han trukket op foran sig, og det høire er fremstrakt.

Mændene saavel paa denne som paa den første Ring synes kun at være iførte et Skjørt. Paa Hovedet bærer Manden med Skjoldet i ethvert Tilfælde en Hjelm, thi man kan tydelig se Busken. Hans Skjold har ikke den indskaarne, men en helrandet, langstrakt Form og er saa stærkt hvælvet, at det omtrent danner en Halvcylinder.

Dermed ere saa de Gjenstande opregnede, som vi vel med nogenlunde Sikkerhed kunne henføre til denne Gravs to Kvindelig. Man skulde nu snarest tro, at disse to Lig vare dem, som Schliemann fandt liggende paa langs i Gravens sydlige Halvdel, medens som bekjendt de tre andre laa paatværs i den nordlige Halvdel. Men en saadan Antagelse tilsteder Beretningen om Fundene ikke. Schliemann siger:

„Idet jeg begyndte Udgravningen af de underste Lag i denne Grav fra Sydsiden, stødte jeg strax paa fem store

Kobberkjedler, i den ene af hvilke der indeholdtes nøiagtig 100 meget store og smaa Benknapper, beklædte med tyndt Guldblik . . . . Umiddelbart ved Siden af Kobberkarret med de forgyldte Knapper fandt jeg et Sølv-Kohoved med to lange Horn af Guld . . . . Ligeledes fandt jeg der to Kohoveder, forfærdigede af meget tyndt Guldblik, som have en dobbelt Øxe imellem Hornene . . . . Idet jeg gravede videre fra Øst til Vest stødte jeg paa en Hob af mere end 20 Sværd og adskillige Landser af Bronce . . . . Nogle af Landseskafterne syntes vel bevarede, men de faldt fra hinanden, da de bleve udsatte for Luften . . . . De to Lig, hvis Hoveder vare vendte imod Nord, havde Ansigtet bedækket med store Guldmasker i Repoussé-Arbeide."

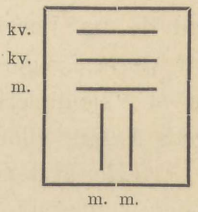

222. De fem Lig i den IV. Grav.

Derefter staar det fuldstændig klart, at de to Lig, der laa med Hovedet imod Nord, ved hvilke der fandtes Sværd og Landser, og som havde Masker for Ansigterne, vare Mænd, og at vi maa søge Kvinderne blandt de tre andre, der vare rettede imod Øst. Dette sidste bliver dertil specielt stadfæstet ved Schliemanns Angivelse: „Ved de to Benrade, der laa med Hovedet imod Øst, fandt jeg de to store Signetringe og det store Guldarmbaand."

Nogle andre Punkter i den Schliemann'ske Beretning synes rigtignok ved første Betragtning igjen at kaste Tvivl over vor Antagelse om to Kvindelig og at bevise, at der kun fandtes ét saadant i Graven; vi maa derfor endnu i Korthed gaa ind paa disse Punkter. Det første komme vi temmelig let over.

Jeg vil paa Forhaand bemærke, at Maskerne fremtræde som noget specielt karakteristisk for mandlige Lig. I denne Grav bedækkede de Ansigterne af de to Lig, der som Følge af de medgivne Vaaben jo med Sikkerhed kunne anses for

Mandspersoner; i Kvindegravene I og III mangle de ganske, medens de igjen optræde i Mandsgraven V. Nu fortæller Schliemann: „En tredie Maske af meget tykkere Guldblik (Fig. 223) bedækkede Ansigtet paa en af de Benrade, der vendte Hovedet imod Øst.“ Da de to Skeletter, der laa i Retning fra Syd til Nord, have viist sig at være Mænd, maatte man altsaa anse denne Benrad for det tredie mandlige Lig, og de to sidste, der endnu ere tilbage, maatte da være Kvinder.

Ikkedestomindre hedder det: „En fjerde meget svær Guldmaske blev funden ved Siden af Hovedet paa et andet af de Lig, der vare rettede imod Øst; ved nærmere Betragtning ser man, at den forestiller et Løvehoved.“ En endnu nærmere Betragtning viser imidlertid, at denne Maske ved de fra Løvehovedets Hals vandret udgaaende Blikdele har været fastgjort paa en plan Flade og altsaa sandsynligvis er et Skjoldmærke. At den skulde have ligget over en Døds Ansigt, vilde jo ogsaa i og for sig være ganske utroligt.

Efter at denne Vanskelighed saaledes heldig er ryddet af Veien, kunne vi foreløbig igjen tro paa to kvindelige Lig. Men nu siger Schliemann videre: „Hine to af de Skeletter, der vendte Hovedet imod Øst, hvis Ansigter vare bedækkede med Guldmasker“ — (den ene af disse er Løvemasken, som imidlertid efter den første Angivelse er funden „ved Siden af Hovedet“) — „havde ogsaa Brystet dækket af store gyldne Brystplader; den ene er af massivt Guld, men uden nogensomhelst Ornamentation, den anden af tyndt Guldblik og i Repoussé-Arbeide prydet med to Rande af smaa Kredse, imellem hvilke der staar fem Rækker skjoldformige Ornamenter med koncentriske Kredse. Dette sidste Brystskjold har ved hver Ende et Hul for at kunne fastgjøres om Livet.“

Ogsaa Brystskjoldene har man aabenbart kun medgivet Mænd; de findes kun i denne og i den V. Grav. Hvis altsaa virkelig to af de tre Lig, der laa paatværs, havde

været bedækkede med dem, saa vilde det næppe være tilstedeligt at ansé andre end det sidste tiloversblivende for en Kvinde. Men ogsaa denne Vanskelighed lader sig fjerne paa en meget tilfredsstillende Maade.

Det Brystskjold uden Ornamentation, hvorom Schliemann taler, findes i Museet iblandt Gjenstandene fra denne Grav — noget andet derimod ikke. Der existerer endvidere foruden det kun endnu ét Brystskjold, nemlig fra den V. Grav; men dette kan der absolut ikke være sigtet til i den Schliemann'ske Beskrivelse, da det har en ganske anden Udsmykning end den beskrevne (se Fig. 256). Hvad det er, Schliemann har antaget for et andet Brystskjold, lader sig let forklare; det er intet andet end det ene af de store Diademer — det med den sammenhængende Overdel istedetfor Busk (se Fig. 211). De to Rande af smaa Kredse, Inddelingen i fem Felter, Hullerne i Enderne, alt gjenfindes her! Og dersom der skulde behøves noget yderligere Bevis for, at Schliemann virkelig har holdt dette Stykke for et Brystpandser, saa kan et saadant søges i hans lille Katalog over de mykenæiske Oldsager i Athen, hvor det omtalte Diadem, der i Museet har Nummer 274, betegnes som „petite cuirasse d'or très mince avec ornement au repoussé".

Hvad der nys syntes saa farligt for vor These om to Kvindelig, forvandler sig nu til den bedste Støtte for denne: det formentlige Brystpandser, der tydede paa et mandligt Lig, kan som stort Diadem kun have smykket et kvindeligt.

Og de to Kvindelig laa tæt ved hinanden, thi Schliemann fortsætter strax efter Beskrivelsen af det omtalte Stykke: „Ved Siden af et andet Ligs Hoved fandt jeg den smukke Guldkrone" (Fig. 210). Talen er her sikkert endnu om det samme Parti af Graven og om et Hoved, der ikke var bedækket med nogen Maske. Resultatet af alt dette er, at tre Lig havde Ansigterne bedækkede med Masker, de to andre et Diadem om Panden: hine vare Mænd, disse Kvinder.

Efter saaledes at have overbevist os om at vi have Ret i vor Antagelse om to Kvindelig, gaa vi nu over til en nærmere Betragtning af de Gjenstande, hvormed de tre mandlige Lig i denne Grav vare udstyrede. Iblandt disse ere naturligvis de tre Masker af særlig fremragende Betydning; vi se nemlig her for første Gang den mykenæiske

223. Guldmaske fra den IV. Grav (Størrelse omtrent 1:3).

Kunst hæve sig op over Udførelsen af slet og ret Dekoration til Løsning af den Opgave, vi pleie at anse for Højdepunktet af al bildende Kunst, nemlig Fremstilling af det menneskelige Ansigt.

Disse Masker vise os plastisk modellerede Ansigter i Legemsstørrelse. De to, der fandtes over de i Gravens Længderetning liggende Skeletter, ligne hinanden over-

ordenlig meget. Derfor behøver kun en af dem at afbildes (Fig. 223). Denne viser temmelig regelmæssige Træk: en ikke stor, veldannet Næse og en ligeledes middelstor Mund

224. Guldmaske fra den IV. Grav (Størrelse omtrent 3:8).

med tydelig fremtrædende Læber. Øinene sidde meget tæt sammen og noget paa skraa. Man ser tydelig, at de ere lukkede; midt over det fremstaaende Øieæble løber den Linie, i hvilken Laagene støde sammen; paa begge Sider af den ere Vipperne angivne ved indtrykkede, smaa Streger.

Paa samme Maade, kun grovere, ere Brynene fremstillede paa det fremstaaende Pandeben.

Alt dette gjenfindes ligesaadan ved den anden Maske. Den eneste kjendelige Forskjel er den, at Ørerne der ikke staa saa langt fra Øinene og dertil ere noget omhyggeligere formede end her.

Den tredie Maske (Fig. 224), der laa over Ansigtet paa den ved Siden af Kvinderne begravede Mand, afviger betydelig fra den nys beskrevne. Næsen er ganske vist meget fortrykket og derfor ikke til at bedømme. Men Øinene ere her større end hist, næsten kuglerunde og stærkt fremstaaende. Da de ere omgivne af skarpe Rande, gjøre de Indtryk af at være vidt aabne. Imidlertid mangler paa denne Maske overhovedet al Indertegning, og det er derfor sikkert kun af Mangel paa Dygtighed, at Grændselinien imellem de lukkede Øienlaag er udeladt. Knoklerne omkring Øinene træde skarpt frem, men Brynene ere ikke angivne. Munden dannes af en buet Fordybning, der løber langt ud til begge Sider, saa langt, at den tilsidst ikke mere kan opfattes som Mund. To Linier, der forbinde Næsefløiene med Enderne af den og give det mellemliggende Parti Udseende af at være noget ophøiet, vise at der her er antydet et Overskjæg, hvor man har undladt Haartegning ligesom ved Øienvipper og Øienbryn. Dog skulle vi næppe tænke os Manden med Overskjæg alene, men sikkert tillige med et begyndende Fuldskjæg; da imidlertid intet af dette er fremstillet, kan det kun have været svagt — noget, der synes at tyde paa en ung Alder. Underlæben er ganske smal. Ørerne ere stillede fuldstændig forkert, idet Brusken istedetfor at staa opret ligger med den aabne Side nedad.

At vi i disse Masker maa se de Afdødes Portrætter, kan der ingen Tvivl være om, særlig paa Grund af de lukkede Øine, der igjen paa et Exemplar fra den V. Grav ere tydeligt fremstillede. Hvorledes de bleve forfærdigede,

kan ikke med Sikkerhed afgjøres. Blikket er meget for tykt til, at det saaledes som ved Børnemaskerne fra den III. Grav kan være formet over den Dødes Ansigt; man maa snarest tænke sig det slaaet over en Træform; paa saadan Maade have de mange Knapper og Bugler fra denne Grav faaet deres Udsmykning over et Underlag af Ben, der endnu findes bevaret under adskillige af dem, og i hvilket alle Linier først bleve indridsede.

Den Forskjel i Fremstillingen af de forskjellige Ansigtsdele, der viser sig imellem de første to Masker paa den ene og den tredie paa den anden Side, lader sig ikke forklare alene ved den forskjellige Ansigtstype hos dem, der bleve modellerede. Den Døde, hvem den tredie Maske tilhører, havde lige saa vel lukkede Øine og besad lige saa vel Øienhaar og Øienbryn som de to andre. Naar disse Ting ikke ere bragte til Udførelse, er det simpelthen fordi den, der lavede Masken, ikke har forstaaet at fremstille dem.

Vi maa derefter antage, at denne tredie Maske er forfærdiget paa et andet, sandsynligvis tidligere Tidspunkt end de to andre, og at det mandlige Lig, hvortil den hører, d. v. s. det, der ligger sammen med de to Kvinder, altsaa ogsaa er bleven bisat tidligere end de to andre Lig, disse derimod ifølge den store Overensstemmelse imellem deres Masker temmelig nær samtidig.

Som allerede forud omtalt synes mig Anbringelsen af et Pandebaand at være udelukket der, hvor man har lagt en Maske over den Dødes Ansigt; da nu alle de tre mandlige Lig bare Masker, og Kvinderne allerede have faaet de store Diademer som deres Part, maa sikkert alle de andre forefundne Guldbaand have havt den Bestemmelse, som i to Tilfælde endnu tydelig fremgaar af det faktisk foreliggende, nemlig at vikles om Armene. I Museet ligger der et Baand fra denne Grav, hvis Spids ender i en Guldtraad, og som endnu omslynger en Armknokkel.

Derefter opstaar kun det Spørgsmaal, om saadanne Armbaand virkelig bleve baarne af Mænd og ikke snarere skulle tilskrives Gravens to Kvindelig. Hertil maa svares, at der for det Første i Mandsgraven V er fundet et lignende Baand, som ogsaa endnu er viklet om en Armknokkel, og at for det Andet forskjellige Fremstillinger vise Skikkelser, der have Baand viklede om Armene lige over Haandledet.

Et yderligere Bevis for at idetmindste et af Baandene maa henføres til de mandlige Lig, kan udledes af dets Ornamentation. De samme Ornamenter, som ses paa Midtpartiet af det i Fig. 225 fremstillede Baand: en Roset med lige-, til høire og venstre for dén andre med skraatstillede Blade, og Olie- eller Laurbærgrene, gjenfindes nemlig paa forskjellige Stykker, der sikkert have hørt til Mændenes Paaklædning, og hvoraf der er afbildet et i Fig. 226. Disse bestaa af et horisontalt, ved begge Ender gjennemboret Baand, fra hvis Midte der udgaar en vertikal Strimmel, som er styrket ved en Midtribbe og ender med et stort, rundt Øie. Da et af disse Stykker er fundet fastgjort ved Knæet paa et af Ligene, tør man vel dermed anse for givet, at deres Bestemmelse har været at holde de af Tøi eller Læder bestaaende Gamascher — Forgængerne for Benskinnerne —, hvor-

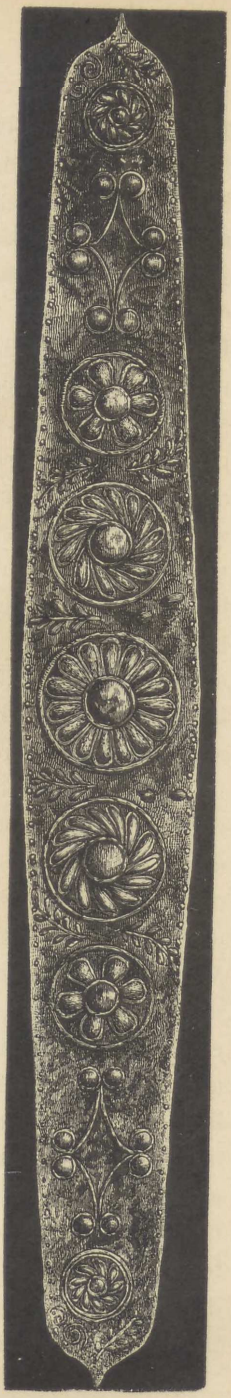

225. Guldbaand fra den IV. Grav.

med den nederste Del af Krigernes Ben paa den allerede flere Gange nævnte store Vase (Afb. 284) er beklædt. De have uden Tvivl været anbragte paa den Maade, at det ornerede Baand ved Hjælp af en Traad omsluttede Partiet imellem Knæ og Læg, medens den vertikale Strimmel hængte nedad og med sit Øie greb fat om en Knap paa Gamaschen.

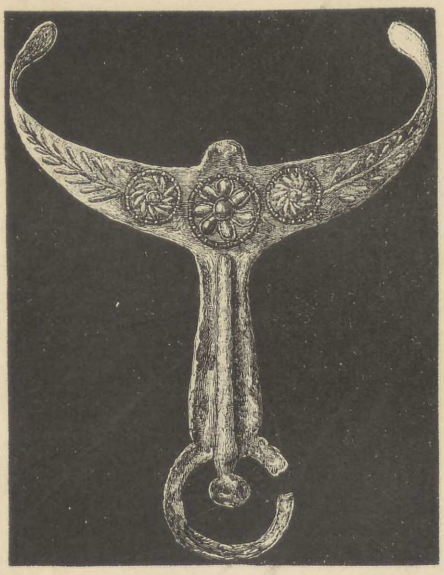

226. Guld-Gamascheholder fra den IV. Grav.

De øvrige medgivne Gjenstande indskrænke sig næsten udelukkende til de to Arter: Vaaben og Drikkekar. Af Vaaben findes Sværd, Dolke, Spyd og Pile. Først ville vi undersøge Sværdene. Deres Klinger ere alle af Bronce; Jern forekommer overhovedet ikke i en eneste af Gravene. Dertil ere de alle tveæggede og af eiendommelig Form: begynde bredt, men blive strax smallere, fortsætte sig saaledes et meget langt Stykke og ende i en Spids. Allerede Schliemann bemærkede, at de i Forhold til deres Længde

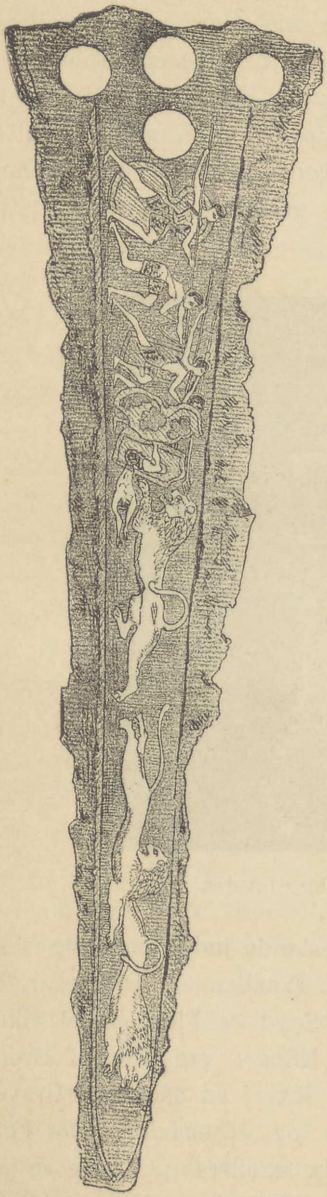

227. Dolkklinge med indlagt Arbeide fra den IV. Grav.

(indtil 1 M.) vare meget for svage til, at man kunde hugge med dem. Forskjellige Fremstillinger af Kampscener have ogsaa allerede viist os, at Sværdet bestandig kun brugtes til at stikke med, saaledes paa en af Skyderne fra den III. og en af Guldringene fra den IV. Grav (se Fig. 178 og 221). En Del af Klingerne ere i deres fulde Længde prydede med Fremstillinger af løbende Dyr. Paa en af dem ses langs hver af Æggene en lang Række Griffer, alle nøiagtig ens. De ere udarbeidede i selve Klingen som ganske lavt Relief og have næsten samme Udseende som de fra den III. Grav, der ere forfærdigede af Guldblik som Smykker til Klædedragten (se Fig. 186). Schliemann kunde endnu ikke give nogen Meddelelse om disse Fremstillinger; man har først opdaget dem i Museet ved at rense Gjenstandene.

En endnu større Overraskelse frembød sig, da Dolkklingerne, som vare overtrukne med et meget tykt Lag Metalilte, bleve rengjorte i Museet.

Paa sex af dem fandt man de mest beundringsværdige Fremstillinger i indlagt Arbeide. Den første (Afb. 227) viser paa den ene Side en stor Løvejagt. Til venstre er der fremstillet fem Mænd, til høire tre Løver. Den forreste af Mændene er allerede revet omkuld af den angribende første Løve og ligger paa Ryggen med Benene trukne sammen paa sit Skjold. De to følgende støde samtidig deres lange Landser imod Dyrets Pande og i dets Svælg. Den forreste af dem dækker sig med et stort, stærkt hvælvet Skjold, der er indskaaret fra Siden, den anden har et mindre, firkantet Langskjold hængende paa Ryggen ved et Baand over Skulderen. Den fjerde Mand er en Bueskytte, den sidste er igjen bevæbnet med Landse og har et stort indskaaret Skjold paa Ryggen. Den forreste Løve, der staar alene tilbage i Kampen, har allerede faaet et Saar, de to andre have gjort omkring og løbe bort.

Fremstillingen viser en Mængde interessante Enkeltheder. Mændenes Paaklædning, der indskrænker sig til noget i Lighed med et Par Svømmebenklæder, kjende vi allerede andetstedsfra, men vi se den her for første Gang ganske tydelig tegnet. Ligeledes ere de to Skjoldformer os bekjendte fra Skyderne og Guldmønterne. Den Maade, hvorpaa de bæres, er derimod ny, og vi træffe den i hele den antike Kunst heller ikke andre Steder end her. Herodot kalder Skjoldhaandtagene en Opfindelse af Karerne, et Folk, der spillede en stor Rolle under den mythiske Kong Minos paa Kreta. Vi befinde os altsaa tilsyneladende her i Tiden forud for denne Opfindelse. Desuden finder man uden Vanskelighed adskillige fine Træk i Grupperingen af Figurerne. Mændene ere fremstillede i saa vidt mulig afvexlende Stillinger, og ligeledes ere Skjoldene saaledes fordelte, at der regelmæssig efter et kantet følger et ovalt, indskaaret. Med samme Dygtighed ere de forskjellige Løver behandlede. Den første gaar lige imod Angriberne, den anden har

allerede taget Flugten, men ser sig endnu engang tilbage, den tredie har fuldstændig opgivet Kampen og jager afsted i fuldt Løb.

Virkningen af denne tiltalende Tegning forhøies dertil overordenlig ved Billedets vexlende Farver, idet det nemlig er sammensat af de forskjelligste Metaller. Man har derved baaret sig ad paa den Maade, at man først har udført Billedet paa en særskilt tynd Bronceplade, som da er bleven føiet ind i Klingen, en Fremgangsmaade, der kan iagttages ved alle Dolkklinger fra denne og den V. Grav. Farverne ere fordelte paa følgende Maade: Løverne og de nøgne Partier af Mændene ere indlagte med Guld, Benklæderne og Skjoldene med Sølv, og de mindre Ting som Skjoldremme, Skjoldmærker og Prydelser paa Klædedragten med en næsten sort Masse. Grunden er overtrukken med en mørk Emaille, i hvilken Figurerne træde fortrinligt frem.

Paa den anden Side af denne Klinge er der fremstillet en Løve og fem gazelleagtige Dyr. Løven har faaet Tag i det bageste af disse, de andre løbe bort i skyndsom Flugt.

En anden i denne Grav funden Dolk viser tre Løver, der løbe bag efter hinanden. De ere indlagte helt med Guld, men Mankerne bestaa af noget mørkere, rødlige Stykker, og paa Benene og under Bugen findes enkelte Striber af lysere Farve end det øvrige Legeme; efter Alt at dømme have Mykenæerne altsaa forstaaet at farve Guldet, sandsynligvis ved i det ene Tilfælde at tilsætte Kobber, i det andet Tilfælde Sølv.

Den tekniske Udførelse er ved dette Exemplar ogsaa for saa vidt en anden, som Løverne først ere udarbeidede i Relief i den paagjældende Bronceplade og derefter belagte med tynde Guldplader. Dyrene træde ved denne Fremgangsmaade langt bedre frem end paa de andre Klinger, der ere indlagte paa sædvanlig Vis.

De øvrige ikke mindre fremragende Dolkklinger ere

fundne i den V. Grav og ville blive omtalte ved Beskrivelsen af denne. Naar vi betragte alle disse Stykker og lægge Mærke til den Omhu, hvormed Arbeidet er udført, til Livet i Fremstillingen og Farvernes Pragt, hvilken høi Agtelse maa vi da ikke faa for den Kulturperiode, der har kunnet frembringe noget saadant.

Der har altid existeret forstandige Mænd, som have følt sig overbeviste om, at de homeriske Beskrivelser af vidunderlig kunstrigt prydede Skjolde, af herlige Bægere og feagtig smykkede Paladser ikke vare grebne ud af Luften, men maatte være fremkaldte ved, at lignende Ting virkelig havde foreligget; paa den anden Side har der ogsaa bestandig været Enfoldige, som, paa Grund af at man ikke havde fundet saadanne Ting, hellere ansaa det Hele for lutter Fantasi og Fabel.

Nu have vi hin ældste Periodes store Kultur for os, og hvo tvivler vel om, at det er den, der har givet de homeriske Sangere Stof til deres med saa stor Forkjærlighed udpenslede Skildringer? Netop vore Dolkklinger vise slaaende, hvor meget i disse Beskrivelser man først ret kan forstaa, naar man har Forbillederne ved Siden af dem. Achilles' Skjold, som Hephaistos kunstrigt smeder og omspænder med hele Billedrader, i hvilke der er fremstillet Byer, Marker og Vinbjerge, Hyrdeliv og Dands, er utallige Gange bleven rekonstrueret efter Homer's Beskrivelse. I skjønne Ringe kjædede man Scenerne sammen, og det Hele tænktes fremstillet i drevet Arbeide ligesom de phøniciske Sølvskaale, det ældste, man kjendte fra græsk Jordbund. Men hvorledes Mesteren skulde have betjent sig af de forskjellige Metaller og Farver, som Homer omtaler, blev staaende fuldstændig uopklaret; disse maatte være udsprungne af Digterens rige Fantasi. Naar vi nu derimod forestille os Skjoldet udført i indlagt istedetfor i drevet Arbeide, ere de Vers meget let forstaaelige, i hvilke det hedder (Il. XVIII):

561. Dernæst en Vingaard han bilded med bugnende Ranker og prægtig,
Helt af det pureste Guld, men Druerne selv vare sorte.
Rankerne vandt sig om Stænger af Sølv fra Ende til anden;
Rundt om løb der en Grøft af Staal, og derom et Gjerde,
Som var af Tin.

573. Videre bilded med Kunst han en Drift langhornede Oxer,
Somme var gjort' af det rødeste Guld, af Tin var de andre.

597. Deilige Krandse var Pigernes Pryd, men ved Gutternes Hofte
hang der en Daggert af Guld, som dingled i sølverne Remme.

Homer kommer da til sin Ret, og de mykenæiske Dolke tilhøre uden Tvivl den samme Kunst, som begeistrede den store Digter til hans Skildringer.

Efter saaledes at have beundret Klingerne ville vi nu gaa over til at betragte de Greb, der have holdt dem, de Skeder, hvori de have været baarne, og de Baand, hvorved det Hele har hængt.

Klingen var med tre eller fire Nagler fastgjort til et Greb. Dette sidste bestaar ofte af Træ, der er beklædt med Guldblik, men i denne lidet holdbare Skikkelse er det vist kun forfærdiget til de Døde. Fig. 228 viser et saadant Greb. De tre Nagler ere her tydelig synlige; forneden er en lille Rest af Klingen bevaret, og foroven ses Blikbeklædningen, der er rigt prydet med Spiraler, Firkanter og punkterede Linier. Dette Greb henregnes af Schliemann til den V., af Stamatakis derimod til den IV. Grav.

Ved Fæstets øverste Ende har der siddet en Knap. For Guldgrebenes Vedkommende var den naturligvis af Guld; men det langt overveiende Antal af de fundne Exemplarer bestaar af Ben eller Alabast, og de have saaledes formodenlig hørt til Greb, som simpelthen vare omviklede med Læder eller Hamp. Dele af saadanne Guldknapper ses i Fig. 229 og længere fremme i Fig. 272. Ben- og Alabastknapperne have Form af en Halvkugle, paa hvis flade Side der findes et Hul, hvori Fæstets øverste Ende har været stukket ind (se Fig. 267). Den følgende Skitse

(Fig. 230) gjør Forsøg paa at vise, hvorledes vi maa tænke os et saadant Sværdfæste med Knap. Formen har megen Lighed med den, der igjen i Middelalderen blev brugt overalt.

Af Sværdskederne er der kun blevet ubetydelige Spor tilbage. De have vistnok ligesom Kjernen i Grebene be-

228. Sværdfæste fra den IV. Grav (Størrelse 1:2).

229. Guldknap af et Sværdfæste fra den IV. Grav (naturlig Størrelse).

staaet af Træ, maaske af Læder eller ogsaa, som Schliemann antager, af flere Lag Lærred, thi af dette har man jævnlig fundet Stykker fastklæbede ved Klingerne. Schliemann anser sikkert med Rette de store Skiver og Knapper af Guld, der ere fundne i saa stor Mængde i Graven, for Skedernes fordums Prydelser. De største af dem have da siddet ved den bredere øverste Ende, og ud mod Spidsen ere de gradvis blevne mindre.

Disse Knapper ere i flere Henseender interessante. Afb. 231 viser, hvorledes der paa Steder, hvor Guldblikket er ødelagt, kommer et Underlag tilsyne, som ved nogle Exemplarer bestaar af Træ, ved andre af Ben. I dette har man først udarbeidet alle de Ornamenter, som træde frem i den øvre Beklædning. Det glatte Guldblik er altsaa øiensynlig bleven fastgjort over denne Kjerne, hvorefter dets Ornamentering er udført ved at trykke det fast imod Underlaget og derefter trække Linierne op med en Stift. Det maa formodes, at denne Fremgangsmaade ikke er benyttet alene ved Knapperne; ogsaa Maskerne, Diademerne, de 700 Guldskiver fra den III. Grav og mangfoldige andre Ting ere rimeligvis forfærdigede paa lignende Maade.

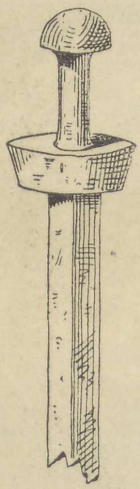

230. Sværdfæste med Knap (rekonstrueret).

Men der er endnu Et, som gjør disse Plader særlig interessante; det er de store Bugler, hvoraf der sidder to eller i nogle Tilfælde tre ved hvert af Rhombens Hjørner. De ere tydelig karakteriserede som runde Skiver, hvis Midtpunkt stadig ligger noget udenfor Firkantens Rand. Deraf fremgaar klart Motivets Betydning: Skiverne forestille brede Hoveder af Nagler eller Søm, der have tjent til at fastgjøre den rhombiske Plade til den Gjenstand, den har skullet pryde. Da Sømmene aldrig ere slaaede igjennem selve Pladen, maa de Plader, der tjente som Forbillede for de her omhandlede Stykker, have bestaaet af et Stof, som var vanskeligt eller farligt at gjennembore.

Efter de Stoffer at dømme, som Beskrivelsen af Gravene hidtil har lært os at kjende, vilde det ligge nærmest at tænke paa Gemmer eller Ravplader, og saadanne ere

maaske ogsaa virkelig blevne brugte paa lignende Maade som vore Guldplader, men dog vist aldrig i en tilsvarende Størrelse. Jeg vilde derfor snarere tænke mig et tredie Materiale, nemlig Bjergkrystal. Det i Fig. 250 afbildede Greb, sandsynligvis af et Scepter, er indlagt med smaa Plader af Bjergkrystal, og større løse Strimler af samme Stof ere fundne i betydelig Mængde i denne Grav. De ligne i Form og Størrelse nøiagtig Glasstrimlerne i vore smaa Glasklaverer. Deres Bestemmelse har hidtil staaet fuld-

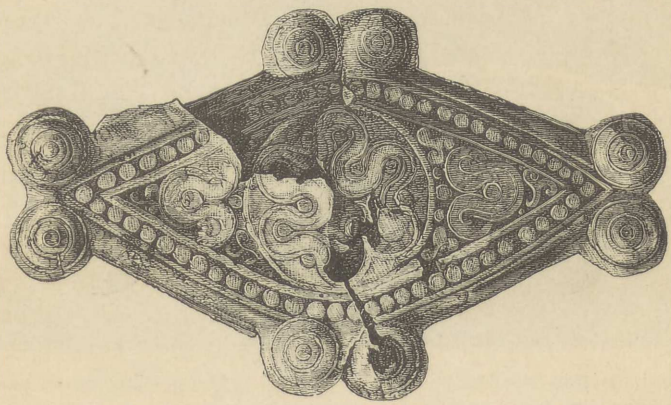

231. Stor Knap, overtrukken med Guldblik, fra den IV. Grav (naturlig Størrelse).

stændig uopklaret, saa meget mere, som ikke et eneste Stykke er gjennemboret. Efter det Forudgaaende helder jeg til den Antagelse, at de, kun fastholdte ved Sømhoveder ligesom Forbillederne for de nys beskrevne Guldplader, have været benyttede som Beklædning og Prydelse, hvad enten det nu var paa Sværdskeder, paa Skrin eller paa andet Lignende.

Naturligvis er ved Guldpladerne kun Motivet til Sømhovederne taget fra de paagjældende Sten- eller Krystalplader; alle Ornamenterne tilhøre Metaltekniken. Det kan

der ikke være nogen Tvivl om, siden Dolkklingerne paa en saa glædelig Maade have kastet Lys over denne Tekniks Standpunkt i Datiden.

Betragte vi f. Ex. Pladen, Fig. 232, saa er det klart, at Korsene i den af to Linier dannede Ramme maa opfattes som enkelte Stykker, der ere lagte ovenpaa den mørkere Grundflade. Paa lignende Maade maa man da ogsaa opfatte det krumme Kors i Kredsen i Midten og de to Trestjerner af bugtede Linier, de saakaldte Triskeles, i

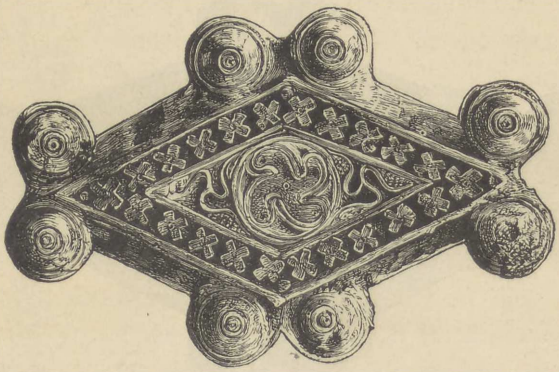

232. Træknap, overtrukken med Guldblik, fra den IV. Grav (naturlig Størrelse).

Hjørnerne imellem Kredsen og Rammen. Den samme Udvikling, som lidt efter lidt lod Skjolde, udarbeidede af ét Stykke med drevne Ornamenter, træde istedetfor det homeriske med dets indlagte Prydelser, har ogsaa fundet Sted her: Fremstillingsmaaden bliver simplere, men Ornamenterne vedblive at være de samme. Iøvrigt gjenfindes netop dette Stykkes Ornamenter, hvad allerede Milchhoefer har paavist, alle i Lilleasien: Korsene ses paa Façaden af den saakaldte Midasgrav i Phrygien, Trestjernen og Firstjernen paa lykiske Mønter.

I Graven er der fundet tre Kaardegehæng, saa der altsaa bliver et til hvert af de mandlige Lig. De ere alle af ens Form og tilnærmelsesvis ens Længde, men et af dem adskiller sig fra de andre ved at være uden Udsmyk-

233. Sværdbaand af Guld fra den IV. Grav (Størrelse omtrent 3:16).

ning. Det, der er fremstillet i Fig. 233, og som er det bedst bevarede, er 1,5 M. langt, henimod 5 Cm. bredt og prydet med en fortløbende Række af Rosetter. Ved den ene Ende har det to Huller, i hvilke en Stav af Form som Fig. 234, der hang i en lille Kjæde ved den anden Ende, skulde gribe ind.

234. Guldstav til at hægte i Sværdbaandets Øsken (naturlig Størrelse).

Om Spyd, Pile og Skjolde er der kun lidt at sige. Alle tre Vaabenarter bestode overveiende af Træ, og af dette ere naturligvis kun ubetydelige Levninger blevne tilbage. Schliemann fortæller, at flere Landser, i det Øieblik

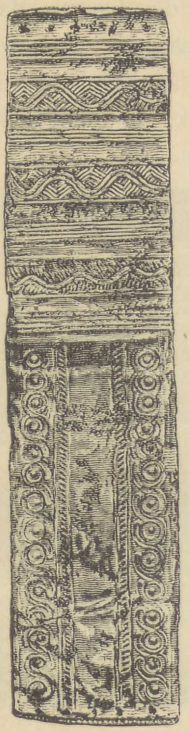

235. Guldbaand, maaske anvendt som Prydelse paa et Landseskaft, fra den IV. Grav (nat. Størrelse).

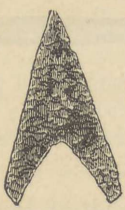

236. Pilespids af Obsidian fra den IV. Grav (naturlig Størrelse).

de bragtes for Lyset, endnu vare hele, men at de, saasnart Luften kom til at virke paa dem, faldt fra hinanden. Altsaa foreligge nu kun Broncespidserne, og af disse er der fundet fire i denne Grav. De have samme Form som den, der er afbildet i Fig. 206, kun mangler Ringen paa Røret. Maaske stamme ogsaa nogle Guldbaand som Fig. 235 fra Landserne. Man har fundet flere saadanne af forskjellig Bredde, og adskillige af dem ere endnu føiede sammen til Ringe, hvis Vidde omtrent svarer til Tykkelsen af Landseskafterne, der altsaa formodenlig have været omsluttede af disse Baand som Efterligninger af faste Metalringe.

Pilespidserne, 35 i Antal, ere alle af Sten, nemlig af den meget haarde Obsidian; Bronce-Pilespidser, der dog i Iliaden allerede ere de almindelig brugte, forekomme slet ikke. Hovedformen er den, der ses i Fig. 236. Med sin udskaarne Side har den aabenbart været klemt ind i en Ridse i et Træskaft. Sammen med Pilene har der uden Tvivl været givet de Døde Buer med i Graven, men af disse er der intet Spor tilbage.

Ligesaalidt vilde man komme til at tænke paa Skjolde, hvis der ikke var fundet en stor Mængde Prydelser, som egenlig kun kunne have siddet paa saadanne; desuden foreligger fra den V. Grav et Brudstykke af et Skjold: en tyk, hvælvet Træplade med afrundet Rand, og dette giver Anledning til den Slutning, at ogsaa den IV. Grav oprindelig har indeholdt dette Forsvarsvaaben.

Ved de nævnte Prydelser tænker jeg hovedsagelig paa et betydeligt Antal runde Guldknapper med Benunderlag, som da maa have dannet Skjoldenes Bugler. De ere alle uden Gjennemboring og have altsaa simpelthen været paaklæbede. Vi vide, hvor ofte de „buklede" Skjolde nævnes hos Homer, endvidere har allerede Kampscenen paa Skyderen, Fig. 178, lært os Skjolde, prydede med flere Rækker Punkter, at kjende, og der vil saaledes næppe kunne reises nogen Indvending imod at identificere disse Punkter med Homer's Bugler og Buglerne med vore Knapper.

Foruden paa Skjoldene kunde Knapperne ogsaa tænkes anbragte paa Hjelmene, og de have sikkert virkelig siddet paa disse, der hos Homer ligeledes kaldes buklede, og som paa den store Krigervase (se Afb. 284 og 285) fremtræde med lyse Punkter paa deres iøvrigt sorte Flade; til at smykke dem alene vilde deres Antal imidlertid være alt for stort; de fleste maa have været anbragte paa Skjoldene. Og til disse maa vi nu ogsaa henføre en anden Prydelse, der kun er fundet i ét Exemplar i denne Grav; det er Løvemasken, Fig. 237, om hvilken allerede er sagt, at den umuligt kan have dækket en Døds Ansigt, og som jeg af den Grund anser for et Skjoldmærke. Den bærer aldeles tydelige Spor af at have været fastgjort paa en Flade. Rundt omkring Dyrehovedet ligger Blikket i et Plan, og ved Randen findes ikke alene Gjennemboringer; der ses ogsaa et Lag grønt Metalilte, som er skaaret af i lige Linie, og

som saaledes beviser, at der her i sin Tid har ligget en Broncelist, der har holdt det Hele.

Hovedet kan som Følge af sin daarlig bevarede Tilstand ikke nøiagtig bedømmes. Dog kan man skjelne, at Ansigtsdelene ere skarpt afgrændsede og have haarde,

237. Løvemaske af Guld fra den IV. Grav.

kantede Former, saaledes som det almindelig ses paa ægyptiske og asiatiske Arbeider. Løvehovedet har jo i senere Tider været et af de mest yndede Skjoldmærker. Der kan derfor ikke være noget Urimeligt i at tænke sig det benyttet ogsaa i mykenæisk Tid, i hvilken der bevislig allerede gaves Skjoldmærker — den forreste af de kæmpende Mænds Skjold paa Dolkklingen, Fig. 227, er prydet med tre store

Figurer i Rosetform — og i hvis Dekorationssystem netop Løven spiller en saa stor Rolle.

Vi ville derefter gaa over til en Betragtning af de forskjelligartede Kar, der i betydelig Mængde fandtes i

238. Guldbæger fra den IV. Grav (Størrelse 4:5).

denne Grav. Af Guldbægere er der fundet ni, som hovedsagelig repræsentere to ogsaa for de mykenæiske Lerkar meget almindelige Former. Den ene af disse er den, vi allerede kjende fra det eneste Bæger i den II. Grav, nemlig en simpel Kalk uden Fod og med en Hank, der er nittet paa. Denne Form have fem af Bægrene, og disse ere

prydede snart med vertikale Rifler eller opretstaaende Grene, snart med ét horisontalt Baand og snart med mange Furer paa denne Led. Fig. 238 viser et af de Exemplarer med Grene.

Den anden af de to Hovedformer udmærker sig ved, at den fremtræder med en temmelig høi og slank Fod. Den er repræsenteret ved tre Exemplarer, af hvilke et uden

239. Sølvbæger fra den IV. Grav (Størrelse 4:7).

Ornamentation fuldstændig svarer til de i Troja i saa stor Mængde fundne røde Lerbægere. Det andets Bug er prydet med horisontale Baand og paaheftede Rosetter. Det tredie og mest interessante (Fig. 239) er af Sølv og smykket med indlagt Guldarbeide paa lignende Maade som Dolkklingerne. Tre Steder paa den hvælvede Overdel, nemlig ligeoverfor Hanken og til høire og venstre for den, er der udvendig fremstillet en lav Balje med Randprofiler, en Dekoration om Midten og et Haandtag ved hver Side; og op af denne

voxe de samme Lotosbuske, som allerede fandtes paa den store Haarnaal fra den III. Grav (Fig. 172). Nedenunder disse Fremstillinger er der i en Kreds rundt om Karret indlagt smaa runde Guldplader.

Man har med Hensyn til disse Blomsterbaljer gjort den Bemærkning, at de pege hen paa en Art Luxusgartneri,

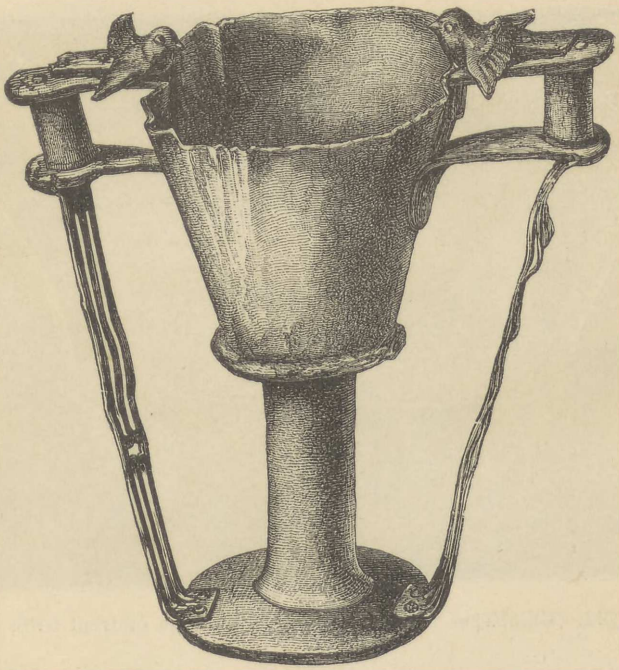

240. Guldbæger fra den IV. Grav (Størrelse 3:8).

som ingensinde har været drevet i Grækenland, men som i Euphratlandene og end mere i Ægypten stod paa et høit Trin. Vi ledes derved paany til Forestillingen om fjerne oversøiske Forbindelser som Oprindelsen, om ikke til selve Bægeret saa dog til Forbilledet for dets Ornamenter.

En videre Udvikling af denne Bægerform med Fod viser Duebægeret, Fig. 240. Den til Optagelse af Vinen be-

stemte Kalk er her tilnærmelsesvis den samme som ved det nys beskrevne Stykke, endvidere har det den samme høie, forneden flade Fod, ja endog ganske den samme Konstruktion af Hanken; kun har det ikke én, men to Hanke, og disse ere ved en tredelt Blikstrimmel forbundne med Foden. Paa hver af Hankene sidder en Due, og særlig denne Omstændig-

241. Guldbæger fra den IV. Grav (Størrelse omtrent 5:8).

hed har mindet om den homeriske Beskrivelse af Nestorbægeret:

> Stilled saa frem en Pokal, medbragt af Gubben fra Hjemmet,
> Smukt beslagen med Nagler af Guld, og forsynet med fire
> Hanke; paa hver af disse man saae to hakkende Duer,
> Kunstigen bilded' af Guld, to Bunde den havde forneden.
> Kun med Besvær, naar Pokalen var fuld, en Anden fra Bordet
> Løfted den, Nestor saa gammel han var den løftet med Lethed.

Duerne tør vi vel tænke os anbragte paa Nestorbægeret omtrent som paa vort, men iøvrigt maa hint have set be-

tydelig anderledes ud end dette: det var meget større, havde fire Hanke og paa hver af disse to Duer; og hvorledes det forholder sig med de to Bunde — eller hvad det eiendommelige græske Ord πυθμήν muligen ellers kan betyde — staar fuldstændig uopklaret.

Ligesom det er Tilfældet ved Bægrene med Fod, saa-

242. Alabastvase fra den IV. Grav (Størrelse omtrent 2:5).

ledes forekomme ogsaa de uden Fod dels med én, dels med to Hanke. Et Guldbæger af denne sidste Art ses i Fig. 241. Dettes Form er dertil for saa vidt en anden, som dets øverste Del er indadbuet og den underste Del afrundet. Ogsaa et Lerbæger af denne Form har man fundet i Graven. De minde begge i en paafaldende Grad om de Kar fra Troja, som paa Grund af deres dér enestaaende Udseende førte Schliemann til Forestillingen om en særlig, lydisk Koloni.

Men det mest iøinefaldende i denne Grav, ja maaske blandt alle de mykenæiske Fund er en stor Alabast-Vase, der efter Form og Teknik at dømme gjerne kunde stamme direkte fra en moderne Salon (Fig. 242). Og dog viser den sig ved nærmere Betragtning at høre fuldstændig hjemme i den mykenæiske Formverden. Naar vi se bort fra Hankene paa det sidst beskrevne Bæger og sætte Foden

243. Lille Guldkande fra den IV. Grav (Størrelse 7:10).

af Sølvbægeret 239 under det, have vi Formen af Alabast-Vasen. Paa denne er der med fine Stifter fastgjort tre Hanke, der foroven ere rullede til Spiraler, forneden ere udbuede.

Foruden disse Bægere og Vaser har man fundet to Kander, en meget lille af Guld, som ses i Afb. 243, og en større af Sølv, der har næsten den samme Form, men er fuldstændig uden Ornamenter.

Af Lerkar er der kun kommet nogle faa Skaar for Dagen, men deriblandt temmelig store Stykker, der vise sammenslyngede Alger, malede med tynd, hvid Farve paa den sortrøde gjennemskinnende Grund (Fig. 244).

Turen kommer derefter til de store Kobber-Kander og -Kjedler, hvoraf der i det Hele er fundet 34 i Graven. De synes at være medgivne saavel Mænd som

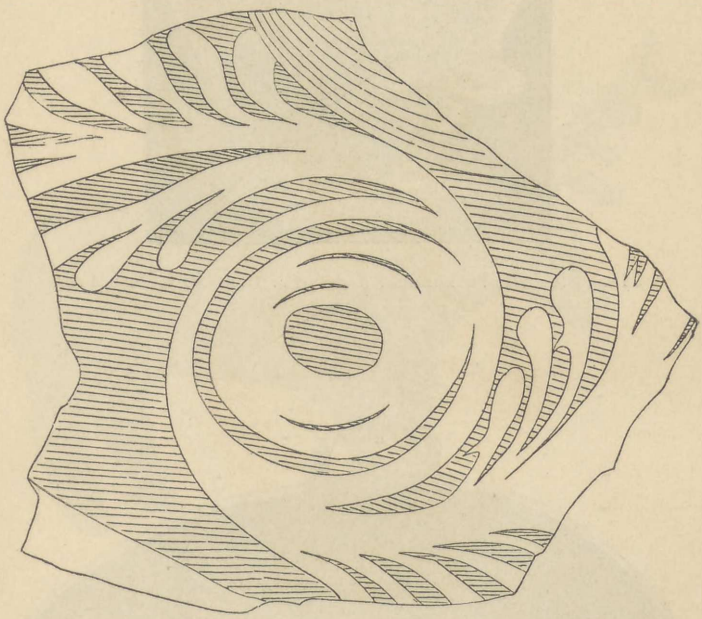

244. Vaseskaar fra den IV. Grav (Størrelse 1:2).

Kvinder; der laa nemlig fem imod Syd ved Fødderne af de to med Masker udstyrede Mandspersoner, andre fem ved Gravens Østside bag Hovederne af de tre andre Lig, endvidere ti ved Vestsiden, ved disse tre Ligs Fødder, og endelig tolv ved den nordlige Væg. Findestedet for de to sidste angives ikke.

Disse Kar repræsentere for Størstedelens Vedkommende igjen to Former; den ene er den Kande, som ses i Fig. 245,

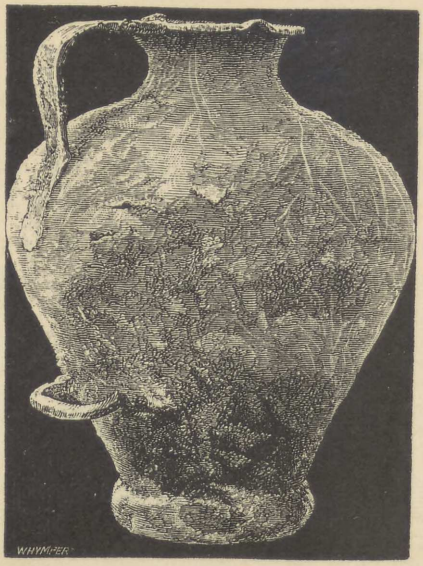

245. Stor Kobberkande fra den IV. Grav (Størrelse 1:8).

246. Kobberkjedel fra den IV. Grav (Størrelse 1:8).

med en stor Hank fastgjort i lodret Stilling ved Munding og Bug og en anden mindre, anbragt horisontalt længere nede for at lette Brugen af Karret, naar man skulde helde af det. Af denne Form er der fundet 7 Kander. I langt større Mængde, nemlig i et Antal af 22, har man derimod fundet den flade Kjedel, Fig. 246, der snart har to, snart tre Hanke, snart jævnt buede, snart

247. En Hjort som Kar fra den IV. Grav (Størrelse 3:7).

mere steile Vægge. Af de fem øvrige Kar er det ene en Pande med et Rør som Greb, i hvilket der blev stukket et Skaft ind, det andet et ovalt Bækken, det tredie og fjerde to store og dybe Kjedler, det femte en Trefod med tre Hanke og en Tud.

Til Karrene maa man ogsaa paa en vis Maade regne Hjorten, Fig. 247, der er støbt af en Blanding af Bly og Sølv; fra dens hule Ryg hæver der sig et kort Rør, og dette vidner om, at Dyret sandsynligvis har været benyttet

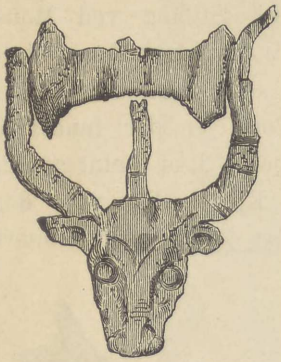

249. Oxehoved af Guldblik fra den IV. Grav (nat. Størrelse).

som Vase, Oliebeholder eller Lignende. Den er meget plumpt udført.

Tilbage ere endnu nogle Gjenstande, hvis Bestemmelse vanskelig lader sig forklare. Den vigtigste af disse er det prægtige store Sølv-Oxehoved med Horn af Guld, Fig. 248, der vækker Forbauselse ved den naturtro Fremstilling særlig af Mundpartiet. Ved Mund, Snude, Øine og Øren ses tydelige Spor

250. Indlagt Greb fra den IV. Grav (Størrelse 3:4).

af Forgyldning; denne er imidlertid ikke foretagen paa selve Sølvet, men paa en tynd Kobberplade, man først

248. Sølv-Oxehoved fra den IV. Grav (Størrelse omtrent 7:20).

har lagt ovenpaa det. I Panden er der fastgjort en stor Roset; ogsaa denne hviler paa et lignende Underlag af Kobber. Hornene ere sammenloddede af tyndt Guldblik. Loddelinien er endnu tydelig synlig; netop i den er det ene Horn revnet. — Paa ægyptiske Vægbilleder ses iblandt de Gaver, der af fremmede Folkeslag bringes Pharao som

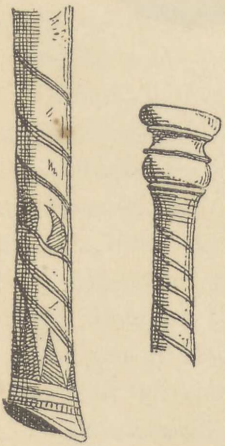

251. Den øverste og den nederste Ende af et Scepter (Størrelse omtr. 4:5).

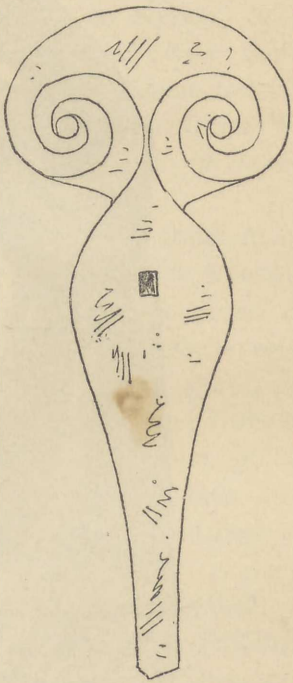

252. Kobberøxe fra den IV. Grav.

Tribut, et Oxehoved, og paa lignende Billeder se vi det et andet Sted staa som Lod paa en Vægt. Men deraf lader sig desværre endnu ikke udlede nogen tilfredsstillende Forklaring for det her omtalte Exemplar. Maaske var Hovedet ophængt i Graven som Anathema. Af smaa Oxehoveder, udskaarne af Guldblik, med en Dobbeltøxe imellem Hornene (Fig. 249) er der fundet omtrent 56 i denne Grav. Dobbelt-

øxen fører os igjen til Lilleasien, hvor den har været i Brug ind i en senere Tid som Vaaben paa de kariske Mønter.

Det i Fig. 250 afbildede Greb med tilhørende Hylster

253. Sløife af Alabast fra den IV. Grav (Størrelse 2:3).

have vi allerede omtalt ovenfor. Hylsteret er sammensat af lutter firbladede Blomster, og i hvert af Bladene er indlagt en lille Plade af Bjergkrystal. Grebets Midtparti forestiller en skældækket Slangekrop, hvis enkelte Skæl ligeledes bestaa af Bjergkrystal indfattet i Guld; til begge Sider afsluttes det af Slange- eller Drage-Hoveder, der rigtignok

ere meget slet bevarede. Da de to Stykkers beslægtede Teknik vidner om, at de høre sammen, er det ikke sandsynligt, at vi have et Sværdgreb for os; det runde og snevre Hylster taler imod en saadan Anvendelse. Langt snarere har Schliemann Ret, naar han mener, at de have hørt til et Scepter. Og at Graven har indeholdt Sceptere, bestyrkes ogsaa fra anden Side. Man har nemlig fundet et ca. 40 Cm. langt Guldhylster, der var brækket i to Stykker, og som kun kan have omsluttet en Stok. Afb. 251 viser Enderne af det. Nedentil er det orneret med de samme trekantede Figurer, som vi saa paa Halvsøilerne ved Atreus' Skatkammer; Afslutningen foroven minder til en vis Grad om dettes Kapitæler, Forløberne for de doriske.

Endelig maa vi endnu omtale de mærkværdige Alabastsløifer (Afb. 253), hvoraf der er fundet to hele Exemplarer og nogle Brudstykker. De bære ved den underste Ende plastisk udførte Fryndser og ere iøvrigt prydede med et tærnet Mønster, der er malet i hvide Linier paa lysegrøn Grund. Bagsiden viser en glat Flade, og dette i Forbindelse med tre Borehuller midt paa Sløifen vidner om, at denne har været fastgjort paa en større Gjenstand; men om det har været paa et Skjold, eller hvilken Gjenstand man ellers skal forestille sig, vide vi ikke.

En Omstændighed, der fortjener Opmærksomhed, er, at man paa ægyptiske Vægmalerier og Skulpturer ser Kongerne eller Ypperstepræsterne med ganske lignende Gjenstande i Hænderne; her anses de for Symbol paa Indvielsen i de religiøse Mysterier.

---

8. Den femte Grav.

Den femte Grav har tilnærmelsesvis samme Størrelse som den første og den tredie. Den indeholdt tre Lig, og

disse laa ligesom de tidligere i en Afstand af omtrent 3 Fod fra hverandre og som sædvanlig med Hovederne vendte imod Øst. „De vare alle tre," siger Schliemann, „ualmindelig store og syntes med Magt at være pressede ind i det snevre Rum paa 5 Fod og 6 Tommer, der blev tilovers til dem imellem de ved Væggene opførte Mure; de næsten ubeskadigede Benknokler ere usædvanlig lange."

Medens de to af Ligene vare forsynede med store Guldmasker, havde det tredie, det, der laa i Midten, ingen saadan; det blev fundet overhovedet næsten uden nogetsomhelst Guldsmykke. Og da der tillige i nogen Afstand ovenover Skeletterne fandtes spredt 12 Guldknapper, smaa Skiver af Guldblik og talrige Gjenstande af Ben, drager Schliemann den Slutning, at man allerede i Oldtiden maa have aabnet Graven og udplyndret det ene Lig.

De to Ligs Kroppe hensmuldrede strax, da de bleve udsatte for Luften. „Men ved det tredie var det runde Ansigt med alt dets Kjød i en forbausende Grad bevaret under den tunge Guldmaske; man saa intet Spor af Haar; dog vare begge Øine tydelig synlige og ligeledes Munden, der under den store Byrde, der trykkede paa den, var bleven vidt aabnet og viste sine 32 smukke Tænder. Næsen var ganske forsvunden. — Saa stærkt havde Trykket af Gruset og Stenene været, at Legemet var reduceret til en Tykkelse af 1—$1^1/_2$ Tomme."

Alene af Knoklernes Størrelse vilde man kunne slutte, at der her var begravet tre mandlige Lig. Denne Slutning stadfæstes ved, at Graven kun har leveret saadanne Gjenstande, som vi i den fjerde Grav kunde bringe i Forbindelse med de bisatte Mænd, men derimod intet af, hvad der andetsteds har ledet os til Forestillingen om Kvinder.

De medgivne Gjenstande gaa kun undtagelsesvis udenfor den Udstyrelse, vi allerede kjende fra den fjerde Grav. Hovedstykkerne lade sig denne Gang ifølge det, der er

meddelt om Fundene, temmelig nøiagtig fordele paa de enkelte Lig, og det træder derved skarpt frem, hvorledes nogle af de Dødes Udstyr gjennemgaaende er tarveligt, medens andres er præget af større Rundhaandethed og Kunstfærdighed. Saaledes hører der f. Ex. ved det ene Lig

254. Guldmaske fra den V. Grav.

til et Brystskjold uden Udsmykning ogsaa et udekoreret Sværdbaand; endvidere laa der over dets Ansigt en Maske, som er langt mindre fuldkommen forarbeidet end den, der hører til det andet Lig; og dette sidste bar dertil en Brystplade, helt oversaat med Ornamenter, foruden andre Kostbarheder.

Det vigtigste er Maskerne. Over Ansigtet paa det

Lig, der laa ved Gravens Sydende, fandtes den beskjæggede Maske Fig. 254. Den viser et meget veldannet Ansigt, temmelig tætliggende Øine, en lang fin Næse og en Mund med smalle Læber. Øinene ere omgivne af dobbelte Rande,

255. Guldmaske fra den V. Grav.

og den Linie, der i Midten adskiller de to Laag, karakteriserer dem tydelig som lukkede. Vipperne ere ikke angivne. Derimod fremtræde Brynene og Skjægget, et Fuldskjæg, ikke alene som ophøiede Partier; man har ogsaa givet disse Liv ved at udfylde dem med fordybede Streger.

256. Brystskjold af Guld fra den V. Grav.

Ganske anderledes ser den Maske ud, der laa over Ansigtet paa det ved Gravens Nordende bisatte Lig (Fig. 255). Ansigtet er skjægløst og næsten kuglerundt, Næsen kort og bred, Munden kun angiven ved en dyb, lige Linie og Brynene ved smalle ophøiede Striber. Skjægløsheden, Ansigtets Form og Næsens Udseende maa naturligvis skrives paa den Persons Regning, efter hvem Masken er modelleret. Men den Maade, hvorpaa Øienbryn og Mund ere angivne, viser i Sammenligning med den beskjæggede Maske en afgjort Mangel paa Dygtighed og Omhu hos den Udførende. Altsaa kunne Maskerne atter her ikke være gjorte med samme Haand og Ligene saaledes næppe være begravede paa samme Tid.

257. Guldbaand.

Til Liget med den beskjæggede Maske ved Sydenden af Graven hørte det gyldne Brystskjold, der er afbildet i Fig. 256. Det er foroven omtrent dobbelt saa bredt som forneden; lidt ovenfor Midten ere begge Brystvorterne angivne som ovale Bugler; hele den øvrige Flade smykkes af Spirallinier, der med stor Færdighed ere slyngede ind i hinanden. Til samme Lig hørte det med Rosetter og Spiraler prydede Guldbaand, Fig. 257, der endnu er viklet om en af Armenes Knokler.

Dernæst fandt man her en stor Mængde gjennemborede Ravkugler, og da dette Lig netop bar den beskjæggede Maske, maa saadanne Kugler altsaa i hin Tid sikkert ogsaa have været benyttede af Mændene; muligen have disse ikke

selv baaret dem, men brugt dem sammen med Benrør og Ornetænder som Halssmykker til Hestene.

Endvidere laa der ved dette Skelet 37 runde Guldblade af forskjellig Størrelse og 21 Brudstykker af saadanne (se Fig. 258). De ligne fuldstændig de 701 runde Skiver af Guldblik, som vi kjende fra Kvindegraven III, og som vi

258. Guldplade fra den V. Grav (naturlig Størrelse).

antoge havde tjent som Besætning paa Klæderne. Her viser det sig nu, at de ikke blot have hørt til Kvindernes, men ogsaa til Mændenes Dragt, og dersom Schliemann har set rigtig, var det Klædebon, hvorpaa de sade, ved et af Ligene trukket dette over Hovedet. Han fortæller nemlig om det bedst bevarede Lig ved Nordenden af Graven:

„Mandens Pande var prydet med et simpelt rundt

Guldblad, og et endnu større Blad laa paa det høire Øie; desuden bemærkede jeg et stort og et lille rundt Guldblad paa Brystet neden for den store Brystplade og et andet oven for den høire Lænd."

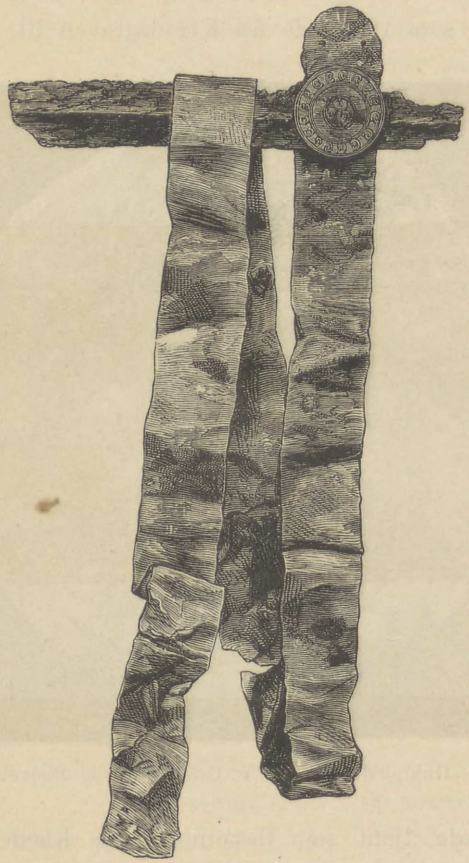

259. Sværdbaand af Guld fra den V. Grav (halv Størrelse).

Hos den beskjæggede Døde ved Sydvæggen laa endelig endnu to sønderbrudte Sølvvaser og en stor Vase af Alabast, der besynderlig nok indeholdt 38 gyldne Knapper og et kileformigt Guldrør.

260—262. Guldplader af et Skrin fra den V. Grav (naturlig Størrelse).

Sværdene vare temmelig ligelig fordelte paa alle tre Lig; de ville senere blive omtalte i Forening.

Hos den Døde med den skjægløse Maske ved Nordenden af Graven fandtes, som allerede omtalt, en Brystplade uden Udsmykning og et ligeledes udekoreret Sværdbaand. Paa Pladen ere kun Brystvorterne angivne paa lignende Maade som ved Afb. 256; Sværdbaandet ses i Fig. 259. Det hænger ved den ene Ende endnu fast ved en Rest af Sværdet, og paa denne er der ogsaa blevet siddende en af

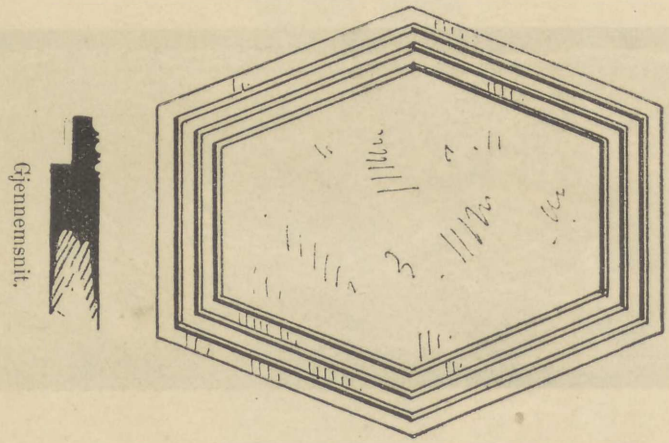

263. Træbund af et Skrin fra den V. Grav.

de runde Knapper, hvormed Skeden har været prydet. Af disse Knapper har man atter her fundet en meget stor Mængde; Schliemann har talt henimod 340. De vise de samme to Former, rund og rhombisk, som de fra den foregaaende Grav; dog ere enkelte af dem anderledes ornerede end disse (se Fig. 273 og 274).

Meget interessante ere 12 ornamenterede firkantede Guldplader, der ligeledes bleve fundne ved det Lig, som laa længst imod Nord, nemlig 4 som hvert af de her fremstillede tre Exemplarer. Paa Afb. 260 ses en Løve i vildt Løb i

Retning tilhøire paa Jagt efter en Stenbuk, der flygter bort foran den og samtidig vender Hovedet tilbage. Den frie Plads saavel over som under Dyrene er udfyldt med Palmetoppe og andre Grene. Afb. 261 viser den samme Frem-

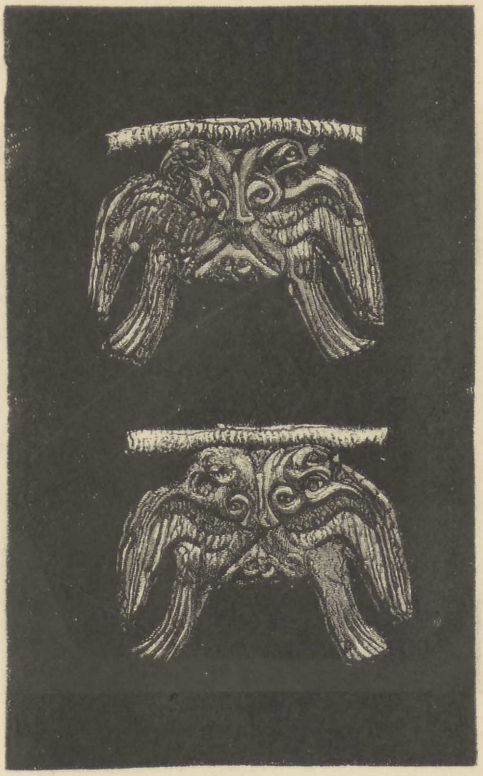

264. Dobbeltørne af Guldblik fra den V. Grav (naturlig Størrelse).

stilling, dog med den Forskjel, at Løven her er større og løber tilvenstre. Da Pladsen derved bliver mere indskrænket, har man vendt Stenbukken om og anbragt dens Forkrop ovenover Løven. Til Udfyldning er der sammen med Løvværket benyttet et Oxehoved med kæmpemæssige Øine. Den tredie, noget kortere Plade (262) er prydet med kunstrigt

sammenslyngede Spiraler, det samme Mønster, som vi allerede flere Gange have stødt paa.

Det er i Museet gaaet op for mig, at disse 12 Blikstykker høre til to Skrin, hvis sexsidede Træbunde endnu existere. Disse sidste have den i Fig. 263 fremstillede Form med fire lange og to smalle Sider, hvoraf de lange i Maal nøiagtig svare til vore længere, de smalle til vore kortere

265. Guldbæger fra den V. Grav.

Guldplader. Da Schliemann har fundet de 12 Plader ved begge Sider af det paagjældende Lig, antager jeg, at vi have to Skrin for os, der vare sammensatte paa den Maade, at de fire lange Exemplarer som Fig. 260 sammen med to korte som 262 dannede det ene, de fire som 261 i Forening med de to andre som 262 det andet.

Dette Lig ved Gravens Nordende var ogsaa det, der havde de ovfr. omtalte fem runde Guldplader liggende paa

Ansigt, Bryst og Lænd. Endvidere fandtes her fem Dobbeltørne af Guldblik, der dog ikke som de lignende Stykker fra den III. Grav have været heftede paa Klæderne; et Rør, der er fastgjort over Dyrenes Hoveder, vidner om, at de have været trukne paa en Traad og altsaa sandsynligvis have hørt til en Halskjæde. (Se Fig. 264).

266. Guldbæger fra den V. Grav.

Ved det samme Lig fandtes endelig en Mængde Kar; for det første en stor Sølvvase og fire Sølvbægere, alle i ødelagt Tilstand, for det andet tre Guldbægere, der atter have de to Former, vi ovenfor have betegnet som typiske for de mykenæiske Drikkekar; to ere af dem uden Fod, der i lige Linie blive snevrere nedefter og have flad Bund,

et har den høie, slanke Fod og en afrundet Skaal; de have alle kun én Hank, der som sædvanlig er fastgjort med Nagler.

De to Exemplarer af den første Form ere ensformigt ornerede, det ene med høie Rundbuer helt rundt, det andet med de gængse sammenslyngede Spiraler (se Fig. 265). Det tredie Bæger, der er prydet med løbende Løver, gjengive vi i Fig. 266 for at vise, hvormeget Mykenæerne holdt af at fremstille denne Dyreart bestandig efter samme Mønster. Til dette Lig hører endnu et høit Bæger af Alabast med lige Vægge og Fod.

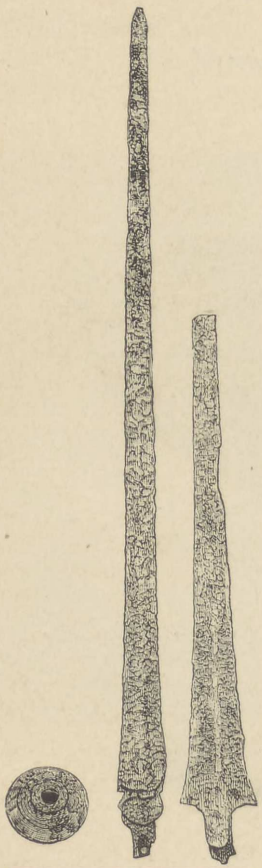

267—269. Sværd fra den V. Grav (Størrelse 1:3).

Vi ville derefter gaa over til de Gjenstande, om hvilke det ikke med Bestemthed vides, hvorledes de forholde sig til de enkelte Lig. Til disse høre to Gamascheholdere, nøiagtig som de fra den fjerde Grav prydede med tre Rosetter og to Grene, en til hver Side (se Afbildn. 226), endvidere nogle Brudstykker af Armbaand lig det, der er fremstillet i Fig. 257, og frem for alt en stor Mængde Sværd (267—269) og Dolke. Naar man regner de hele og Brudstykkerne sammen, kan der have været henimod tresindstyve i Graven. Iblandt disse findes atter nogle med meget smukke Fremstillinger, saaledes en lang Sværdklinge, hvor der paa hver Side af Midtribben er udarbeidet en Række løbende Heste i lavt Relief (Fig. 271).

Men det mest fremragende er dog igjen Dolkklingerne

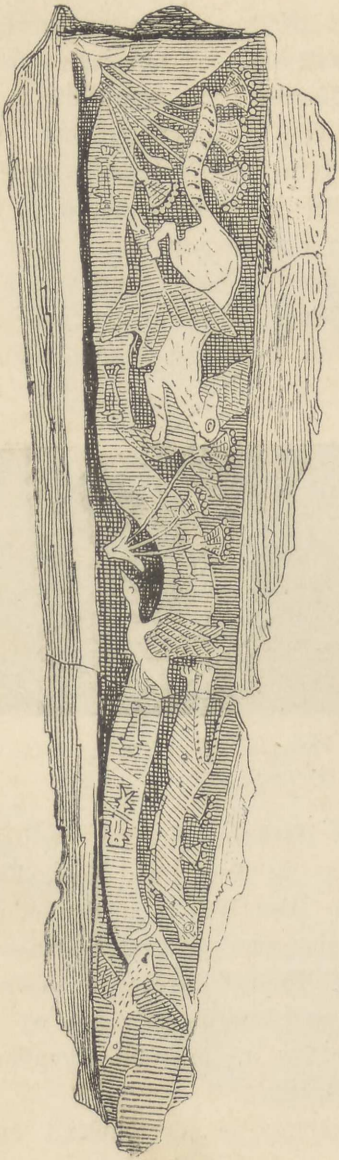

270. Indlagt Dolkklinge fra den V. Grav.

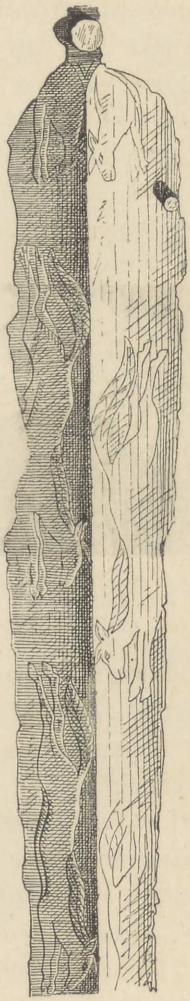

271. Orneret Sværdklinge fra den V. Grav.

med deres indlagte Arbeide. Fremstillingen paa en af dem (Fig. 270) kan fuldt ud maale sig med Løvejagten fra den IV. Grav. I næsten ens Udførelse paa begge Sider se vi et Sumpkrat med katteagtige Dyr paa Jagt efter Ænder. Begge Gange er der fremstillet to Katte eller Pantere og fire Ænder, hine ikke efter det sædvanlige Mønster for Løverne i strakt Løb, men snarere snigende; Fuglene søge halvt flyvende at slippe bort fra deres graadige Forfølgere, men ere for en Del allerede faldne i disses Kløer. Imellem Dyrene og neden under dem bugter sig en Aa, hvori der svømmer Fisk og voxer Papyrusbuske.

272. Knappen og den halve Parerplade af et Sværdgreb fra den V. Grav (Størrelse 4:9).

Kattene, Planterne og Ændernes Kroppe ere indlagte med Guld, Ændernes Vinger og Aaen med Sølv, Fiskene med et ganske mørkt Stof. Paa Halsen af den ene And ses endog en rød Bloddraabe, sandsynligvis bestaaende af farvet, d. v. s. legeret Guld. Fremstillingen øver saavel ved Tegning som ved Farver en overordenlig livlig og smuk Virkning. Papyrusplanterne føre os igjen til Ægypten som Forbilledets sandsynlige Hjem.

Paa en anden Dolkklinge er der indlagt enkelte Kalykanthusblomster, hver med tre Støvdragere, og de samme ses ogsaa paa Grebets Guldblik-Overtræk, der endnu hænger fast ved Klingen. Paa en tredie vende med ringe

Afvigelse de fra Stelen Fig. 146 bekjendte tre Rækker Spiraler tilbage. Ornamenteringen er her udført paa en

273 og 274. Guldknapper fra den V. Grav.

275. Lervase fra den V. Grav.

noget anden Maade end ellers; istedetfor en Bronceplade med Guldindlægning har man nemlig i Klingen indlagt en

Guldplade, i hvilken Fremstillingen da simpelthen er indgraveret og derefter fyldt med en sort Emaille.

Af Sværdgreb forekomme i denne Grav ingen nye Former; dog er et Brudstykke saa godt bevaret, at det fortjener at afbildes (se Fig. 272). Den runde Skive, i hvilken det firkantede Hul er indskaaret, har været anbragt paa Enden af Fæstet.

Man har ogsaa i denne Grav fundet Levninger af en

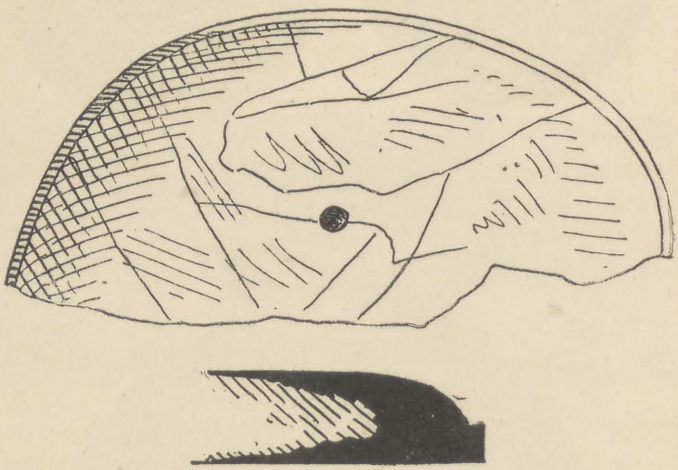

Gjennemsnit.

276. Brudstykke af et Træskjold fra den V. Grav.

lignende Sløife af ægyptisk Porcellain som dem, der laa i den fjerde Grav; ligesom disse er den glat paa Bagsiden og har altsaa været bestemt til Paaheftning. Endvidere er der fundet en Mængde Brudstykker af Lervaser og Bægere. Et godt Exemplar af de førstnævnte ses i Fig. 275. Det er en stor, buget Vandkrukke med to Hanke. De meget simple Ornamenter, nemlig horisontale Baand, hvorpaa der er stillet Halvkredse, ere malede med hvid Farve paa det rødlige Ler.

Syv store Kobberkar, der alle stode ved den vestlige Væg for Fødderne af Ligene, repræsentere de samme to Former, som vare de almindelige for de lignende Kar i den fjerde Grav. To af dem ere store Vandbeholdere som Fig. 245 med én Hank, der spænder fra Rand til Bug, og en anden nær ved Bunden for at kunne vippe Kanden.

Ikke uden Vigtighed er en stor Træplade, man har kunnet sætte sammen af flere Brudstykker, og som jeg anser for et Fragment af et Skjold. Den ses i Fig. 276. Til den Side, som er hel, aftager den ved en hvælvet Skraaning i Tykkelse ud mod Omkredsen, der beskriver en Bue, og langs denne løber en omhyggelig bearbeidet, smal horisontal Rand. Sandsynligvis er det Foreliggende den ene Ende af et stort Skjold, som har været indsnevret paa Midten. Omtrent midt paa det bevarede Stykke ses et rundt Hul, hvori der enten paa Bagsiden har været fastgjort et Haandtag eller paa Forsiden et større Skjoldmærke.

Blandt de øvrige fundne Gjenstande maa endnu omtales to Plader fra et Træskrin, begge prydede med to Dyr i Relief, en Løve og et andet, der ikke ret kan tydes. Endvidere forefandtes en Mængde Østersskaller og atter her Ornetænder, der vel dels have været benyttede som Halssmykker til Hestene, dels som Hjelmprydelser.

Meget interessant er endelig et virkeligt, ægte Strudsæg, som man med Held igjen har samlet af talrige Brudstykker. Professor Landerer har undersøgt et lille Skaar af det og fundet, at vi ikke have f. Ex. en Efterligning i ægyptisk Porcellain eller lignende for os; han skriver: „Skaarene af Strudsægget opløse sig under Brusning i Saltsyre, og i Opløsningen finder man smaa Flokker, der hidrøre fra Æggeskallernes Bindemiddel, nemlig forhærdet Æggehvide. Følgelig bestaa Skaarene af kulsur Kalk og Æggehvide, og dette er Bestanddelene i Æggeskaller."

Ægget er gjennemboret i begge Ender, men herved

bevises dog ikke, at det har været bestemt til at trække paa en Snor; alene for Udblæsningens Skyld vare disse Huller nødvendige. Det interessante er, at der her paany, og denne Gang med større Vægt end nogensinde før, peges hen paa det livlige Samkvem, der dengang maa have bestaaet imellem Mykenæ og det Land, hvor Strudsene og Papyrusplanten høre hjemme.

Vi ville endnu ogsaa omtale de Analyser, som Schliemann har ladet foretage af de mykenæiske Metaller i den kongelige Bjergskole i London. Guldet indeholder temmelig meget Sølv, nemlig i forskjellige Blikstykker 8—23 %. Sølvet i en af Vaserne indeholdt med Undtagelse af 3 % Kobber ingen fremmede Bestanddele. Med Hensyn til de øvrige Metaller viste det sig, at de store Kar bestode af næsten rent Kobber (98½ %), medens Sværdene indeholdt 86 % Kobber og 13 % Tin, hvilket jo er Broncens sædvanlige Blanding.

---

9. Den sjette Grav.

Schliemann har som bekjendt kun afdækket de hidtil beskrevne fem Grave. Et Aar efter at han havde sluttet sine Udgravninger blev der lige ved Siden af Indgangen til Gravkredsen fundet en sjette Grav og dennes Indhold udtaget af Stamatakis. I ingen af de andre Grave vare Skeletterne saa godt bevarede som i denne. De ere ogsaa i hel Tilstand førte til Athen, og her ligge de midt i den store mykenæiske Sal med alle de tilhørende Gjenstande, ganske som man har fundet dem. Der er to Lig, og disse ere uden Tvivl Mandspersoner. Ved begge Sider af hvert ses Vaaben i betydeligt Antal, nærmere Hovedet staa Drikkebægrene og ved Fødderne de store Lerkar. Masker, Brystskjolde og Armbaand mangle.

Derimod findes et Par Gamascheholdere, der dog ere ganske simpelt ornerede, blot med Linier langs Randene.

Vaabnene vise de samme Former, som vi have set i de tidligere Grave, men uden Udsmykning i Relief eller indlagt Arbeide; der ses Sværd, Dolke og Landsespidser, og

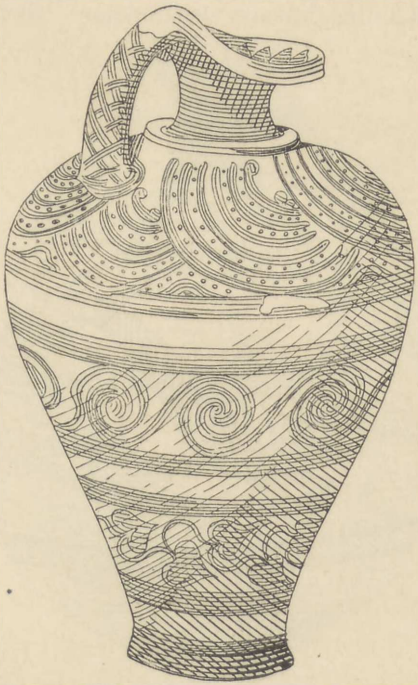

277. Lervase fra den VI. Grav (Størrelse 1:4).

de runde Knapper, der almindeligt have prydet Skederne, mangle ikke.

Af Bægere fandtes i Guld kun et eneste, med lige Vægge og flad Bund og prydet med høie Rundbuer nøiagtig som et af dem fra den V. Grav; dertil et af Ler, hvis Ornamenter ere simple Cirkelafsnit, malede med mat Farve.

Kjedler og Kander af Kobber synes man slet ikke at

have givet disse Lig med i Graven, men til Gjengjæld saa mange des flere store Lerkar, hvis Dekoration frembyder adskilligt Nyt. Malet med Fernis er, foruden en ubetydelig, lille Flaske, kun den store Vase Fig. 277. Den har samme Form som den med Alger bemalede smukke Vase fra den I. Grav, til hvilken der ligeledes er benyttet Fernis. Her se vi næsten lutter lineare Ornamenter. Skulderpartiet er

278. Lervase fra den VI. Grav (Størrelse 1:4).

smykket med et System af koncentriske Buer og Prikker, om Bugen løbe flere parallelle Ringe, derefter følger et Spiralbaand, saa igjen nogle Ringe og under disse en Vedbendkrands.

Alle de øvrige Kar ere bemalede med mat Farve. Tre ere fundne i hel Tilstand, og af disse have de to samme Form som den næsten kuglerunde store Næbkande fra den I. Grav, hvis Dekoration ligeledes er udført med

mat Farve. Om det ene er der med Brunt paa Rødgult malet en simpel Ring og et Baand i Bølgelinie. Paa det andet (Fig. 278) ses nogle Fugle, ligeledes brune paa rødgul Grund, med skrafferede Vinger. Det tredie, en tohanket Amphora (Fig. 279), viser en Polyp med et Hoved, der fuldstændig ligner Griffernes paa nogle af den III. og IV.

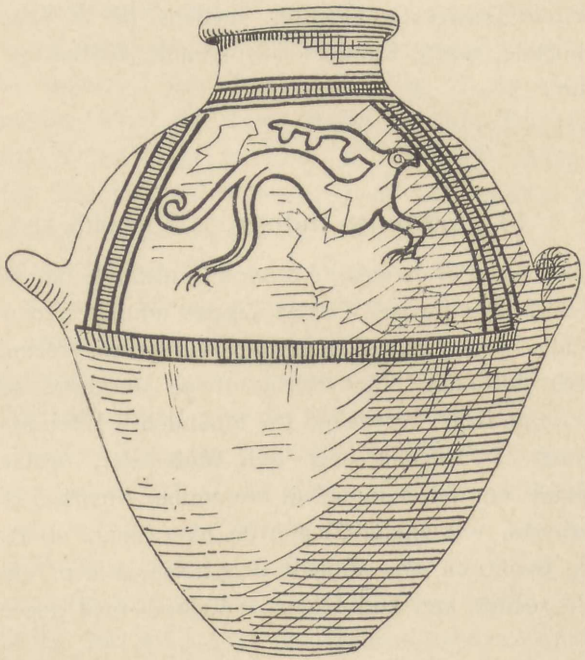

279. Lervase fra den VI. Grav (Størrelse omtr. 1:6).

Gravs Guldplader og Sværdklinger. Dyret er her malet med hvid Farve, kun omgivet af en brun Randlinie, paa en med Rødgult overstrøget Grund.

Denne Grav stemmer saaledes for Lerkarrenes Vedkommende i høi Grad overens med den første: den samme slanke Kandeform, der hist er malet med Fernis, er det ogsaa her, og den samme bugede, der hist var det eneste

mat bemalede Kar, gjenfindes her i tre lignende Exemplarer. Imidlertid kan der i den VI. Grav paapeges en Undtagelse fra den Regel, Furtwängler og Löschcke have opstillet som gjældende for den mykenæiske Periodes Vaser i Almindelighed, at de mat bemalede Kar vise overveiende linear Dekoration, de ferniserede derimod fortrinsvis Billeder fra Naturen: vor ferniserede Vase bærer med Undtagelse af Vedbendkrandsen udelukkende lineare Ornamenter, medens de to Trediedele af de bugede, matte Kanders Udsmykning bestaa af Dyreskikkelser.

---

10. Gravenes indbyrdes Forhold.

Beskuelsen af de enkelte fundne Gjenstande har allerede leveret adskillige Beviser for, at Ligene umulig kunne være bisatte alle paa engang, men at Nekropolen derimod er bleven til lidt efter lidt. Særlig afvige Maskerne selv fra en og samme Grav betydeligt fra hinanden. Efter at vi nu have faaet et Overblik over hele Materialet, opstaar det Spørgsmaal, om det er muligt at bestemme, i hvilken Rækkefølge Gravene ere anlagte, og over hvor langt et Tidsrum vi skulle tænke os den samlede Benyttelse af dem udstrakt. I saa Henseende kan kun følgende afgjøres med nogenlunde Sikkerhed.

Paa den ene Side ere den I., II. og VI. Grav, paa den anden Side den III., IV. og V. nær knyttede til hinanden. I Gravene III og IV fandtes de smaa Astartetempler, der synes forfærdigede over samme Form, og kun i III og V de runde Skiver, hvormed Klæderne have været smykkede. Overhovedet havde i Gravene III, IV og V Guld og Malm absolut Overvægten, medens i I, II og VI det overveiende Flertal af Karrene bestode af Ler. Allerede heraf følger, at de sidstnævnte Grave maa tilhøre en jævnere og tarveligere

Periode end de andre, og til samme Resultat føre ogsaa nogle flere Momenter.

Sammenligne vi Kvindegraven I med Kvindegraven III og Mandsgravene II og VI med Mandsgravene IV og V, saa viser der sig i begge Tilfælde en langt tarveligere Udstyrelse af den første Gruppe I, II og VI. Guldgjenstandene fra den I. Grav, Diademer, Hængesmykker, Kors, vise langt simplere Ornamenter end de ligeartede Gjenstande fra den III. Grav, og dertil mangle Ørenringe, Armbaand, Ravperler og meget andet. I lige Maade ere II og VI de eneste af Mandsgravene, hvori der ingen Masker, gyldne Brystskjolde og gyldne Sværdbaand fandtes; II indeholdt endog kun meget faa Vaaben. Gravene I, II og VI stamme altsaa ganske sikkert fra en anden Tid end III, IV og V.

Men om denne Tid er en senere eller en tidligere end hin, afhænger af, om vi staa over for en fremadskridende eller en tilbagegaaende Kulturudvikling. Den ene Gruppes simplere Præg kan være et indledende Trin til den andens yppige Pragtudfoldning, men det kan ogsaa være fremkommet som en Indskrænkning og Afdæmpning af denne. Det sidste maa ifølge forskjellige Tegn gjælde for det sandsynligste. Til de senere Fund paa Borgen danne den I. Gravs Ler-Idoler og Fuglene paa Vasen fra den VI. Grav Overgange, der fuldstændig mangle fra Gravene i den anden Gruppe. Og i Paladset har man gjort den hermed overensstemmende Iagttagelse, at Vægpudsens ældre Lag ere langt finere og rigere bemalede end de senere.

Om vi end saaledes i Almindelighed taget ganske tydeligt kunne skille Gravene i to Grupper, saa støde vi dog i det enkelte paa talrige Traade, der have Tilknytningspunkter snart til denne, snart til hin Side, og som forhindre os i at forestille os Tiden imellem disse to Grupper som en alt for bred Kløft. De store Brystprydelser fra den III. Grav mangle i den forøvrigt saa nærbeslægtede IV., medens

de ere fundne i Grav I, der hører til den anden Gruppe. Mønsteret i Dekorationen paa Guldbaandet fra den II. Grav: Ringe, forbundne ved Tangenter, med smaa Bugler ved Siden af disse, gjenfindes uden Afvigelse paa den ferniserede Vase fra den III. Grav.

Ifølge alt dette bestaar der ikke blot et saa nært Forhold imellem Gravene tre og tre, at det næsten maa anses for en Umulighed at paavise en bestemt Rækkefølge indenfor de enkelte Grupper; heller ikke Skjellet imellem Grupperne er af en saadan Natur, at det i mindste Maade skulde tale imod Forestillingen om en enkelt Kulturperiode indenfor et temmelig snevert begrændset Tidsrum. Et Aarhundrede synes allerede et vidt Spillerum til Udvikling af de foreliggende Afvigelser; et halvt vil være nok til at forklare Forskjellen i Udstyrelse ogsaa imellem den ældste og den yngste Grav.

---

11. Schliemann's Fund udenfor Gravkredsen.

Schliemann's Udgravninger paa Borgen omfattede foruden Gravkredsen kun en kort Strækning Syd for denne langs med Borgmuren, og de bragte der et Virvar af Mure for Dagen, bestaaende af Brudsten og Ler. Allerede Schliemann indsaa, at det var Boliger, der havde ligget her. De senere Udgravninger have længere sydlig blottet lignende Bygninger og paa Toppen af Borghøien Paladsets Hovedrum; vi kunne altsaa nu med Sandsynlighed anse Husene paa den lavere Terrasse for Paladsets Sidebygninger, Boligerne for det fyrstelige Følge og Tjenerskab.

I det af Schliemann afdækkede Komplex blev Hovedfundet gjort faa Dage efter, at denne havde afsluttet sine Udgravninger. Ingeniør Drosinos, der var bleven alene til-

bage paa Borgen for at revidere de optagne Planer og Kort, mente tæt ved Pladekredsens Yderside imod Syd, ved *F.* paa Planen, at spore en Gravs lodrette Vægge. Regjeringens Repræsentant Stamatakis blev hidkaldt, og man fandt da virkelig et stort Antal Redskaber, Bægere, Signet- og Spiralringe af Guld.

Schliemann har ogsaa anset Stedet for en Grav og i sin Bog beskrevet Fundet fra dette Synspunkt. Han støtter sig i saa Henseende særlig til den Omstændighed, at de omgivende Vægge vare murede paa ganske lignende Maade som Skaktgravenes indenfor Kredsen. Rigtignok undrer han sig samtidig over, at Graven ikke er helt og holdent indhugget i Klippen, men til to Sider begrændset af Mure med Grus bagved, og at netop disse Mure ved to Hjørner fortsætte sig udenfor Gravrummet.

Vi tør i Virkeligheden ikke anse Fundet som hidrørende fra en Grav. Om Redskaberne end i Form nærme sig Guldgjenstandene fra Skaktgravene, maa det dog synes meget paafaldende, at intet af dem er forfærdiget direkte til Gravens Udstyr saaledes som hist alle Pailletterne og de med det tyndest mulige Metal overtrukne Gjenstande. Her er tværtimod alt af massivt Guld, ethvert Stykke har faktisk været brugt i det virkelige Liv. Og endnu en Omstændighed, taler imod, at det er Indholdet af en Grav, vi have for os, den nemlig, at Gjenstandene — som Schliemann selv siger — alle bleve „fundne i et ikke mere end 2 Fod langt og 8 Tommer bredt Rum." De have ifølge dette vistnok snarere ligget i et Skrin, ligesom den store Skat i Troja, og paa denne Maade været opbevarede her i Husets Kjælder.

Fundets mest iøinefaldende Stykker ere fire smukke Guldpokaler med hvælvet Bæger og høi Fod, lig Sølvbægeret fra den IV. Grav, kun ikke med en, men med to Hanke. Disse sidste ere massive og ende foroven som Hundehoveder, der med aaben Mund bide i Karrets Rand (Fig. 280).

Det vigtigste Stykke er en Guldring, paa hvis store Plade der ses en høist interessant Fremstilling. Fig. 281 viser et Aftryk af Pladen. I Forgrunden sidder en Kvinde under et Træ med den ene Haand lagt i Skjødet og den anden, hvori hun bærer Blomster, løftet i Høide med Ansigtet. Foran hende staa en lille og to store kvindelige

280. Guldbæger (Størrelse 1:2).

Skikkelser, bagved er en lille beskjæftiget med at plukke af Træet. Hver af de to smaa Figurer staar paa en Stendynge.

Kvinderne have en lang, stærkt fremstaaende Næse og kæmpemæssige Øine; dertil ere de meget eiendommeligt paaklædte. Om Overkroppen ligger Klædebonnet stramt, over Hofterne er det indsnøret, og derfra falder det vidt

ned, idet det fortil danner en dyb Fold og ved Fødderne ender med en Buelinie. Kjolen er taget op i fire eller flere brede Læg, Volants, imellem hvilke, idetmindste ved to af Kvinderne, et skælagtigt Mønster fylder den glatte Flade. Hovedet synes smykket med et Diadem, hvorfra en særegen Prydelse, noget, der kunde ligne en tredelt Blomst, rager frem. Bagtil hænger en Haarpidsk ned. Hvad Træet forestiller, kan ikke med Sikkerhed afgjøres; da den lille Person plukker noget af det, maa det bære spiselige Frugter og skal vel nærmest være en Vinstok, om det end som saadan er noget ubehændig udført. I Baggrunden ere Solen og Halvmaanen fremstillede og derunder to Bølgelinier, som formodenlig skulle være Havet. Endnu dybere nede ses en Dobbeltøxe af samme Form som de af Guldblik, vi allerede fandt i den IV. Grav. Foroven tilvenstre staar et Idol, rustet med et stort tvedelt Skjold af den bekjendte indskaarne Form, hvorunder kun Fødderne ere synlige. I den løftede Haand bærer det en Landse, og fra Hovedet synes der bagtil at hænge en Haarpidsk ned. — Ved Randen tilvenstre er der som Fylding anbragt sex Dyrehoveder, sete forfra.

281. Fremstilling paa en Guldring (nat. Størrelse).

Milchhoefer har, med de foroven fremstillede hellige Tegn for Øie, ogsaa i det øvrige villet se en Gudescene, nemlig den store Moder Rhea, der lader sine Nymfer bringe sig Blomster og Frugter. Den ældste græske Religions Hovedguder skulde altsaa være samlede her: „Dobbeltøxen bebuder Zeus, der fødes af Rhea; den rustede Mand repræsenterer hendes Tjenere, Kureterne eller Korybanterne, der paa orgiastisk Maade hædrede Bjergmoderen ved Vaabendandse.“ Men det maatte i saa Fald synes besynderligt, at

en af disse Guddomme er tilkjendegivet ved et blot Symbol, andre ved et Idol, én fremstillet i legemlig Skikkelse; og herpaa maa, tror jeg, Milchhoefer's Tydning strande.

Netop fordi det Guddommelige i Baggrunden er udtrykt ved blotte Tegn og Figurer, tør vi ikke samtidig forbinde et saadant Begreb med levende Skikkelser i Forgrunden, men maa nødvendigvis opfatte disse som Mennesker. Heller ikke staar det mig klart, hvorfor disse Mennesker absolut skulde være ifærd med en hellig Handling, hvad der, saa vidt jeg veed, endnu den Dag idag er den almindelige Mening. Hvor vidt forskjelligt og afgjort beslægtet med den senere græske Skik man allerede i den Tid, der her er Tale om, fremstillede Ofring og Bøn, viser os tydeligt den lille Billedplade fra Paladset, der er fremstillet længere fremme (se Fig. 289).

Jeg ser paa Ringen kun Kvinder og Børn, der alle paa ren menneskelig og meget ligefrem Maade more sig med Blomster og Frugter. At de hellige Tegn skulde staa i nogetsomhelst Forhold til den fremstillede Handling, er der ingen Grund til at antage. De skulle formodenlig kun udfylde Pladsen uden at have anden Betydning end den at tjene slet og ret til Pynt ligesom de Aphroditebilleder og Smaatempler, man syede paa Klæderne.

Foruden den her beskrevne foreligger der en anden, noget mindre Pladering, hvorpaa man ser fire Dyrehoveder, lig dem, der ere anbragte langs Randen af den store Ring, tilligemed tre utvivlsomme Oxehoveder med store svungne Horn. Den er fremstillet i Fig. 282.

Endvidere er der fundet fem simple Guldringe og en Sølvring samt elleve dels af rund, dels af firkantet Guldtraad snoede Spiralringe, hvoraf vel de større have tjent som Arm-, de mindre som Fingersmykker. Schliemann syntes, at de mindede om de Ringe, der paa ægyptiske Fremstillinger ses benyttede som Penge og mente derfor, at de maaske ligesom disse havde tjent som Betalingsmiddel.

Disse udenfor Gravkredsen fundne Guldgjenstande vise noget yngre Former end de fra Skaktgravene; særlig minde Bægrenes Hundehoveder om dem, der, ligeledes som en Del af Hankene, ses paa den store Krigervase, vi strax ville lære at kjende. Sidestykker til Spiralringene manglede fuldstændig i Gravene. Men trods disse Afvigelser i det enkelte er dog Udførelsen og ere Formerne i det hele taget, saavel hvad Bægrene som hvad Ringene angaar, de samme som i Skaktgravene. Guldfundet er altsaa vel noget yngre end disse, men tilhører dog den samme Kunst- og Magt-Periode.

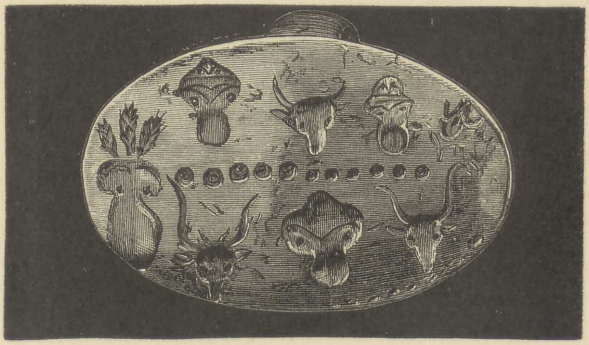

282. Fremstilling paa en Guldring (dobbelt Størrelse).

Af de øvrige Gjenstande, der ere fundne i det af Schliemann afdækkede Bygningskomplex, fremhæve vi først to Stenforme, hvoraf den største er af Granit, den mindste af Basalt. Paa den første ere to, paa den anden endog fire af Siderne graverede. At disse Forme ikke have været benyttede til Støbning af massive Smykker ved at passes sammen to og to, kan man med Bestemthed slutte deraf, at intet af de Tegn, hvorved en Benyttelse af denne Art maatte røbe sig: Polering af Fladen omkring Graveringerne, Tapper og Taphuller til Samling af Formene, Støbekanal, er at se paa dem. Dertil kommer, at man har fundet et

ret betydeligt Antal smaa Kegler, hvis Form er indgraveret paa den ene Side af den mindste Sten, Kegler, som bestaa af en stærkt brændt, blyglaseret Lermasse; og det synes saaledes afgjort, at Formene overhovedet ikke bleve brugte til at støbe, men derimod til at ælte i, og formodenlig har man ogsaa udarbeidet Smykker over dem i drevet Arbeide. Særlig tør vi vel tænke os Gravenes smaa Guldsager fremstillede paa denne Maade. En Ørn, som ses paa den anden

283. Vaseskaar (naturlig Størrelse).

Sten, har en afgjort Lighed med de smaa Ørne, der ere forfærdigede af Guldblik.

Fundenes Hovedmasse bestaar af de samme smaa kvindelige Lerfigurer, hvoraf der allerede fandtes Brudstykker i den første Grav, endvidere af Dyreskikkelser, der vistnok mest skulle forestille Køer, og endelig af Vaser. Disse sidste have for Størstedelen en noget yngre Karakter end de, der ere fundne i Gravene, og dette er jo ganske naturligt, idet vi hist stode overfor en snevert begrændset Periode, her have en Udvikling over et uberegneligt Tidsrum for os. Algerne og Polyperne blive sjældnere, den lineare Ornamen-

284. Uddragende Krigere. Fremstilling paa en stor Vase.
(Størrelse omtrent 1:4).

285. Kæmpende Krigere. Fremstilling paa en stor Vase.
(Størrelse omtrent 1:4).

a

tation med Baand og koncentriske Ringe er den fremherskende, og det Levende repræsenteres næsten bestandig af Fugle, der marschere op i lange Rækker (se Fig. 283). Kun ét Exemplar har man — det vigtigste ikke alene i Mykenæ, men overhovedet af hele den mykenæiske Vaseart —, hvorpaa der ogsaa er fremstillet Mennesker; det er den store Krigervase, som vi allerede flere Gange have nævnet.

Dette Kar har Form af en mægtig Amphora, og om dets Bug løber et bredt Bælte med menneskelige Figurer; paa den ene Side ses sex uddragende Krigere og en Kvinde, der ser efter dem (Afb. 284); paa den anden Side, som desværre er meget ødelagt, er der fremstillet flere Krigere i Kamp (Afb. 285). Alle Figurerne have en meget lang, spids Næse og uforholdsmæssig store Øine. Krigerne paa Forsiden bære tilsyneladende et tætsluttende Pandser og under dette en Chiton med Fryndser, som naar til midt paa Laaret. Benene ere fra Knæet nedefter beklædte med Gamascher, Fødderne med Tøi eller Læder, hvorom der er viklet Baand eller Remme. De Ringe, som ere viste over Knæet og i Nærheden af Haandledet, have næppe udelukkende havt den Bestemmelse at fastholde eller sammensnøre Yderkanterne af Beklædningen paa disse Steder, men have vistnok tillige tjent som Pynt og kunne altsaa nu og da have været Guldbaand som de, der ere fundne i Mandsgravene. Hovedet bedækkes af en Hjelm, der fortil har to fremstaaende Horn, bagtil en nedhængende Busk, og som er helt oversaaet med hvide Prikker, der vel maa opfattes som skinnende Bugler. Paa den venstre Arm bære Mændene et Skjold, som, med Undtagelse af at der er skaaret et lille Stykke af det forneden, er rundt; i den høire Haand føre de en lang Landse med et pungagtigt Vedhæng tæt under Spidsen. Dette sidste anse Furtwängler og Löschcke for en Brødpose; efter Andres Formodning skulde det være en græskarformig Flaske saaledes som de,

Saul's Soldater bære ved deres Spyd. Kvinden bag ved Krigerne løfter sin ene Haand op til Hovedet, idet hun klager over Afskeden med Mændene, der drage bort til Kamp.

De kæmpende Krigere paa den anden Side af Karret bære en Rustning, der afviger noget fra den nys beskrevne. I Stedet for Hjelmen er der traadt en anden Hovedbeklædning, øiensynlig en Pelshue, Skjoldet er fuldstændig rundt, og

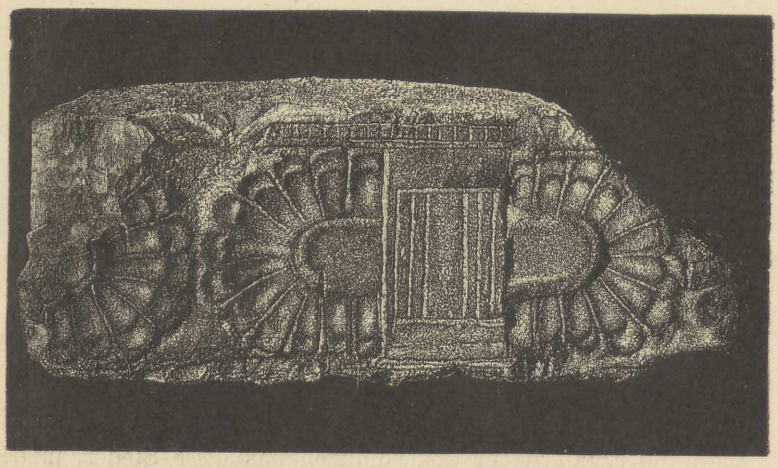

286. Blok af Porphyr (Størrelse 1:4).

Landsen bærer intet Vedhæng. Maaske er det de hist Bortdragendes Fjender, man her har fremstillet.

Begyndelsen til Hankene har Form af Hundehoveder (Afb. 285 a). Pladsen under dem er udfyldt med to Gjæs af Udseende som de, der almindelig ses paa de yngre Vaser. Sammenhængen med denne yngre Vaseart og derigjennem med Dipylonvaserne bevises ogsaa og fornemmeligt ved de tre koncentriske Kredse, der ere anbragte paa denne Side af Karret til Udfyldning af Pladsen; den ældre mykenæiske Stil vilde istedetfor dem have benyttet Spiraler.

Hele Fremstillingen er udført med sortebrun Fernis paa gulmalet Grund. Indvendig er Vasen rødmalet. Det benyttede Ler er af en temmelig grov Beskaffenhed, og dette vidner atter om Karrets yngre Karakter. Vi have altsaa igjen her, ligesom i Tiryns, et vigtigt Kar, der viser os Overgangen imellem det mykenæiske og det senere Vasemaleri. Skjoldene ere ikke mere de store indskaarne og Hjelmene ikke den bikubeagtige Hovedbeklædning (se ovfr. Fig. 198) som i den ældre mykenæiske Tid. Mangt et Træk minder om Bøilekanderne, mangt om Dipylonvaserne, men hele Tegningen mest om det meliske Lermaleri, et af den senere ægte græske Stils indledende Trin.

Foruden nogle skaarne Stene med Dyreskikkelser, Smaahjul og Nøgler af Bronce, Benstifter og andre Gjenstande af ringere Betydning have vi endnu kun at nævne et eiendommeligt Brudstykke af en Porphyrblok (Fig. 286), der tillige danner en Overgang til Beskuelsen af de Bygninger, hvorfra alle disse Fund, som ere gjorte udenfor Gravkredsen, have deres Oprindelse.

Porphyrblokken har en langagtig Form med firkantet Gjennemsnit og omtrent samme Høide som Dybde. Baade den øverste og den underste Sideflade ere Leieflader; Forsiden smykkes af et eiendommeligt Ornament i Relief, nemlig en langagtig Roset, der ved et bredt Baand over Midten deles i to Halvdele. Dette Ornament synes at have løbet langs hele Stenbjælken, thi saavel tilhøire som tilvenstre ses Spor af andre Rosetter. Fladen tilvenstre viser desuden, at den har sluttet til en følgende Blok, og fortil træffer den nøiagtig Randen af det Baand, der gaar igjennem Rosetten; den tilstødende Blok har altsaa havt en lignende Udsmykning som den foreliggende.

Hvor og hvorledes disse Stene havde været anvendte, var en fuldstændig Gaade, saalænge indtil Udgravningerne i Tiryns bragte Alabastfrisen med det selvsamme Hoved-

ornament for Lyset i Paladset dér, og man snart efter ogsaa i Mykenæ stødte paa Bygninger, der alene kunne have baaret den prægtige Porphyrblok.

---

12. De græske Udgravninger i Aaret 1886.

Paladset.

Det græske arkæologiske Selskab har i Aaret 1886 ladet foretage nye Gravninger i Mykenæ, og disse have ikke alene bragt et nyt Stykke af det nævnte Bygningskomplex ved Borgmuren for Dagen; fremfor alt have de paa Toppen af Borgen blottet det gamle Fyrstepalads, igjen med den selvsamme Grundplan, hvis Overensstemmelse i Troja og Tiryns allerede havde vakt saa stor Overraskelse og Glæde. Hr. Tsuntas, en blandt de yngre græske Arkæologer særlig fremragende Kraft, har ledet Gravningerne og for kort Tid siden offenliggjort en ganske fortrinlig Afhandling om Resultaterne.

Selvfølgelig kan man paa det nuværende Standpunkt ikke mere give en Beskrivelse af Mykenæ uden ogsaa at behandle disse vigtige nye Resultater, ja egenlig sætte de Kronen paa de Schliemann'ske Forskninger, idet de som intet andet tilforn faktisk stadfæste den store Opdagers Hypotheser. Vi have altsaa rigelig Anledning til at drage dem indenfor Rammen om Beskrivelsen af de Schliemann'ske Forskninger og ville da, overensstemmende med Forholdenes Natur, holde os til Tsuntas' Beretninger.

Allerede for længst havde man paa Toppen af Borgen i Mykenæ set mægtige gamle Mure, der syntes at slutte sig sammen til en stor, firkantet Bygning, og som i denne Skikkelse ogsaa allerede ere angivne paa Steffens Kort. Ved Udgravningerne viste det sig, at disse Mure vare Fundamentet af et dorisk Tempel fra omtrent det 6. eller 7. Aar-

hundrede f. Chr. Dette Tempel har været bygget næsten nøiagtig i Retning fra Nord til Syd; dets Grundplan er en Rektangel af 20 × 43 M. Man har ikke fundet andre Arkitekturstykker af det end en Gesimsplade og to Brudstykker af Metoper med ganske uanselige Rester af Figurer.

Fundamentet hviler imod Nord paa Klippen, imod Syd derimod paa en indtil 3 M. dyb Opfyldning, og i denne stødte man nu paa Mure fra to forskjellige ældre Perioder. Nogle af dem, ved Templets sydvestlige Hjørne, ere temmelig tynde og bestaa af smaa Sten, forbundne ved Ler. De andre ere opførte af betydelig større Sten, tildels endog af regelrette Kvadre, og indeslutte, netop ved det omtalte Sydvesthjørne, et Rum, hvis Kalkgulv løber hen under en Mur af førstnævnte Art. Der kan altsaa ikke være Tvivl om, at de tykkere og solidere Mure ere af ældst, de svagere af yngst Oprindelse. Af hine ældste udviklede sig da ved fortsat Gravning nøiagtig den Grundplan, som ifølge Erfaringerne fra Troja og Tiryns kunde forudsættes som typisk for Hovedrummene i det homeriske Herskerpalads: en stor Sal med to Forstuer, en rummelig Gaard og talrige Sidebygninger — det Hele omgivet af en særlig Fæstningsmur og ad to Veie tilgængeligt fra den nedre Borg. Vi ville tage dette Anlæg noget nærmere i Øiesyn.

Hovedveien, der sikkert ogsaa var bestemt til Vognfærdsel, løb fra Gravkredsen i Slangelinie til hen under en bred Trappe, der ligger tæt Syd for Paladsets Gaard (imellem *I* og *K*). Denne Trappe værnedes øiensynlig af en Port, hvoraf endnu kun nogle Levninger af Mure og Piller ere tilbage. I Rummet *I* ved Foden af den løber der langs Vest- og Nordsiden en muret Bænk. Trappen selv er 2,40 M. bred og viser 20 vel bevarede Trin af 0,10—0,12 Meters Høide og 0,35—0,45 M. Dybde. Breden udgjøres ikke af en enkelt Sten, men af tre til fire saadanne, hvilket dog ikke har lagt sig aabent til Skue, da hele Trappen har været

overtrukken med et henimod $1^1/_2$ Cm. tykt Lag Puds. Den øverste Ende er ødelagt og ligeledes Indgangen til Paladsets Gaard (Aulen); uden Tvivl er man her kommet igjennem en ny Port.

Gaarden (*L*) er 11,50 M. bred og forsynet med et Kalkgulv, under hvilket der paa sine Steder endnu kommer et andet, ældre Lag tilsyne, som er udført af finere Materiale og med større Omhu end det senere.

Gaardens Mur staar imod Nord endnu med sex Lag Kvadre i en Høide af 2,40 M. Imellem det underste og det næstfølgende Lag ligger der en Tømmerstok ligesom i Paladsmurene i Troja og Tiryns. Dette Hjælpemiddel maa være noget, man af Vane har bibeholdt fra den ældre Bygningsmaade, der benyttede Brudsten og Ler; ved Bygning med Kvadersten kunde det naturligvis have været undværet. Den samme Konstruktion træffe vi i Gaardens vestlige Mur.

Til høire for denne aabne Samlingsplads møder os saa Forhallen til Mændenes Bolig (*M*). Her staa i Fronten to Søiler imellem to Anter, alle af Træ, paa Stenfodstykker. Dens Dybde er 3,19 M. Gulvet er en Brolægning af Kalkstensplader.

Derefter følger den anden Forstue (*N*); i dens 1,94 M. brede Indgang ligger en Stentærskel, som til begge Sider har store, firkantede Huller, hvori Dørstolperne vare anbragte. Endvidere er der langs Randen af denne Tærskel gjort et 0,15 M. bredt Indsnit, i hvilket Døren har bevæget sig, og tilhøire ses ved Enden af den et rundt Hul, hvori der, ligesom i en Tærskel i Tiryns, var bevaret en Broncesko til Dørens underste Tap.

Dette Rum var kun langs Væggene brolagt med Plader af Størrelse $1 \times 1{,}15$ M.; i Midten havde det en sammenhængende Gulvflade. Fra det træde vi nu ind i Storstuen (*O*). I Indgangen til denne er Tærskelen ligeledes bevaret, og vi se atter de firkantede Huller til Stolperne, men derimod

ikke det runde Hul, hvori Dørens Tap har dreiet sig. Denne Gjennemgang har altsaa ikke været lukket med en Dør, men formodenlig kun med et Forhæng, ligesom det var Tilfældet i Mandssalen i Tiryns.

Storstuen er det største Rum i hele Paladset; dens Maal ere $11{,}_{50} \times 12{,}_{92}$ M. Taget har været baaret af fire Søiler, der selv vare af Træ, men som hvilede paa Stensokler. Disse sidste bleve fundne $0{,}_{10}$ M. under Gulvet, idet dette ved hyppigt at fornyes havde høinet sig betydeligt i Tidens Løb. Midt imellem Søilerne staar den store, runde Arne, af hvilken omtrent en Trediedel er bevaret. Den hæver sig med to smaa Trin kun til en Høide af $0{,}_{14}$ M. over

287. Malet Dekoration fra Arnen i Mandssalen.

Jorden og viste ikke mindre end fem Lag Puds over hinanden, der alle vare forsynede med malede Dekorationer. Mønsteret fra det tredie, bedst bevarede Lag er i Fig. 287 gjengivet efter Dørpfelds Originaltegning. Begge Trinenes Forside er her smykket med sphæriske Trekanter, der paa det ene Trin ere malede med graa og hvid, paa det andet med rød og hvid Farve; alle de hvide Felter ere prydede med smaa Stjerner. Den horisontale Overflade af det nederste Trin er blaa. Ovenpaa Arnen løber der rundt om den et hvidt Spiralbaand med blaa Pletter i Midten og indfattet af blaa og røde Striber.

Storstuens Gulv er, ligesom Forstuens, langs Væggene belagt med Plader, i Midten derimod bedækket med et sammenhængende Lag Kalk, hvori der, igjen næsten ganske

som i Mandssalen i Tiryns, er indridset et Mønster af Firkanter. Hele Salens sydøstlige Hjørne er nedstyrtet; der er her en steil Skrænt ud mod Chavosbækkens Kløft.

Tænke vi os nu atter staaende i Paladsets Gaard, saa have vi for det første imod Vest endnu et Værelse *P*, der dog ikke er tilgængeligt direkte fra den store Gaard; dets Indgang aabner sig ud til en mindre Forgaard, og en anden Dør fører ind til et Rum ved Siden af denne. Begge Dørene vare uden Fløie. Ved dette Værelses nordlige Væg ligger besynderligt nok en firkantet Arne, 0,80 M. bred, 1,05 M. dyb og 0,05 M. høi. Under Gulvet løber der en Vandledning af firkantede Lerrør.

Nord for dette Værelse fører en Gang direkte fra Gaarden ind til det vestlige, nu totalt ødelagte Parti af Paladset. I Døren ud mod Gaarden ligger en Tærskel, som viser, at der her ingen Fløie har været. Ved Siden af den ses tre Stentrin, der udgjøre den nederste Del af en Trappe, som har ført op til det øvre Stokværk. De to første maale 0,15—0,20 M. i Høiden og 0,30—0,35 M. i Dybden; det tredie er en Afsats af 1×1,08 M., hvorfra Trappen bøiede om til venstre og fortsatte sig med Trætrin. Rummet nedenunder var tilgængeligt fra den modsatte Side og har altsaa ogsaa været benyttet.

Nord for Trappen findes en meget lang og bred Gang *R*, i hvilken der mod Vest ligger en stor Tærskel med Hul til én Dørfløi, og hvis vestlige Fortsættelse vistnok har været afsluttet af en anden Indgangsport, som man naaede ad steile Fodstier direkte fra Løveporten. Desværre er Paladsets Grændsemur paa det paagjældende Sted aldeles ødelagt, og af dette mulige Anlæg kan derfor intet mere eftervises. I den nævnte Gang har man derimod, naar man kommer ude fra paa sin venstre Haand, strax bag den store Tærskel Indgange ind til andre Værelser, som have været lukkede med Døre. Længere imod Øst er Gangen

dækket af Tempelfundamentet; den har sikkert ført hen til de forskjellige smaa Rum (*S* o. s. v.), der endnu for en Del ere synlige ved Siden af Mandssalen og vist have tjent til Bolig for Kvinderne, som Skatkammer og Soveværelse.

Hvad der gjælder for Grundplanen, gjælder ogsaa, som et Par Exempler allerede have viist, for Bygningernes enkelte Dele: overalt møder man den mest iøinefaldende Overensstemmelse med Paladset i Tiryns. Gulve, Døre, Stolper, Tærskler, Tag, alt er nøiagtig som dér. Kun viser der sig i forskjellige Ting en noget mere udviklet Teknik, saaledes i Anvendelsen af Kvadre til Murene og i den større Rigdom paa Vægmalerier, hvoraf der, foruden i og ved Mandssalen, fandtes Spor i Gaarden og i Værelset *P*. Der er altsaa ingen Tvivl om, at vi her og i Tiryns have en og samme Kulturperiode for os; og at dette er de saakaldte mykenæiske Vasers Periode, har Tsuntas meget nøie iagttaget ved Udgravningerne her. Han meddeler om Fundene i den store Gaard, paa hvis Gulv de senere Smaahuses simple Lermure reise sig:

„Endnu før der kunde spores nogetsomhelst Sammenhæng imellem de forskjellige, først i deres øverste Del afdækkede Mure, har jeg nedskrevet i Dagbogen over Udgravningerne, at der imellem de Mure, der snart efter viste sig at være de yngste, kun fandtes Vaseskaar af den geometriske Art med Fremstillinger af firføddede Dyr og Fugle, medens alle Fund dybere nede, paa Kalkgulvet, og hvor de yngre Mure ellers manglede, hørte til den mykenæiske Stil."

Dette er et klart og smukt Resultat, der senere kan være os til udmærket Nytte ved Bestemmelsen af den Tid og den Befolkning, hvortil den store Byggeperiode i Mykenæ maa antages at være knyttet.

Udgravninger længere nede paa Borgen, tæt ved Fæstningsmuren, have blottet en Gruppe af mindre Byg-

ninger (*G*), der sandsynligvis maa anses for Privatboliger. I et Virvar af Mure fra forskjellig Tid fremtræder for-

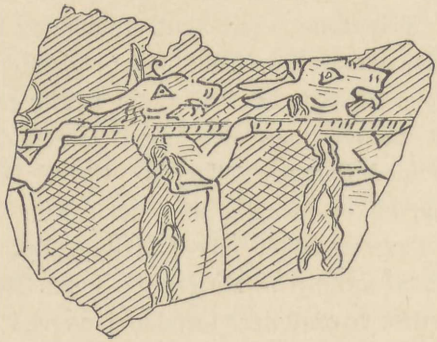

288. Vægmaleri fra Bygningsgruppen ved Sydmuren (Størrelse 1:2).

nemmelig et Rum, tilhørende den ældste Periode, med en firkantet Arne i Midten. Det turde være at anse for et

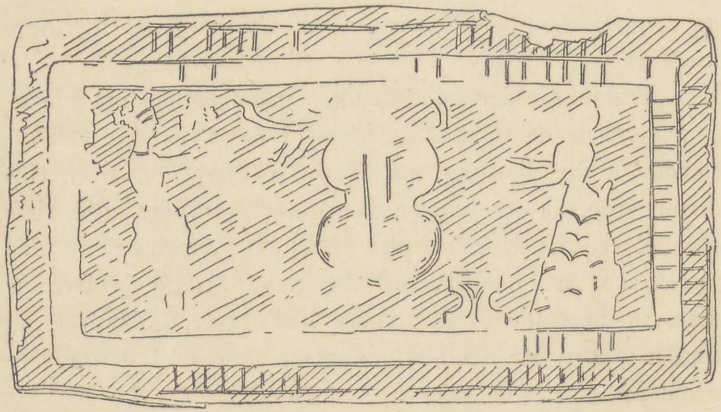

289. Kalktavle fra Bygningsgruppen ved Sydmuren (Størrelse 1:2).

Megaron; imod Vest har det et Forværelse, og til dette støder en Gaard, i hvis Midte der tilsyneladende findes en Offergrube. Jordbunden har her et stærkt Fald fra Nord til Syd. En Række Værelser, der løber parallelt med de

nys beskrevne, ligger derfor med sine Fundamenter en Etage dybere end disse og forbindes med dem ved en Trappe. Disse lavere liggende Rum maa naturligvis have været mørke og næppe beboelige. Det var Bygningens Kjælderrum. Over dem har efter den hele Disposition sandsynligvis Kvindernes Bolig ligget.

Ogsaa i denne Bygningsgruppe har man fundet meget interessante Stykker af Vægmalerier, nemlig: i et Rum, der imod Nord støder op til det med Arnen, de ofrende Kvinder (Fig. 289), og paa en Væg tæt Syd for Trappen de tre Skikkelser med Æselshoveder (Fig. 288). Disse ere de absolut vigtigste Fund af denne Art fra Mykenæ, thi Mandssalen og det tilstødende Soveværelse have kun leveret ganske enkelte smaa Rester, Fragmenter af Mænd og Heste, der ikke frembyde andet af Interesse, end at vi over Mændenes Ankler og Knæer igjen se de samme Baand, hvormed Krigerne paa den store Vase og ligeledes den svævende Skikkelse over Tyren fra Tiryns ere udstyrede.

290. Ø-Sten fra Kreta (nat. Størrelse).

Paa Stykket Fig. 288 se vi Resterne af tre Skikkelser, der efter de lange Øren at dømme have Æselshoveder. Den opretstaaende Spids foran Ørerne kan kun betyde Pandelokken. Disse Væsner kunne ikke være andet end de Dæmoner, der levede i Grækernes ældste religiøse Forestilling, og som Milchhoefer har behandlet paa en særdeles indgaaende og vækkende Maade. Endnu ind i den senere Tid have de Naturkræfter, der vare de store almene Magter undergivne, Bjerg-, Skov- og Vandaander, beholdt en halv menneskelig, halv dyrisk Skikkelse; Satyrer, Tritoner, Flodguder, Kentaurer, Minotauros ere klassiske Exempler i saa Henseende. Disse Væsner maa i den ældste Tid have havt en langt større Betydning, idet det bestandig viser sig tydeligere, at Grækernes Religion er udgaaet fra Monotheismen,

fra Tilbedelsen af den eneherskende Zeus, for hvem alle andre Naturkræfter, netop i Skikkelse af saadanne Blandingsvæsner, maatte bøie sig. De findes især fremstillede paa Gemmerne fra den mykenæiske Kulturkreds, de saakaldte Ø-Stene, have næsten altid Fugle-, kun paa ét Billede Løveben, og bære ogsaa jævnlig, ligesom de, der her tales om, over Skulderen en Stang, der da ved begge Ender er behængt med indfangede Dyr (se Fig. 290).

Vi maa saaledes ogsaa kunne supplere Skikkelserne paa Vægmaleriet med Fugleben og tænke os Stangen bestemt til at bære Jagtbyttet paa. De ere aabenbart ikke fremstillede i en ærbar, alvorlig Mening, men paa en vis Maade som Karikaturer med Tungen langt ud af Munden. Naar vi se, hvorledes de homeriske Digte tillade sig mangen Satire selv med de store Guder, hvor meget nærmere laa saa ikke Fristelsen til at gjøre det med disses tjenende Aander, med Nisserne og Troldene.

Billedets Farver vise sig endnu særdeles livlige. Grunden er blaagraa, Figurerne for paa kjødfarvede, paa Ryggen derimod blaa med sort, gul og rød Indertegning.

Det andet af de to Malerier (Fig. 289) er en særlig Kalktavle, henved 2 Cm. tyk, som jo sandsynligvis har været ophængt paa Væggen. Billedet er desværre betydelig medtaget. Det udvikler sig fra Midten ens til begge Sider. Betydningen af den Figur, der har været fremstillet i Midten, lader sig endnu med Sikkerhed udlede af de svage tilbageværende Spor, særlig da Altrene ved begge Sider giver et Fingerpeg i saa Henseende. Det var et Idol af samme Udseende som det paa den store Guldring, Fig. 281. Formen af det store indskaarne Skjold er tydelig synlig; oven over det ses en Rest af Hovedet, tilsyneladende med flagrende Haarpiske og fortil en Rest af den fremstrakte Arm med Landsen. Til høire staar et Alter og bag dette en Kvinde; og adskillige Spor vidne om, at Fremstillingen til venstre har været den

samme. Alterets Form kjende vi fra Relieffet over Løveporten, hvor to ens Fodstykker, stillede imod hinanden, danne Underlaget for Søilen. Kvinden ses i opreist Stilling med begge Hænder fremrakte over Alteret. Hendes Klædning stemmer fuldstændig overens med Kvindernes paa den nysnævnte Guldring. Om Overkroppen slutter Klædebonnet stramt, fra Midien hænger en vid Kjole ned, besat med volantagtige Folder. At Brystet ikke, saaledes som Milchhoefer vilde antage det om Kvinderne paa Guldringen, er nøgent, viser sig ganske tydeligt ved, at kun Ansigt og Hænder ere hvide, Brystet derimod, ligesom Underkroppens Beklædning, gulmalet. Til venstre var der fremstillet en Kvinde i lignende Stilling og sikkert ligeledes et Alter; den øverste Del af hende, med Diadem og Halsbaand, ses endnu tydeligt. Motivet i Billedet tør vel forklares paa den Maade, at de to Kvinder bringe Idolet i Midten et Offer.

At denne Plade, der bringer den eneste Fremstilling af en religiøs Handling i mykenæisk Stil, ikke skulde være udgaaet fra Mykenæ selv, men derimod importeret, hvad Tsuntas har villet mistænke den for, behøver man ganske sikkert ikke at antage. Den viser den samme blaagraa Grund og overhovedet nøiagtigt de samme Farver og samme Udførelse som Malerierne paa Væggene.

Iblandt de i Paladset gjorte Fund var der ogsaa en Skarabæ, hvorpaa Dronning Ti's Navn var skrevet, og man haabede allerede at have fundet det længselsfuldt ventede Udgangspunkt til en Bestemmelse af Tiden for de mykenæiske Mindesmærker. Desværre gik dette Haab dog kun for en meget ringe Del i Opfyldelse. Professor Erman, hvem der blev tilsendt et Aftryk, erklærede vel det paagjældende Stykke for ægte ægyptisk Arbeide, men tilføiede, at der for det første havde existeret mange Dronninger ved Navn Ti, og at Skarabæen for det andet, selv om der virkelig var sigtet til den berømteste af disse, Amen Hotep III.'s

Hustru (13. Aarhundrede f. Chr.), alligevel kunde skrive sig fra en senere Tid, da berømte fyrstelige Personers Navne ogsaa efter de Paagjældendes Død vedblivende skreves paa Amuletter.

I alt Fald kunne vi drage den Slutning af det nævnte Fund, at Paladset maa have været beboet efter det 13. Aarhundrede.

---

13. Folkets Grave i den nedre By.

I Aarene 1887 og 1888 har det utrættelige græske arkæologiske Selskab, ligeledes ved Tsuntas, ladet foretage Gravninger i Mykenæ's nedre By, og man har ved denne Leilighed opdaget 52 Grave, der ved den Maade, hvorpaa de ere anlagte, og ved deres Indhold kaste Lys over mange, endnu uopklarede Punkter saavel fra de Schliemann'ske Udgravninger som i de mykenæiske Kulturforhold overhovedet.

Foruden de sex allerede bekjendte Tholosbygninger, i hvilke forøvrigt ingen videre Efterforskninger anstilledes, fandtes endnu en syvende, der desværre allerede i Oldtiden var bleven fuldstændig plyndret. Alle de andre Grave vare ikke Kuppelgrave, men simple Kamre, indhuggede i Klippen. En Gang, i Almindelighed flere Meter lang, fører horisontalt ind i Klippen til det firkantede Gravrum. Dette er undertiden udstyret med Nischer, og i et Par Tilfælde ligger der et andet Kammer bag ved det, forbundet med det første ved en ny, kort Gang. Loftet er næsten bestandig tagformigt, undtagelsesvis er det dannet som en uregelmæssig Hvælving. Kamrenes Flademaal er sædvanligvis 3×4 eller 4×5 M., og i Henhold hertil er Høiden ved Siderne $2—2^1/_2$, i Midten under Rygningen $2^1/_2—3$ M.

Disse Grave danne ikke en samlet Nekropol, men ligge

i adskilte Grupper spredte over hele den nedre Bys Ruinplads. Saaledes fandtes der Syd for Kuppelgraven Nr. *3* i Nærheden af denne syv, ved Siden af Nr. *4* imod Syd sex og imod Nord fire, ved Siden af Nr. *5* otte Grave; endvidere omtrent 10 Minutter Nord for Kokoretza, paa et Sted, der kaldes Asprochoma, toogtyve og i to Grupper ved Foden af Eliasbjerget henholdsvis sex og fire Grave.

De enkelte Grave i hver af Grupperne stemme i Reglen overens saavel i Størrelse som i Beskaffenheden af Indholdet. De største ere rigt udstyrede med Redskaber af Elfenben og kostbart Metal, de mindre derimod tarveligt med Lerfigurer og — eiendommeligt nok — store Mængder af de saakaldte Ø-Stene, der ved en forholdsvis raa Udførelse af Fremstillingerne paa dem ligeledes komme til at staa som et mere hverdagsagtigt Fabrikat i Modsætning til de Gjenstande, der ere forfærdigede af kostbarere Materiale.

Heraf fremgaar, at hver Gruppe maa hidrøre fra en jævnbyrdig Afdeling af Befolkningen, og Tsuntas har sikkert Ret, naar han mener, at de enkelte Grupper af Grave maa opfattes som Kirkegaarde for særskilte Slægter eller Samfund, der hver havde sin Begravelsesplads ved Grændsen af sit Distrikt. Deraf kommer det saa, at f. Ex. Grupperne ved Kuppelgravene *3* og *4* ligge midt paa beboet Territorium, nemlig imellem to Distrikter.

Muren omkring den nedre By indeslutter som bekjendt kun en ringe Del af den beboede Flade; Hovedmassen af Befolkningen boede i aabne Kommuner. Men saavel denne Maade at bo paa som Begravelsen indenfor det beboede Omraade er en oldgræsk Skik. Den har bestaaet endnu ind i den historiske Tid hos dem, der holdt strængest paa det gammeldags, hos Spartanerne. Spartiaterne, siger Thukydides (I,10), bo „i aabne Kommuner“ (*κατὰ κώμας*); de begravede — hvad der endnu er Plutarch bekjendt (Lyk. 27) — „inde i Byen“ og vistnok i spredte Grupper

ganske som Mykenæerne, thi man veed, at Agiadernes Grave laa i Byens sydlige, Eurypontidernes i dennes nordlige Del. Ogsaa i det ældste Athen blev der begravet paa samme Maade. Man har der fundet mange Grave indenfor det beboede Omraade, hvad der allerede foranledigede Plato (Minos, 315) til den Antagelse, at de gamle Athenienser havde begravet i deres Huse.

Derefter bliver der ikke længere nogetsomhelst besynderligt i, at der fandtes Gravsteder paa Mykenæ's Borg; den var nemlig Herskerslægtens strængt afsondrede og med Mure omgivne Distrikt, hvor denne havde sin egen Begravelsesplads, ligesaavel som Familieforbundene i den nedre By havde deres, hver paa sit Territorium.

Ogsaa i det enkelte frembyde Fundene fra de nye Grave en Mængde Punkter af betydelig Interesse og med afgjørende Beviskraft. Intet af Ligene synes at have været paa Baalet; vel fandt man Spor af Aske, men disse maa ligesom andre Steder hidrøre fra Dødningeofrene. Efter Bisættelsen af det sidste Lig blev Døren ind til Graven med Undtagelse af en lille Aabning under Døroverliggeren muret til og Gangen tilkastet med Jord. Tilsidst blev saa ogsaa den nævnte Aabning lukket med Sten. I den tilkastede Gang foran Gravdøren fandtes meget ofte Menneskeben, i ét Tilfælde endog sex Lig, der efter alt at dømme vare bisatte samtidig. Vi have næppe anden Udvei end med Tsuntas at antage, at stundom Slaver eller Krigsfanger bleve dræbte ved deres Herres Ligbegængelse og begravede i Gangen, saaledes som da Achilles ved sin Vens Baalfærd dræbte tolv Trojanere. Ad denne Vei vilde man da ogsaa kunne forklare det ovfr. omtalte Ligfund ovenover den tredie af Skaktgravene.

Blandt de medgivne Gjenstande fandtes, særlig i de fattigere Grave, særdeles mange kvindelige Idoler af Ler. Det er tydeligt at se, at disse ikke alle forestille den samme

Gud. Medens det overveiende Flertal, majestætisk smykkede med et Diadem, vel maa anses for Billeder af Hera, synes andre, med nøgent Bryst og et bredt Halsbaand, hvoraf der rigtignok her kun er fundet ét Exemplar, at skulle forestille Aphrodite. Og en tredie Slags, med et Barn paa Armen, ligeledes kun fundet i faa Exemplarer, turde i Betragtning af de mange Demeterbilleder fra senere Tid, der ere udgravede i Tiryns, muligen antages for Demeter Kurotrophos.

Foruden en Mængde af de Ting, der ere karakteristiske for den ægte mykenæiske Kultur, saaledes specielt den blandt Karrene fremherskende Bøilekande, som betegner denne Kulturs yngre Periode, fandtes nu ogsaa nogle, der indtil videre ere enestaaende i den: for det første adskillige Barberknive, dernæst Brudstykker af en lille Glas-Vase, endvidere flere Metalspeile, runde med Elfenbensgreb, hvorpaa ses udskaarne Figurer i ophøiet Arbeide. Ogsaa optræder her for første Gang Jernet i Skikkelse af et Par Fingerringe, der bevise, at dette Metal dengang endnu gjaldt for meget kostbart og kun blev forarbeidet til Smykker.

Meget vigtige ere endelig tre Sikkerhedsnaale af Bronce, fordi man forhen maatte tro, at Bærerne af den mykenæiske Kultur, i Modsætning til den homeriske og senere græske Sædvane, kun havde benyttet syede Klædebon, og man af denne Grund endog vilde bestride Mykenæernes Sammenhæng med de senere Grækere. De fundne Naale ere de mest primitive af deres Art: en i Midten to Gange, altsaa til Spiral ombøiet Traad, hvis underste Ende er bragt til at møde den øverste og indhægtet der. Vi lære af dette Fund, at der allerede henimod Slutningen af den mykenæiske Periode, ligesom hos Homer og i det senere Grækenland, gaves Klædebon i Form af firkantede Stykker Tøi, som man kastede om sig og heftede sammen over Skulderen.

Det i kunstnerisk Henseende mest fuldendte Stykke

blandt de nye Fund er ubestrideligt et Sølvbæger med Udsmykning i indlagt og emailleret Arbeide. Det er af Form fladt, næsten som en Drikkeskaal, og har én Hank. Om den øvre Rand og om Bugen løbe Baand af indlagte Blade, og Mellemrummet imellem de to Baand udfyldes af 21 Mandshoveder bag hverandre. Disse sidste vise en meget udpræget græsk Type; Pande og Næse ligge, bortset fra en lille Fordybning ved Næseroden, i én Linie, og denne Linie løber langt fra saa skraat som det er Tilfældet paa Krigervasen og Guldringene, men næsten lodret. Hovederne bære Fipskjæg, ganske som vi se det paa de græske Vaser fra det 6. Aarhundrede f. Chr.; ligeledes ere Øjnene tegnede tilnærmelsesvis som der, og ikke større; ned ad Nakken hænge tre Haarlokker, der danne Krøller ved Enderne. Da disse Lokker gjenfindes paa en temmelig raat bemalet og sikkert paa Stedet forfærdiget Vase fra de samme Grave, slutter Tsuntas, at ogsaa Sølvbægeret maa stamme fra Mykenæ selv.

Efter disse nyeste Fund behøves der kun nogle faa Ord til Forklaring af de forskjellige ældre Funds Forhold til hinanden, specielt af Skaktgravenes Forhold til Paladset. Det har tidligere været Fleres Mening, at Skaktgravene som det ældste Lag paa mykenæisk Grund hidrørte fra en anden Kulturperiode og vel endog hørte et helt andet Folk til end Kuppelgravene og alt det øvrige. Sikkert repræsentere de en tidligere Tid. Men fra den Tid af indtil Opførelsen af Paladset og Anlægget af Gravene i den nedre By har der dog fundet en uafbrudt, jævnt fremadskridende Udvikling Sted. Ler-Idolerne, der senere optræde i saa stor Mængde, træffe vi allerede nogle af i Skaktgravene; Vaserne, om de end ofte vise afvigende Ornamenter, ere dog gjorte af samme fine Ler og malede med samme Fernis; Guldbægere som

de fra Gravene, ganske vist smukkere udarbeidede, med Hundehoveder ved Hankene, men dog i samme smeddede Udførelse, ere fundne i Vaaningshusene ved Siden af Gravkredsen; og det almindelig beundrede indlagte Arbeide paa Sølvvasen fra den IV. Grav og paa Dolkklingerne fra Gravene IV og V har sin nærmeste Analogi paa det hys beskrevne Kar fra den nedre By. Efter alt dette kan man ikke tvivle om, at Skaktgravene, Paladset og den nedre By tilhøre en fælles, sammenhængende, stor Kulturperiode.

Borgene i Troja og Tiryns have viist os, at kun Fyrsternes Boliger laa paa dem. Heller ikke i Athen, hvor den kyklopiske Fæstningsmur allerede længe har været bekjendt, og hvor man siden 1887 ogsaa har fundet Resterne af det gamle Palads ved Erechteion og Parthenon, var der paa Akropolishøien Plads til Boliger for Folket. Mykenæ's Borg er ganske vist større, men til en talrig Fyrstefamilie med hele dens Følge og Tjenerskab har den ikke havt nogen overflødig Plads. Vi ville da ogsaa tænke os denne kun beboet af den regjerende Slægt og finde derved tillige den simpleste Forklaring for Tilstedeværelsen af den Begravelsesplads paa Borgen, der har givet Anledning til saa mange Skrupler og i første Linie har medvirket til at fremkalde Tvivlen om Mykenæernes græske Karakter: ligesom i den nedre By enhver Slægt eller ethvert Samfund havde sin særlige Kirkegaard paa eget Territorium, saaledes besad ogsaa den bag Murene skarpt afsondrede Herskerslægt sin fyrstelige Begravelsesplads paa Borgen. Først da man fra de simple Skaktgrave var skredet frem til de kæmpemæssige Kuppelbygninger, og Borgen ikke kunne yde tilstrækkelig Plads til slige Begravelser, maatte den nedre By tages til Hjælp.

Mindre Udgravninger.

1. Orchomenos.

Schliemann's Gravninger i Orchomenos, der fandt Sted til forskjellige Tider, i November 1880, i Foraaret 1881 og igjen i Foraaret 1886, yde for saa vidt et vigtigt Supplement til Billedet af den „mykenæiske" Kulturperiode som det Betydeligste, de bragte for Dagen, Minyas' store Kuppelgrav, i meget væsenlige Henseender er bedre bevaret end selv „Atreus' Skatkammer" i Mykenæ og derved kaster Lys over Forhold, der ligge langt udenfor Kuppelgravenes specielle Omraade.

For at kunne faa et Overblik over Situationen maa vi denne Gang begive os til Böotien. Her ligger midt i Landet, for Enden af en bred og frugtbar Slette den store Kopais-Sø. Den har intet naturligt Afløb til Havet og kan, dersom man forsømmer at raade Bod herpaa ved kunstige Midler, blive meget farlig, idet den da udsætter betydelige Landstrækninger for at blive forsumpede og hjemsøgte af Pest. I Oldtiden var den ved fortrinlige Kanaler forbunden med Euripos, Strædet imellem Fastlandet og Euboea. Men da der under Tyrkernes langvarige Herredømme aldeles intet er foretaget i saa Henseende, har det unge græske

Kongerige endnu ikke naaet fuldt at tilendebringe det store Arbeide, der var forbundet med Anlæget af nye Kanaler, og hele Landet staar derfor den Dag idag i meget ilde Ry paa Grund af den Feber, der hersker der.

Ved den østlige Side af denne Sø, kun henved 10 Kilm. fjernet fra Euripos, paa en Høi ved Navn Gulas, hvor vældige kyklopiske Mure endnu ere synlige, laa aabenbart Orchomenos' ældste Borg. Det er en Beliggenhed, der fuldstændig harmonerer med den Skik, der i den ældste, store Tid var herskende ved Kysterne af Arkipelagus, at de søfarende Stammer lagde deres Kongesæde temmelig langt, men dog ikke i altfor stor Afstand fra Havet.

Strabo siger, at den senere By Orchomenos ikke længere laa paa det Sted, hvor den oprindelige Koloni havde været; Beboerne bleve fordrevne derfra af Sumpfeber og nedsatte sig da paa Høien Akontion. Denne Høi ligger ved den anden Side af Søen, Vest for den, og her er det ogsaa, Schliemann har udgravet Minyas' Skatkammer. Flytningen maa da være foretagen i en meget tidlig Tid, idet vi nemlig maa henføre Kuppelgraven til et senere Stadium af den samme Periode, hvortil de kyklopiske Mure paa Gulas-Høien høre.

Orchomenos er i Sagnet ligesom Troja og Mykenæ Hovedstaden i sit Landskab. Det kaldes hos Homer ligesom Mykenæ det guldrige; derfra droge Askalaphos og Jalmenos, Ares' Sønner, mod Troja.

Paa Gulas er der endnu ingen Udgravninger foretaget. Derimod har Schliemann paa den Høi, ved hvis Fod Kuppelgraven ligger, Hypantheion, en Del af Akontion, hvor store Partier af de senere græske Fæstningsmure endnu staa opreist. trukket nogle Grave; disse ere dog kun faa, og i det meget tynde Gruslag er der kun fundet et ringe Antal Brudstykker af gamle Pottemagerarbeider. Resultatet af hans

Udgravninger i Orchomenos indskrænker sig til „Minyas' Skatkammer".

Denne Bygning maa endnu i den senere Oldtid have ligget frit og været tilgængelig. Pausanias har været inde i den og siger, at Grækerne handlede meget uret i bestandig at beundre det Udenlandske mere end det Hjemlige; selv „dygtige Skribenter nedlode sig til ganske nøie at beskrive de ægyptiske Pyramider, medens de ikke med et eneste Ord omtalte Minyas' Skatkammer og de tirynthiske Mure, der dog ikke vare mindre storartede." Tillige lægger Pausanias paa dette Sted for Dagen, at han virkelig antog Bygningen for et Skatkammer, thi han siger om Minyas: „Saa vidt vi vide, var han den første, der byggede et Skatkammer til Opbevaring af sine Skatte." Og senere beskriver han det med de Ord: „det er en rund Bygning af Sten, der foroven danner en noget stump Spids; man siger, at den øverste Sten holder hele Bygningen sammen."

Pausanias har altsaa set Bygningen endnu ubeskadiget. Det var en Kuppelbygning, nøiagtig som Atreus' Skatkammer i Mykenæ og, som vi skulle se, ogsaa hvad Grundplanen og Maalene angaar meget nær beslægtet med dette. Nu er forlængst Halvdelen af den styrtet ned. Allerede Lord Elgin har forsøgt paa at blotte de bevarede Partier, men opgivet sit Forehavende paa Grund af den Masse store Blokke, han i det Indre fandt liggende ovenpaa hverandre.

Schliemann fandt under Blokkene „efter hinanden følgende Lag af Aske og andre forbrændte Stoffer, der havde en Dybde af omtrent 12 Fod og vel maa være Levninger af Ofre;" dernæst paa Gulvet „en stor Mængde vel bearbeidede, firkantede Marmorblokke, samt Marmor-Karnisser, der ikke kunne have havt noget at gjøre med det egenlige Skatkammer, men maa have hørt til et eller andet Monument — maaske et lille Tempel —, som i sin Tid har staaet derinde." Han henfører saavel disse Stykker

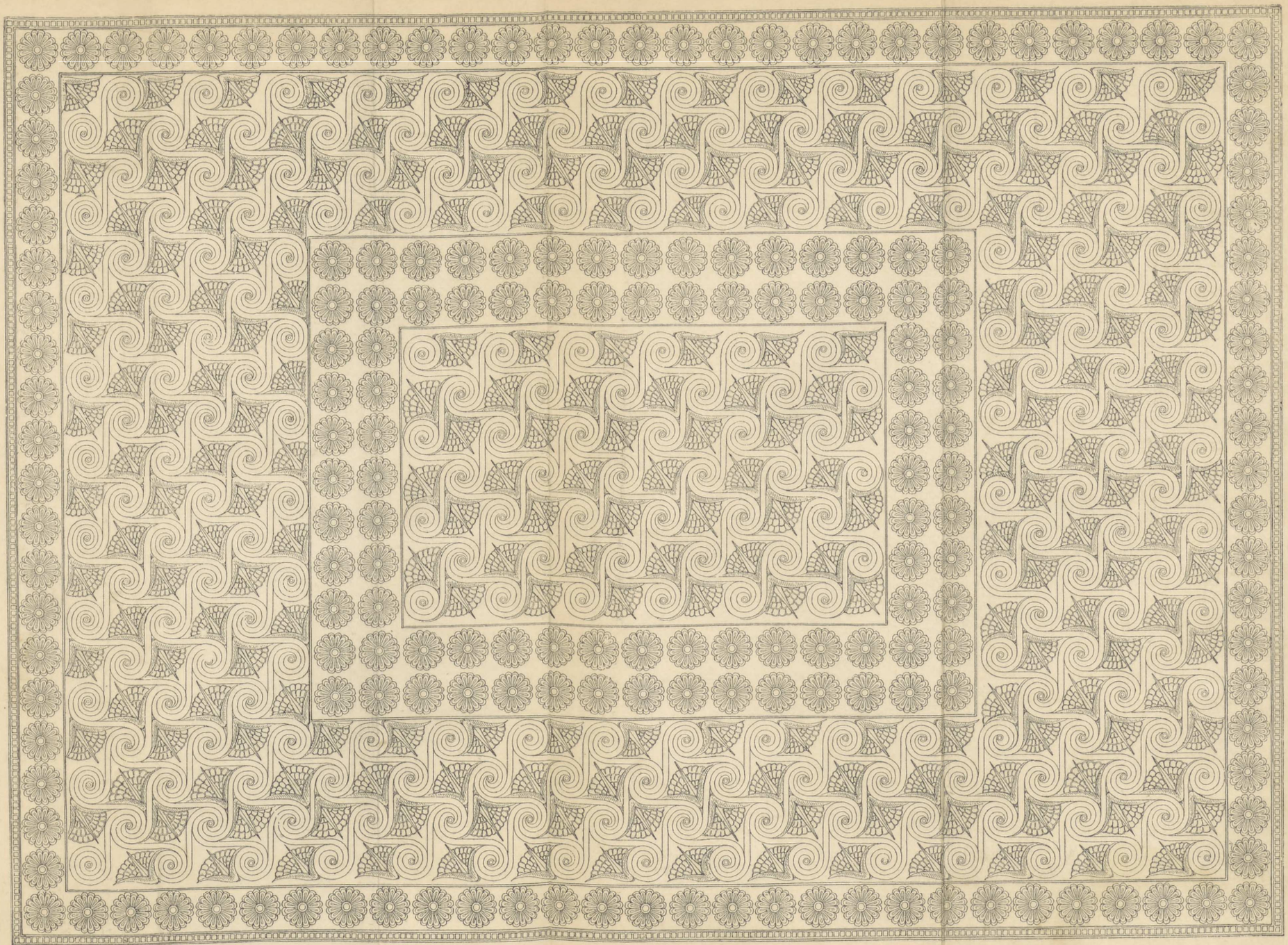

291. Det skulperede Loft fra Gravkammeret i Orchomenos.

som en kvindelig Torso af Marmor, der fandtes ved dem, til makedonisk Tid.

Endvidere blev der paa Jorden fundet en romersk Sokkel af mørkt Marmor, omtrent 2 Fod baade i Høide, Længde og Brede, og adskillige Marmorpiedestaler, af hvilke en endnu viser Spor af den Statues Fødder, der har været anbragt paa den; endelig Haandmøllestene af Trachyt, Astragaler, Ornetænder, Spindestene og Pottemagerarbeider i alle Stilarter og fra alle Tider.

Rummet synes altsaa i den senere Oldtid at have været benyttet i de forskjelligste Øiemed efter hinanden.

Bygningen bestaar, ligesom Atreusgraven, af Gangen (Dromos), Kuppelrummet og, ved Siden af dette til høire, et firkantet Kammer. Det Hele var bygget af en grønlig Skifer, der er brudt i Egnen om Lebadeia. Dromen blev i Aaret 1867 fuldstændig ødelagt af Demarchen i det nærliggende Skripu, der har benyttet de indvundne Sten til Opførelse af et Kapel. Kun én Sten er bleven paa sin Plads, og man har derved endnu været i Stand til at maale Breden af den gamle Gang; den var 5,11 M. Indgangsdøren er 5,46 M. høi, foroven 2,43 og forneden 2,70 M. bred, staar altsaa i alle Maalene kun ganske lidet tilbage for Atreusgraven i Mykenæ. Stenbjælken over Døren er derimod betydelig mindre end hist; den maaler kun 5 M. i Længden. Kuppelrummets Tværmaal beløber sig til henimod 14 M., altsaa kun 0,50 M. mindre end ved Atreus' Skatkammer i Mykenæ.

Dette Rums hvælvede Vægge ere indtil det ottende Stenlag endnu fuldstændig, derfra indtil det tolvte delvis bevarede. Fra det femte Lag opefter har næsten hver Sten et Hul, og i nogle af disse sidde endnu Broncetapper. Hullerne løbe i horisontal Linie helt rundt om Hvælvingen, og der er bestandig lige lang Afstand imellem dem. De ere saaledes stillede for hinanden, at de enkelte Huller i den tredie Linie stadig staa lodret over dem i den første,

medens den mellemliggende anden Linies Huller ere anbragte midt for Mellemrummene imellem de andre og lige langt fjernede fra første og tredie Linie. Herved fremkommer et fortløbende System af Grupper paa fem :·:, hvori der ligesom i Atreus-Graven i Mykenæ har været anbragt Broncerosetter.

„Næsten i Midtpunktet af Skatkammeret," fandtes „i den planerede Klippe et 9 Tommer dybt, 15 Tom. bredt og 19 Tom. langt Hul, der vistnok har tjent til Anbringelse af et eller andet Monument."

Fra Kuppelrummet fører saa en ny Dør ind til det firkantede Sidekammer. Den er 2,12 M. høi, oventil 1,14, nedentil 1,21 M. bred, og dens Stolper maa, efter de tilstedeværende Spor at dømme, have været særdeles rigt forsynede med Broncepryдelser.

Den eiendommelige Maade, hvorpaa dette Kammer er anlagt og dets pragtfulde indre Udsmykning gjør det til Gjenstand for vor største Interesse. Dets Grundflade er 3,74×2,75 M. og Høiden 2,40 M. Til alle Sider møder man Klippen; dog er det ikke hugget ind i denne fra Kuppelrummet, men derimod ført ned i den fra oven som Skakt. Dets „Loft synes først at være styrtet ned henimod Aaret 1870 under Trykket af den Grusmasse, der tyngede paa det," siger Schliemann, „thi alle Bønderne deromkring ere enige om, at Jorden, nøiagtig oven over det Sted, hvor Kammeret er, dengang sank sammen med et Brag, og der dannede sig et dybt Hul."

Om Kammerets indre Konstruktion kan meddeles følgende. Ved Væggene var der opført Mure af Brudsten og Ler, og i en Høide af 8 Fod over Grunden dannedes Loftet af indtil 1 Fod og 4 Tom. tykke Plader af grønlig Skifer, der naaede helt over fra den ene Langvæg til den anden. Hvorledes Forholdene have været oven over dette Loft, er ikke ganske klart; det synes, som om der her for at skaane Loftet var indrettet et hult Rum, paa en vis

Maade et andet Stokværk, bestaaende af Sidemure og igjen overdækkede med Plader, over hvilke saa først den endelige Tilkastning med Jord var foretagen.

Kammerets Loftplader vare paa den underste Side høist smagfuldt skulperede med et af Rosetter og Spiraler sammensat Mønster, som man med Rette mener skriver sig fra Tæppevæveriet. Ganske som i den textile Kunst er der først dannet et Midtparti, og dette er prydet med sammenslyngede Spiraler, fra hvis Hjørner Palmekroner voxe frem; som Ramme om det løber en dobbelt Række Rosetter. Den øvrige Del af Loftet fyldes af de samme Spiraler og Palmeblade; udenom dem ses igjen en Ramme af Rosetter, denne Gang en enkelt Række, og yderst langs Randen smaa Firkanter, der minde om Tandsnit. (Se Afb. 291).

Hidrørende fra Væggenes Beklædning fandtes Marmorplader, for en Del endnu paa deres oprindelige Plads, ornerede efter de selvsamme Motiver: foroven og forneden løb en Række Rosetter; den øvrige Flade dækkedes af Spiralerne og Palmekronerne.

At denne Dekoration er ægte mykenæisk, ses øieblikkelig; Rosetterne kjende vi fra Alabastfrisen i Tiryns, Spiralerne fra de malede Vægge samme Sted, og Firkanterne have vi ret ofte truffet, ligeledes som Ramme, baade i Tiryns og Mykenæ. Selv om Bygningen ikke allerede ved sin Arkitektur høit forkyndte sit nære Forhold til de lignende Anlæg i Mykenæ, vilde dens indre Udsmykning gjøre dette utvivlsomt.

Men særdeles interessant er det endvidere, at den Maade, paa hvilken Kammeret er anlagt, slaar en Bro imellem Skakt- og Kuppelgravene. Det viser sig, at disse sidste slet og ret ere en prægtigere Udvikling af hine. Gravkammeret i Orchomenos er anlagt nøiagtig som Skaktgravene i Mykenæ: det er ført lodret ned i Klippen, udforet med Brudstensmure, lukket med Stenplader. Kun er den runde

Plads, paa hvilken der hist fandt Ceremonier for de Døde Sted over Gravene, her lagt ved Siden af dem; formodenlig har dette sin Grund i en Stræben efter at faa lettere Adgang til dem, og den nye Anordning har da medført, at man skred til Opførelsen af de storartede Kuppelbygninger.

---

2. Ithaka.

De Forskninger, som Schliemann og Andre hidtil have foretaget paa Ithaka, have væsenligst været af topografisk Natur. Resultaterne af dem ere ikke egenlig egnede til at udvide vort Kjendskab til den græske Heltetids Kultur; de tjene mere til en nærmere Belysning af Forholdet imellem Homer's Beskrivelser og det Landskabsbillede, der ligger til Grund for disse. Hvad vi i saa Henseende allerede kunde iagttage i Troas, faar her et interessant Sidestykke. Det viser sig, at Digterne af Odyseen ikke blot maa have kjendt Øens Beliggenhed i Almindelighed, men at de ogsaa vidste Besked om de nærmere stedlige Forhold.

Schliemann besøgte Ithaka allerede i Aaret 1868, og af sine Iagttagelser ved denne Leilighed gav han en udførlig Beskrivelse i sit første arkæologiske Værk „Ithaka, der Peloponnes und Troja". Ti Aar senere var han der igjen, og i den Selvbiografi, hvormed han indledede Bogen „Ilios" (1881), berigtigede han efter denne nye Reise nogle Enkeltheder i sin oprindelige Opfattelse. Før ham havde særlig Englænderen Gell, der kan anses for Gjenopdageren af det homeriske Ithaka, beskrevet Øen; efter ham have forskjellige Skribenter udtalt meget modsigende Anskuelser, blandt hvilke Hercher's, der gaar ud paa her som i Troas at frakjende den homeriske Skildring al Overensstemmelse med Virkeligheden, maa fremhæves.

VI.

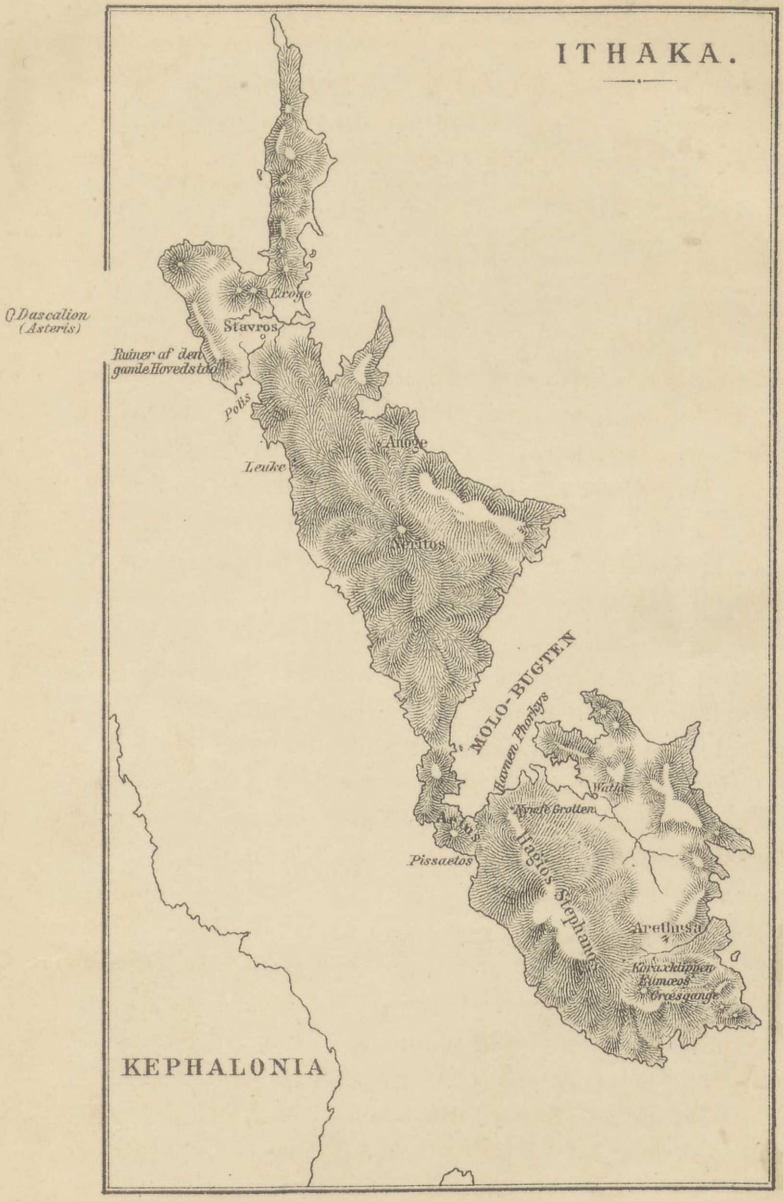
ITHAKA.
Exoge
Stavros
Ruiner af den gamle Hovedstad
Polis
Leuke
Anoge
Neritos
MOLO-BUGTEN
Havnen Phorkys
Nymfe Grotten
Pissaetos
Hagios Stephanos
Arethusa
Kiraxklippen
Eumæos
Græsgange
KEPHALONIA

Den følgende Fremstilling knytter sig i Hovedsagen til de Oplysninger, den sidste Videnskabsmand, der besøgte Ithaka, Dr. Emil Reisch, har givet; i Sommeren 1887 bereiste han Øen, og det af ham nærmest til Brug for Baedeker's græske Reisehaandbog udarbeidede Manuskript, der ogsaa delvis er benyttet efter denne Bestemmelse, har han velvilligt stillet til Forfatterens Disposition.

At det homeriske Ithaka er identisk med den Ø, som den Dag idag benævnes saaledes, kan ikke betvivles. Naboskabet med Kephalonia, der ogsaa hedder Samos, omtales jævnligt. Hist over strakte sig endog Odysseus' Magt, dengang han satte Philoitios til Vogter „over sit Hornkvæg i Kephallenernes Land" (Od. XX, 209). I den Færge, der er indrettet imellem Bredderne paa begge Sider, hvor „Færgemænd . . . . . pleied fra Fastland Folk over Sundet at føre, naar Fart hos dem man forlangte" (Od. XX, 187), maa Philoitios nu bringe „mæskede Geder . . . . til Beilerne did, og en Goldko"

Et særligt Kjendetegn har man i Nærheden af Ithaka: nogle Kilometer imod Vest, næsten nøiagtig midt imellem Ithaka og Kephalonia, ligger en ganske lille Ø, der nu hedder Daskalion; det var aabenbart ved den, Frierne lurede paa Telemachos, da han vendte tilbage fra Pylos og Sparta, for at myrde ham, før han naaede Byen. Det hedder hos Homer (Od. IV, 844):

> Ude paa Havet der ligger en Holm med takkede Klipper
> Midt i det Sund mellem Ithakas Ø og det fjeldrige Samos,
> Asteris; stor er den ei, men en dobbeltgabende Havbugt
> Danner en Havn; i denne paa Lur sig Achaierne lagde.

Af disse Vers fremgaar tillige, at Telemachos for at naa Byen maatte seile op gjennem Strædet imellem Kephalonia og Ithaka, og at altsaa Byen maa have ligget ved dette Stræde, d. v. s. paa Vestkysten af Øen. Herom har

der da ogsaa altid hersket Enighed; kun har man ført Strid om, paa hvilket bestemt Sted. Den almindelige Mening var for, at den gamle homeriske Stad maatte have ligget imod Nord, i den eneste nogenlunde betydelige og frugtbare Dal paa Øen, paa det Sted, som benævnes Polis. Schliemann derimod erklærede, at den der beliggende isolerede Høi, som man kaldte Kastro (Borg) og ansaa for den gamle Bys Akropolis, absolut ikke var andet end en naturlig Klippedannelse og ikke havde Ruiner af nogen Art at opvise. Derfor troede han — og det samme havde allerede været Gell's Mening — at maatte søge den ældgamle Stad længere imod Syd paa den smalle Landtange, der forbinder Øens nordlige og sydlige Del med hinanden. Her hæver sig et omtrent 200 M. høit, kegleformigt Bjerg, Aëtos, paa hvilket der øverst oppe findes et lille Plateau, omgivet af en endnu 6—7 M. høi kyklopisk Mur, og længere nede to andre Ringmure. I Ruinerne paa Toppen vilde Schliemann se Odysseus' Palads, og imellem de lavere liggende Ringmure mente han tillige at spore Levningerne af henved 190 kyklopiske Huse.

Men i Modsætning hertil siger nu Reisch: „Om Fæstningsværkerne end i deres Kjerne tilhøre en fjern Oldtid, tør vi dog ikke henføre dem til den Stad, Homer har skildret; thi selv om Odysseens Skildringer ogsaa kun i de almindeligste Træk støtte sig til en virkelig Baggrund, kan den homeriske By umuligt have ligget paa dette 200 M. høie, øde Klippebjerg. Til et Palads, selv af det aller mindste Omfang, er der ingen Plads imellem Klippeblokkene paa det snevre, ujævne Plateau — og til en By lige saa lidt paa Bjergets steile Skrænter.[1]) Kun i Sænkningerne Nord og Sydvest for Aëtos vilde et Byanlæg kunne tænkes;

[1]) Schliemann siger selv: „Aëtos' Sider hæve sig under en Vinkel af 35°; de ere altsaa endnu 7° steilere end Vesuvs øverste Kegle."

dog have de Udgravninger, Schliemann her har foretaget, i det væsenlige kun givet et negativt Resultat. Ruinerne af „Odysseus-Paladset“ maa vi derimod opfatte som Levningerne af en gammel stærk Fæstning, der i Farens Stund kunde tjene som Tilflugtssted for de Omkringboende, og som var af yderste Vigtighed for hele Øens Forsvar, idet den ikke alene beherskede Landingsstederne Sydøst og Nordvest for Aëtos, men ogsaa dækkede den eneste Forbindelsesvei fra Nord til Syd paa Øen.“

Saaledes strander altsaa her Gell's og Schliemann's Opfattelse allerede paa de specielle stedlige Forhold, og ved Fortællingen om Friernes Baghold ledes vor Opmærksomhed da saa meget des stærkere tilbage i Retning af Polis-Dalen. Dog kun i Tilfælde af, at Telemachos maatte seile helt op til Polis, ikke dersom han allerede landede ved Aëtos, kunde der være nogen Mening i at lægge sig paa Lur ved den lille Ø Asteris.

Og nu viser det sig, at der ogsaa i Polis-Dalen findes tydelige Spor af en meget gammel Bebyggelse. Paa den ved Nordranden af Bugten fremspringende Høi, Kastro, som Schliemann erklærede for ikke andet end en Klippedannelse, har Reisch set „Levninger af en Terrassemur af store, næppe tilhugne Blokke i en Strækning af endnu henved 30 Skridt;“ og nede fra Bugten strakte sig „op ad Høien indtil den nuværende Landsby Stavros en betydelig Bebyggelse, hvis Bestaaen ved Hjælp af Fundene kan forfølges indtil op i det 7. Aarhundrede før Chr. og indtil ned i den seneste Keisertid.“

Paa den anden Side af Landsbyen Stavros, imod Nord, findes ligeledes Ruiner. „Der ligger midt imellem Olietræer og Vinhaver en lille Kirke for den hellige Anastasios, hvilende paa en cirka 8 M. lang og 5 M. bred, antik Bygning, der bestaar af store, omhyggeligt sammenføiede Kvadersten og endnu er bevaret i en Høide af 2—3 M. En Mængde

antike Fundamenter i den umiddelbare Nærhed viser, at vi her have Resten af et større Anlæg for os. Fra Kirken fører en i Klippen udhugget antik Trappe til et lille Klippeplateau, der, som det kan ses af de retvinklede Nischer i den jævnede Klippevæg, har været en Offerplads. Dette Plateau (ifølge en anden Tradition Kirkens antike Underbygning) har i henved et Aarhundrede ført Navnet „Homer's Skole". Et lille Stykke længere nede findes en dyb Brønd, i Aaret 1886 udgravet af Popen der paa Stedet, ved Siden af den en Klippegrav og 30 Skridt derfra i Vinhaverne et interessant, underjordisk, antikt Kildehus: en ca. 3 M. lang Gang af raat tilhugne Sten fører nedad til Indgangen, hvor nogle Trin endnu ere bevarede; det lille indvendige Rum, hvis Gulv staar under Vand, har et hvælvet Dække af store, raat sammenføiede Blokke."

Ikke langt fra denne Ruinplads udspringer en Kilde, som kaldes Melanhydro, og som er bleven identificeret med den homeriske Arethusa, ved hvilken Eumæos' Svin græssede. Dog maa denne, som vi strax skulle se, ganske bestemt søges et andet Sted. Netop det Sted, hvor Odysseus sættes i Land af Phæakerne, og Eumæos' Græsgange, som han derefter begiver sig hen til, lade sig bestemme med større Sikkerhed end nogetsomhelst andet.

Som bekjendt bringe Phæakerne ikke Odysseus direkte til hans By, men sætte ham af ved en Bugt, hvor han ved sin Opvaagnen ikke strax gjenkjender sit Hjemland. Først da Athene kommer ham til Hjælp, falder Sløret fra hans Øine. Hun nævner ham den Bugt, i hvilken han er landet, viser ham den store Nymfegrotte og i det Fjerne det høie Bjerg Neriton. Men om Byen er der ikke Tale; denne maa altsaa have ligget langt udenfor deres Synskreds. Den nærmere Beskrivelse lader ingen Tvivl om, hvor vi skulle søge Bugten. Det hedder hos Homer (Od. XIII, 96 fg.):

Der er en Bugt ved Ithakas Ø, som er helliget Phorkyn,
Havets bedagede Gud; her to fremspringende Næsser
Hæve sig skakt, og bøie sig frem mod Gabet af Bugten,
Disse for Bølgerne dæmme, som bovnende ude fra Dybet
Væltes af tudende Vinde; men trygt selv uden Fortøining
Ligger derinde det toftede Skib, naar i Havn det er kommet.
Inderst ved Bugten et Olietræ udfolder sin Krone;
Tæt ved Træet der ligger en yndig og dæmrende Grotte,
Helliget dem af Nymphernes Slægt, som man kalder Najader;
Skaaler og hankede Krukker af Sten man finder derinde,
Hvor den arbeidsomme Bi har for Skik at lægge sin Honning;
Væverlad af Sten der staar, hvor Nympherne væve
Kaaber af Farve som Bølgen i Sø, et Under at skue;
Der er evindelig rindende Vand, og Grotten har tvende
Døre, den ene mod Nord er Menneskers vanlige Indgang,
Og imod Syd den anden, som kun er de salige Guders
Hellige Vei, og aldrig af Menneskefødder betrædes.

Der kan ikke være Tvivl om, at Phorkyshavnen maa søges et eller andet Sted i Bugten ved Molo, thi ved Sydsiden af denne ligger i en Høide af 50 M. den store Hule, der sikkert har givet Anledning til den homeriske Beskrivelse af Nymfegrotten. En henimod 2 M. høi, 30—50 Cm. bred Indgang fører ind til et lille Forrum, hvorfra man træder ind i det store fugtige Hovedrum, der har et Tværmaal af omtrent 15 M. Her hænge ned fra Loftet og langs ad Væggene alle Slags forunderlige Drypstensdannelser, af hvilke Fantasien har frembragt Nymfernes Væverlad af Sten og deres Skaale og hankede Krukker. I Baggrunden ligger en omhyggelig tilhugget Blok (Fladen er 75×50 Cm.) med en Indgravning fra oven; den vidner om, at Hulen i Oldtiden har tjent som Offerplads, formodenlig Nymfernes. Midt i Loftet aabner sig en 80 Cm. lang og 20 Cm. bred Revne, der maa have fremkaldt Forestillingen om den anden, kun af Guderne benyttede Indgang.

Man har ført Strid om, hvorvidt nu den dybe Fjord ved Vathy selv eller en lille Sidehavn Vest for dennes Munding, ved Navn Dexia, skulde være Phorkyshavnen.

Dette er dog et Spørgsmaal af ringe Betydning; de ligge begge i lige lang Afstand fra Hulen. Man skulde tro, at Bugten ved Vathy som den største og mest fremtrædende var den, der var ment; men Schliemann har netop foran den lille Havn Dexia troet at se „to smaa steile Klipper, bøiede imod Indløbet," svarende til den homeriske Beskrivelse, og kan jo saaledes maaske have Ret i sin Opfattelse.

I hvert Fald stemmer dette Parti af Molobugten absolut overens med alt, hvad der iøvrigt kommer i Betragtning i den homeriske Skildring, saaledes hovedsagelig med Odysseus' Besøg hos Svinehyrden Eumæos. Dennes Græsgange maa have ligget i Øens sydlige Del, thi da Athene formaner Telemachos, der drager hjem fra Pylos, altsaa Syd fra, siger hun til ham (Od. XV, 36):

Men naar den nærmeste Odde du naar af Ithakas Kyster,
Da skal du skikke til Byen dit Skib og hele dit Mandskab,
Men du skal selv paastand begive dig hen til den Hyrde,
Som dine Svin bevogter, thi tro han er dig af Hjertet.

Og den Vei, som Odysseus tilbagelægger for at komme til Eumæos, beskrives som følger (XIV, 1 fg.):

Men ad den knudrede Sti gik strax Odysseus fra Havnen
Gjennem den bakkede Skov til det Sted, hvor Pallas Athene
Havde ham sagt, at Hyrden, den herlige Mand, var at træffe,
Som af Odysseus's Svende bevogtede troligst hans Fæmon.
Udenfor Hytten han fandt ham siddende; der var en Fægaard,
Bygt paa en vidtomskuende Plads med et kneisende Indhegn.

Til disse Holdepunkter for at Overdrevet maa have ligget i Øens sydlige Del og paa en vidtomskuende Plads, komme endvidere to andre: Koraxklippen og Arethusa-Kilden. Det hedder (XIII, 405):

Ham vil du siddende finde ved Svinenes Flok, som er dreven
Ud til det bakkede Korax, ei langt fra den Bæk Arethusa,
Liflige Olden at æde, og Vand af Bækken at drikke,
Hvorved det bævrende Flæsk ret trives paa Skinker og Sider.

Med Hensyn til Koraxklippen siger ogsaa Odysseus til Eumæos (XIV, 398):

> Kommer han derimod ikke, som jeg forsikrer og paastaar,
> Lad dine Trælle saa styrte mig ned fra Klippen den høie.

Der maa altsaa her have været en høi, steil Væg.

Alle disse Forudsætninger ske Fyldest paa den store Bjergflade ved Øens Sydspids. Der har man en vid Udsigt til alle Sider, der udspringer en betydelig Kilde, som nu kaldes Perapegadi, og tæt ved den reiser sig en Klippevæg, saa passende for „Ravneklippen" som man kan ønske det. Til dette Sted henlægges da ogsaa almindeligvis Eumæos' Græsgange.

Som man ser, lade altsaa Hovedpunkterne i den gamle Topografi af Ithaka sig fuldstændig gjenkjende i de moderne Forhold. Og i endnu høiere Grad er naturligvis Øens almindelige Karakter forbleven uforandret. Athene siger om Landet (Od. XIII, 242):

> Vel er af Klipper det fuldt, og ei det duer til Hestavl,
> Men det er dog ikke goldt, dog ei ere Sletterne brede.
> Kornet hos os velsignet paa Markerne trives, og Ranken
> Yppig sig slynger, thi Regn og kvægende Dug dem befrugter.
> Tjenligst er Landet til Geder og Køer, vore Skove har alskens
> Træer, og Vand det udslagene Aar i Bækkene flyder.

Det samme kan man i det Hele endnu i vore Dage sige om Ithaka, særlig dyrkes der megen Vin, om end Exporten til fjernere Egne endnu kun er af ringe Betydning. Kun i ét Punkt gjør der sig en udpræget Forskjel gjældende: „Skove med alskens Træer" søger man i vor Tid forgjæves. Athene udtaler til den opvaagnende Odysseus (XIII, 349): „Og det er Neritons skovrige Bjerg, som hisset sig hæver." I Almindelighed anser man Anogebjergenes høieste Top, der ligger midt i Øens nordlige Halvdel, for Neriton; men selv om man maatte søge dette i Øens syd-

lige Del, i Hagios Stephanos, bliver Forholdet det samme: skovrigt er det i hvert Fald ikke mere. Vi have altsaa her et tydeligt Exempel paa, hvad der saa ofte viser sig at være Tilfældet i de klassiske Lande, at Bjergenes nuværende Goldhed ikke tør føres tilbage til Oldtiden, men at den kun er Resultatet af en slet Forvaltning af Landet Aarhundreder igjennem.

Den græske Heltetid historisk betragtet.

Da Skattene fra de mykenæiske Skaktgrave bleve bragte til Athen, gjentog sig det samme Skuespil, som havde fundet Sted ved de æginetiske Billedværkers Ankomst til München i Trediverne: al Verden rystede paa Hovedet over den saa usædvanlige Kunststil og kunde ikke finde en Linie af græsk Karakter i den. Senere Fund have imidlertid ligesom dengang slaaet den ene Bro efter den anden, saa at den fra Begyndelsen saa ensomme Ø nu allerede hænger sammen med det faste Land paa de forskjelligste Steder. Ikke desto mindre føres der endnu bestandig ivrigt Strid om, hvorvidt den har sin nærmeste Tilknytning til denne eller til hin Bred.

Som bekjendt troede Schliemann at have gjenfundet de homeriske Achæeres Kultur i Mykenæ's Grave. Köhler derimod fremsatte i Aaret 1878 den Paastand, at Gravene tilhørte Karerne. Disse to Opfattelser, fra forskjellige Sider støttede med nye Grunde, staa endnu den Dag idag imod hinanden.

Det kan ikke nægtes, at den mykenæiske Kultur afviger stærkt fra den, der afspeiler sig i de homeriske Digte og repræsenteres af den senere Grækertid. Talsmændene for Karer-Hypothesen fremhæve særligt den forskjellige Be-

gravelsesmaade. Ligene i Skaktgravene ere blevne begravede, ja Helbig mente endog balsamerede. Hos Homer derimod, og ligeledes i Dipylongravene, der sikkert maa anses for græske, er Ligbrændingen den herskende. Den første Skik forudsætter, siger man, paa ægyptisk Vis den Tro, „at Sjælens Udødelighed er bunden til Ligets Bevarelse, medens det døde Legeme for de homeriske Grækere ikke er andet end en Plet paa Sollyset og først maa lutres i Ilden, for at Underverdenens Porte kunne aabne sig for den befriede Sjæl." Forholdet til Ægypten og Lilleasien er her iøinefaldende. Mykenæ og Tiryns maa have været beboede af et søfarende, vidt omstreifende Folk, medens det græske Sagn „endnu lader Orestes udvandre ad Landeveien, og Menelaos kun kommer til Ægypten, ved at Stormen driver ham ud af Kurs." Den mykenæiske Kultur har kun hersket ved Østkysten af det græske Fastland; den er ikke trængt ind i Landet. Dens Hovedomraade var Ø-Verdenen.

I det Hele kunde man ikke undgaa at se en udpræget Uoverensstemmelse med det homeriske Billede; og da denne Uoverensstemmelse ogsaa strakte sig til Enkelthederne, da de syede Klædebon pegede hen paa en asiatisk Dragt og den Omstændighed, at Jernet manglede, paa en overordenlig fjern Tid, saa mente man at burde afvise enhver Tanke om den mykenæiske Kulturs Sammenhæng med Homer og at maatte bringe den i Forbindelse med et fra Asien stammende Folk, der skulde have floreret længe før Achæerne og tilsidst veget Pladsen for disse. Og man kom da nærmest til at tænke paa Karerne, der ifølge Herodot (I, 171) og Thukydides (I, 4) en Tid lang vare det betydeligste Folk paa Øerne, og som have overleveret Grækerne mangen Opfindelse, f. Ex. Haandtagene paa Skjoldene, Skjoldmærkerne og Hjelmbuskene. Af Minos, der var den første, som ophævede Sørøveriet, bleve de undertvungne og særligt benyttede til Bemanding af Skibe.

Thukydides beretter endvidere (I, 8), at der i hans Tid paa Delos var fundet gamle Grave, som efter „Udrustningen med Vaaben" at dømme maatte stamme fra Karerne. Særlig dette sidste Punkt har man gjerne bragt i Sammenhæng med de vaabenfyldte mykenæiske Grave. Dümmler, der med Studniczka i 1887 udviklede Köhlers Hypothese videre, havde paa Kykladerne stiftet Bekjendtskab med flere Nekropoler fra den ældste Tid; der fandtes i dem „kun nu og da en Dolk eller en Landsespids", og han slutter deraf, at disse Ø-Grave maa være forkariske, de mykenæiske Skaktgrave kariske. Til Støtte for Hypothesen fremføres dernæst endnu nogle mindre væsenlige Kjendsgjerninger, f. Ex. at den Dobbeltøxe, der findes imellem Hornene paa Oxehovederne fra Skaktgravene, endnu paa senere Mønter er den kariske Zeus' Symbol, endvidere at en Gravhøi ved Megara hedder Kar, at Isagoras' Slægt i Athen endnu paa Herodot's Tid ofrer til den kariske Zeus, og andet.

Vi ville nu undersøge, om hele denne Opfattelse er nødvendig i Henhold til Resultaterne af Udgravningerne, eller om der mulig skulde kunne findes en heldigere.

Det mest paafaldende ved Schliemann's Udgravninger er dog først og fremmest, at de paa alle de Steder, der hos Homer fremtræde som Midtpunkter for stor Magt og Fyrstepragt, ogsaa virkelig overalt have konstateret en saadan fremragende Magtstilling og Pragtudfoldning. I Mykenæ, Tiryns og Orchomenos møder os en og samme „mykenæiske" Kulturperiode; i Troja er Fundenes Masse fra Hovedlaget ganske vist af en anden Art og øiensynlig ældre, men henimod Slutningen af dets Blomstringsperiode optræder ligeledes dér den mykenæiske Stil, hvorved altsaa ogsaa denne Plads viser sig tidsbeslægtet med de andre. Den anden By paa Hissarlik har kort før sin Undergang endnu oplevet den mykenæiske Blomstring og er kommen i Berøring med den.

Og alle de nævnte Steder er Hovedlaget ensbetydende med Borgens eneste store Periode; efter det følger i Mykenæ og Tiryns saa godt som slet intet mere og i Troja efter en langvarig landsbyagtig Bebyggelse først igjen i hellenistisk Tid en anselig By. Alene heraf følger ganske naturligt, at Homer's Begreber om den af ham skildrede græske Heltetid maa skrive sig fra Underretning om vor mykenæiske og trojanske Blomstringsperiode. Ja i mange Henseender staar der ikke blot Underretning, men absolut Kjendskab til hans Raadighed; og dette bliver end mere slaaende, naar Talen er om Ting, der i ingen senere Tid ere blevne fremstillede saaledes som i den mykenæiske.

I denne Henseende maa først de stærkt befæstede Borge drages i Minde; de existerede senere hverken i Grækenland eller i Lilleasien: for Dorernes Vedkommende beviser det typiske Sparta, at de kun brugte den aabne Leirby, og de lilleasiatiske Grækere havde, ifølge Thukydides' Vidnesbyrd, lige indtil Persernes Indfald heller ikke deres Boliger skjærmede af Mure. Men Homer veed nøiagtig at fortælle om Mure og Taarne og Porte; han beskriver den skæiske Port med den store Plateform, fra hvilken Oldinge og Kvinder følge Kampen paa Sletten, ret som den blottede ældste Borgport paa Hissarlik virkelig ser ud.

Ogsaa Borgens indre Udseende er ham velbekjendt. Den store Gaard, omgiven af Søilehaller, i hvis Midte Zeus' Alter staar, og Salen, i hvilken Odysseus skal træffe Phæakernes Dronning, „siddende i Luernes Skin ved Arnen med Ryggen lænet mod Søilen," ere Beviser derpaa.

Hin ungdommeligt prunkende Tids Metalrigdom afspeiler sig ogsaa tydeligt hos Homer. Ligesom i Tholosbygningerne Hvælvingerne, saaledes straalede i Alkinoos' Palads Væggene af Malm. Uden Guldsagerne fra Skaktgravene vilde man erklære Homer's Fortællinger om drevne Bægere som Nestors, om buglede Livgehæng og om de gyldne

Hunde, der holde Vagt foran Alkinoos' Dør, for dristig Fantasi, og i Virkeligheden har man jo tidligere gjort det.

Men den mest iøinefaldende og vigtigste Overensstemmelse imellem de mykenæiske Fund og Homer er dog den, det indlagte Arbeide paa Dolkklingerne og det senest udgravede Bæger viser os. Intet andet Sted paa græsk Jordbund ere hidtil slige Arbeider, hele Billeder udførte af forskjellige Metaller, bragte for Lyset; og netop disse have endnu staaet ganske klart for Homers Bevidsthed, thi han beskriver indgaaende, hvorledes der paa Achilles' Skjold er fremstillet en Vingaard med sorte Druer paa gyldne Ranker og omgiven af et Gjerde af Tin, og endvidere Ynglinge, der bære gyldne Sværd i Remme af Sølv.

Vi ville indskrænke os til Optællingen af disse væsenligste Overensstemmelser. De yde tilstrækkeligt Bevis for, at Homer til visse Dele af sine Skildringer kun kan have benyttet Forbilleder fra den mykenæiske Kunst og Kultur.

Nu vide vi, at Homer er en Fællesbenævnelse, at hans Heltedigte i en forholdsvis sen Tid bleve sammensatte af Sange, der i Løbet af Aarhundreder vare blevne til efterhaanden. Selv om altsaa de ældste af disse Sange endnu ere prægede af en klar Bevidsthed om de virkelige Forhold i den mykenæiske Tid, kan det ikke undre os, at de yngre ofte føre os ind i helt andre Forhold, da mange af dem dog maa være fremkomne, efter at hin Tids rige Kultur allerede var gaaet til Grunde. Vi se f. Ex. hos Homer regelmæssigt Jernet benyttet til Redskaber og Vaaben, uagtet det dog først optræder henimod Slutningen af den mykenæiske Periode forarbeidet til Smykker; og endvidere er den Skik at bære Klædebon, som ikke ere syede, men sammenheftede med Sikkerhedsnaale, almindelig hos Homer, omendskjøndt Fundene kun vise os svage Spor af den fra et sent Tidspunkt.

Heri maa vi da ogsaa søge Forklaringen for, at Lig-

brændingen er traadt i Stedet for den mykenæiske Begravelsesmaade. Vel betegne de to Maader oprindeligt forskjellige religiøse Anskuelser, men andre Tider og andre Forhold medføre ogsaa let Forandring af Anskuelser. I Dipylongravene er, overensstemmende med den homeriske Skik, Ligbrændingen den herskende. Men hos de senere Grækere levede endnu Mindet — maaske vedligeholdtes det ved tilfældige Fund — om, at deres gamle Helte som Perseus og Theseus ikke vare brændte, men begravede; og i den hellenistiske Tid har Begravelse og Ligbrænding atter været i Brug fuldstændig Side om Side.

Den uoverstigelige Kløft, som Karer-Hypothesen antager imellem de mykenæiske og de græske Sæder, for hvilke sidste Homer betragtes som den første uomtvistelige Repræsentant, er altsaa faktisk ikke tilstede. Rigtignok manglede ogsaa, dengang denne Hypothese opstod, endnu alle de slaaende Overensstemmelser, hvoraf vi have ladet os lede. Köhler skrev sin Afhandling i 1878, da endnu kun Skaktgravene i Mykenæ vare opdagede; først i 1884 kom dertil Paladset i Tiryns, som tillige kastede Lys over det trojanske, og i 1886 det i Mykenæ. Ogsaa blev først i 1881 det indlagte Arbeide paa Dolkklingerne opdaget, og de Betænkeligheder, der fremkaldtes ved, at Jern og Fibulaer stode fuldstændig udenfor den mykenæiske Kultur, svandt endog først 1888.

Selv om nu ogsaa Overensstemmelsen imellem det Udgravede og de episke Skildringer er tilstrækkelig til at bevise, at Homer med sine Achæere har ment Bærerne af den mykenæiske Kultur, tør man dog ikke overvurdere denne Overensstemmelse, saaledes som for Tiden Mange gjøre det ved at forbinde den nævnte Kultur med de ægte Grækere efter den store Folkevandring, Dorerne. Denne Opfattelse hyldes besynderligt nok saavel i Busolts som i Pöhlmanns nyeste historiske Fremstillinger. Den maa paa det be-

stemteste afvises. Hvorledes skulle Dorerne, der til Forfærdigelse af Tag og Døre ikke længere turde bruge Instrumenter som Øxe og Sav, der endog som Byttemiddel kun benyttede Jern, der forsmaaede at bygge Mure og boede i aabne Leirbyer, hvorledes skulle de kunne have noget tilfælles med den mykenæiske Periodes smagfulde Ornamentik, dens Guldrigdom og dens forbausende Byggevirksomhed. For at tilskrive dette Folk den mykenæiske Kultur maa man ubetinget enten fuldstændig underkjende dennes høie Udvikling eller anse Dorerne for en, allerede ved Begyndelsen af sin Fremtræden paa Skuepladsen høit civiliseret og kunstforstandig Stamme, hvad de i hele deres Histories Forløb ikke ere blevne.

Man maa ikke glemme, at der ved Siden af Overensstemmelserne imellem Homer og Mykenæ ogsaa bestaar talrige Uligheder, og at de Mennesker, som han kalder Achæere, maaske i Virkeligheden vare ganske anderledes beskafne, end vi hidtil have pleiet at forestille os dem efter hans Digte.

Den mykenæiske Kultur er hidtil bleven paavist langs hele Østkysten af Grækenland, fra Lakedæmon (Amyklæ) igjennem Argolis (Mykenæ, Tiryns, Nauplia) og Attika (Athen, Spata, Menidi) til Bøotien (Orchomenos) og helt op i Thessalien (Dimini ved Volo). Endvidere strakte den sig over alle Øerne i Arkipelagus, hvor Fund ere gjorte paa Kos, Kalymnos, Karpathos, Syra, Thera og særligt paa Kreta og Rhodos. Ogsaa paa den lilleasiatiske Kyst træffes Sporene af den mere og mere. Guldsagerne i mykenæisk Stil fra Troja have vi alt oftere omtalt; nylig ere mykenæiske Vaser ogsaa fundne i Theangela i Karien, og selv i Ægypten skal Flinders Petrie nu have bragt nogle, deriblandt Bøilekanden, for Dagen.

Disse Kulturfrembringelsers Udbredelse er altsaa en meget betydelig. At Vaserne alle skulde være fremstillede

paa ét Sted og derfra sendte ud overalt, som Adskillige have villet antage, er dog vist ikke sandsynligt. Fouqué mener rigtignok, at han ved Analyse af Skaar fra Mykenæ har kunnet godtgjøre, at disse stamme fra Thera, og Mange ere derfor tilbøielige til at søge den mykenæiske Kulturs Hovedsæde paa en eller anden Ø, muligen Thera eller Kreta; men netop for Mykenæ's Vedkommende staar det dog fast, at alt, hvad der er fundet, er forfærdiget paa Stedet selv: Gravstelerne og Maskerne, og alle de Gjenstande, som ere gjorte udelukkende til Gravene, ganske sikkert; men dertil — hvad der ifølge Tsuntas maa anses for sandsynligt — endog det indlagte Arbeide; hvorfor skulde man da have indført netop det almindeligste, Pottemagerarbeiderne, ude fra?

Fundene i mykenæisk Stil ere saaledes ikke Frembringelser, udgaaede fra en enkelt Handelsplads, der en Tid lang har behersket Arpigelagus med sin Export; de tilkjendegive derimod, at hele det paagjældende Omraade beboedes af en Befolkning, forbunden ved en fælles Kultur. Og denne Kultur har sikkert bestaaet i Aarhundreder. Murene i Tiryns ere en rum Tid ældre end de i Mykenæ; efter Opførelsen af de sidste maa vi igjen regne fra Anlæget indtil den endelige Lukning af Nekropolen og endvidere indtil den store Opfyldning og Gravkredsens Indhegning med Plader. Med den yngste af Skaktgravene befinde vi os da endnu fremdeles i en ældre Tid end den, hvorfra de ældste af de, andre Steder paa Borgen gjorte Fund, f. Ex. Guldbægrene og Ringene fra Huset ved Siden af Gravkredsen, stamme. Endelig kommer saa Udbedringen af Borgmuren, der er foretagen i polygonal, altsaa allerede fuldstændig græsk Stil. Man tør til denne hele Udvikling sikkert ingenlunde regne mindre end to til tre Hundrede Aar.

Bærerne af den mykenæiske Kultur have altsaa utvivlsomt i Mykenæ øvet et langvarigt og grundfæstet Herre-

dømme. Kun derved forklares deres saa uhyre kostbart byggede Borge og deres Graves fænomenale Rigdom.

Tiden, hvortil denne Kultur knytter sig, kan endnu kun med ringe Sikkerhed bestemmes. I Thera, det nuværende Santorin, laa der mykenæiske Skaar begravede under et Askelag, som ifølge et geologisk Skøn skal være udkastet af Vulkanen omkring Midten af det 2. Aartusind før Chr. Imidlertid bliver der ved geologiske Bestemmelser dog altid et Spillerum af nogle Hundrede Aar, og den nævnte Omstændighed lærer os derfor egenlig Intet. Den Skarabæ med den ægyptiske Dronning Ti's Navn, der blev funden i Paladset i Mykenæ, beviser kun, at dette endnu har existeret efter det 13. Aarhundrede før Chr. Ogsaa paa Rhodos har man iblandt mykenæiske Sager fundet en Skarabæ, tilegnet Amen Hotep III. Ved Siden af de mykenæiske Vaser, der sidst ere fundne i Fayum, laa der 12 Cartoucher med Navnene Khuenaten og Ramses II. (15.—14. Aarhundrede før Chr.). Heller ikke her er det sandsynligt, at Gjenstandene ere samtidige med de Konger, hvis Navne de bære, men vi faa dog igjen Oplysning om, til hvilket Tidspunkt de i det høieste kunne føres tilbage, nemlig til det 14. eller 15. Aarhundrede. Endelig er der i Aa-Hotep's Grav, Moderen til Amosis, som befriede Ægypterne fra Hyksos' Herredømme omkring Aar 1600, fundet et Sværd, paa hvilket der i Relief, udført nøiagtig som paa de mykenæiske Sværd, er fremstillet fire Græshopper og en Løve, der forfølger en Tyr. Da der imellem Forbillede og Efterligning næppe er nogen synderlig lang Adskillelse, naa vi derved til det Resultat, at det mykenæiske Arbeide tidligst kan ansættes til det 15. eller 16. Aarhundrede.

Denne Periode, omtrent fra 1400—1000, vilde passe udmærket for de homeriske Achæere; dens Slutning vilde netop falde sammen med det Tidspunkt, paa hvilket Dorerne ifølge den almindelige Beregning kom til Peloponnes, styrtede

Achæernes Borge i Grus og traadte den gamle Pragt under Fødder. Men det Omraade, over hvilket den mykenæiske Kultur strækker sig, er ingenlunde kongruent med det, der hos Homer er i Achæernes Besiddelse. Digteren betegner med dette Navn alle græske Stammer; og alle Beboerne paa den modsatte Kyst, iblandt dem ogsaa Karerne, gjør han til Trojanernes Forbundsfæller. Den mykenæiske Kultur derimod strækker sig kun langs den østlige Rand af det græske Fastland, men griber samtidigt adskillige Steder over paa lilleasiatisk Grund. Det kan siges, at der paa de vestlige af de hos Homer nævnte Pladser — Olympia har først faaet Betydning i en senere Tid — endnu ikke er foretaget tilstrækkelige Gravninger, og at man vel nok i Fremtiden ogsaa der vil støde paa den samme Kultur. Derimod peger denne Kultur, ikke alene ved sin ydre Stilling, men ogsaa ved sit indre Væsen, for meget ud over det østlige Hav, imod Asien og Ægypten, til at man paa dette Punkt tør forsøge en Sammensmelten med den homeriske Opfattelse.

Kunststilen støtter sig i en Fylde af Enkeltheder til asiatiske Motiver. Jeg vil kun nævne de bestandig tilbagevendende Løver og Palmer, den kariske Zeus's Dobbeltøxe, den lille siddende kvindelige Figur af Guldblik, der nøjagtig ligner Gudemoderen paa Sipylos, Mændenes Snabelsko paa Guldbægeret fra Amyklæ, der svare til den saakaldte Sesostris's ved Nymphi S. for Sipylos, Gravenes Kuppelform, der sandsynligvis maa udledes fra de phrygiske Huses Bygningsmaade, og den store Mængde Guld, der dog vist ogsaa kun kan være hidført fra Phrygien eller Lydien. At der har bestaaet et livligt Samkvem med Ægypten bevise Strudsægget og Skarabæerne, Papyrusplanterne paa Dolkklingen og Blomsterbaljen paa Sølvvasen, Sværdenes Reliefbilleder og deres hele Form, Loftmønsteret i Orchomenos og det

tilsvarende Mønster fra de malede Vægge i Tiryns, foruden mange andre enkelte Motiver.

Just disse iøinefaldende Forhold, som paa det paagjældende Tidspunkt endnu ikke opveiedes af nogen Tilknytning til den anden Side, til Homer og Grækerne, var det, der foranledigede Køhler til at tænke sig en asiatisk Folkestamme, Karerne, som Bærere af den mykenæiske Kultur. Imidlertid er der ingen Anledning til at forundres over denne øiensynlige Indflydelse fra asiatisk og ægyptisk Side; de senere Grækere havde jo dog selv endnu en klar Bevidsthed om den og indrømmede den aabent. Perseus, der kommer til Peloponnes fra Øerne, og Pelops, der kommer fra Lydien, blive efter hinanden Konger i Mykenæ. Og i Skikkelse af Danaos, der indvandrer fra Ægypten, legemliggjøres alt, hvad Hellenerne troede at skylde Nillandet.

At Grækerne skulde være oprindeligt hjemmehørende paa det græske Fastland, har man aldrig antaget. Der vil ikke kunne være Tvivl om, at de engang ere indvandrede fra Asien. Og de, der bebo Øerne og kun have taget Randen af Fastlandet i Besiddelse, maa ubetinget være komne til Søs fra Asien, og det endda for ikke ret længe siden, idet de endnu baade leve og bygge, forme og klæde sig halvt paa asiatisk Vis. De have været et søfarende Folk, og de have ikke, saaledes som den følgende Tids Grækere, overladt Handelstrafiken imellem sig selv indbyrdes og med Ægypterne til Phønicierne, men besørget den selv. Phøniciernes Handelsherredømme i Arkipelagus falder først i Tiden derefter; det lære vi af de kypriske Nekropoler, i hvilke Pottemagerarbeider af trojansk Art gaa forud for alle phøniciske Frembringelser.

Den stærke Forrykkelse og Forvandling, som den mykenæiske Kultur undergaar i Dipylonvasernes Periode, forklares simplest ved Dorernes Fremtræden. Disse satte

sig med Magt i Besiddelse af den peloponnesiske Halvø. Da de kom fra det nordlige Indland, tør vi vel gaa ud fra, at den Kunststil, de medbragte, var den, som endnu i lang Tid derefter vedblev at bestaa i hele Mellemevropa, Dipylonvasernes geometriske. Disse Vaser træde paa Fastlandet i Stedet for de mykenæiske. Paa Øerne derimod har den mykenæiske Stil gjennemgaaet en regelmæssig Videreudvikling, først i de saakaldte meliske og derefter i de rhodiske Vaser, der da i Forening med de nærmest beslægtede korinthiske igjen have faaet stor Indflydelse paa Vasemaleriets senere Blomstring i det 6.—4. Aarhundrede før Chr.

Paa dette ene Omraade finde vi altsaa en uafbrudt Udvikling fra den mykenæiske til den mest ægte græske Stil. Men ogsaa paa mange andre Punkter bliver man bestandig tydeligere en jævn Overgang vaer. Det mykenæiske Kapitæl er det første Trin til det doriske, de seneste Udbedringer af de mykenæiske Borgmure have ved deres polygone Sten allerede et ganske græsk Tilsnit. De nyeste Udgravninger have givet os forskjellige kvindelige Guddomme i Hænde, som vi kunne betegne med græske Navne, de leverede ogsaa for første Gang Jern og Fibulaer, og Spejle af samme Type som den, der ligger til Grund for det græske. Ja ved disse Udgravninger er der endog som Udsmykning paa et Guldbæger fundet Hoveder, hvis Ansigtsform næppe kan skjelnes fra det 6. Aarhundredes.

Den mykenæiske Stil vil man endnu ikke kunne kalde græsk, thi efter alt, hvad der kan skjønnes, have den græske Stil og de græske Sæder først faaet deres fulde Særpræg i det 7. Aarhundrede, hvad der ogsaa er det tidligste Tidspunkt, paa hvilket vi træffe Navnet „Hellener". Meget mere lade Sporene af den mykenæiske Kultur os faa et Indblik i den gjærende Blanding, af hvilken det senere Græsk har klaret sig ud. Der viser sig for os phrygiske, lydiske, kariske, ægyptiske og fremfor alt Ø-Elementer, og

dog give Spirerne til et nyt særegent System af Former sig allerede overalt tilkjende.

At denne Kultur i sin hele Udstrækning skulde være ensbetydende med Navnet Achæere, er næppe sandsynligt. Vi vide hverken, hvilken Stamme der først førte dette Navn, eller hvad der bringer Homer til at benytte det for de samlede Grækere. Specielt kaldes Argolis achæisk, men ogsaa paa Kreta og i Thessalien er der Tale om Achæere. Ved Siden af dem maa i Bøotien Minyerne, i Attika Jonierne og paa Øerne Karerne tænkes bosiddende, hvoraf altsaa følger, at den mykenæiske Kultur ikke var et enkelt Folks Særeie, men at den har udviklet sig hos alle i og ved Arkipelagus boende Stammer under en livlig gjensidig Forbindelse imellem disse. Muligvis har en midlertidig politisk Enighed imellem de forskjellige Stammer endyderligere bidraget til at fremme Kulturens ensartede Udbredelse. Uvilkaarligt falder Tanken paa Minos' Rige; fra Kreta øvede denne et stort Herredømme til Søs, Karerne underkastede han sig, og til ham ydede ogsaa det græske Kystland sin Tribut, hvad der for Athens Vedkommende giver sig Udslag i den, først af Theseus afskaffede, regelmæssige Forsendelse af Jomfruer og Ynglinge. Indenfor et saadant Riges Grændser — lad det nu have havt sit Midtpunkt paa Kreta eller i Mykenæ, eller først hist og saa her — have i hvert Fald en Række af Stammer været delagtige i den fælles Kultur. Men hvilken af disse kan den nu have at takke for sin Tilværelse? Mon det dog ikke skulde være Karerne? For en Del i ethvert Tilfælde. De vare efter Herodot's Udsagn et særlig sødygtigt Folk, de opfandt Skjoldmærkerne, Skjoldhaandtagene og Hjelmbuskene. Den mykenæiske Kultur har saaledes sikkert paa mange Punkter været paavirket fra karisk Side. Men endnu flere Traade lede til Lydien og Phrygien, og herfra maa vist-

nok Hovedindflydelsen, maaske ogsaa Hovedmassen af den indvandrede Befolkning være kommet.

Ved Blanding af de forskjellige fremmede Elementer dannede der sig saa paa den nye Jordbund et nyt Hele, og i saa Henseende har der under alle Omstændigheder ogsaa gjort sig en Indflydelse gjældende fra de forskjellige Egnes oprindelige Indbyggere. Paa det græske Fastland behersker den mykenæiske Kultur kun Østkysten, i det Indre boede formodenlig det Folk, som Sagnet kalder Pelasger, og som vel ligeledes har bestaaet af en Række forskjellige Stammer.

Indenfor dette Billedes Ramme kan der nu ogsaa findes en Forklaring for den trojanske Krig. Det første nødvendige Skridt til Sikring af Minos' Herredømme paa Søen var Sørøveriets Afskaffelse, og dette opnaaedes ved Karernes Underkastelse. For de derefter følgende fredelige og heldbringende Tilstande i hele Øhavet have vi et Bevis i Udbredelsen af den mykenæiske Kultur. Men de tidligere Fredsforstyrrere have ikke været Karerne alene. Helena's Bortførelse fra den europæiske Kyst til Troja har altid været anset for et billedligt Udtryk for begaaet Sørøveri. Men Byen Troja med dens fortrinlige Beliggenhed ved Forbindelsesveien imellem to Have var vel, hvad ogsaa Fundene bære Vidne om, dengang den mægtigste Stad ved den lilleasiatiske Kyst, og maa saaledes have været de Magter, der tilstræbte Ordnens Opretholdelse, en saa meget farligere Modstander. En Opbydelse af alle Kræfter har da været nødvendig for at tæmme denne den nye Civilisations og Overhøiheds argeste Fjende, hvis Tilintetgjørelse saa i den følgende Tid bestandigt har staaet som „Achæernes" betydeligste Daad.

Den anden By i Troja, Borgens eneste store og betydelige Periode, har, som Fundene vise, faaet en brat Afslutning midt i den mykenæiske Blomstringstid. Den Forklaring ligger meget nær, at denne Afslutning netop er hid-

ført ved hin opadstræbende Kultur. Men ved en saadan Forklaring faar den trojanske Krig et langt betydeligere virkeligt Grundlag, end man i det sidste Aarti har villet indrømme den, og samtidig viser Homer sig i et helt nyt Lys. I de homeriske Digte afspeile sig for største Delen de græske Forhold efter den doriske Vandring. Man har derfor antaget, at Digtene skulde være blevne til hos de af Dorerne fordrevne og mest til Lilleasien flygtede Achæere, og at den trojanske Krig var Speilbilledet af mangen en Kamp, som de Nyankomne havde havt at bestaa i de fremmede Egne.

Men bortset fra at Flygtningene, der vare slagne og splittede i deres Hjemland, vel vanskeligt strax kunde gjøre Erobringer og beleire Byer histovre, var den nævnte Forklaring ogsaa, og i Særdeleshed, meget utilfredsstillende, fordi man ikke indsaa, hvorfor Digterne lode deres Helte vende tilbage til Hjemmet efter udstaaet Kamp. Man følte sig derfor tvunget til den Antagelse, at Digterne havde fingeret en allerede tidligere af Flygtningenes Fædre foretagen Erobring af Troja for i et saadant Billede at besynge Efterkommernes Bedrifter. Men naar nu de opdagede Kjendsgjerninger tale for, at der slet ikke kan tilskrives Efterkommerne særegne Bedrifter, at derimod Fædrenes omtalte Krigstog meget godt kan have fundet Sted i Virkeligheden, maa det dog anses for utvivlsomt, at dette er Digtets Grundlag.

Endvidere er det usandsynligt, at Spirerne til de homeriske Digte først skulde være fremstaaede under Flygtningenes urolige Færd i Lilleasien. Digtekunstens Blomstring pleier stadigt at gaa Haand i Haand med en Blomstring af den bildende Kunst, og den ene er egenlig saa lidt som den anden tænkelig uden en Blomstring af politisk og specielt monarkisk Magt. Nu, da vi kjende disse Stæder ved den græske Kyst, hvor den monarkiske Magt har floreret,

da vi se, hvilken Fylde af kunstrig Pragt der har været udfoldet her Aarhundreder igjennem, er den Antagelse egenlig slet ikke længere mulig, at der i hele denne Tid ikke skulde være fremstaaet nogen Digter, som kunde bringe Liv ved Herskerens Bord, og at først Udvandrerne hinsides skulde have faaet Tungebaandet løst under deres kummerlige Bestræbelser efter at finde en ny Existens. Gjøre vi os det dertil klart, at der i de ældste Dele af de homeriske Sange endnu lever en tydelig Bevidsthed om de Forhold, der ere brudte ved Dorernes Indvandring, at Paladset, Borgbefæstningens Mure og Porte og de indlagte Guld- og Sølvarbeider blive beskrevne, saa vil man absolut ikke kunne finde vor Opfattelse overdreven dristig.

Vort samlede Resultat er i Korthed følgende. Den mykenæiske Kultur hersker langs Østkysten af Grækenland og ud over Øerne indtil Lilleasien. Den viser udpræget asiatisk Karakter, men ogsaa tilstrækkelig vægtige Overensstemmelser med Homer til at slaa fast, at der med de homeriske „Achæere" er ment Repræsentanterne for den mykenæiske Kultur. Det viser sig nu, at disse „Achæere" ere en Blanding af forskjellige Stammer: Minyere, Joniere, Karer og muligen endnu andre Indvandrere. Kulturens regelmæssige Udbredelse finder sin Forklaring i de forskjellige Stammers midlertidige Sammensmelten til ét Rige, der efter de Gjenstridiges Undertrykkelse, særligt efter Troja's Fald, for første Gang grundlagde en fredelig Handelstrafik i det ægæiske Hav.

Denne Kultur har udfyldt omtrent den sidste Halvdel af det 2. Aartusind f. Chr. Den er bleven tilintetgjort ved Dorernes Indvandring. „Achæerne" ere for en stor Del udvandrede til Øerne og til Lilleasien. Der kan man ogsaa forfølge den mykenæiske Kunststil i dens videre Uddannelse.

Spirerne til den homeriske Digtning skrive sig endnu fra den mykenæiske Blomstringstid, Fortsættelsen og Bear-

beidningen ere fulgte efter den doriske Vandring, og det hele Epos bærer derfor næsten gjennemgaaende denne senere Tids Stempel.

Fundene i de kommende Aar og Aartier ville uden Tvivl tilveiebringe bestandig fastere Forbindelser imellem den mykenæiske Kunst og, til den ene Side den senere græske, til den anden Side Sydens og Østens ældre Kulturer, saa at vi derved komme til en stadig klarere Erkjendelse af Grækernes Herkomst, Tilstandene i deres Heltetid og Homers Forhold til dem og denne.

Fortegnelse over Afbildningerne.

Side

Portræt af Dr. Heinrich Schliemann ..... (Titelbillede)
Portræt af Fru Sophie Schliemann 24

Kort og Planer.

I. Kort over Troas 112
II. Plan af Troja's Borg 112
III. Kort over Argolis 128
IV. Plan af det øverste Parti af Borgen i Tiryns 144
V. Plan af Mykenæ's Borg 352
VI. Kort over Ithaka 376

Andre Afbildninger.

Troja. Topografi.

1. Klippekanal med Skamanderkilden ved Hissarlik 41
2. Hissarlik, set fra Kumköi 46

Den ældste By.

3. Knivsblad af Bronce 51
4—6. Haarnaale af Bronce 52
7. 8. Stenøxer 52
9. Meisel af grøn Nephrit 53
10—13. Knive af Flintsten 53
14. Sort Lerkar 54
15. Sort Skaal 55
16. Sort Krus 56
17. Sort Bæger 56
18—21. Dekorerede Brudstykker af Skaale 57

Side

22. 23. Brudstykker af Skaale med indridsede Øine 57. 58
24. Kvinde, som spinder 58
25—27. Spindestene af Ler 58

Den anden By.

28. Underbygning af den anden Bys Borgmur ved Siden af Sydvestporten med Rampen 61
29. Gjennemsnit af Taarnet *GM* 63
30. Grundplan af Sydporten *NF* 64
31. Grundplan af Sydvestporten 67
32. Grundplan af Paladset med Gaard og Port 70
33. Paladsets Ante- og Vægkonstruktion 72
34. Den store Skat 77
35. Guld-Diadem 79
36. Guld-Armring 80
37. Guld-Diadem 81
38—41. Guld-Ørenringe 83
42—44. Sølvbarrer 83
45. 46. Sølv-Vaser 84
47. Guld-Bæger 85
48—50. Landsespidser 85
51. 52. Stridsøxer 86
53. Skyder af Guld 87
54. Skive af Guldblik 87
55. Øresmykke af Guld 87
56. Guld-Armbaand 87
57. 58. Guld-Haarnaale 88
59. Ørn af Guld 88
60. Idol af Bly 89
61. Knivsblad af Kobber 90
62. Elfenbensgreb 90
63. Sølv-Dolk 91
64. Pilespids af Kobber 91
65. Støbeform af Glimmerskifer 92
66—68. Ansigtsvaser 93
69—71. Dyrevaser 94
72. Vaseskaar 94
73. Næbkande 95
74. Tredobbelt Bæger 95
75. Bæger af Ler 96
76. Traadvindsel af Sten 96
77—79. Gjenstande af Sten 96. 97
80. Gjenstand af Ben 97
81. Overdel af en Lerfigur 98

Side

82. 83. Lercylindre ... 99
84. Børstehaandtag af Ler ... 100

Den tredie Koloni.

85. Bæger eller Øse ... 103
86. Bæger ... 103

Det græsk-romerske Ilion.

87. 88. Bemalede Potteskaar ... 105
89. Mønt fra Ilion ... 106
90. Kapitæl, Triglyph og Krandsgesims fra Athenetemplet ... 107
91. Metope fra Athenetemplet ... 108

Gravhøiene paa Skamandersletten.

92. Høien In-tepe ... 110
93. Gravhøien Udschek-tepe ... 111

Tiryns.

94. Stykke af den vestlige Borgmur ... 128
95. Sten med Borehul ... 129
96. Gjennemsnit af Sydmuren ... 131
97. Grundplan af Østmuren i Tiryns ... 132
98. Grundplan af Muren i Karthago ... 132
99. Perspektiv af Østmurens Galleri ... 134
100. Den Trappe, som danner den mindre Opgang til Borgen ... 135
101. Gjennemsnit af Offergruben ... 140
102. Mandssalen med Forværelse og Forhal ... 141
103. Indgang til Mandssalens Forhal ... 142
104. Mandssalens Gulvmønster ... 143
105. Grundplan af Badeværelset ... 145
106. Alabastfrise, restaureret ... 152
107. Glaspaste fra Menidi ... 152
108—111. Vægmalerier fra Paladset ... 154—156
112. Mønt fra Katane ... 156
113. Lerkar ... 160
114. Bæger af Ler ... 160
115. Brudstykke af et Lerkar ... 161
116. Dyb Tallerken af Ler ... 161
117. Garnvindsel af sort Sten ... 161
118. Bøilekande ... 163
119. Vase ... 163
120. Bæger ... 164
121—125. Vaseskaar ... 164. 165

Side

126. 127. Idoler af Ler 166
128. 129. Kvindelige Figurer af Ler 167
130. 131. Vaseskaar i den saakaldte Dipylonstil 168. 169
132. Brudstykke af en Vase 170
133. Dorisk Kapitæl fra det senere Tempel 172

Mykenæ.

134. Kyklopisk Mur 176
135. Mur af Kvadersten 176
136. Mur af polygonale Sten 176
137. Løveporten 179
138. Gjennemsnit af den saakaldte Atreusgrav 185
139. Halvkapitæl fra den saakaldte Atreusgrav 186
140. Kuppelgrav, udgravet af Fru Schliemann 191
141. Udsigt over Gravkredsen 195
142. Alter over den IV. Grav 197
143. Kobberbeklædning til et Bjælkehoved 203
144. Gjennemsnit af en Grav 204
145—147. Gravsteler fra den V. Grav 215. 217. 220

Grav I og III.

148. Gulddiadem fra Grav I 223
149. Gulddiadem fra Grav III 224
150. Hængesmykke af Guld fra Grav I 225
151. 152. Hængesmykker af Guld fra Grav III 225
153. Gulddiadem fra Grav III 227
154. Bagsiden af et Hængesmykke fra Grav III 228
155. Vedhæng til Hængesmykkerne 228
156. Guldkors fra Grav I 231
157. 158. Glasperler fra Grav I 232
159. 160. Ler-Idoler fra Grav I 233
161—166. Lervaser fra Grav I 234. 235. 237

Grav III.

167. 168. Guldkors 239. 240
169—171. Øresmykker af Guld 241
172. Guld-Haarnaal 242
173. Knap af Bjergkrystal 243
174. Ravperler 244
175. 176. Guldornamenter af Halskjæder 245
177—179. Skydere af Guld 245
180. 181. Astartebilleder af Guldblik 247
182. Siddende kvindelig Skikkelse af Guldblik 248

Side

183. Lille Tempel af Guldblik 249
184. 185. Hjorte og Katte af Guldblik 251
186. Flyvende Grif af Guldblik 251
187. 188. Sphinx og Blæksprutte af Guldblik 252
189—192. Runde Plader af Guldblik ..... 252—254
193. Vægt af Guldblik 255
194. Knivsblad af Bronce 256
195. Alabastske 256
196. 197. Bæger og Daase af Guld 257
198. Skaar med Hovedet af en Kriger 258
199—201. Guldkar 258
202. Schardanernes Hjelm 259
203. Lervase 259

---

204. Lervase, funden ved Siden af den III. Grav 260

Grav II.

205. Guldbæger 262
206. Landsespids af Bronce 263
207. Guldbaand 263
208. 209. Lervaser 264. 265

Grav IV.

210. 211. Gulddiademer 268. 269
212—214. Blade af Guldkors 270
215—217. Guldhaarnaale 271
218. Guldknap af en Haarnaal 272
219. Guld-Armbaand 272
220. 221. Guldringe 273
222. De fem Ligs Stilling i Graven 275
223. 224. Guldmasker 278. 279
225. Guldbaand 282
226. Guld-Gamascheholder 283
227. Dolkklinge med indlagt Arbeide 284
228. Sværdfæste 289
229. Guldknap af et Sværdfæste 289
230. Sværdfæste med Knap, rekonstrueret 290
231. 232. Knapper, overtrukne med Guldblik 291. 292
233. Sværdbaand af Guld 293
234. Guldstav til Sammenhægtning af Sværdbaandet 293
235. Baand af Guldblik til Ring om et Landseskaft 294
236. Pilespids af Obsidian 294
237. Løvemaske af Guld 296

Side

238. Guldbæger ... 297
239. Sølvbæger ... 298
240. Duebæger ... 299
241. Guldbæger med to Hanke ... 300
242. Alabastvase ... 301
243. Lille Guldkande ... 302
244. Vaseskaar ... 303
245. Stor Kobberkande ... 304
246. Kobberkjedel ... 304
247. Hjort som Kar ... 305
248. Stort Sølv-Oxehoved ... 307
249. Oxehoved af Guldblik ... 306
250. Indlagt Greb ... 306
251. Øverste og nederste Ende af et Scepter ... 309
252. Kobberøxe ... 309
253. Sløife af Alabast ... 310

Grav V.

254. 255. Guldmasker ... 313. 314
256. Brystskjold af Guld ... 315
257. Guldbaand ... 316
258. Rund Guldplade ... 317
259. Sværdbaand af Guld ... 318
260—262. Guldplader af et Skrin ... 319
263. Skrinets Træbund ... 320
264. Dobbeltørne af Guldblik ... 321
265. 266. Guldbægere ... 322. 323
267—269. Sværd ... 324
270. Indlagt Dolkklinge ... 325
271. Orneret Sværdklinge ... 325
272. Knappen og den halve Parerplade af et Sværdgreb ... 326
273. 274. Guldknapper ... 327
275. Lervase ... 327
276. Brudstykke af et Træskjold ... 328

Grav VI.

277—279. Lervaser ... 331—333

Fundene udenfor Gravene.

280. Guldbæger ... 338
281. Stor Guldring ... 339
282. Guldring ... 341
283. Vaseskaar ... 342

Side

284. 285. Stor Krigervase 344. 345
286. Blok af Porphyr 348

Paladset.

287. Malet Dekoration fra Arnen i Mandssalen 353
288. Vægmaleri: tre Skikkelser med Æselshoveder 356
289. Maleri paa en Kalktavle: ofrende Kvinder 356
290. Ø-Sten fra Kreta 357

Orchomenos.

291. Gravkammerets Loftmønster 368

feld og Bötticher paa den omtvistede Høi, og der blev optaget en formelig Protokol. Bötticher blev nødt til at indrømme, at han havde Uret, og at hans Beskyldninger vare ugrundede.

Saaledes er den sidste Tvivl forsvundet, og vi kunne rolig hengive os til Studiet af de trojanske, mykenæiske, tirynthiske og orchomeniske Oldtidslevninger under Schliemanns og særlig under Dörpfelds Veiledning. En samlet Oversigt over disse Fund, en ordnet Fremstilling af hele den nye Kulturperiode, som derved er kommen for Dagen, har hidtil været savnet. Det er en saadan, Dr. C. Schuchhardt har leveret i den her oversatte Bog. Det er et omhyggeligt Arbeide, der giver en klar Oversigt over det hele Stof, saaledes som det nu maa sees i Videnskabens Lys, og ledsages af et stort Antal gode Afbildninger, en Bog, der kan anbefales Enhver, der interesserer sig for Oldtiden; man vil forbavses over, hvilket fyldigt og anskueligt Billede der fremkommer af det Kulturstandpunkt, hvorpaa Hellas befandt sig i sin første Barndom, inden det endnu var vaagnet til Bevidsthed om sine egne Kræfter, maaske netop i den Tid, som Homer har besunget. Den danske Oversættelse er foretaget med Smag og Omhu. Selv smaa Uagtsomheder af Forfatteren har Oversætteren kunnet rette, f. Ex. i Gjengivelsen af Badekammeret i Tiryns.

Juli 1890.

J. L. Ussing.